Міністерство освіти і науки України
Міністерство культури і туризму України
Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ, ОСВІТИ, ПРАКТИКИ

М А Т Е Р І А Л И
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції

Київ, 16-18 травня 2006 р.

Київ–2006

Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: Зб. матеріалів ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 16-18 травня 2006 р. / Редкол.: Г.В. Боряк, Г.В. Власова, Л.А. Дубровіна, М.С. Слободяник та ін – К., 2006. – 232 с.

Збірник укладено на основі матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції з проблем теорії і практики документознавства, бібліотекознавства та науково-інформаційної діяльності, проведеної Державної академією керівних кадрів культури і мистецтв 16-18 травня 2006 року. До збірника увійшли статті і тези доповідей, в яких розглядається актуальні проблеми наукового, технологічного і кадрового забезпечення документально-інформаційної сфери.

Редакційна колегія:

Слободяник М.С. – д.і.н., професор, зав. кафедри ДАКККіМ (голова редколегії); *Боряк Г.В.*, д.і.н., професор, *Власова Г.В.* – к.п.н., професор, проректор ДАКККіМ; *Дубровіна Л.А.* – член-кореспондент НАН України, д.і.н., професор, директор Інституту рукопису НБУВ; *Ільганаєва В.О.* – д.і.н., професор, декан і зав. кафедри ХДАК; *Кулешов С.Г.* – д.і.н., професор, зав. відділу УНДІАСД, професор ДАКККіМ; *Кушнаренко Н.М.* – д.п.н., професор, проректор і зав. кафедри ХДАК, *Мазурицький О.М.* – к.п.н., професор, директор Бібліотечно-інформаційного інституту МДУКіМ (Росія), *Проценко М.Б.* – к.і.н., доцент ДАКККіМ (відповідальний секретар редколегії); *Сілкова Г.В.* – к.п.н., доцент, зав. кафедри РДГУ; *Христова Н.М.* – к.і.н., с.н.с., професор ДАКККіМ; *Чепуренко Я.О.* – к.і.н., с.н.с., професор ДАКККіМ, *Щербак М.Г.*, д.і.н., професор, зав. кафедри КНУ ім. Т.Г. Шевченка.

Наукові редактори – *М.С. Слободяник, Г.В. Власова*

Редактори: *Е.М. Айлярова*
І.Ю. Вільчинська
Комп’ютерній набір: *М.О. Бойко*

Друкується за постановою Вченої ради
Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

М.С. Слободяник
/м. Київ/

ДОКУМЕНТОЛОГІЯ: ПРОБЛЕМАТИКА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Документологія розглядається нами як теоретична наукова дисципліна комплексу наук про документ, яка має перспективи розвитку і виокремлення у фундаментальну науку. Ця наука має складний об'єкт Документ - Користувач, який передбачає дослідження документа у широкому значенні / видання, неопубліковані документи, що прирівнюються до публікацій, організаційно - розпорядча та інша управлінська документація як основний змістовий елемент документної інфраструктури суспільства. Згідно із запропонованим баченням об'єкта, документологія вивчає максимально широке коло документів на різних носіях і потреби суспільства та особистості в інформації та системи, методи і прогресивні технології задоволення інформаційних потреб користувачів.

Предметом документології є закономірності функціонування документів і документоутворень як каналів соціальних комунікацій, які орієнтовані на задоволення потреб суспільства і користувачів у потоковій і ретроспективній документній інформації.

Запропонований підхід закладає підґрунтя для формування людиноцентристської парадигми фундаментальної науки про документ. Це дозволяє збагатити дослідницьку проблематику за рахунок моніторингу інформаційних потреб основних категорій користувачів, а також аналізу діяльності документознавця як учасника комунікаційного процесу – посередника між документом і користувачем.

Чільне місце в документознавчих дослідженнях має посісти проблема трансформації документа у суспільстві знань, яке знаходиться на етапі інтенсивного формування. Серед інших фундаментальних проблем, які повинні аналізуватися в цьому контексті виділяються: обґрунтування її структури, функції, місця документології в системі наук; розробка теоретико-методологічного інструментарію, визначення і обґрунтування законів і закономірностей нашої науки; формування системи знань про документ, його функції, структуру, ознаки і властивості; класифікація і типологія документів і документоутворень та проведення документологічного, інформаційного і когнітивного аналізу виділених видів і типів документів.

Помітне місце у документології займає дослідження фондоутворень як складової документної, інформаційної та когнітивної інфраструктур суспільства. В її межах доцільно вивчати широке коло теоретичних проблем: соціальне призначення, структура і функції документних фондів, принципи і теоретико-методичні, технологічні та організаційні засади їх формування, збереження і

використання, загальне і особливе у документних фондах бібліотек, архівів, музеїв, органів НТІ; сутність і значення історико - культурних фондів бібліотек і архівів; принципи і технологію формування фондів електронних документів. Міжгалузеве значення має розв'язання проблеми забезпечення фізичного збереження документних, насамперед, історико – культурних фондів.

Загальноцивілізаційна тенденція формування суспільства знань актуалізує комплекс досліджень електронних документів у широкому значенні (електронні публікації і електронну документацію). Ці наукові розвідки охоплюють таке коло основних проблем: обґрунтування закономірностей функціонування електронних документів як сучасних і перспективних інформаційних ресурсів суспільства, їх ролі у системі комунікацій; класифікація електронних документів і комплексне вивчення визначених видів і типів; аналіз сутнісних відмінностей, структури, функцій, ознак і властивостей та когнітивного потенціалу електронних документів; вивчення електронних публікацій - монографій, підручників, журналів, як документної основи електронної бібліотеки і перспективних каналів комунікацій; вивчення особливостей використання електронних документів основними категоріями користувачів, дослідження баз даних як специфічного виду документів; теоретико – методичні проблеми формування системи електронної документації, її класифікації і структуризації; теоретичні засади формування електронних архівів і бібліотек; управління процесами створення, збереження, розповсюдження і захисту електронних документів; розробка і реалізація новітніх технологій у документній інфраструктурі суспільства; можливості мережі Інтернет у забезпеченні доступності електронних документів; правові проблеми забезпечення функціонування систем електронних публікацій і документації.

Серед фундаментальних міжгалузевих проблем чільне місце посідає інтелектуалізація комп'ютерних систем, що орієнтовані на електронні документи. основними етапами розв'язання цієї проблеми є:

- забезпечення можливостей для діалогу документознавця і системи природною мовою;
- інформаційний аналіз статистичної інформації та представлення у результаті цього процесу альтернативних варіантів для прийняття оптимального управлінського рішення з керування електронними документами;
- вилучення з електронних документів інтегрованого і синтезованого знання.

Кінцевим результатом цієї тривалої і складної роботи є створення інтелектуальних електронних архівів і бібліотек – базових інституцій суспільства знань.

С.В. Литвинська
/м. Київ/

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Документознавство сформувалося як самостійна галузь науки нещодавно, а тому має низку актуальних проблем. Наприклад, формування методології документознавства, проведення наукових досліджень з документознавства з урахуванням і за допомогою інноваційних технологій. Аналізу, упорядкування, унормування і, зрештою, кодифікації потребує й документознавча термінологія.

Початки документознавчої терміносистеми знаходимо в терміносистемах бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, архівознавства, інформатики та інших дисциплін, які сформувалися раніше. Власне, інтенсивне становлення україномовного понятійного апарату документознавства розпочалося у 90-х роках XX століття з наданням українській мові статусу державної. Але у спадок від радянської науки документознавство отримало зросійщений штучний термінологічний апарат, який не відповідає системі української мови, що й зумовило існування проблемних дискусійних питань у документознавчій термінології.

Такими дискусійними питаннями є:

– визначення методологічного підґрунтя практичного аналізу терміносистеми;

– деяка невідповідність між теоретичним тлумаченням окремих термінів у сучасному науковому обігу;

– незавершеність процесів унормування та стандартизації термінології;

– невпровадженість міжнародних стандартів;

– невідповідність словотворчих моделей документознавчих термінів словотвірній системі української мови.

На сторінках наукових видань ці дискусійні питання активно розглядаються вітчизняними дослідниками С.Кулешовим, Н.Кушнаренко, Г.Швецовою-Водкою, М.Слободяником, М.Комовою та інші. Сподіваємося, що ці питання незабаром будуть вирішені, як сказав І.Огієнко: „Краще мати хоч не зовсім досконалу термінологію, але одну, ніж гарних, але багато”.

Сучасний процес термінотворення характеризується поповненням документознавчими термінами, створеними на національномовній основі та смисловою диференціацією словотвірних засобів. Усунення негативного впливу іншомовних чинників сприяє підвищенню процесу системної організації україномовної документознавчої термінології шляхом звільнення її від недопустимих явищ синонімії й омонімії та непродуктивних для загальнолітературної мови словотвірних форм. Активне використання україномовних документознавчих термінів в усній і писемній формах наукового та офіційно-ділового мовлення сприяє унормуванню, кодифікуванню, стандартизуванню документознавчої термінології.

С.В. Зозуля
/м. Київ/

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Кожен термін є результатом розумової діяльності людини, діяльності, спрямованої на узагальнення і абстрагування. Він є знаряддям наукового мислення і пізнання, конденсує у собі результат розумової діяльності в певній галузі науки.

Спеціальні слова або словосполучення, що дають точне визначення чи пояснення предметам, явищам, діям з якої-небудь галузі знання – науки, культури, техніки, політики, економіки, називаються термінами. Вони мають точне, конкретне значення й тому позбавлені образності, емоційно-експресивного забарвлення.

Терміни, що позначають поняття окремих конкретних галузей науки і техніки, об'єднуються у спеціальні термінологічні системи з властивими їм закономірностями внутрішньої організації, взаємовідношень між відповідними номінативними одиницями.

Такі згрупування термінів називаються термінологією або терміносистемою.

Терміносистема – це безліч термінів і відношень між ними, таких, що становлять єдине ціле.

Для сприяння встановлення єдиної спеціальної термінології та для того, аби краще орієнтуватися у дефініціях тієї чи іншої галузі науки, розробляються державні стандарти та укладаються словники.

Сьогодні існує декілька спеціальних термінологічних словників із документознавства у просторах пострадянських країн.

І хоча останніми роками ця тема є предметом дослідження багатьох науковців, все ж тема термінології у галузі документознавства ще не є достатньо опрацьованою, поки що немає єдності у визначенні багатьох базових термінів. Потрібні подальші дослідження спеціальної термінології документознавства, особливо у порівнянні з термінологією суміжних та узагальнюючих наукових дисциплін.

Кожна вузька галузь науки має свої терміни: медичні вживаються у медицині, технологічні – в техніці і т. ін. Проте деякі терміни мають кілька значень, зокрема в документознавстві. Наприклад: справа - означає один документ і сукупність документів. Правильне значення того чи іншого терміна допомагає з'ясувати контекст. При утворенні похідних форм терміна необхідно користуватися лише тими формами, які подаються в словнику чи довіднику, бо вільне словотворення може стати причиною неправильного використання та сприймання.

Слід уникати використання застарілих, нестандартних термінів, що перейшли до повсякденного вжитку і втратили своє термінологічне значення, наприклад: фронт, фактор. Це ускладнює розуміння змісту документа.

Отже, терміни кожної сфери науки потребують особливої уваги, постійної роботи зі словниками й довідниками.

Галузеві термінологічні словники з документознавства повинні через систему термінів і дефініцій відображати систему понять, які становлять основу теорії документознавства чи певної наукової документознавчої концепції.

Зв'язки між поняттями іноді виявляються у дефініціях, коли один термін визначається через інший. У деяких випадках у визначеннях відсутні терміни, що позначають більш широкі поняття, але всі терміни укладаються в загальну терміносистему.

Терміносистема документознавства складалася поступово, історично, протягом тривалого часу. Окремі терміни мали різні значення в різні історичні періоди.

Власне термінологія є не тільки ознакою самоідентифікації певної сфери суспільного життя чи галузі наукового пізнання, а й одним із потужних рушіїв поступу (водночас і засобом збагачення національної мови загалом).

І.Є. Антоненко
/м. Київ/

КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ФАХІВЦІВ У СФЕРІ КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ (ДОСВІД АВСТРАЛІЇ)

Традиційно фахівці з керування документацією були зайняті роботою з документами з паперовими носіями. Проте під впливом новітніх технологій їхня роль значно розширилася. Від менеджерів з документації вимагається активно долучатися до розробку документаційних систем, забезпечувати створення адекватної супровідної документації та встановлення стандартів і постійного моніторингу відповідності ним.

Від персоналу, який займається керуванням документацією, вимагається добре знання Австралійського стандарту з керування документацією AS ISO 15489-2002 та, зокрема, знання концепції континууму документів. Згідно з нею, організація роботи з документами (у будь-якому форматі) представляє безперервний процес, що охоплює долучення документів до документаційної системи, їхнє зберігання та забезпечення їх збереженості. Крім того, персонал повинен:

- Відмінно знати законодавчий режим, що визначає вимоги до створення, зберігання та доступу до документів.
- Уміти аналізувати функції установи, яка створює документи, та встановлювати стратегію керування документацію (роботи зі службовими документами), що забезпечить створення повних, точних та достовірних документів, контроль за ними та їх зберігання, можливість доступу до них та користування ними.
- Вміти провести експертизу цінності документів та передати їх до архіву або вилучення їх для знищення методами, що забезпечують підзвітність

відповідно до встановлених процедур і стандартів Національного архіву Австралії, вміти визначати та забезпечувати відповідні вимоги до забезпечення збереженості.

Програми навчання з керування документацією наявні у більшості штатів:

- Формальне навчання в університетах спрямоване на розвиток фахових навичок аналізу та застосування теорії до конкретної ділової діяльності, наприклад, курси, які пропонують Школа студій медіа та інформації Університету технології Куртин у штаті Західна Австралія, Школа інформаційного менеджменту і систем в Університеті Монаш (штат Вікторія).
- Технічні курси, які надає мережа професійно-технічного навчання TAFE. Журнал Асоціації керування документацією Австралії „Informia Quarterly" публікує щорічні переліки таких курсів.

Кваліфікаційні стандарти з діловодства, розроблені Business Services Training Package (BSBO1), визначають навички та знання, що потрібні для здійснення різноманітних діловодних обов'язків в установі. Ці стандарти допомагають роботодавцям розробити описання роботи, план прийняття на роботу та програми навчання для персоналу, які відповідають Австралійському стандарту з керування документацією AS ISO 15489-2002. Для працівників стандарти визначають навички та знання, що забезпечують можливість працевлаштування у сфері діловодства по всій Австралії. Кваліфікаційні стандарти представляють рівні кваліфікації з III по VI. Рівень III – це початкова кваліфікація, а рівень VI – комплексна кваліфікація для старшого або більш досвідченого персоналу.

Показником кваліфікації виступає і членство у фахових організаціях. В Австралії менеджери з документації можуть бути членами Австралійського товариства архівістів та Асоціації керування документацією Австралії. Обидві організації пропонують різні рівні членства залежно від кваліфікації та досвіду, кожна з них сприяє поширенню найкращої практики діловодства через публікації у своїх виданнях, проведення щорічних конференцій та інших подібних заходів.

О.М. Загорецька
/м. Київ/

УНІФІКОВАНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації (далі – УСОРД) в ідеалі є певним комплексом пов'язаних між собою нормативних і методичних документів, до складу якого мають входити:

– стандарт, що встановлює загальні вимоги до оформлення організаційно-розпорядчих документів;
– методичні рекомендації щодо застосування такого стандарту;
– класифікатор організаційно-розпорядчої документації;

– збірник уніфікованих форм організаційно-розпорядчих документів;

– методичні рекомендації щодо оформлення організаційно-розпорядчих документів.

Сьогодні в незалежній України розроблено й впроваджено лише три з п'яти зазначених складових цього нормативно-методичного комплексу. Й, нарешті, завершується робота з підготовки двох останніх важливих складових, які будуть представлені в одному нормативному документі.

Важливе значення у підвищенні загального рівня організації діловодства в органах влади та підвідомчих підприємствах, установах і організаціях радянської України відіграла загальносоюзна УСОРД, до складу УСОРД, розробленої у радянський період, входили сім компонентів, які ми наводимо для порівняння, а саме:

1. ГОСТ 6.1-75 «УСД. Система ОРД. Основні положення» [9], в якому було сформульовано принципи формування системи, визначено її межі, наведено додаткові реквізити, необхідні для обробки документів засобами обчислювальної техніки, та вимоги до уніфікації текстів, призначених для машинної обробки.

2. ГОСТ 6.38-72 «УСД. Система ОРД. Вимоги до оформлення документів» [8], згідно з яким мали складатися та оформлюватися документи системи.

3. ГОСТ 6.39-72 «УСД. Система ОРД. Формуляр-зразок» [8], на підставі якого конструювалися бланки організаційно-розпорядчих документів, що входили до системи.

4. Уніфіковані форми документів, що забезпечували створення, реорганізацію та ліквідацію підприємств, установ і організацій; прийняття, переведення, звільнення, надання відпусток, заохочення, накладання дисциплінарних стягнень на робітників і службовців; функціонування автоматизованого контролю виконання документів [11].

5. Інструкції із застосування підсистем уніфікованих форм документів [11].

6. Методичні рекомендації з уніфікації текстів організаційно-розпорядчої документації [1].

7. Класифікатор уніфікованих форм організаційно-розпорядчих документів та інструкція з його застосування [1].

Як показало наукове дослідження [6], загальносоюзній УСОРД вдалося досягти своєї мети, адже вона сприяла більш оперативному вирішенню управлінських завдань, зниженню трудових та матеріальних затрат на роботу з організаційно-розпорядчими документами, підвищенню якості складання та оформлення організаційно-розпорядчої документації, зниженню обсягу документообігу в цілому в СРСР й, зокрема, у радянській Україні.

Стан розробленості, впровадження й застосування національної УСОРД в Україні не в найкращому стані. Отже, що ми маємо на сьогодні.

1997 року Держстандартом України (нині – Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики, Держспоживстандарт України) на заміну «Общесоюзного классификатора управленческой документации» (ОКУД) було видано ДК 010-96 «Державний класифікатор управлінської

документації» (далі – ДКУД) [4]. Зміни у складі та змісті ряду класів управлінської документації зумовили доопрацювання ДКУД і перевидання його Держстандартом України вже 1999 р. [5].

У 1999 р. було розроблено два державні стандарти – ДСТУ 3843-99 [3] і ДСТУ 3844-99 [2], які встановили основні положення Державної уніфікованої системи документації (далі – ДУСД) та вимоги до формуляра-зразка ДУСД з метою впорядкування і мінімізації документопотоків у міністерствах (відомствах), підприємствах, організаціях усіх форм власності.

У 2003 р. було розроблено ДСТУ 4163-2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів» [1], який відповідно до наказу Держспоживстандарту України набув чинності з 1 вересня 2003 р. Майже водночас із набуттям чинності стандарту було розроблено і згодом, на початку 2004 р., видано «Методичні рекомендації щодо застосування ДСТУ 4163-2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів» [7].

У 2006 р. планується до завершення підготовка двох останніх, не менш важливих складових УСОРД, а саме «Збірника уніфікованих форм організаційно-розпорядчих документів», який міститиме рекомендації щодо оформлення різних видів організаційно-розпорядчих документів. Збірник буде використовуватися для створення на його основі як конкретних організаційно-розпорядчих документів, так і типових уніфікованих форм, а також під час підготовки примірних, типових та індивідуальних інструкцій з діловодства та альбомів (збірників) форм організаційно-розпорядчих документів організацій певних галузей і сфер діяльності.

Література:

1. Державна уніфікована система документації. Основні положення: ДСТУ 3843-99. – Чин. від 01.07.2000. – К.: Держстандарт України, 2000. – 7 с.

2. Державний класифікатор управлінської документації: ДК 010-96. – Чин. від 01.07.1997. – К.: Держстандарт України, 1997. – 187 с.

3. Державний класифікатор управлінської документації: ДК 010-98. – На заміну ДК 010-96; Чин. від 01.06.1999. – К.: Держстандарт України, 1999. – 50 с.

4. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів: ДСТУ 4163-2003. – Чин. від 01.09.2003. – К.: Держспоживстандарт України, 2003. – 22 с.

5. Державна уніфікована система документації. Формуляр зразок. Вимоги до побудови: ДСТУ 3844-99. – Чин. від 01.07.2000. – К.: Держстандарт України, 2000. – 8 с.

6. Загорецька О. М. Нормативне та науково-методичне забезпечення організації діловодства в Україні у другій половині XX – на початку XXI століття: Дис. … канд. іст. наук: 07.00.10 / Держкомархів України. УНДІАСД. – К., 2005. – 194 с.

7. Методичні рекомендації щодо застосування ДСТУ 4163–2003 Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів / Держкомархів України. УНДІАСД; Уклад.: С. Г. Кулешов, Л. В. Кузнєцова, О. М. Загорецька та ін. – К., 2004. – 62 с.

8. Унифицированные системы документации. Система организационно-распорядительной документации. Основные положения: ГОСТ 6.15.1-75. – Введ. 01.01.76. – М., 1975. – 2 с.

9. Унифицированные системы документации. Система организационно-распорядительной документации. Требования к оформлению документов и формуляр образец: ГОСТ 6.38-72, ГОСТ 6.39-72. – Введ. 01.07.73. – Переизд. с изм. № 1, Пост. № 2256 от 21.08.78. – М., 1980. – 12 с.

10. Унифицированная система организационно-распорядительной документации: Унифицированные формы, инструктивные и методические материалы по их применению / Главархив СССР. ВНИИДАД. – М., 1980. – С. 9–73, 79–112, 122–126.

11. Унифицированные системы документации. Система организационно-распорядительной документации. Требования к оформлению документов: ГОСТ 6.38–90. – Взамен ГОСТ 6.38–72, ГОСТ 6.39–72. – Введ. 01.01.91. – М.: Изд-во стандартов, 1990. – 18 с.

І.О. Петрова
/м. Маріуполь/

ОСНОВНІ ВИДИ ДОКУМЕНТІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Головним завданням діяльності органів місцевого самоврядування є вирішення питань місцевого значення, які спрямовані на забезпечення різноманітних умов життєдіяльності територіальної громади. Інформація, яка накопичується у процесі виконання поставлених завдань перед сільськими, селищними, міськими, районними або обласними радами та їх виконавчими органами, фіксується на паперовому або електронному носії. Отже, їх багатостороння діяльність знаходить відображення у документах, які кожного дня отримуються або створюються ними.

Місцеве самоврядування є складовою частиною організації управління суспільством, а його органи здійснюють управлінську діяльність щодо забезпечення потреб і інтересів територіальної громади. Через це система управлінської документації є основною в документаційному забезпеченні органів місцевого самоврядування.

Для вдосконалення організації процесу управління та його документування вагомим є використання переліків документів, які відображають обсяг та склад документаційної діяльності органів самоврядування, а також надають

можливість розробити єдині вимоги стосовно оцінки документів, які одночасно розглядаються як носії інформації, засоби управлінської діяльності, її регулятори і кінцеві результати.

В 1998 році в Україні було затверджено „Перелік типових документів, що утворюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств, із зазначенням термінів зберігання документів".

Нині в Україні діє ДК 010-98 Державний класифікатор управлінської документації. Він є номенклатурним переліком назв уніфікованих форм документів (УФД) з кодовими позначеннями.

На основі зазначеного Переліку документів та Державного класифікатора здійснюється відбір видів документів, необхідних і достатніх для виконання покладених завдань на сільські, селищні, міські, районні, обласні ради та їх виконавчі органи. Цей комплекс документів визначається компетентністю органів самоврядування, колом питань та порядком їх вирішення (на основі колегіальності або єдиноначальності), а також взаємозв'язком з вищого та/або нижчого рівня органами, несупідрядними установами, громадськими організаціями, громадянами. Здебільшого сукупність документів, у яких відображена інформація щодо діяльності органів самоврядування, фіксується у номенклатурі справ. Більшу частину комплексу документів, які необхідні для документування їх управлінської діяльності, складають організаційно-розпорядчі та довідково-інформаційні.

Організаційно-розпорядча підсистема управлінської документації складає більшу частину документів, циркулюючих в органах місцевого самоврядування. До основних видів цих документів належать: положення, інструкції, рішення, розпорядження, накази. Ці документи забезпечують виконання основних функцій управління: організаційної та розпорядчої. Використання положень та інструкцій як видів документів надає можливість органам самоврядування правильно організувати та структурувати свою систему, а також визначити порядок роботи у різних напрямках діяльності, зокрема, в документаційному забезпеченні управління. Основним призначенням таких документів є регулювання та координування діяльності органів самоврядування, яка забезпечує реалізацію поставлених завдань.

Процес прийняття управлінських рішень засновується при збиранні та обробці об'єктивної інформації, яка здебільшого міститься у довідково-інформаційних документах. Вони не містять доручень та не зобов'язують їх виконувати, а тільки повідомляють факти, які ініціюють управлінські рішення. До основних видів довідково-інформаційних документів, які найчастіше використовуються при документуванні діяльності органів місцевого самоврядування, належать листи, записки, довідки, акти, телефонограми тощо. Саме службовий лист є характерним документом для різних документопотоків органів самоврядування. Ця тенденція визначається значною кількістю його різновидів (інформаційні, гарантійні, супровідні листи, листи-запрошення, листи-відповіді, листи-прохання тощо). Службовий лист може бути вхідним або вихідним документом (листи від/до вищого, нижчого рівня органів управління,

несупідрядних об'єктів, громадських організацій, громадян) та внутрішнім (супровідні листи).

Взагалі для здійснення діяльності органів місцевого самоврядування утворюється достатньо велика кількість управлінських документів, але основними можна вважати положення, інструкції, рішення, розпорядження, накази, службові листи, записки, довідки, акти, телефонограми.

Важливими заходами, які сприятимуть вдосконаленню процесу відбору документів, необхідних для реалізації управлінської діяльності органів місцевого самоврядування, можуть бути:

- розробка й подальше прийняття примірних номенклатур справ апарату органів місцевого самоврядування (розпочати, наприклад, з Примірної номенклатури справ апарату виконавчого комітету обласної ради);
- розробка на основі існуючих нормативних документів переліків документів та класифікаторів безпосередньо в органах місцевого самоврядування.

Ці заходи можна розглядати як один з ефективних засобів упорядкування документаційного забезпечення органів місцевого самоврядування.

С.В. Дубова
/м. Київ/

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ З ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Системний характер державного управління, особливості підготовки і прийняття рішень, необхідність подолання бюрократизму і підвищення відповідальності потребують професіоналізації фахівців з документно-інформаційного забезпечення.

Специфіка документно-інформаційної діяльності в органах державної влади та управління полягає в тому, що ця діяльність стає одним із системоутворюючих чинників у загальній системі прийняття управлінського рішення [3]. Отже, особлива увага приділяється оперативній та ефективній обробці інформації та виділенню управлінської інформації, яка відповідає критеріям придатності до забезпечення державно-правових процесів формування та реалізації управлінських впливів [1].

Саме при опрацюванні цієї інформації значно підвищується відповідальність державних службовців, а також значної ваги набуває вихід на новий рівень „інформаційної етики" державних службовців, адже в разі порушення її принципів (недбалого використання методів опрацювання інформації, неуважного документування даних, розголошення (навмисне чи не навмисне) конфіденційної інформації тощо) рівень відповідальності перед громадянами та суспільством значно вищий - від оперативного реагування на звернення громадян та збереження конфіденційності інформації залежить доля людей [2].

Структура кадрового складу фахівців з інформаційного забезпечення державного управління містить суперечність, яка проявляється у тому, що відділи документаційного забезпечення органів державного управління укомплектовуються фахівцями, які, з одного боку, добре розуміються на сучасних комп'ютерних технологіях документообігу, мають фахову освіту документознавця, з іншого – не мають достатнього життєвого досвіду і не завжди здатні грамотно оцінити складні або суперечливі ситуації, які виникають. Разом із тим, існує і явище так званого «застарілого професіоналізму» кадрів держслужбовців – багатий життєвий досвід фахівців, який дає змогу правильно орієнтуватись у найскладніших ситуаціях і наявність «цифрової нерівності» (яка утворилась через низку як об'єктивних, так і суб'єктивних причин) - незнання сучасних комп'ютерних технологій.

Отже, успішне здійснення професійної діяльності фахівців з інформаційного забезпечення органів державної влади потребує вирішення освітніх проблем:

- професійної перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців шляхом проведення семінарів, курсів з підвищення кваліфікації, формування у державних службовців мотивації до постійного самовдосконалення,

- у системі підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах (зокрема, з кваліфікацією «документознавець, менеджер органів державної влади і управління») необхідною умовою є проходження виробничої практики як початкового етапу професіоналізації, в органах державної влади, що дасть змогу усвідомити і засвоїти особливості професійного простору майбутньої діяльності.

Особливості професійної діяльності з документно-інформаційного забезпечення органів державної влади знаходяться у площині як предметних компетентностей (професійних знань, необхідних інформаційних ресурсів, сучасних інформаційних технологій управління інформаційними потоками тощо), так і необхідних соціальних компетентностей фахівця, його ціннісних, етичних установок, готовності і здатності реалізувати знання та досвід у проблемній ситуації.

Література:

1. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления. Курс лекций. - М.: Омега-Л, 2004.-584с.

2. Дубова С.В. Підвищення відповідальності державних службовців при використанні АІС у добу інформатизації // Людина, культура, техніка в новому тисячолітті: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, Харків, 26-27 квітня 2005 р.- Харків, 2005. -С.108-109.

3. Иванов П.Ф., Малышев С.И. Информационно-аналитическое обеспечение региональных органов власти и управления // НТИ.- 2002.-№7.-С.1-9.

4. Нисневич Ю.А. Информационные основы административной реформы // НТИ. - 2002.-№4.-С.9-14.

П.М. Марченко
/м. Київ/

АРХІВНИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ: XML ІНКАПСУЛЯЦІЯ

Необхідним елементом глобальної мережі електронного урядування є наявність певного стандарту для архівного електронного документа (ЕД) як інформаційного об'єкта, прийнятного для усіх суб'єктів інформаційного обміну, особливо для найбільш потужних за обсягом ЕД автоматизованих систем електронного документообігу та архівів електронних документів. На сьогодні в Україні не існує такого стандарту, що і визначає актуальність питань, пов'язаних із його розробкою. Для створення такого стандарту може слугувати еталонна модель архівної інформаційної системи OAIS (Open Archival Information System), яка передбачає при обміні ЕД його інкапсуляцію шляхом формування інформаційних пакетів різного призначення. Відомим прикладом використання інкапсуляції у створені архівного ЕД як інформаційного об'єкта є стандарт Австралії VERS (Victorian Electronic Records Strategy). VERS модель архівного ЕД в стратегії довготривалого зберігання потребує інкапсуляції ЕД із його метаданими в одному інформаційному об'єкті з унікальним позначенням VEO (VERS Encapsulated Object). Що дає можливість впровадження такої моделі архівного ЕД: перше – вирішити проблему довготривалого зберігання (електронний документ та метадані, що описують середовище його створення та функціонування, існують як одне ціле впродовж усього часу зберігання); друге – відсутність проблем обміну та використання архівного ЕД у глобальній мережі е-урядування при широкому використанні різних програмно-технічних засобів створення ЕД та функціонування ЕЦП. В доповіді розглядається сутність завдання створення інкапсульованого архівного ЕД та її вирішення з огляду на сучасний стан інформаційних технологій.

Визначена в даній роботі XML інкапсуляція (DOM інтерфейс, XML схема, об'єднанням метаданих ЕД та самого ЕД за допомогою URL посилань) дає можливість сформувати коректний інформаційний об'єкт, який має усі необхідні складові, котрі необхідні в процесі інформаційного обміну та довготривалого зберігання ЕД.

Г.О. Перехрест
/м. Черкаси/

ПРОБЛЕМИ ЦІЛЬОВОГО ПОШУКУ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНТЕРНЕТ

Електронні документи ввійшли в наше життя, як буденна необхідність; завдяки своїй зручності у створенні, редагуванні та зберіганні стали широко використовуватися в державних та наукових установах, навчальних закладах та в бізнесі, у бібліотеках та на виробничих підприємствах і в кожному офісі. Сьогодні не можна уявити собі діяльності без електронних документів, а на початку їх появи вони представляли собою лише образ, який створювався на ПЕОМ, а весь подальший життєвий цикл документа проходив у традиційній формі, на папері. Зараз ми бачимо стрімке підвищення попиту саме на електронні документи та на електронний документообіг. Але, на жаль, в сучасних публікаціях ми не знаходимо єдиного, коректного тлумачення цього поняття. Проте Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг», а також «Про електронний цифровий підпис» 22 травня 2003 року було дано право на життя і цьому виду документів.

Отже, своєчасність обраної теми не викликає сумніву з огляду на те, що електронні документи в Україні сьогодні не лише створюються та використовуються, але й стали основним видом документів, з якими будуть працювати всі державні установи, і вже працює більшість комерційних установ приватного сектора.

Полісемія навколо поняття документ існує і сьогодні, що повною мірою стосується і до електронного документа. Аналізуючи всі можливі варіанти тлумачення цього терміна (закони різних країн світу, публікації науковців, стандарти), можна виділити найбільш поширений: «електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов’язкові реквізити документа» (Україна). Але це питання не охоплює всіх нюансів функціонування та обігу електронних документів. Наведемо ще одне визначення: «електронний документ - документ, зафіксований на машинному носії, який містить ідентифіковану інформацію, реальність якої засвідчена електронним цифровим підписом або листом» (Білорусь). Тут виникає питання: чому всі документи, представлені в традиційній паперовій формі, не можуть мати свій електронний еквівалент, а отже бути рівноправними? Чому їм для набуття статусу електронних обов’язково необхідно мати електронний цифровий підпис? І таких питань виникає безліч. Наприклад: як можна класифікувати електронні документи? Якими можуть бути ознаки їх видової класифікації тощо.

Як бачимо, теоретичні питання використання електронних документів потребують глибокого та ґрунтовного дослідження. Але разом з тим вже зроблено багато кроків уперед щодо з’ясування практичних питань функціонування електронних документів. Ця публікація присвячена саме практичним аспектам та проблемам, що виникають при пошуку електронних документів.

Безперервний потік інформації хлинув на людину без можливості сприймати цю інформацію в повному обсязі, і в цьому потоці інформації стає все важче орієнтуватися. Широке використання електронних документів привело до появи баз та банків даних, які є сховищами інформації, що накопичувалася роками та продовжує накопичуватися, постійно і щоденно оновлюється. Найпопулярнішим представником таких баз даних є середовище Internet. Серед всього різноманіття інформаційних ресурсів, представлених в Мережі, сьогодні дуже важко віднайти релевантну інформацію. А тому має місце професійне вивчення засобів текстового пошуку інформації.

Зрозуміло, зростання Web-простору в геометричній прогресії не продовжуватиметься вічно. Колись настане момент перенасичення, що зробить неможливим користування Мережею, тому проблему пошуку релевантної інформації необхідно вирішувати вже сьогодні. Звичайно, не можна порівнювати в цьому відношенні, скажімо, середину століття, коли пошук інформації був проблемою тому, що інформації було мало. Проблема пошуку інформації набула нового характеру в XX-му сторіччі, з початком розвитку століття інформаційних технологій. Тепер вона полягає не в тому, що інформації мало і тому її важко знайти, а в тому, що її тепер навпаки, стає все більше і більше, і від цього знайти відповідь на питання, що цікавить, може виявитися теж досить складною задачею [1].

Найпоширенішими методами пошуку інформації в Internet є використання пошукових систем або машин. Сьогодні в Internet їх вже так багато, що можна навіть класифікувати. Таким чином, розрізняють метапошукові системи, пошукові машини, розподілені пошукові системи, каталоги, документальні інформаційно-пошукові системи, фактографічні інформаційно-пошукові системи, портали, програми для Web-пошуку, персональні пошукові машини тощо. Деякі з цих систем пропонують додаткові пошукові можливості, враховуючи лінгвістичні, синтаксичні особливості текстів, дату їх створення, мову написання, формат збереження документів, регіони серверів і т. ін., але, на жаль, вони не можуть забезпечити 100-відсоткової якості пошуку.

Через накопичення інформації проблема пошуку ставала більш вагомою, тому привертала увагу науковців, які визначають центральну проблему інформаційного пошуку в наданні інформації користувачу в цій предметній галузі. Інформаційний пошук пов’язаний з рішенням таких задач: визначення стратегії пошуку, яка полягає у визначенні послідовності операцій, здійснюваних в процесі інформаційного пошуку з метою підвищення його ефективності; кластеризація, класифікація, фільтрація документів.

Різні види баз даних, пошукових систем та каталогів, що мають принципові відмінності, зумовлюють різні види пошуку, зокрема, інформаційний, документальний, бібліографічний, булевий, бінарний, концептуальний, ретроспективний тощо.

Ці види пошуку мають свої моделі. До найпростіших моделей пошуку належать моделі дескрипторного пошуку і модель, заснована на Дублінському ядрі [3]. Всю сукупність представлених сьогодні методів тематичного аналізу тексту можна розділити на дві великі групи: лінгвістичний аналіз та

статистичний аналіз. Також існують моделі, засновані на класифікаторах, тематико-орієнтовані методи (до яких належать пошук документів заданої тематики, маршрутизація запитів, пошук за документом-зразком [6], тематична класифікація документів), латентно-семантичний аналіз, булеві моделі, векторні моделі [4], моделі вірогідності, мережі виводу [8], теоретико-множинні моделі, модель алгебри тощо [5]. Всі ці методи є широким інструментарієм інформаційного пошуку, але їх ефективність та корисність втрачає свій сенс без оцінки якості та способів аналізу отриманих результатів. Оцінка якості пошуку проводиться за двома критеріями: точність і повнота [2]. Для аналізу отриманих результатів сьогодні застосовуються методи інтелектуального аналізу даних [7].

Огляд способів інформаційного пошуку дає підстави стверджувати, що таке їх різноманіття свідчить про важливість проблеми, а це означає, що пошукові системи та машини мають ряд недоліків, які можна усунути за допомогою теоретичного вивчення методології та практичного опанування технології пошуку.

Література:

1. Антонов А.В., Мешков В.С. Аналитические проблемы поисковых систем и «лингвистические анализаторы» // НТИ.Сер.1.- 2000.- №6.-С.1-5
2. Войскунский В.Г. Оценка функциональной эффективности документального поиска: и размытые шкалы оценка пертинентности // НТИ. Сер. 2.- 1992.-№5.-С.19-27
3. Волохін О.М. «Каталогізація цифрових ресурсів. Інтернет. Дублінське ядро мета даних» // www.library.kr.ua/dc/DC_Volokhin.pdf. - 2003
4. Дубинский А.Г. Некоторые вопросы применения векторной модели представления документов в информационном поиске // Управляющие системы и машины. - 2001. - №4. - С. 77-83.
5. Некрестьянов И.С. Тематико-ориентированные методы информационного поиска: Диссертационная работа к.т.н.: 05.13.11 / Санкт-Петербургский государственный университет – СПб., 2000. – 80 с.
6. Чугреев В.Л., Яковлев С.А., Анализ текста, применительно к решению задач поиска документов по образцу. // Информатизация процессов формирования открытых систем на основе САПР, АСНИ, СУБД и систем искусственного интеллекта (ИНФОС - 2003): Материалы 2-й Межд. науч.-техн. конф. – Вологда: ВоГТУ, 2003. – С. 49-52.
7. Щавелєв Л.В. «Способы аналитической обработки данных для поддержки принятия решений» // СУБД. - 1998. - № 4-5
8. Singhal A. Modern Information Retrieval: A Brief Overview. Data Enginering Bulletin, IEEE Computer Society, Vol. 24, No. 4, December 2001, pp. 35-43.

Я.О. Чепуренко
/м. Київ/

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ЯК ФУНДАМЕНТ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Інформаційні революції та розвиток новітніх технологій вносять зміни в усі сфери суспільства. Різке розширення інформаційних технологій суспільних відносин порушує питання взаємодії громадян і держави, прозорості дій органів державної влади та місцевого самоврядування.

Формування загальнодоступної інформації щодо діяльності законодавчої влади України, представленої в мережі Інтернет, а також такої, що забезпечує законотворчі процеси в діяльності Верховної Ради України, пов’язано з впровадженням процесів інформатизації в роботу Верховної ради України. Ці процеси отримали наукове обґрунтування в ряді робот провідних вчених і спеціалістів [3-6].

Процеси інформатизації Верховної Ради України, як єдиного законодавчого органу державної влади в Україні, пов’язані зі спільними розробками фахівців, підрозділів Верховної Ради України, Національної академії наук, Академії правових наук, Дослідницької служби Конгресу США, інших учасників проекту, завдяки яким, починаючи з 1990 р., створена і розвивається комплексна, багатофункціональна комп'ютеризована система інформаційно-аналітичного забезпечення законотворчої, правозастосовчої та правоосвітньої діяльності, послугами якої користуються щоденно тисячі державних і недержавних структур, юридичних і фізичних осіб як в Україні, так і за її межами. У процесі розробки та застосування законів, інших правових актів залежно від значення вирішуваних проблем і ситуацій та відповідно до демократичних засад в нормотворчих роботах бере участь значна кількість фахівців, використовуються дані, що відображають процеси, які відбуваються в суспільстві, державі, світі. Для підтримки цього процесу в складі системи інформаційно-аналітичного забезпечення законотворчої та правозастосовчої діяльності розроблено й впроваджено низку функціональних і обслуговуючих систем [2].

Еталонна база правової інформації та її похідні охоплюють кінцеву продукцію нормотворчого процесу і зорієнтовані на забезпечення правовою інформацією широкого кола користувачів за допомогою інформаційно-пошукових систем «Законодавство», «Закони та підзаконні акти в Інтернеті». «Контроль проходження законопроектів» використовується для безперервного відстеження за проходженням законопроектів у Верховній Раді України згідно з Регламентом, планом робіт та порядком денним засідань. Автоматизовані робочі місця «Законотворець» використовуються для підготовки законопроектів, порівняльних таблиць для розгляду й обговорення на пленарних засіданнях.

Інформаційно-аналітичний комплекс «Зворотний зв'язок» здійснює опрацювання звернень, пропозицій та скарг громадян, організацій, повідомлень

преси, дає змогу відслідковувати фактичні результати дії нормативно-правових актів, обробку даних про народних депутатів, їхні програми.

Інформаційно-технічний комплекс «Рада-3» призначений для комп'ютеризованого супроводження пленарних засідань Верховної Ради України, забезпечення продуктивної роботи народних депутатів як під час засідань, так і під час проведення аналізу діяльності роботи парламенту (голосувань).

Нині розробляються ще декілька нових інформаційних систем, зокрема «Автоматизована система безперервного планування, обліку, аналізу та прогнозування законопроектних робіт», «Автоматизована система порівняльного аналізу законодавства України та інших країн».

Комп'ютерна мережа Верховної Ради України є однією з найбільш потужних серед тих, що функціонують в органах державної влади. Вона оснащена сучасною технікою, інформаційними фондами, програмними засобами. Мережа, розгалужена у будинках Верховної Ради України, об'єднує понад 1500 робочих станцій і має доступ до глобальної мережі Інтернет, яка широко використовується як для збирання, обробки різноманітної інформації, так і для надання послуг внутрішнім і зовнішнім користувачам. Доступ до інформації надається з робочих місць (комп'ютерів) секретаріатів комітетів, фракцій, груп та підрозділів апарату Верховної Ради України [1,2].

Порядок забезпечення та використання ПЕОМ, комп'ютерної мережі та інформаційних систем у Верховній Раді України затверджено розпорядженням Голови Верховної Ради України № 348 від 12 травня 1999 р.

З метою ефективного використання інформаційних систем, засобів обчислювальної техніки, ресурсів комп'ютерної мережі вказаним розпорядженням встановлено норми забезпечення структурних підрозділів парламенту комп'ютерною технікою, програмно-технологічними засобами та інформаційними ресурсами залежно від обсягів обробки даних у цих підрозділах.

Кожному з комітетів, фракцій, структурних підрозділів Секретаріату може надаватись по одній узагальненій адресі електронної пошти.

Народному депутату України за його письмовим замовленням може надаватися індивідуальна адреса електронної пошти на вузлі комп’ютерної мережі Верховної Ради України та доступ до поштової скриньки з робочих станцій, розташованих у приміщеннях відповідних комітетів та фракцій.

Інформаційно-пошукові системи «Право», «Картотека офіційних документів», «Законодавство» встановлюються на всі робочі станції мережі, а також на локальні ПЕОМ, які перебувають на балансі управління справами; система «Законотворення» встановлюється тільки на робочі місця, де готуються порівняльні таблиці і за якими визначено відповідального працівника; «Електронний інформаційний бюлетень» встановлюється на всі робочі станції комп'ютерної мережі, а на компакт-дисках тиражується один раз на квартал (лише для народних депутатів України). Розповсюдження баз даних правової інформації для зовнішніх користувачів здійснюється на основі спільних планів роботи обміну даними та договорів.

Таким чином, розгалужена комп’ютеризована система Верховної Ради України є потужною базою формування і розвитку системи електронних

інформаційних ресурсів, представлення цих ресурсів не лише задля ефективної законотворчої роботи, а й для широкомасштабного, різнопланового висвітлення діяльності Верховної Ради України в мережі Інтернет на офіційному Web-сервері.

Література:

1. Білан І. та ін. Інформаційна відкритість органів державної влади України: Зб. аналіт. матеріалів. – К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2005. – 155 с.

2. Журавський В.С.,Серьогін В.О., Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні. – К.: Видавничий дім, 2003. – С.173-175.

3. Інформатизація законотворчої, нормотворчої, правозастосовної діяльності / Секретаріат Верховної Ради України; Академія правових наук України. – К.: Парламентське видавництво, 1999. – 199с.

4. Інформатизація та відкритість влади як засоби демократизації суспільства: Збірник матеріалів «круглого столу» «Державна інформаційна політика – проблеми законодавчого забезпечення / О.В.Литвиненко. – К.: Альт прес,2003. – 160с.

5. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності / Керівник авт. кол. М.Я.Швець / Апарат Верховної Ради України; Академія правових наук. – К.: Навчальна книга,2005. – 639с.

6. Швець М. Нова технологія законотворення//Право України. – 2003. - №3. – С.3-8.

В.В. Жовтенко
/м. Київ/

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДОКУМЕНТНИХ РЕСУРСІВ ЕЛЕКРОННОГО УРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ

Становлення інформаційного суспільства супроводжується небаченими матеріальними та інтелектуальними інвестиціями у перебудову процесу державного управління з метою створення системи урядування, яка була б здатна відповідати змінам, що відбувалися в суспільно-економічних структурах розвинених країн. Ще в 1992 році Девід Осбор та Тед Геблер у праці "Повторне Відкриття Урядування" окреслили межі такої системи, визначивши її як "орієнтовану на клієнта" (customer-driven) та посилюючу індивідуальні можливості громадянина у реалізації своїх прав. Автори вказують, що для того, щоб змінити систему державного управління, треба не зменшувати чи збільшувати розмір державного апарату, а спрямовувати зусилля на те, щоб зробити роботу кожного окремого держслужбовця більш ефективною та продуктивною.

Концепції здійснення державної діяльності на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій, особливо інтернету, з метою надання послуг більш зручним, клієнто-орієнтованим, економічно вигідним, відмінним від "традиційного бюрократичного" способом здобула назву "електронне урядування". Цей термін увійшов у публіцистичний та академічний, а потім і політичний дискурси у середі 90-х років XX ст. століття та здобув велику популярність протягом останніх п‘яти років. Незважаючи на те, що визначення цього терміна давали науковці, публіцисти, провідні комерційні та некомерційні організації, теоретичні та нормативні межі даної концепції залишаються предметом як наукових, так і публіцистичних дискусій. Це пояснюється тим, що на даному етапі розвитку інформаційного суспільства надання точного та специфічного визначення може призвести до втрат перспектив розвитку концепції, а дуже загальне визначення призведе по втрати можливостей його практичного застосування.

Проведений аналіз програмних документів та законодавчих актів з електронного урядування США, Об’єднаного Королівства, Канади, Австралії та Японії дає можливість виділити такі компоненти концепції електронного урядування:

- застосування державними установами інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- збільшення ефективності та продуктивності;
- зменшення витрат;
- надання більш якісних послуг внутрішнім (інші державні установи) та зовнішнім (фізичні та юридичні особи) клієнтам;
- демократизація процесів державного управління шляхом збільшення прозорості та підзвітності урядової діяльності.

Нами пропонується таке трактування терміна "електронне урядування".

Застосування державними установами у своїй діяльності ІКТ з метою підвищення ефективності та продуктивності роботи, зменшення витрат та збільшення прозорості та підзвітності діяльності, а отже, надання більш якісних послуг внутрішнім та зовнішнім клієнтам.

Перехід до "безпаперового" здійснення діяльності на основі використання електронних документів є запорукою успішної реалізації проектів електронного урядування.

Електронні документи у вигляді файлів, електронних листів, веб-сайтів, записів баз даних тощо, створені установою в процесі роботи, є одним з основних засобів забезпечення прозорої та підзвітної діяльності, виступаючи свідченнями про надання інформації, послуги, проведення транзакції або прийняття рішення. Сукупність цих документів створює документний ресурс певної організації.

Розглядаючи питання формування системи документних ресурсів електронного урядування, ми звернулися до досвіду спеціалістів США, Об‘єднаного Королівства, Канади, Австралії та Європейського Союзу.

По-перше, необхідно зазначити, що всі проаналізовані джерела розрізняють два поняття: документ (document) та запис (record):

- документ (document): записана інформація чи об‘єкт, що може розглядатися як цілісність;
- запис (record): документ/документи вироблені або отримані особою чи установою в процесі здійснення своєї діяльності та зберігаємий даною особою чи установою.

Документ перетворюється на запис в той час, як роботу з ним завершено і він стає частиною документного ресурсу установи. Отже, можемо зробити висновок, що документі ресурси електронного урядування складаються з записів.

По-друге, всі розглянуті джерела наголошують на важливості формування системи документних ресурсів, визначаючи її як сукупність правил, процедур програмного та апаратного забезпечення. Завданням системи документних ресурсів є надання засобів управління процесами створення, приймання, зберігання, використання та знищення записів та забезпечення цілісності документів у межах системи.

По-третє, процес упровадження систем документних ресурсів електронного урядування повністю покладений на кінцеві організації, що переходять до безпаперового здійснення діяльності. При цьому держава в особі уповноваженої установи виступає на позиціях радника, розробляючи основні програмні документи, специфікації та вимоги до систем електронних документних ресурсів. Найкращими прикладами таких документів є MoReq Specification (ЕС) та ERMS Specifications / ERMS Guidelines (Австралія).

Дані документи описують основні риси, які повинна мати система документних ресурсів та надають рекомендації щодо її запровадження та застосування. Причому у всіх розглянутих нами документах особливо зазначається, що кожна організація повинна самостійно, виходячи з власного досвіду та специфіки своєї діяльності, визначити, які з її документів можуть розглядатися як записи, а отже, і відноситися до документних ресурсів. Також варто зазначити, що у кожній з розглянутих країн існує розвинений ринок необхідного програмного забезпечення, тобто організація необов’язково повинна розробляти його самостійно.

Відтак, підсумовуючи досвід зарубіжних країн у впровадженні систем документних ресурсів електронного урядування можемо зробити такі висновки.

Документні ресурси електронного урядування складаються з множини записів, при чому наголошується відмінність запису від документа. Різниця між записом та документом полягає в тому, що головною функцією запису є функція «свідчення/підтвердження», яка забезпечується підвищеними вимогами безпеки та цілісності. Така диференціація викликана з одного боку тим, що в умовах електронного урядування інформація та послуги надаються в електронному середовищі, а отже, існує необхідність створення електронних документів (записів), що підтверджували би факт надання інформації чи послуги. З іншого боку, одним з компонентів електронного урядування є забезпечення більшої підзвітності та прозорості діяльності, яка підтримується посиленням «доказової/підтверджувальної» функції запису.

У створенні системи документних ресурсів електронного урядування підсистемі процедур та правил надається набагато більше уваги, ніж підсистемам апаратного та програмного забезпечення. В західних країнах існує розвинений ринок сучасного програмного забезпечення з одного боку, а з іншого – підтримка певної частини бізнес-процесів у організаціях, як комерційних так і урядових забезпечується так званими «legacy systems», деякі з яких були запроваджені ще в 70-х роках XX ст. Почасти вартість повної заміни системи астрономічно велика і при цьому пов‘язана з ризиками втрати даних.

У такій ситуації, зважаючи на мету запровадження електронного урядування і наявні ресурси, підхід західних країн є виправданим, адже існування єдиних вимог до систем документних ресурсів електронного урядування забезпечує стандартизацію їх функціональності. А щодо використання різних програмно-апаратних засобів, то в згадуваних нами специфікаціях однією з вимог до них є забезпечення інструментів взаємодії, що забезпечує можливості обміну даними між системами.

Як бачимо, особливості запровадження системи документних ресурсів електронного урядування у зарубіжних країнах викликані, з одного боку, потребами електронного урядування як нового способу здійснення діяльності, а з іншого – станом ринку програмного забезпечення.

Н.А. Горбенко
/м. Київ/

ДОКУМЕНТНИЙ ПОТІК З ПЕДАГОГІКИ В УКРАЇНІ ЯК ОБ’ЄКТ ІСТОРИКО-ДОКУМЕНТОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Приєднання України до Болонського процесу є важливим кроком у напрямку реформування системи освіти та наближення її до європейських стандартів. Розробка та втілення засад національної політики в галузі освіти, запровадження нових освітніх технологій, зміст та гуманізація освіти, всебічний розвиток особистості відносяться до основних проблем, які сьогодні вирішує педагогічна наука в Україні.

Як і в ході будь-якої суспільної діяльності, в педагогіці відбуваються комунікативні процеси. Однією із складових цього явища є документна комунікація – процеси і засоби обміну інформацією у суспільстві за допомогою документів.

Науково-дослідна, інформаційна, аналітична, прогностична діяльність в галузі педагогіки в Україні, обмін досвідом педагогів-практиків знаходять відображення на сторінках численних документів, які утворюють документний потік (ДП) з педагогіки.

Можна виділити ряд причин, які визначають актуальність дослідження даної проблеми: інтегрований характер сучасної педагогіки - її поступ спирається на досягнення таких наук як психологія, соціологія, філософія,

культурологія; впровадження в освітній процес в Україні нових інформаційних технологій; трансформація засобів документування та розповсюдження, що постійно розширюють документне поле; процеси злиття, ліквідації та появи нових видавничих структур, перенайменування та створення нових періодичних видань.

В теоретичному знанні про документні потоки виділяють фактори, що впливають на формування ДП, закономірності функціонування ДП, ознаки структурування та методи дослідження ДП.

Питання документних потоків активно досліджується науковцями: теоретико-методологічні засади формування та функціонування розглядалися в численних публікаціях Г.Ф. Гордукалової, А.А. Соляник, І.А. Астахова, Ю.С. Безстремянної, Г.В. Головко, Н.Б. Захарової, Л. Лабушевської, М. Х. Тамре, дослідження ДП з певної галузі та певного виду документів висвітлювалися Г. М. Рослик та Д. Д. Демидовим, але проблема формування та функціонування документних потоків з педагогіки в Україні поки що не стала об'єктом комплексного наукового дослідження.

Зважаючи на актуальність вивчення означеної проблеми, дослідження документних потоків з педагогіки в Україні можна поділити на історичний та документознавчий напрямки.

Історичний напрямок дослідження передбачає розробку періодизації та дослідження основних етапів формування і функціонування ДП з педагогіки в контексті розвитку освіти в Україні, а також вивчення ряду суспільних факторів, що мали вплив на зміст і структуру ДП.

Документознавчий напрям дослідження включає обґрунтування теоретико-методологічних засад ДП з педагогіки: їх сутності, властивостей та функцій, притаманних галузевому документному потоку, міститить структурний аналіз ДП з педагогіки в Україні за змістовими (семантична, тематична, типологічна) та формальними ознаками (видова, мовна, видавнича тощо). В цьому напрямку дослідження актуальним є вивчення електронних документів, які застосовуються в педагогічній практиці. Значну увагу буде зосереджено на дослідженні закономірностей функціонування ДП, оцінці його якості і відповідності соціальним, політичним та культурним потребам українського суспільства, визначенню шляхів оптимізації його функціонування.

Результати вивчення документного потоку з педагогіки дозволять поліпшити формування національного галузевого ресурсу та систему інформаційного забезпечення освітянської галузі України.

О.А. Політова
/м. Київ/

ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ПОТІК З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД 1991-2005 РР. ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Вивчення сучасних концепцій розвитку вітчизняної історичної науки показує, що фахівці у цій галузі визначають одним з головних своїх завдань – повернути суспільство і державу обличчям до гуманітарних проблем, обґрунтувати і засвідчити їх пріоритети. Гуманітарна сфера налічує близько 40 наукових дисциплін, серед яких історія має найбільший вік та пізнавальний потенціал.

Кінець XX – початок XXI століття для вітчизняної історичної науки, яка вивчає закономірності історичного процесу в його загальних та конкретних проявах, характеризується кардинальними змінами: руйнацією ідеологічних стереотипів попереднього періоду, появою нових наукових шкіл, пошуком нових методологічних концепцій, оновленням понятійно-термінологічного апарату і та. ін. Звільнення історичної думки та видавничої справи від заангажованості викликало бурхливий процес заповнення лакун в історичних дослідженнях. Разом з тим, існує протиріччя між інформаційним потенціалом, напрацьованим в історичній науці України, і можливостями його практичного використання дослідниками; в той час, як ефективність праці вчених безпосередньо залежить від своєчасного використання ними нових ідей та фактів, що відображаються в галузевому документальному потоці. Тобто, виникає необхідність системного вивчення цього потоку, що має стати підґрунтям для створення проектів удосконалення інформаційного забезпечення історичної галузі.

Цілеспрямоване дослідження динаміки документального потоку (ДП) з історії України в роки незалежності дозволить визначити його структуру і зміст, виявити проблеми у практичному використанні цієї важливої складової сучасних наукових ресурсів країни. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити ДП з історії України за період 1991-2005 рр. як об'єкт бібліографування і відтворити на цій основі об'єктивну картину висвітлення розвитку історичної науки і окремих її напрямів;
- виявити основні інфраструктурні компоненти документального потоку з історії України, дослідити його закономірності і сучасні тенденції;
- здійснити документометричний аналіз системи інформаційного забезпечення наукових досліджень з історії України;
- обґрунтувати інформаційну цінність універсальних і галузевих бібліографічних джерел з історії України;
- окреслити стратегічні напрями у вирішенні проблеми задоволення інформаційних потреб в галузі історії України.

Для вирішення перелічених завдань на першому етапі планується вивчити історіографію теми дослідження, методологічні засади документознавчих

досліджень, виявити і систематизувати бібліографічні посібники з історії України, видані у 1991- 2005 рр.

Методика вивчення ДП базуватиметься на спеціальних наукових методах – бібліографічному і наукометричному.

Результати дослідження ДП з історії України матимуть також практичне значення і для фахової оцінки сучасного стану, рівня і перспектив розвитку багатьох спеціальних історичних дисциплін, які мають своїм об'єктом документ в його численних видах, формах, функціях.

С.В. Буряк
/м. Київ/

УНІВЕРСИТЕТСЬКА КНИГА В УКРАЇНІ: КНИГОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ

Серед соціальних явищ і процесів суспільного життя, що привертають до себе особливу увагу, одне із центральних місць посідає освіта. Досвід розвинених країн свідчить, що освіта забезпечила їх економічний, політичний і культурний розвиток та благополуччя. Освіта визначається як головний чинник розвитку інтелектуального потенціалу нації, її самостійності й міжнародної конкурентоспроможності. У соціальному вимірі освіта стає домінуючою підсистемою суспільства, яка визначає рівень і якість розвитку економіки та праці, виступає стратегічним ресурсом функціонування державних і політичних структур. Знання у нинішньому столітті є одним із визначальних чинників соціальної дії, а освіта — основним соціальним капіталом.

Навчальне видання — це книга особливого походження. Весь процес її створення пов'язаний з певними закономірностями засвоєння інформації. Тому відбір матеріалів, його положення, мова, стиль, ілюстрації, оформлення повинні відповідати певним правилам, нормам, законам конструювання навчальної книги.

Сучасні вимоги до навчальних видань для вищих навчальних закладів визначаються закономірностями відповідних сфер діяльності, для яких готуються випускники вузів, закономірностями навчального процесу, державними загально-освітніми стандартами, концепцією модернізації системи освіти України. Крім цього, навчальна книга повинна бути бездоганна за своїми видавничими параметрами, включати в себе необхідний довідковий апарат, грамотно оформлена. Базова освіта, професійно-технічна підготовка, академічні кваліфікації, підвищення професійних навичок і знань, підтримка розвитку творчого мислення мають важливе значення для визначення напряму економічного і технічного прогресу мірою просування до створення суспільства, заснованого на знаннях.

Якщо орієнтуватись на цифри статистики, то навчальна книга в Україні з року в рік посідає почесне перше місце серед усіх видів літератури за кількістю назв, друге наукова література, потім -художня. З допомогою навчальної літератури забезпечується можливість для розвитку і самореалізації кожної

особистості, створювати і формувати цінності громадянського суспільства. Університетська книга - це система знань, яка забезпечує необхідний навчальний ефект, доступність, зв'язок із лекційними та практичними заняттями, стимулює до самостійної роботи.

Підрахувати точну кількість книг, які друкувались університетами за період формування незалежності України, досить складно. Необхідно звернути увагу на те, що було видано в період трансформації книжкової галузі, проаналізувати стан книговидавничої справи й потоку навчальної книги, дослідити збільшення чи зменшення тиражів. Аналізуючи статистику книговидання (табл.1.), можна простежити рівень розвитку видань для вищих навчальних закладів. Так, з 1998 року посилюється тенденція до збільшення кількості навчальних видань та накладів.

Таблиця 1

Випуск в Україні навчальних та методичних видань, у тому числі видань для вищих навчальних закладів за період 1991-2005 років.

Рік видання	Всього:		Навчальні та методичні видання, у т.ч.:		Для вищих навчальних закладів	
	Кількість книжок і брошур, друк. од.	Річний тираж, тис. пр.	Кількість книжок і брошур, друк. од.	Річний тираж, тис. пр.	Кількість книжок і брошур, друк. од.	Річний тираж, тис. пр.
1991	5 855	136 415,9	1 567	31 627,0	689	3 115,4
1992	4 410	128 470,7	1 223	28 480,3	755	1 918,6
1993	5 002	87 567,0	1 282	12 938,0	906	2 620,0
1994	4 752	52 161,0	1 401	16 826,0	868	1 980,0
1995	6 109	68 156,0	1 262	33 335	852	2 175,0
1996	6 074	51 777,1	1 365	23 171,2	838	2 335,4
1997	7 004	55 841,3	1 731	25 004,5	787	1 691,7
1998	7 065	44 150,0	1 895	22 032,9	922	1 616,6
1999	6 282	21 985,6	1 726	9 764,0	941	1 340,1
2000	7 749	43 562,9	2 407	26 350,1	1 296	2 255,4
2001	10 614	50 324,5	2 908	30 121,8	1 689	2 197,9
2002	12 444	47 862,9	3 449	26 564,3	2 126	2 781,0
2003	13 805	39 462,9	3 801	20 896,4	2 339	2 972,3
2004	14 790	52 804,7	5 186	31 578,5	3 301	3 391,7
2005	15 720	54 059,8	5 684	26 542,8	3 684	3 521,8

Динаміка випуску видань для вищих навчальних закладів за назвами і тиражами представлена діаграмою, рис.1.

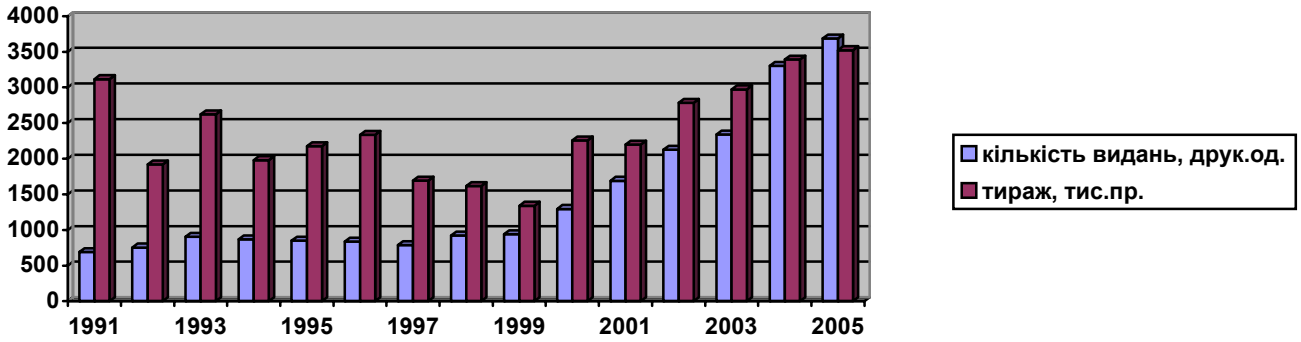

Рис. 1. Динаміка випуску видань для вищих навчальних закладів в Україні за назвами та тиражами у 1991-2005 роках

В Україні налічується 168 університетів, звичайно, в кожному з них є своя друкарня, в якій готує до видання різноманітна наукова та навчальна література не лише для студентів, а й для школярів. Видається література в галузі історії, етнографії, філології, економічних наук, також засновані серії, які розраховані на широке коло читачів, викладачів, студентів, учителів, учнів-старшокласників. Здійснюється випуск літератури українською та російською мовами, англійською, німецькою, мовами національних меншин. Головною вимогою проведення навчального процесу є забезпечення студентів необхідною навчальною літературою (довідники, підручники, методичні посібники, конспекти лекцій і т. ін.). Тільки в навчальній літературі найбільш повно розкрито зміст вивчення предмета, узагальнено та систематизовано. Сьогодні підвищилась роль методичних посібників, які друкуються в університеті. За відсутності підручників з деяких предметів у вищих навчальних закладах готують конспекти лекцій. До них такі ж вимоги, як і до підручників.

Необхідність поглибленого дослідження книжкових видань в університетах України дасть змогу виявити стан розвитку книги, інтенсивність певних видів та тематичних напрямів. Важливо з’ясувати змістовно-типологічні особливості книжкових видань, дати оцінку пріоритетним напрямам розвитку в майбутньому, звернути увагу на те, що було видано в роки незалежності, тобто в період трансформації книжкової галузі.

Е.В. Мартынова
Г.И. Сбитнева
/г. Кемерово/

ТИПОВЫЕ СТРУКТУРНЫЕ СХЕМЫ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИИ В ВУЗОВСКИХ УЧЕБНЫХ ИЗДАНИЯХ ПО ГУМАНИТАРНЫМ ДИСЦИПЛИНАМ

Образовательная, профессиональная и другие виды деятельности человека невозможны без постоянного взаимодействия с гигантским потоком информации, а значит, без непрерывного пополнения багажа знаний. Доминантами общественного развития становятся знания и информационные технологии, утверждается культ знаний и осознается факт, что ни одну серьезную (техническую, экономическую, социальную) задачу нельзя успешно решить без переработки значительных объемов информации. Поэтому возрастает роль активных методов овладения знаниями, значение самостоятельной учебной работы.

Учебник является одним из основных средств получения информации. От умения работать с ним зависит успех познавательной деятельности. Знание типовых структурных схем изложения повышает эффективность усвоения материала и способствует унификации и стандартизации образовательного процесса.

Типовые структурные схемы вузовских учебных изданий представляют следующие возможности:

- дают видение учебной дисциплины в целом (систему понятий, рассматриваемые проблемы, законы и т.д.);
- помогают при поиске информации в учебных текстах;
- помогают ориентироваться в учебных текстах;
- могут использоваться при манипулировании текстами (создании рефератов, текстов других жанров и т.п.).

Были проанализированы тексты вузовских учебных изданий по различным дисциплинам гуманитарного цикла: психологии, социологии, культурологии, истории. Анализ показал, что учебные тексты в структуре изложения материала имеют типовые схемы, которые состоят из смысловых блоков и аспектных единиц знаний, описывающих содержание.

В ходе исследования выяснилось, что в типовых схемах можно выделить две части: общую и специальную. Общая часть включает сходные для всех дисциплин элементы структурных схем. Специальная имеет отличные для каждого отдельного предмета элементы.

В общую часть входят следующие смысловые блоки: предмет изучения, объект, место в системе учебных дисциплин, этапы формирования дисциплины (зарождение, становление, развитие).

Специальная часть типовых структурных схем в учебных дисциплинах гуманитарной сферы зависит от многих факторов: степени разработанности дисциплины, широты охвата материала, межпредметных связей и т.д. Наиболее

разработанными являются специальные части структурных схем в вузовских учебных изданиях по социологии, психологии, истории.

В социологии выделяют несколько смысловых блоков, которые являются элементами структурных схем: социологические явления, социальные структуры, социологические исследования, социологические общности, социальные нормы и др. Каждый из смысловых блоков имеет свои аспекты знаний, с помощью которых он описывается. Например:

- социологические явления: определения понятия; факторы, влияющие на явление, механизмы, виды и др.;
- социальные структуры: определение понятия, история возникновения, функции и др.;
- социологические исследования: этапы, фазы, процедуры, цели, методы, методология и др.;
- социологические общности: место в истории, функции и др;
- социальные нормы: определение сущности, виды и др.;
- социальные изменения: виды, факторы, механизмы и др.

В психологии в структурных схемах изложения учебного материала смысловыми блоками являются психические процессы. Они характеризуются следующими аспектными единицами знаний: определение понятия, теория и история исследования, формирование, развитие, типы, свойства и др.

В истории материал излагается на базе трех основных смысловых блоков: исторические периоды, исторические события, исторические личности. Смысловые блоки представлены перечнем соответствующих аспектных единиц знаний:

- исторические периоды: хронологические рамки, основные события, итоги и достижения, последствия и др.;
- исторические события: предпосылки, причины, поводы, этапы, итоги, последствия и др.;
- исторические личности: имя, годы жизни, область деятельности, результаты труда и др.

Культурология, как вузовская учебная дисциплина, находится в стадии становления. Существует значительное число учебных изданий, где ярко выражен индивидуальный авторский подход в отборе и структурировании материала. Однако и здесь можно увидеть повторяющиеся смысловые блоки в структуре изложения материала: культурологические теории, исторические типы культур и др.

Формирование типовых структурных схем изложения материала в вузовских учебных изданиях по гуманитарным наукам происходит опытным путем, в процессе редакционно-издательской деятельности.

Модернизация содержания образования требует его стандартизации и унификации. Разработка и знание типовых структурных схем изложения материала дает возможность формировать государственные образовательные стандарты в соответствии с современным уровнем достижений в той или иной учебной дисциплине. Дальнейшая работа по формированию типовых структур учебных текстов послужит одним из оснований для успешного создания единого образовательного пространства.

Я.Є. Сошинська
/м. Київ/

КНИЖКОВА ПРОДУКЦІЯ НА КОМПАКТ-ДИСКАХ В УКРАЇНІ

Упродовж останніх 15 років книжковий ринок України впевнено поповнюється книжковою продукцією на компакт-дисках, яку можна класифікувати як „електронне видання”, або „електронна книга”. Питання співвідношення та співіснування традиційних і електронних книжкових видань вже давно є предметом дискусій і різного роду прогнозів фахівців видавничо-книготорговельної та бібліотечно-інформаційної сфер. Цілком природно, що дане питання цікавить і майбутніх спеціалістів книговидання та книгорозповсюдження, тому у Видавничо-поліграфічному інституті НТУУ „КПІ” вже декілька років працює студентська наукова проблемна група, яка вивчає сегмент ринку книжкової продукції на компакт-дисках.

Базою для проведення дослідження були книжкові супермаркети в м. Києві, стаціонарні магазини і відділи компакт-дисків в універмагах, супермаркетах і торговельно-розважальних центрах, інтернет-магазини, що реалізують літературу і продукцію на компакт-дисках, книжковий ринок „Петрівка”. В своєму дослідженні студенти використовували як теоретичні (метод документального аналізу, порівняння, систематизації), так і емпіричні (інтерв`ювання, бесіди, спостереження) методи. Узагальнивши результати проведеного дослідження, його учасники дійшли таких висновків:

1. Структура українського ринку інформаційної продукції на компакт-дисках, в загальних рисах, має такий вигляд:

№ п/п	Вид інформаційної продукції на компакт-дисках	Обсяг ринку, %
1	Аудіопродукція	36
2	Програмне забезпечення, комп`ютерні ігри	33
3	Відеопродукція	27
4	Електронні книжкові видання	4

2. Розподіл книжкових видань на компакт-дисках за природою основної інформації здійснюється таким чином:

№ п/п	Вид інформаційної продукції на компакт-дисках	Обсяг сегменту, %
1	Мультимедійне видання	27
2	Текстове видання	23
3	Видання з елементами програмного продукту	20
4	Аудіокнига	17
5	Образотворче видання	13

3. За типологією в масиві книг на компакт-дисках переважає довідкова література, література для дозвілля, навчальні видання, художня література.

4. У сегменті українського книжкового ринку видань на компакт-дисках провідні позиції займають російські видавництва та компанії, переважно Москви і Санкт-Петербургу, а також їхні дочірні підприємства на території України (близько 89% від загальної кількості видавців): «СиДиКом», «Элитайл», «Мультимедиа», «Триада», «BHV-Санкт-Петербург», «ДиаСофт» та інші. Власне українським видавництвам належить лише мізерна частка даного сегменту – всього 11%. Варто відзначити, що в електронному книговиданні себе заявили такі відомі українські видавництва як «Ін-Юре», «Ґенеза», «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», «Видавництво «Старого Лева».

5. Характерною ознакою сегменту книжкового ринку видань на компакт-дисках є значна частка контрафактної продукції.

6. Практично відсутня популяризація та реклама електронних видань у місцях продажу – їх важко відшукати серед іншої інформаційної продукції та й продавці-консультанти не завжди обізнані з асортиментом електронних книг.

Л.М. Зеленська
/м. Київ/

П. КОЗИЦЬКИЙ І СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ПРЕСИ 20-30-х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ

Петро Козицький – один з видатних діячів української культури, композитор і музикознавець, прогресивний громадський діяч і педагог, критик і публіцист. Важливою сторінкою його життя була участь у діяльності об'єднань українських музик та їх друкованих органах, що припадають на 20-30-ті роки минулого століття.

Зауважимо, що цей період є надзвичайно яскравою сторінкою в історії української культури. Разом з новим баченням мистецтва трансформуються ідеали, форми, засоби вираження думок і почуттів. Новий час приніс із собою зрушення в системі фахової освіти, наповнив новим змістом професійне концертне виконавство, аматорське музичне мистецтво стало масовим за формою і змістом.

Природньо, що в умовах активізації культурного життя суспільства виникла потреба широкого обговорення здобутків та шляхів подальшого розвитку українського музичного мистецтва. Мережа новостворених мистецьких угрупувань, філармонічних, музично-театральних і самодіяльних колективів, вибудовуючи нові форми роботи, потребувала обміну думок та досвідом. Це стало поштовхом до заснування музичних часописів "Музыкальный вестник" (1919), "Музика" (1923-1927), "Українська музична газета" (1926), "Музика мас" (1926-1931), "Радянська музика" (1933-1941) тощо, а також ряду періодичних видань з питань культурного будівництва, де музиці присвячувалися окремі

розділи чи статті – “Культура і побут”, “Мистецька трибуна”, “Нове мистецтво”, “Червоний шлях”, “Життя і революція” тощо.

Активну роль у розбудові української музичної періодики відіграв П. Козицький, який був очільником Всеукраїнського Музичного товариства ім. М. Леонтовича, заступником головного редактора часопису “Музика мас”, а також одним із найактивніших дописувачів багатьох вищезазначених часописів. Його численні публікації вирізняються високим професіоналізмом та обізнаністю в галузі музичної культури, глибоким розумінням порушених проблем, чітким і зрозумілим стилем викладення матеріалу, толерантністю в судженнях і, разом з тим, принциповою позицією у важливих питаннях.

Своє бачення розбудови фахової музичної періодики в Україні П. Козицький виклав у статті “Музична преса”, що вийшла у третьому номері часопису “Культура і побут” за 1926 рік та передовій статті першого номера журналу “Музика масам” за 1928 рік. Серед першочергових завдань автор виділяє такі: інформаційно повно висвітлювати мистецьке життя в Україні та поза її межами, налагодити зв’язок з музкорами і музробітниками на місцях, залучити до співпраці більшу кількість авторів-фахівців, консолідувати творчу громадськість навколо ідеї популяризації здобутків української музичної культури та визначити пріоритетні напрями її подальшого розвитку в умовах нового суспільства.

Становище української музичної публіцистики та реформування системи освіти і підготовки кадрів для журналістської роботи стали приводом для написання кореспонденції П. Козицького “Музкор і його робота” (“Музика масам”, № 2, 1928), де автором сформульовані важливі на його думку завдання й головні вимоги безпосередньо до кореспондентів та їх дописів, а саме: компетентність, високий загальний рівень, виокремлення і висвітлення актуальних проблем музичного життя, робота над самоосвітою, допомога в науковому опрацюванні матеріалу.

Привертає увагу П. Козицького і музична преса Росії – рубрики, тематичне наповнення часописів, їх фахове спрямування, нотні додатки тощо. В часописі “Музика” в статті “Музыкальная новь” – журнал музыкального искусства” (№ 4-6) подано аналіз розвитку музичної преси, що вийшла друком в Москві впродовж 1923-1924 років, а в огляді “Про сучасну музичну пресу в РСФСР” (№7-9) визначені здобутки, тенденції та перспективи розбудови музичної періодики в республіці.

Творчий доробок Козицького-публіциста багатий – в періодиці 20-30-х років ХХ століття подано понад 50 його статей і рецензій. Їх тематика охоплює весь спектр тогочасного музичного життя.

Зауважимо, що в умовах масового музичного руху в країні на перше місце виходять проблеми обговорення широкого кола питань методологічного характеру, особливо в частині, що стосувалася організації творчих колективів і налагодження їхньої роботи, добору цікавого, актуального і власне національного репертуару, виховання мистецьких кадрів. Чи не найбільше публікації П. Козицького стосуються саме цих проблем і надруковані на шпальтах фахових часописів, а саме: “Ділова пропозиція в хоровій справі” (“Культура і

побут” №5, 1927), “До конференції по художній освіті” (“Культура і побут”, № 13, 1926), “1-й сезон Української Державної опери” (“Культура і побут”, № 19, 1926), “До розвитку музичної культури” (“Культура і побут”, № 21, 1926), “Всеукраїнське музичне товариство ім. М. Леонтовича в його минулому, сучасному і в перспективах” (“Музика”, №4-6, 1927).

Ще одна варта уваги публіциста проблема – музично-критична думка, що зазнає змін в зазначений період, приділяє велику увагу фаховому аналізу музичних стилів, творчості композиторів, критичним поглядам на музичні твори і їх виконання, виявляється в галузі рецензування нових ното-музичних видань. Цій тематиці присвячено ряд статей П. Козицького в журналі “Культура і побут”: “Ще про музичну критику” (№ 37, 1926), “Наука про музику” (№ 48, 1926), “Дещо про музично-видавничу справу” (№ 22, 1927); в часописі “Музика” опубліковані рецензії на дослідження М.Грінченка “Історія української музики” (№2, 1923), на виданий у Львові підручник І. Левицького “Основи теорії музики” (№1-3, 1924) та збірник пісень К. Богуславського “Червоний юнак” (№ 4-6, 1924); в рубриці “Бібліографія і нотографія” журналу “Музика мас” подано ряд критичних поглядів на твори тогочасних українських композиторів, що були видані друком (№1-2, 1928; №7-8, 1930).

Не залишилася поза увагою і робота в галузі музичної етнографії, що значно активізується. Як окрему тематичну частину публікацій П. Козицького можна виокремити фахові і ґрунтовні статті в журналі “Музика”, присвячені творчості видатних українських композиторів: “50 років музично-етнографічної праці Петра Демуцького” (№7-9, 1924), “Кирило Стеценко. Проба критично-біографічної характеристики” (№ 2-3, 5, 1923), “Творчість Миколи Леонтовича” (№ 1, 1923).

Під керівництвом П. Козицького в ряді часописів формується найбільш фахова рубрика, що подає матеріали до самоосвіти, статті з музичної науки та історії у популярному викладі, котрі частково заповнюють брак книжок у музичних справах. Так, в часописі “Музика” за 1924 рік у рубриці “Музичне знання – масам” опубліковано статтю “Кого ми називаємо музично освіченою людиною?”, де визначено головні вимоги до учасників і керівників творчих колективів та подано поради музикантам – “12 заповітів хористові”, “10 заповітів диригентові” (№ 7-9), “Як складати програму концерту” (№10-12). В журналі “Музика мас” друкуються цикли статей “Форми побудови музичних творів” (№ 1-9, 1928), “Конспект (схема) лекцій з історії української музики” (№ 7-12, 1928), “Поради композиторам початківцям” та “Словник музичних термінів” (№7-8, 1929) тощо.

Підсумовуючи, зазначимо, що значна роль П. Козицького у розбудові української музичної преси беззаперечна. З його діяльністю музична публіцистика піднялась на якісно новий щабель розвитку. Талант, послідовність у поглядах і судженнях, розуміння нагальних проблем сучасності та епохи вирізняють П. Козицького з-поміж багатьох його сучасників і дозволяють зайняти чільне місце в когорті визначних діячів української культури XX століття.

Г.П. Грет
/м. Київ/

ЛОГІСТИЧНІ ПІДХОДИ В КНИЖКОВІЙ ТОРГІВЛІ

В умовах адаптації до ринку особливо актуальними є проблеми забезпечення книготорговельних підприємств необхідними товарними запасами, вдосконалення управління складським господарством, поставкою, транспортуванням, збутовою діяльністю. Зміни в попиті та платоспроможності населення вимагають від книгарень та гуртовень здійснення постійного аналізу кон'юнктури ринку з метою внесення коректив в асортиментний мінімум та структуру книжкових товарів в обсягах, достатніх для більш повного задоволення потреб споживачів, тобто виконання так званих „шести правил логістики" чи комплексу логістики „потрібний товар у необхідній кількості і необхідної якості необхідно доставити у потрібний час у потрібне місце з мінімальними витратами".

Виконання завдань книгорозповсюдження – отримання прибутку та максимальне задоволення попиту на книги неможливе без використання логістики, яка спрямована на оптимізацію шляхом комплексного, орієнтованого на потребу, формування попиту товарів та інформації у виданні та розподілі неперіодичних видань, тобто книжкова продукція повинна знайти свого споживача в найбільш вигідних щодо загальної рентабельності умовах. Це є метою логістики. Тому застосування логістичних підходів у видавничій справі, а особливо книжковій торгівлі, є актуальним і своєчасним.

На жаль, цією проблемою займається незначна кількість вчених, та й то побічно. Теоретичні розробки вітчизняних вчених (А.Г.Кальченко, Н.О.Власова, Ю.В. Пономарьової, О.В. Глогусь, Ю.Л. Грінченка, К.М. Ковтуна, Н.Ю.Шеремета) та зарубіжних вчених (Е. Мате, Д. Тиск'є, Х.Й. Фольмута, Дональда Дж. Бауерсокса, Дейвіда Дж. Клосса, Р. Юнемана) практично не адаптовані до видання та розповсюдження книг.

Цілі і логістичної і книготорговельної діяльності збігаються, оскільки вона буде досягнуто як і в першому, так і в другому випадках за максимально швидкого задоволення ринкового попиту на книги за найменших витрат.

Використання логістичних систем сприяє здійсненню наскрізного контролю за потоковими процесами в логістичних системах, формуванню та покращенню способів управління товарними потоками, дає можливість багатоваріантного прогнозування обсягів перевезень, виявленню незбалан-сованості між потребами логістичних збутових послуг і можливостями логістичної системи, ефективному формуванню взаємовідносин між видавництвами і книготорговельними підприємствами, раціональній організації поставки товарів в гуртовні та роздрібну книготорговельну мережу.

Логістична система видавничої справи поділяється на виробничу, закупівельну, розподільчу та інформаційну. Закупівельна та розподільча частини логістичної системи є складовими функціонування книжкової торгівлі, а інформаційна - передумовою її ефективності.

Здійснювати раціональне управління закупівлями неможливо без вибору постачальників, оскільки видавничою діяльністю в Україні займається 2133 суб'єкти підприємницької діяльності, величезна кількість видань завозиться з Росії.

Для раціонального вибору надійного партнера книготорговельного підприємства в реалізації його логістичної стратегії доцільно використовувати такі підходи, як здійснювати пошук потенційних постачальників, аналізувати їх діяльність, оцінювати результативність роботи з постачальниками, застосовуючи метод експертних оцінок чи АВС-аналіз і на основі цього здійснювати розвиток постачальника.

Визначаючи партію поставки, раціонально використовувати показник оптимального (економічного) розміру замовлення, що забезпечує мінімізацію транспортно-заготівельних витрат і витрат на формування і збереження запасів.

Розподільча логістика – це управління транспортуванням і складуванням запасами під час завезення товарів до споживача згідно з його попитом, а також збір, передача і обробка відповідної інформації. Логістика запасів передбачає підтримку товарних запасів на рівні, що забезпечує ефективну організацію процесу продажу товарів. При цьому використовується система з фіксованим розміром замовлення, система з фіксованою періодичністю замовлення, система із заданою періодичністю поповнення запасів до встановленого рівня.

Транспортна логістика передбачає раціональний вибір транспорту, його завантаження і розвантаження, підготовку супроводжувальних документів, переміщення товарів з мінімальними витратами.

Важливим є вибір підприємств, через які проходить книжкова продукція від видавця до споживача, тобто вибір каналу розподілу чи їхньої сукупності (розподільчої мережі). Логістика визначає рівень розподілу логістичного попиту – учасника – посередника логістичної системи, що, розподіляючи, сприяє доведенню до споживача книжкових товарів. При цьому використовуються канали нульового рівня (виробник-споживач) одно, дво чи трирівневий, які включають одного чи кількох посередників (гуртовню, дистриб'ютора, книгарню).

В практиці книжкової торгівлі України переважають горизонтальні канали розподілу, хоча активно створюються і вертикальні, які є більш економічними та сприяють уникненню дублювання учасниками каналу і функцій, які вони виконують.

На жаль, в книжковій торгівлі відсутня практика розташування розподільчих центрів на основі методів логістики (метод визначення центру ваги, метод повного перебору, метод пробної точки), застосування яких сприяло б зменшенню витрат на перевезення, складування.

Використання логістичних підходів значно підвищило б прибутковість книготорговельних підприємств.

Г.О. Седченко
/м. Канів/

ГЕНЕРАЛЬНА ВІЙСЬКОВА КАНЦЕЛЯРІЯ ЯК ВИЩИЙ ОРГАН ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ГЕТЬМАНЩИНИ

Відновлення державності України – однієї з найбільших держав на Європейському материку, ─ очевидно, найзначніша подія другої половини XX століття.

В сучасних умовах економічних складностей і загострення сучасно-політичних колізій у країні, матеріальних негараздів у сферах науки і культури перед українським народом стоїть вкрай важливе завдання – подолати труднощі і зберегти національний суверенітет власної держави.

Докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній сферах суспільного життя, проведення адміністративної реформи зміцнили значення інституту державної служби в Україні та посилили роль державних службовців як основних суб'єктів виконання повноважень держави. Тому правильне розуміння історичних закономірностей і процесів становлення Української державності, вивчення теоретичних та практичних основ функціонування державної служби в різні історичні періоди, врахування набутого досвіду має велике значення не лише для нинішніх науковців, а й урядовців та тих спеціалістів, які забезпечують управлінську діяльність державної служби.

У цьому аспекті, на наш погляд, принципового значення набуває аналіз діяльності Генеральної військової канцелярії, центральної установи в гетьманській державі 17 – 18 ст., за допомогою якої Гетьман здійснював свою військову і цивільну владу. В період

1648 – 1720 рр. це була канцелярія Гетьмана, де виготовлялися і зберігалися державні акти. З 1720 р. Генеральна військова канцелярія стає колегіальною установою, реорганізованою на вимогу російської влади, яка одночасно обмежила її компетенції, перебравши в свої руки ряд адміністративних функцій [4; 359 – 360].

Канцелярія знаходилася в м. Глухові, столиці Гетьманщини. Вона складалася з двох підрозділів: розпорядчого та виконавчого, тобто апарату канцелярії.

До розпорядчого входили: Гетьман, генеральний писар, генеральний суддя та ще двоє генеральних старшин. В цій інституції зосереджувалося адміністративне, судове та фінансове управління Гетьманщиною, складалися гетьманські документи, універсали, велася дипломатична переписка, розглядалися судові та цивільні справи козаків, селян, міщан.

На виконавчий персонал Генеральної військової канцелярії було покладено безпосередньо справочинство (діловодство).

Штат канцелярії складався зі старших військових канцеляристів, просто канцеляристів і службовців (служителів): підписарів, протоколістів, реєстраторів, копіювальників, тлумачів.

Старших військових канцеляристів було двоє, вони очолювали канцелярський персонал, а до 1729 р. Головним правителем був „регент” Генеральної військової канцелярії.

В обов’язки канцеляристів входило оформлення справ, складання, переписування та копіювання документів, зокрема гетьманських універсалів, імператорських грамот, указів.

Генеральна військова канцелярія була своєрідною вищою школою, що здійснювала підготовку знавців канцелярської справи.

Канцеляристи, здебільшого випускники Києво-Могилянської Академії, повинні були володіти досконалою технікою письма, знати декілька іноземних мов, мати знання з граматики, синтаксису, риторики, пііїтики, філософії, логіки, богословських наук та математики.

У Генеральній військовій канцелярії освічені юнаки одержували юридичні, воєнні та історичні знання, вдосконалювали свою професійну майстерність.

Так, Гетьман Данило Апостол, працюючи над зведенням законів, які застосовувалися в судочинстві Лівобережної України, у 1720 р. звернувся до архімандрита Києво-Печерської Лаври і просив направити для цієї роботи „духовних персон до того дела искусных и знаючихся” [1; 530 – 531].

Отже, як свідчать документальні джерела, звання військовий канцелярист трактувалося як „кандидат всех достоинств” і вказувало на те, що у військові канцеляристи потрапити було складно, потрібно було мати не тільки підтвердження освіти в Києво-Могилянській Академії, а й свідчення „чесного и достойного поведения” („Словарь малороссийской старины” 1808 р.).

З 1721 р. Генеральна військова канцелярія набула статусу особливого адміністративного органу з правом розгляду і розв’язання важливих питань поточного державного управління, видання указів і розпоряджень на рівні з Гетьманом.

Гетьманські універсали, „листи” полковників, розпорядження Генеральної військової канцелярії й інші урядові акти свого часу було опубліковано на сторінках „Генерального слідства про маєтності” 1729 – 1730 р., у збірці документів „Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.” [3], а також різних виданнях старшинських родових архівів, на які посилається Гуржій О.І. [2]. Такого роду джерела охопили фактично всі сторони життя українців.

Із скасуванням Гетьманщини в 1764 р. Генеральна військова канцелярія перестала існувати.

Література:

1. Володарі гетьманської булави: історичні портрети. – К.: Варта, 1994. – 560 с.

2. Гуржій О.І. Гетьманська влада в Українській козацькій державі першій чверті XVIII ст. (на прикладі діяльності І.Скоропадського). – Автореф. дис. докт. істор. наук. – К., 1999. – 35 с.

3. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст./ Зб. праць. – К.: Знання, 2000. – 224 с.

4. Енциклопедія українознавства. Т. 1. – К.: Глобус, 1993. – 400 с.

Л.М. Гутник
/м. Київ/

УКРАЇНОЗНАВЧИЙ КІНОПЛАКАТ. КІНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ (НА МАТЕРІАЛАХ ЗІБРАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО)

Одним із напрямків вивчення українського кіноплаката є його дослідження як документа з історії кіномистецтва. Цей вид аркушевих образотворчих видань є джерелом інформації як з історії вітчизняного мистецтва кіно, так і окремих зарубіжних країн, які репрезентували своє мистецтво в Україні. Відомості, подані на плакатних аркушах, дають можливість дослідити широке коло кінознавчих проблем.

Зібрання українського кіноплаката 20 – 90-х рр. ХХ ст. із фондів НБУВ в першу чергу є вагомою джерельною базою для дослідження вітчизняного кіномистецтва та історії кіно республік колишнього СРСР. Зібрання формувалося за рахунок отримання Бібліотекою обов'язкового примірника, тому воно є досить повним. Використання наявного масиву цього виду аркушевих образотворчих документів дозволяє створити таким чином фільмографію як за будь-який окремо взятий рік, так і за певний період.

Кіноплакат є багатофункціональним з точки зору зафіксованої на ньому інформації. Він містить широкий набір фактографічних даних, які стосуються окремого фільму. Але розглядаючи та аналізуючи плакатне зібрання того чи іншого періоду в цілому, ми маємо змогу більш широко ознайомитися з темами і проблемами кінематографа, провідними тенденціями і творчими пошуками у галузі кіномистецтва.

Український кіноплакат є документальним підтвердженням діяльності різних кіноорганізацій, кінофабрик, кіностудій, бо інформація про місце випуску фільму зазначена на плакатному аркуші обов'язково.

Рік виробництва фільму не завжди подається на плакатному аркуші, але дата випуску плаката може слугувати як допоміжна інформація для його встановлення, адже час випуску плаката, як правило, збігався з виходом фільму на екрани. Проте, слід відмітити, що це стосується лише дати випуску вітчизняних фільмів. Дата випуску кіноплакатів до зарубіжних фільмів співпадає з часом їх надходження у кінопрокат в Україні.

Окрім того, український кіноплакат можна розглядати як джерело інформації кінознавчої біографістики. Так, на плакатах майже завжди зазначені прізвища творців того чи іншого фільму. Це відомості про режисерів, сценаристів, операторів, художників, виконавців ролей. Аналізуючи плакатне зібрання, ми можемо скласти ретроспективу діяльності того чи іншого кіномитця, з'ясувати період та місце його творчості, жанри, яким він надавав перевагу у своїй роботі. Якщо мова йде про акторів, ми можемо дізнатися про те, як часто і на яких кіностудіях вони знімався, з ким співпрацювали, наскільки були популярними. Досить часто на плакатах, які містять елементи

фотомонтажу, зустрічаємо зображення акторів у ролі, що є теж суттєвим доповненням до творчих біографій кіномитців.

Переважна більшість кіноплакатів містить коротку анотацію до фільму, яка не лише стисло розкриває його зміст з метою презентації, а також зацікавлення ним глядача, а й допомагає визначити наскільки вдалим є плакат, як художник інтерпретує головну ідею кінотвору мистецькими засобами.

На плакатних аркушах завжди зазначений жанр кінокартини, яка пропонується для перегляду. На момент виходу картини на екрани, ця інформація виконувала функцію орієнтування глядача у виборі фільму за його уподобаннями. З точки зору сучасності, ми можемо використовувати її як показник розвитку того чи іншого жанру у будь-який конкретний період.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, слід відмітити, що кіноплакат є досить вагомим документальним джерелом з історії кіномистецтва. Але дослідження плакатного зібрання та введення отриманої інформації до наукового обігу пов’язане з вирішенням певних проблем і завдань. Кіноплакати здебільшого мають великий формат, що є не дуже зручним у користуванні. Збереженню цих видів видань та полегшенню роботи з ними видами видань сприятиме створення страхових копій. Більш широкі можливості мобільного пошуку інформації, доступу до неї, розкриття та використання змісту як кожного окремого документа, так і дослідження зібрання кіноплакатів в цілому надасть електронна база “Український кіноплакат 1920 – 1990-х рр”, створення якої сьогодні є одним із напрямків роботи Відділу образотворчих мистецтв НБУВ.

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В.О. Ільганаєва
/м. Харків/

КОРПОРАТИВНИЙ РУХ В БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ: ФІЛОСОФІЯ ПИТАННЯ

Поняття „корпоративний рух" відноситься до сфери філософії бібліотекознавства і бібліотеки зокрема.

Чим це пояснюється? Перш за все – поглибленням уявлення про бібліотеку як соціально-комунікативну структуру, яка інтегрує у собі всі здобутки людства по збору, зберіганню, обробці, представленню і розповсюдженню документів, інформації і знань. По-друге - формуванням уявлень про місію бібліотек у суспільстві, а це означає - про її соціальне призначення - від зберігання до доступу, від доступу до синтезу нового знання. По-третє – розширенням уявлень про рухомі сили розвитку і трансформації бібліотек від державних, неприбуткових, духовно - виробничих установ до великих виробничо-технологічних комплексів, інтегрованих у інформаційну економіку суспільства і культуру інформаційного суспільства. По-четверте – як наявність корпоративної культури, або культури партнерства у бібліотечних фахівців, бібліотек - учасників корпорації. По-п'яте - як інноваційний рівень організації діяльності бібліотек, її виробничо-господарчого статусу і правового забезпечення. По-шосте – як компетенція бібліотечних фахівців в сфері організації функціонально – технологічної, управлінської співпраці, правова обізнаність в аспекті відповідальності за колективну роботу, дотримання умов договорів.

Фокусом проблем, які виявляються у сфері бібліотечної діяльності, стають організаційно – управлінські конструкти, які, на наш погляд, не відповідають змісту і характеру суттєвих, якісних перетворень у цій сфері. Концентрація уваги на суспільних функціях бібліотек як установ, які забезпечують книжково-документальне споживання та використання, має бути перенесена на процеси документалізації, візуалізації, медіації комунікативних відносин у суспільстві та його підсистемах, що традиційно служили основою визначення суспільно-інформаційних потреб і типово-видової класифікації бібліотечних установ.

Розвиток інформаційних технологій, технологій зв'язку, реєстрації і представлення інформації призвело до збагачення інформаційного середовища сучасного суспільства. Крім бібліотек, які лідирували довгий час, з'явилися інші документально-інформаційні та когнітивно-інформаційні структури, які створили дуже динамічний і конкурентонапружений простір; інформація стала товаром, а інформаційне виробництво - інноваційним і дуже прибутковим.

Це суттєво вплинуло на традиційні функціональні підсистеми бібліотек: комплектування фондів; збереження фондів; обробка документальних потоків; довідково-інформаційне забезпечення; обслуговування; управління та господарчий менеджмент. Обмеженість ресурсів, неможливість опрацювання всього документального потоку, індустріалізація бібліотечного виробництва на базі інформаційної техніки та технологій, розширення предметності бібліотечної діяльності, невідповідність організаційної структури новим завданням та процесам, брак нових професіоналів створюють передумови організаційно - управлінської реформи в бібліотечної сфері.

Корпорація – це економічне поняття. Корпоративний рух – це вже соціально-економічне явище. Створення корпорації – це організаційно – управлінські, менеджерські дії. Результати діяльності корпорацій – це соціально-культурний ефект, що відбиває якісний рівень задоволення потреб суспільства і громадян. Говорячи про стан корпоративного руху, можна відзначити, що це спорадичне, некероване, спонтанне, організаційно не визначене явище. Одночасно, це інноваційний, об'єктивно необхідний і перспективний процес, який потребує вивчення, підтримки, правового захисту і підготовки необхідних фахівців.

Цього потребує і загальна оцінка бібліотечних корпорацій як однієї з правових типів функціонування господарчих організацій. Соціально – економічний характер корпоративного руху в бібліотечній сфері потребує серйозної уваги до правового поля їх функціонування на теренах України.

И.Н. Казаринова
/г. Санкт-Петербург/

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА БИБЛИОТЕЧНОГО СПЕЦИАЛИСТА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Профессиональная компетентность специалистов в значительной мере определяется уровнем их методологической культуры. Развитие методологической культуры специалиста определяет пути развития науки, служит фундаментом интеллектуального потенциала общества. Резко изменившаяся социокультурная ситуация, совпавшая по времени в нашей стране с последствиями социально-экономического кризиса общества , сетевой информационной революцией, становлением нового информационного общества в корне изменила вектор развития практически всех наук, направленность и содержание исследовательской деятельности, требования к подготовке специалистов.

Библиотечная отрасль имеет уникальный опыт исследовательской деятельности, практически слабо известный в других науках. Причины этого явления недостаточно осмыслены даже в рамках своего профессионального сообщества. В 20-м веке методология библиотечной науки значительно опередила другие социальные науки. Такому методологическому прорыву

предшествовала богатая история становления исследовательского сознания библиотечных специалистов, о чем свидетельствуют работы Х.Д.Алчевской, В.А.Артисевич, Н.В.Здобнова, Н.А.Рубакина, Л.Б.Хавкиной, О.С.Чубарьяна, В.Ф.Сахарова, И.К.Кирпичевой, Л.М.Иньковой, О.Д.Голубевой, А.Л.Гольдберга, А.Н.Ванеева, В.С.Крейденко, Б.В.Володина, А.В.Соколова и других библиотековедов. Спады и подъемы исследовательской деятельности были связаны не только с уровнем развития библиотековедения, развитием методологии и методики библиотечных исследований, организацией и координацией НИР, но и подготовленностью специалистов библиотечной отрасли к осуществлению исследовательской деятельности. Ключевой отметкой в формировании методологической культуры библиотечных специалистов различных уровней, равно как и исследовательского подъема, явилось создание в 1968 г. специальных секторов НИР в ГБЛ и ГПБ, как координационных центрах НИР соответственно, СССР и РСФСР, а затем аналогичных секторов в крупных библиотеках различной ведомственной принадлежности. Почти параллельно осуществлялась разработка и внедрение в учебный процесс основ НИР, издание учебных пособий, коллективной монографии «Библиотековедческие исследования: методология и методика», серии методических рекомендаций в помощь исследовательской деятельности библиотек. Известное соперничество вузов культуры с ГБЛ и ГПБ стимулировало интерес к методологической культуре библиотечных специалистов и активизации исследовательской деятельности.

Однако, сущность, структура, условия, факторы, закономерности и пути формирования оптимального уровня методологической культуры библиотечного специалиста в динамике общественного развития, смены парадигм и стратегий исследовательской деятельности, а также подходов обобщения теоретического и эмпирического материала остаются неисследованными, что может повлечь за собой несоответствие требованиям XX века, отставание в методологическом плане. Необходимость осмысления накопленного опыта, разработки теории формирования методологической культуры диктуется не только потребностями восполнить пробел в проблемном поле теоретических исследований библиотековедения и других человековедческих наук, но и требованиями подготовки специалиста XX века. Междисциплинарный подход и в развитии наук, и в формировании профессиональной компетентности уже недостаточен. Новый этап развития науки предполагает синтез на уровне методологии, для чего необходим иной уровень методологической культуры исследователя. Появление парадигм и методологических подходов, стыкующих разные науки позволяет надеяться на новый подъем исследовательской деятельности в области библиотековедения, новый уровень развития библиотечной науки и библиотечной практики. Именно этот уровень синтеза методологического и теоретического дает акмеологический подход.

1. Позволяет исследовать и одновременно решать практические задачи и ставить новые исследовательские проблемы, выявлять объективные и субъективные факторы и закономерности, способствующие или тормозящие развитие профессионализма личности и профессионализма деятельности.

2. Предусматривает методологический синтез на новом трансдисциплинарном уровне, органично стыкующем естественные, общественные, технические и гуманитарные дисциплины, с одной стороны. С другой стороны, это синтез теоретического и практического, классического и неклассического достоверного знания трансдисциплинарной области человековедения, включающего весь диапазон страт, влияющих на развитие человека: биосфера, техносфера, социосфера, психосфера, ноосфера и сфера духовного развития человека.

3. Ориентирован не на заданное конечное развитие человека, а на созидательное проективное вершинное и многовершинное, что отвечает цели и результату библиотечной деятельности и специфике библиотековедческих исследований.

4. Предполагает четкую дифференциацию и одновременно единство уровней: методологического, теоретического и эмпирического, что совпадает с целью и задачами развития библиотековедения.

5. Наиболее отвечает возможности стыковки нового уровня парадигм в многомерном энергоинформационном пространстве.

В 20 веке понятие «парадигма» в рамках классической науки или одномерного исследовательского пространства является достаточно устоявшимся в ряде наук на базе исследовательских традиций этих наук, что уже недостаточно для дальнейшего развития исследовательской методологии в целом в XX веке.

За последние три десятилетия в гуманитарных исследованиях появились и достаточно активно используются специалистами понятия «культурагма» и «синтагма» как новые ориентиры для исследовательской практики не конкретной области знания, а синтеза нескольких наук. Кроме того, синтагма ориентирована не на образец сформированной исследовательской традиции вчерашнего, а на формирующуюся исследовательскую традицию сегодняшнего или даже завтрашнего дня.

К концу XX века философия и науковедение как обобщающие науки исчерпали себя, как исчерпал себя подход вертикального иерархического подчинения наук. Акмеология как новая интегративная фундаментальная междисциплинарная наука, содержательно объединившая гуманитарные, общественные, естественные и точные науки за короткий период времени миновала стадию зависимости от философии, когда философские положения превращаются в методологические средства и способы выявления, определения предмета конкретной науки, выйдя на новый уровень синтеза методологических принципов, сформировавшихся в системе наук, осуществившая смену парадигмы в развитии ряда наук, научном мировоззрении и социальной практике. Как новая по типу наука, объединяющая методологию и теорию, исследования и разработку методов и одновременно разработку технологий и практику совершенствования человека, акмеология не подчиненно вертикально, а системно-иерархически взаимодействует с другими науками.

От введения в научный оборот в 1928 г термина «акмеология» Н.А.Рыбниковым, разработок первых теоретиков-акмеологов: Б.Г.Ананьева, В.М.Бехтерева, В.М.Мясищева, Б.Ф.Ломова, А.Н.Леонтьева, возникновения и

развития акмеологии как науки нового типа выдающимися российскими учеными: Н.В.Кузьминой, А.А.Бодалевым, А.А.Деркачем, обосновавшими предмет, объект акмеологиии, теорию, акмеологические законы, методологию и стратегию исследований, этапа разделения акмеологии на классическую и фундаментальную, этапа дифференциации на новые самостоятельные научные направления: педагогическую акмеологию, военную акмеологию, акмеологию деятельности в особых и экстремальных условиях, управленческую акмеологию и т.д. до современного уровня самостоятельной, системной, фундаментальной, стремительно развивающейся человековековеческой по вектору развития науки – акмеологии прошло немало дискуссий. Интенсивно развиваются медицинская, юридическая, спортивная, информационная акмеология как прикладные направления. Поэтому акмеологический подход как методологическая основа перехода на новый уровень исследовательской деятельности представляется перспективным для развития библиотечных исследований, а как теоретико-методологическая основа – для формирования методологической культуры исследователя как высшего уровня профессионализма личности и профессионализма деятельности в библиотечной отрасли.

На сегодня библиотековедческие исследования как разновидность гуманитарных исследований находятся в одномерном исследовательском пространстве, что сковывает в целом:

1. Развитие методологии и методики НИР,
2. Тормозит развитие новых наук междисциплинарного уровня,
3. Не отвечает требованиям нового века, предусматривающим органичное соединение классического и неклассического в науке.

В свою очередь, общеметодологические изменения влияют на формирование и развитие методологической культуры специалистов. Специфика методологической культуры библиотечных специалистов обусловлена триединством профессионализма деятельности, профессионализмом личности и профессионализмом читателя – важнейших составляющих профессиональную компетентность библиотекаря.

Проведенный анализ методологической литературы и библиотековедческих исследований показал, что для дальнейшего развития библиотечной науки и совершенствования практики необходимо обоснование новой концептуальной модели развития библиотековедческих исследований в соответствии требованиями XX века, создание акмеограммы библиотекаря – исследователя XX века, что, в свою очередь, становится возможным при формировании системы развития методологической культуры на основе новой концептуальной модели в рамках обоснования нового исследовательского и практически-прикладного направления - библиотечной акмеологии. Однако концепция формирования методологической культуры исследователей библиотечной отрасли в условиях многомерного исследовательского пространства глобального информационного общества в настоящее время не разработана в отечественном библиотековедении, что является нерешенными исследовательскими проблемами.

Чжао Лін
/Китай/

НАЦІОНАЛЬНІ БІБЛІОТЕКИ В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

Одним з магістральних напрямів діяльності Національних бібліотек (НБ) в наш час стає створення національних електронних ресурсів. Їхня лідируюча роль об'єктивно зумовлена положенням НБ у системі бібліотеки різних країн, завданнями, які вони виконують відповідно до свого соціокультурного призначення, накопиченням та збереженням національного документального ресурсу. Зміни в сфері діяльності Національних бібліотек є об'єктом спостереження, аналізу, наукового узагальнення, але в останні роки зростає інтерес до ролі НБ у формуванні і реалізації програм створення електронного ресурсу.

Загальні тенденції розвитку і трансформацій в діяльності бібліотек, природно, не обходять сферу НБ. Необхідність спеціальних досліджень НБ посилюється процесами диверсифікації та розподілу функцій у системі бібліотек країни. Треба підкреслити, що це стосується як країн інформаційно розвинутих, де бібліотеки інтегрувалися до інформаційної інфраструктури суспільства, так і тих, де бібліотеки ще знаходяться на початку інноваційного шляху. В цьому контексті проведення бібліотекознавчих порівняльних досліджень відіграє важливу роль з точки зору оцінки різних підходів до прийняття рішень у цій сфері.

Головною метою нашого дослідження є визначення механізмів реалізації державних програм щодо створення електронного національного ресурсу. Для здійснення дослідження має бути сформульована відповідна предметно-об'єктна структура і сформований необхідний дослідницький апарат.

НБ України та Китаю можуть служити цікавою експериментальною базою дослідження як об'єктно-статистичних аспектів порівняльного аналізу діяльності щодо створенню національних електронних ресурсів, так і процесно-функціональних характеристик розробки та впровадження проектів електронних бібліотек.

Вибір НБ України та Китаю як об'єктів порівняння зумовлений збігом хронологічних меж початку робіт з автоматизації діяльності бібліотек, загальнонаціональними завданнями відтворення системи бібліотек в умовах оволодіння новітніми інформаційними технологіями тощо. Крім того, стартові ситуації і, відповідно, структури бібліотечних систем організації діяльності бібліотек, стан обслуговування, технологічне обладнання, рівень підготовки кадрового складу тощо мають багато спільного.

Проведення подібного порівняльного дослідження потребує визначення координатної сітки аналізу сфери діяльності НБ України та Китаю, яка б достатньою охоплювала необхідні ознаки діяльності бібліотек, адекватно відбивала суттєві характеристики стану, результатів, тенденцій в сфері створення електронного ресурсу. Необхідно з'ясувати розуміння національної електронної бібліотеки в контексті теорії, програм, проектів, ситуацій функціонування.

Наявність та процеси актуалізації завдань підвищення ролі НБ у створенні архівів інтернет-документів розширюють діапазон досліджуваної сфери. В цьому контексті зростає значення залучення відомостей про так звані „еталонні зразки" поведінки НБ, які демонструють світовий досвід їх діяльності в умовах динамічного розвитку ІТ та формування єдиного інформаційного простору.

О.В. Воскобойнікова-Гузєва
/м. Київ/

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

Інноваційна діяльність бібліотек (процес створення і впровадження ефективних нововведень у практику роботи бібліотечно-інформаційних установ) є результатом цілеспрямованої управлінської діяльності. Застосування системного підходу до цього виду діяльності обумовлюється:

- особливостями розв'язання бібліотекознавчих проблем на сучасному етапі, який характеризується вивченням трансформації функцій і основних напрямів діяльності сучасних бібліотек, розробкою та впровадженням науковцями загальносвітової концепції вільного доступу до знань, сконцентрованих у бібліотечно-інформаційних ресурсах, який базується на використанні сучасних інформаційних технологій;

- необхідністю врахування передбачуваних змін (технологічних, організаційних, кадрових) у взаємозв'язку та залежності всіх базових елементів організаційно-технологічної та управлінської структури бібліотечного комплексу.

Ключовими моментами організації процесу інноваційної діяльності бібліотеки бачимо:

- концептуальне визначення стратегії інноваційної розвитку бібліотеки (вироблення дієвої та якісної стратегії розвитку (модель загальнодоступного публічного інформаційного центру / модель універсального/галузевого науково-інформаційного комплексу тощо);.

- створення відповідних умов фінансового та матеріального забезпечення для кардинального технологічного оновлення;

- встановлення балансу між інноваційною політикою та менеджментом кадрових ресурсів.

Серед головних особливостей інноваційної стратегії діяльності, яка має базуватися на докладному аналізі факторів ризику й оцінки ступеня їхнього впливу, визначаємо: спрямованість такого виду діяльності на оновлення та вдосконалення технології і матеріально-технічного забезпечення; створення та освоєння нових видів інформаційних продуктів; удосконалення форм і методів організації всіх напрямів бібліотечно-інформаційної діяльності; підвищення рівня науково-дослідної та науково-методичної роботи; зростання ефективності

використання трудових ресурсів, цілеспрямовану підготовку та перепідготовку кадрів.

Необхідність внесення принципових змін, викликаних інноваційними процесами, що відбуваються в діяльності бібліотечно-інформаційних установ України, впровадження нових підходів до організації та використання інформаційних технологій у бібліотеці, зокрема і науковій, обумовлюють актуальність проведення відповідних бібліотекознавчих досліджень.

Із 2005 р. Інститут бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського працює над дослідною темою "Інформаційні технології в системі інноваційної діяльності наукової бібліотеки" (2005–2007; № держреєстрації 0105U000488). Розробляються такі напрями, як "Система інноваційної діяльності наукової бібліотеки", "Інформаційні технології формування ресурсів наукової бібліотеки", "Система використання інформаційних ресурсів наукової бібліотеки", "Науково-методичне забезпечення інноваційного розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності науково-дослідних установ НАН України". Передбачається на основі узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду здійснити дослідження ресурсних і технологічних складових інноваційної діяльності наукових бібліотек, визначати тенденції і перспективи розвитку системи.

Акцент першого етапу дослідження (2005–2006) зосереджено на методиках і технологіях формування та використання електронних інформаційних ресурсів, які є на сьогодні вагомою складовою загального документно-інформаційного ресурсу НБУВ (про що свідчить лише перелік передплачених іноземних науково-інформаційних ресурсів та наповнення фонду електронних документів, представлених на сайті установи).

Посилення уваги до цього напряму діяльності відзначилося на організаційно-управлінському рівні у впровадженні децентралізованої системи обслуговування електронними ресурсами (як віддаленого доступу, так і на носіях інформації) на базі галузевих та спеціалізованих читальних залів установи; створенні на базі об'єднання традиційних відділів вітчизняного та іноземного комплектування Центру формування бібліотечно-інформаційних ресурсів (з окремим підрозділом, що займатиметься технологією формування електронних інформаційних ресурсів). На науково-дослідному та методичному рівнях посилюється взаємодія Інституту бібліотекознавства та Центру бібліотечно-інформаційних технологій в питаннях розробки та впровадження методик наукового опрацювання електронних інформаційних ресурсів, оптимальної технології їх формування та використання. У зв'язку з вищевикладеним система підвищення кваліфікації персоналу НБУВ 2006 р. посилилась співробітництвом із Науково-виробничим центром прикладної інформатики НАН України, за рахунок якого фахівці НБУВ отримали можливість навчання за програмою курсу "Інформатика, комп'ютерна техніка та інтернет-технології".

О.М. Василенко
/м. Київ/

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В БІБЛІОТЕКАХ ТА ВІДПОВІДНІСТЬ СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій значною мірою вплинув на діяльність бібліотек, суттєво розширюючи і доповнюючи спектр традиційних форм обслуговування, формування фондів, створення інформаційних продуктів тощо. Виникнення нових носіїв інформації і впровадження новітніх технологій за останнє десятиріччя докорінно змінює технологію і організацію бібліотечної роботи, яка формувалася століттями. Під впливом інформатизації в бібліотеках урізноманітнився масив документів; ДБА бібліотеки доповнюється створенням власних та придбанням БД інших інформаційних установ; у системі інформаційно-бібліотечного обслуговування змінюється характер запитів користувачів та методика їх виконання, впроваджуються нові форми копіювання та доставки документів.

Бібліотечні інноваційні процеси мають знаходити своє відображення у показниках бібліотечної статистики (БС). Система показників бібліотечної статистики потребує перегляду та оновлення з позицій її достовірності, актуальності, розкриття значення бібліотек для суспільства на сучасному етапі. Формування системи показників із бібліотечної справи підпорядковується загальним методологічним принципам побудови системи статистичних показників (ССП), які з урахуванням її специфіки можна сформулювати таким чином: відповідність реальному становищу бібліотечної справи; підпорядкованість всієї ССП цілям і задачам, визначеним на даний період бібліотечною політикою; цілісність ССП, методологічна, інформаційна і організаційна єдність її побудови; структуризація ССП відповідно до основних напрямів бібліотечної діяльності, забезпечення взаємозв’язку між ними; відображення в наборі показників важливіших складових із результатів діяльності бібліотек, ресурсної бази та потреб у бібліотечних послугах.

Впровадження інноваційних технологій в діяльність бібліотек перш за все вплинуло на ССП низового рівня, визначивши значну кількість нових показників, пов’язаних з організацією і використанням електронних інформаційних ресурсів; по-друге, позначилося на всіх етапах статистичного дослідження; збирання статистичних даних, обробки кількісних показників та підготовки звітів з бібліотечної діяльності за допомогою комп’ютерних програм, забезпечуючи оперативність цих процесів і розширюючи можливості моніторингу з різних напрямів бібліотечної діяльності. Змінилася форма зберігання статистичної інформації, зроблено перші кроки до формування БД з БС.

Збір статистичних матеріалів, на основі яких формується ССП з бібліотечної справи на державному рівні, організовують шляхом систематичного одержання від бібліотечних установ необхідних відомостей за формою державної звітності 6-НК, до нового проекту якої включено кілька показників з організації та використання електронних ресурсів. За позиціями форми № 80-а-

рик “Зведена статистична звітність ... бібліотек України за ... рік” узагальнюються основні показники діяльності бібліотек. Дотепер зводилися дані по мережі бібліотек Міністерства культури і туризму України, зараз у Держкомстаті України розглядається проект щодо охоплення статистичним спостереженням бібліотек усіх систем і відомств. Проте з усього блоку нових даних до таблиць зведення у проекті занесено тільки показник кількості електронних видів документів у складі фонду. Оскільки до статистичних видань Державного комітету статистики України потрапляють саме показники зведеної статистичної звітності, то, у разі затвердження нових форм без змін, робота бібліотек з формування і використання інформаційних електронних ресурсів для недосвідченого споживача статистичної інформації донесена не буде.

У планах розвитку державної статистики в Україні Програмою реформування державної статистики на період до 2002 року передбачалося вдосконалення діючого масиву статистичних показників і створення на його основі цілісної, динамічної, науково обґрунтованої системи показників, створення на цій основі статистичної інформаційної бази, здійснення переходу до нових форм статистичного спостереження. Відповідні заходи було намічено і в галузі статистики культури, до складу якої входить БС. Основний акцент програмних заходів було зосереджено на вдосконаленні ССП та розробленні методологічних основ статистичного аналізу діяльності установ відповідно до міжнародної практики. Однак намічені плани щодо БС не було реалізовано переважно з причин слабкої міжвідомчої координації та неузгодженості у вирішенні проблемних питань.

Оптимізація бібліотечної статистики на сучасному етапі потребує реалізації заходів нормативно-правового змісту і посилення координації у вирішенні проблемних питань статистично-бібліотечної діяльності, зокрема, уніфікації форм державного статистичного спостереження та вдосконалення ССП. Запровадження уніфікованого методологічного підходу до статистичного спостереження дозволить відмовитися від вузьковідомчого принципу формування інформаційних потоків статистичної інформації, представляючи водночас специфічні показники для даної категорії бібліотек, дозволить вирішити завдання щодо отримання достовірних відомостей про стан бібліотечної справи в Україні.

Н.Г. Ашаренкова
/м. Київ/

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕТАФОРИЧНІСТЬ ПОНЯТТЯ “ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА”

В Законі України „Про бібліотеки і бібліотечну справу” (1995) публічна бібліотека здобула визнання на державному рівні, а сам термін офіційно введено в широкий обіг. У ньому зазначалося, що публічні бібліотеки для дорослих, юнацтва, дітей є складовою частиною бібліотечної системи країни.

Однак у пострадянському бібліотекознавстві й досі відсутні однозначність у розумінні та використанні терміна „публічна бібліотека”. Дехто з вчених взагалі заперечує цей термін, вважаючи його розмитим, а саме явище – несформованим.

Розбіжність поглядів на зміст (істотні ознаки) й обсяг (бібліотеки, на які воно поширюється) поняття публічної бібліотеки вплинули на несподівані й доволі суперечливі висновки, зроблені російськими бібліотекознавцями. Вони вважають, що „визначення не варто прив’язувати до будь-якого типу бібліотек, а до публічних відносити лише ті з них, в яких превалює соціалізуюча функція” [1]. Такий підхід дозволяє пояснити віднесення до цієї категорії бібліотек лікарень, місць позбавлення волі, військових частин, санаторіїв, дитячих, юнацьких книгозбірень, які обслуговують окремі групи населення за місцем проживання або тривалого перебування. Тому зроблено висновок, що публічна бібліотека є не типом бібліотеки, а метафорою.

„Метафора (від грец. – переміщення) – зворот мови, для якого характерне вживання образного виразу чи слова в переносному значенні для визначення якогось предмета або явища, схожого з ним окремими рисами...” [7]. Сучасна філософія вважає метафору засобом пізнання світу, а метафоричність – рисою мисленнєвої діяльності людини, що проявляється в різних сферах. І це зумовлено тим, що мислення людини не може обходитися без мови, а мова – без метафори.

Підкреслимо, що звернення до метафори має давні традиції у бібліотекознавстві. У пошуках філософського смислу бібліотеки відомі діячі бібліотечної справи XIX – XX ст. говорили про неї як про образ світу, міст, що з’єднує минуле з майбутнім, скарбницю знань, модель, лабіринт культури. Як вважає сьогодні філософ М. Ю.Опенков, „бібліотека символізує не тільки лабіринт культури, а й навігацію в цьому лабіринті” [6].

Образ бібліотеки використовувався і для визначення ключових метафор культури: „космос як бібліотека, в якій кожна книга розповідає про всі інші, або містить книгу, в якій описані всі інші книги; бібліотека як магічний кабінет, в якому зачакловані кращі душі людства, які чекають слова, щоб вийти з німоти” [6].

В науці метафора вживається у двох випадках: коли створюється нове поняття, для назви якого обираються слова вже з відомими, закріпленими у свідомості значеннями, і як форма пізнання. Прикладами цього можуть бути: „віртуальна бібліотека”, „бібліотека – інформаційний посередник”, „бібліотекарі – навігатори знань” і т. ін., що стало певним кроком в їх науковому осмисленні. В цьому випадку метафора виконувала функції, що випливали із завдань, поставлених перед собою суб’єктом мовлення.

Пропозиція щодо використання поняття публічної бібліотеки як метафору для пояснення неоднозначного погляду на його зміст і обсяг не є, на нашу думку, продуктивною з наукової точки зору.

Віднесення бібліотек до категорії публічних на підставі подібності переважаючої функції вносить розпливчастість у розуміння суттєвих ознак публічної бібліотеки. Крім цього, надання поняттю метафоричності вступає у

протиріччя з вітчизняною (дожовтневий період) і всесвітньою історією бібліотечної справи. В ній публічні бібліотеки посіли помітне місце як окремий тип і самостійний вид бібліотек, з притаманними їм спільними рисами і особливостями. Саме ідеї і досвід минулого, осмислені з позиції розвитку України в нових історичних умовах, було покладено в основу поступового перетворення публічної бібліотеки на демократичний інститут суспільства.

У той же час вживання цього терміна в переносному значенні стосовно інших об'єктів і явищ є цілком виправданим, оскільки надає образності висловленій думці за рахунок характерних для нього ознак. Наприклад, говорячи про Інтернет як публічну бібліотеку, ми підкреслюємо його відкритість, доступність інформації для всіх бажаючих. Вчені все більше схиляються до думки, що метафори мають однакову семантику з утворюючими їх словами, і вважають помилкою надання їм іншого смислу крім буквального [4] .

Дослідники термінології відзначають, що за не сформованості наукового поняття застосовують образні засоби у стилі мовлення [5]. Тому висновок, зроблений російськими вченими, є певним свідченням існуючої невизначеності поняття „публічна бібліотека", а відтак і розуміння сутності самого явища.

Філософія розглядає поняття як думку, що „відображає в узагальненій формі предмети та явища дійсності, зв'язки між ними через фіксацію загальних та специфічних ознак"[8]. За висловом В. С. Біблєра, поняття „не „цеглинка" думки, а її „будівля", її тотальність" [2].

Наукове опрацювання поняття сприяє розв'язанню проблеми однозначності термінів та чіткості у понятійному апараті будь-якої галузі знань і тому є важливим питанням теорії. Не менш важливе воно і для бібліотечної практики. Чітко визначене поняття може стати ключем до втілення нових ідей, спрямованості дій, пошуку інноваційних рішень у різних сферах практичної діяльності. В зв'язку з цим наукове обґрунтування істотних ознак поняття публічної бібліотеки є актуальною проблемою для бібліотекознавства.

Одним із підходів до її вирішення є дослідження генезису поняття, виокремлення рис, притаманних його дефініціям у різні періоди історії. Будь-яке поняття невіддільно від конкретного часу, а „сутність предмета в її діалектико-матеріалістичному розумінні – це і є та межа, до якої дійшло пізнання предмета на даному ступені" [3]. Розвиток знання про предмет (в нашому випадку – публічну бібліотеку) дозволяє глибше проникати в його суть, відкривати нові якості й властивості, що неминуче відбиватиметься на змісті поняття.

Література:

1. Акилина М.И., Матлина С.Г. Публичные библиотеки: тенденции обновления // Библиотековедение. – 2001. – № 2. – С.14.

2. Библер В.С. Мышление как творчество. – М., 1975. – С.160.

3. Войшвилло Е.К. Понятие как форма мышления: логико-гносеологический анализ. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – С.120.

4. Дэвидсон Д. Что означают метафоры // Теория метафор: Сб. – М.: Прогресс, 1990. – С.173.

5. Дядюра Г. Образність у термінології фізики елементарних частинок // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2001. – Вип. ІУ. – С.167.

6. Опенков М.Ю. Лабиринт и его карта: Библиотека как модель культуры // Библиотечное дело. – 2005. – # 02 [26]. – С.25.

7. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – С.634.

8. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983. – С.513.

Е.Я Галимова
/г. Краснодар/

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА БИБЛИОТЕЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ ВСЕОБЩЕГО МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА

В современном динамично развивающемся мире перед библиотеками стоит задача повышения качества создаваемых и предлагаемых информационных продуктов и услуг, которую можно решить путем использования Всеобщего менеджмента качества.

Всеобщий менеджмент качества (TQM) представляет подход к управлению библиотекой, нацеленный на качество и основанный на участии всех библиотечных работников в удовлетворении потребностей читателей и общества в информационных и культурно-образовательных ресурсах библиотек. Универсальность семейства стандартов ИСО заключается в том, что они не предлагают абсолютных измеримых критериев качества для каждого отдельного вида продукции и услуг (например, требуемых технических характеристик продукции). Это было бы и невозможно: ведь качество есть способность продукции или услуг удовлетворять потребности людей, а потребности бесконечно разнообразны. Стандарты семейства ИСО 9000 задают лишь методологию функционирования системы качества, которая, в свою очередь, должна обеспечивать высокое качество продукции и услуг, производимых организацией, иными словами — обеспечивать высокую степень удовлетворенности потребителей.

Ю.Н. Дришер и Т.А. Атланова отмечают, что в процессе эволюции философии менеджмента ее ядром стал императив качества [1]. Библиотека теперь должна определять стандарты, к которым следует стремиться в обслуживании, и пути достижения этих стандартов. Новое заключается в более целостном взгляде на проблемы качества, в неизмеримо большем акценте на пользователя, а также в том, что библиотечно-информационное обслуживание сейчас рассматривается как совокупность всех услуг, предоставляемых библиотекой, отношения персонала к клиентам и даже состояние помещений.

Если прежде считалось, что для улучшения качества обслуживания необходимы большие ресурсы, то теперь, в условиях сокращения ресурсного

обеспечения, все шире распространяется мнение, что умелое управление качеством дает возможность для постоянного его улучшения и повышения удовлетворенности клиента. Чтобы достичь большего при меньших затратах, необходимы четкость в определении целей и подчинение им использования ресурсов. Особую актуальность в настоящее время приобрело управление качеством исполнения в библиотеке (quality management). Говоря о качестве услуг, библиотеки на деле сосредоточивались на продуктивности (результативности) своей работы, оценивая ее по произведенным затратам. Обосновывалось это тем, что эффективность библиотечного обслуживания настолько неосязаема, что ее невозможно объективно измерить. Из-за неверного подхода библиотеки собирали массу количественных данных и очень мало качественных, поскольку это являлось более сложным и трудоемким процессом. Между тем показательная ценность традиционной библиотечной статистики ограничена: она концентрируется на позитивных данных и представляет своего рода «историю успеха», в то время как показатели исполнения должны фиксировать и неудачи.

Нацеленность на количественные показатели создавала иллюзию, что повышение качества обслуживания невозможно без получения все большего числа книг, расширения штата, приобретения дополнительного оборудования, увеличения ассигнований [2].

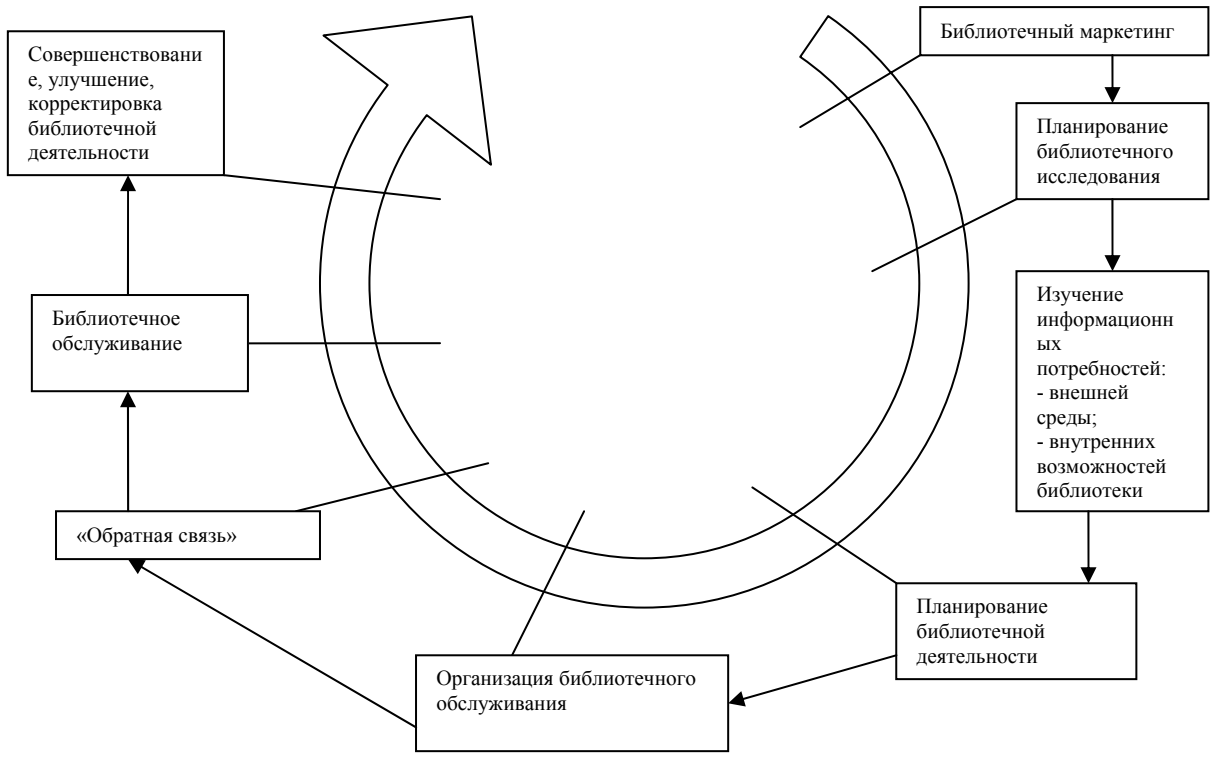

Рис.1 Петля качества

Качество определяется рядом его составляющих, образующих так называемую петлю качества. Петля качества – это замкнутая последовательность

мер, определяющих качество товаров или процессов на этапах их производства и эксплуатации. Качество создается и поддерживается на всех этапах петли качества, начиная с исследования потребностей и рыночных возможностей, т.е. с маркетинга, и заканчивается совершенствованием, улучшением, корректировкой библиотечной деятельности.

Достаточно не уделить качеству должного внимания на каком-то одном из этапов, как страдает качество всего информационного продукта/услуги, падает имидж библиотеки – создателя данной продукции, доверие к нему со стороны потребителей информации. Традиционно считалось, что качество создается на стадии создания определенной информационной продукции или услуги. Обращая внимание только на технологию можно создавать великолепные продукты: каталоги, картотеки, библиографические пособия, книжные выставки и т.д. Но обращаться к ним, использовать эти библиотечные продукты и услуги смогут только сами производители. Потребители же про это либо просто не узнают (при неграмотной организации информации или консультации, реализации продукта/услуги), или не захотят использовать в своей деятельности (плохая организация библиотечного обслуживания, недостаточная информационная грамотность пользователя и т.п.). Не говоря уже о том, что великолепно созданный информационный продукт/услуга может быть просто не нужен читателю.

Установление качества возможно при помощи сравнения с образцом, эталоном, например, модельным стандартом деятельности библиотеки.

Менеджмент качества библиотеки — это система методов, средств и видов деятельности, направленных на выполнение требований и ожиданий читателей и пользователей библиотеки к качеству работы самой библиотеки и ее продукции, представляющие собой разработанную и внедренную в практику работы единую (для определенного вида библиотек) политику, методологию и методику работы библиотеки отвечающую предъявляемым на определенном, современном этапе времени требованиям различных категорий читателей к качеству информационных продуктов/услуг, а также к качеству сервиса, способам и формам предоставления данных информационных продуктов/услуг.

Управление качеством включает все функции общего руководства по разработке политики в области качества, установления целей, полномочий и ответственности, а также процессы планирования, контроля и обеспечения качества, с помощью которых в рамках системы качества происходит реализация данных функций. Структура менеджмента качества состоит из следующих видов (направлений управленческой деятельности по реализации основных функций менеджмента): планирование качества, обеспечение качества, контроль качества.

Новая модель управления качеством библиотечной деятельности имеет в своей основе ряд нижеследующих основных положений, представляющих основные принципы деятельности: Роль руководства; Ориентация на читателя; Стратегическое планирование; Вовлечение всех сотрудников; Подготовка персонала; Награды и призвание; Разработка библиотечной продукции и услуг, которая должна быстро и чутко реагировать на постоянно меняющиеся и

увеличивающиеся потребности и ожидания читателей и пользователей; Управление процессом; Качество поставщиков; Системный подход к управлению; Постоянное улучшение; Лучший опыт; Постоянная оценка эффективности работы системы управления качеством.

Литература:

1. Дрешер Ю.Н. Система управления качеством в библиотечно-информационном производстве / Ю.Н. Дрешер, Т.А. Атланова // Науч. и техн. б-ки.-2005.-№12.-С.3-14.

2. Дригайло В.Г. Основы управления библиотекой высшего учебного заведения: научно-практ. пособие / В.Г. Дригайло, Е.В. Бащун, В.Н. Волынец.-2-у изд., перераб. и доп. – М.: ЛИБЕРЕЯ, 2004.- 328 с. – (Альманах «Приложение к журналу «Библиотека»)

С.Е. Демидова,
Т.В. Кузьмина
/г. Тюмень, Россия/

ЭКОЛОГИЧЕСКИ ЧИСТАЯ СРЕДА – ОСНОВА БИБЛИОТЕЧНОГО СЕРВИСА

К проблемам экологии приковано внимание специалистов разных стран все: и школьники, и ученые - говорят об экологическом буме. Актуальность темы объясняется необходимостью всем миром решать противоречие, возникшее между возрастающими, неразумными потребностями человека и возможностями природы удовлетворить их.

На современном этапе определяющей является информационная экология, изучающая экосовместимость человека как энергоинформационной структуры (В.Д. Плыкин) и информационной среды, обеспечивающих коэволюционное равновесие. Методологической основой рассмотрения информационной экологии является понимание информации как универсального свойства живых существ, предметов и явлений, а также признание материальности мысли, ее созидающей и разрушающей мощи в обеспечении коэволюционного развития; использование новой парадигмы мышления – нравственно-экологического императива академика Н.Н. Моисеева.

Концептуальным подходом является понимание изменений, происходящих с библиотекой в связи с обострением экологической ситуации в мире. Библиотека превращается в феномен энергоинформационного порядка, в культурологической функции которой одной из главных целей является воспитание коэволюционно мыслящей личности.

Такая личность может сформироваться в экологически чистой среде. На экологию библиотечной среды влияют различные факторы. В первую очередь аркоэкология (совместимость библиотеки и окружающей среды). Класси-

ческими принципами формирования сложной экосистемы «среда-здание-человек» являются: сохранение чистоты окружающей среды, применение экологически чистых материалов и конструкций, создание оптимального микроклимата помещений, а также умение выявить патогенные зоны геокосмического, техногенного и биогенного характера. Особое внимание следует обратить на использование земель бывших мест захоронений. Так, в г. Тюмени, например, Областная научная библиотека построена на территории бывшего детского кладбища, ИБЦ Тюменского государственного университета – на месте НКВД и т.д. Не менее важно установить и наличие в библиотечном пространстве салюберогенных участков. Такие благоприятные зоны можно использовать для рекреации, релаксации, отдать их для формирования пространств для детей.

Электронная библиотека сталкивается с аномальным излучением от электронного оборудования и оргтехники. Урбанизация сделала актуальными целый ряд проблем видеоэкологии.

Но самую большую опасность экологии библиотечной среды представляют неправильно мыслящие библиотекари и читатели, а также книги, содержащие энергетически грязную информацию. Самым мощным загрязнителем является человеческий мозг. Все в мире развивается по нравственным законам. Человек, нарушающий их, является экологически грязным источником.

Одним из главных средств создания экологически чистого пространства библиотеки является формирование экологически чистого мышления в первую очередь библиотекарей (например, в процессе профессиональной подготовки). Такой специалист сможет управлять чтением читателей, способствуя пониманию важности мыслить, соблюдая законы, знать и разрушающие, и созидающие свойства информации.

Неумение человека мыслить коэволюционными категориями, несоблюдение законов развития привело к возрастанию количества техногенных катастроф, вооруженных конфликтов, началась болезнь биосферы. «Возникшие катастрофы и эпидемии задевают человека настолько, насколько он сам вложил своим беззаботным мышлением, своими необузданными мыслями» - слова известные.

В основе экологически чистого мышления лежит экологически чистая информация. Разработка методики определения показателя подсознательной агрессии (ППА) любой информации, любого документа – насущная необходимость. В этом направлении ведутся исследования, но пока только люди, наделенные способностями чувствовать излучения, могут определить ППА. Они утверждают, что классическая литература, например, произведения А.С. Пушкина, имеют низкий показатель ППА, а многие русские сказки, сказки братьев Гримм, «Белоснежка и семь гномов» - очень высокий ППА (С.Н. Лазарев). Экологически грязная информация, информация, имеющая несовместимую с нормальным развитием человека вибрацию (и другие факторы, например: «информационное обжорство», несоблюдение информационной гигиены и др.) приводит к информационным болезням. А больной человек – это излучатель экологически нечистой энергии.

Излучения же книги зависят от душевного состояния автора, написавшего их. Хорошую энергетику имеют книги, написанные во время любви, т.к. любовь – мощная очистительная энергия. В ТГИИК разработана методика определения таких книг.

Самым главным сервисом библиотеки должна стать экологически чистая информация, которая может существовать только в экологически чистой среде.

Konati Barbara
/USA/

AMERICAN LIBRARIANS FORUM

Some 27,800 librarians gathered in Chicago, the corporate headquarters of the American Library Association. The conference goals are to celebrate libraries, share good ideas, advocate for needed changes, and check out product and services.

This year the multi-year campaign to encourage libraries to build deeper community support was again refreshed. Entitled "Campaign for America's Library", it was time this year to take stock and decide if the campaign would be continued. Some important issues that mark the visibility of American Libraries are these:

1. USA Patriot Act Renewal of this omnibus law which increased federal investigative power to identify terrorists caused a storm of discussion because it gives the US Justice Department the power to seize library circulation records ifagents want to. No court order is needed. One session was devoted to examining the results of a nationwide survey of libraries and their experiences under the Act.
2. Closing of some famous and not-so-famous libraries. Salinas, the setting for some John Steinbeck's novels, was to close until a national call for help raised enough money to keep the library open until the end of the fiscal year.

So library advocacy has continued to dominate ALA energies. Concepts, activities, materials, research about effectiveness are all part of the package. The "Library as Place" emerged as an attractive concept. It urges the support of libraries not just as storehouses but also as places where residents shape their communities, assist in the solution of problems caused by poverty, aging, unemployment. It does not mean that librarians have become social workers or social philosophers. It means that existing libraries can partner with other institutions to build better communities. For example, in El Paso Texas, the public library is partnering with the nation's fastest growing community college to bring library service to the students.

At the same time librarians are making the case for brick and mortar institutions, experts in the realm of digital libraries are hastening to build a digital library in which readers will actually be willing to read. Currently pioneer Michael Lesk is promoting a project that is collecting material that is not under copyright protection, and scanning it with the assistance of workers in China and India. The associated problems of display, retrieval, and other practical issues, have proven very thorny. PDF, while adequate for small files, has proven clunky and ineffective for

book delivery. Mr. Lesk strongly made the point that the economics of such digitization do not allow for selection of what is to be digitized. He is seeking collections likely to be out of service for a year so they can be freely shipped to distant points and digitized. The project goal is to digitize a million books. The project is associated with The Internet Archive and with Carnegie Mellon University. And who will work in these brick and mortar or digital libraries? Can the US replenish its ranks so that creative and energetic professionals fill the positions? ALA is indeed trying hard to secure a future for the profession. First, the organization ALISE is striving to modernize the curriculum in schools of library and information studies so that graduates can expect to find good jobs. ALA has created a sister organization called the APA to fight for better salaries and benefits. Finally, through the Institute for Museum and Library Services and SPECTRUM, it is energetically recruiting students to enter the profession. And to help sweeten the deal, the ALA is raising scholarship funds through events like "Scholarship Bash."

ALA continues to play a role in the international arena. Through the IIRT and its subcommittees, foreign librarians can find a home and receive ALA benefits. For example, a foreign librarian can become a member of ALA for just $60. This year fifty Russian

librarians chosen for the Open World Program attended ALA while another eight were there as part of the IV program organized for librarians who specialize in services to children and youth. For this audience, the conference included two programs of special interest. First, what do international and national library associations offer to members and second, how can a librarian interested in an international career make the contacts and generate the funding needed to work abroad.

One very exciting project to promote library access world wide is Brewster Kahle's bookmobile project. He is proposing to distribute 21st Century bookmobiles. Not that so much digital material is available, he wants to equip a small van with a satellite dish, two computers, printers and a book binding device for a mere $25,000 each. Such units can bring a kind of library service to remote, poor and other underserved parts of the world. This is part of The Internet Archive.

Finally the trends in programming are very exciting. One firm offers audio cassettes read not just by one reader but by as many readers as there are characters. Computers and their effective use continue to feature prominently in library programming. Blogs are the newest rage and libraries are offering instruction and hosting for this popular activity. Web work continues to be important as web research strives to become more self service; users need the critical tools to use the web wisely. Safety, etiquette, copyright ethics, creation of material - these are all important programming topics ш libraries today.

Reference services continue to attract creative methods and responses to the Googie phenomenon. Reference librarians know the weak points of Google and are coming up with good solutions.

One library group in suburban Chicago created and maintains NorthStarNet a community directory that works like a vastly improved rolodex. WOapedia, the creation of a young man named Jimmy Wales, who made an early fortune in stocks

and bonds, is a community generated and moderated encyclopedia of knowledge constantly upgraded and edited. Xrefer is a relatively new resource that focuses on ready reference tools and adds a few unusual features. For example, with the CIA's world fact book users can manipulate tables of statistics to create new tables such as a comparison of annual income and incidence of HIV-AIDS in Africa. And of course we must mention American Memory, a vast repository of images, text, sheet music and much, much more, from the Library of Congress. Please use the handout for URLs to view all the sites mentioned in my talk. I urge you to check it out at your library.

М.В. Соловьева
/г. Харьков/

ИНФОРМАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ БИБЛИОТЕКЕ

В современном обществе сформировалась всеобщая заинтересованность в применении технологий менеджмента. Это не просто экономические методы управления, а целый комплекс экономических, психологических, технико-технологических и других подходов к процессу управления. Применение технологий менеджмента позволяет повысить эффективность работы, как всей организации, так и отдельных видов ресурсов. Украинские библиотеки нуждаются в формировании нового корпуса специалистов, способных решать сложнейшие задачи переходного периода. Специфика решаемых сегодня задач предопределяет особую роль руководителя библиотеки. Профессиональный библиотечный менеджер вносит существенный вклад в развитие библиотеки и способствует полному раскрытию профессиональных способностей трудового коллектива библиотеки. Менеджмент активизирует ответственность в делах, умение быстро реагировать в нетрадиционных ситуациях, чувствительность к инновациям, умение управлять конфликтами, стремление к самосовершенствованию, высокую работоспособность, устойчивость к стрессам, общее позитивное отношение к жизни. Это отличает современного менеджера от руководителя прежней формации. Это продиктованная объективными условиями жизнедеятельности библиотеки и обоснованная в менеджменте совокупность качеств, позволяющая руководителю обеспечить библиотеке достойное существование и развитие.

Менеджмент библиотеки направлен на решение задач организации доступа к информационным библиотечным ресурсам, с целью удовлетворения потребностей читателей XXI века. Настоящее время отличается информатизацией всего общества и жизнедеятельности человека. На рубеже XX-XXI вв. возникла новая информационная концепция, которая дала толчок развитию нового направления в сфере управления. Эта концепция, называемая «информационный менеджмент», связана с тем, что наряду с традиционными рычагами

менеджмента появляется еще один - управление с помощью информационных технологий. Наиболее значительный информационный менеджмент для информационной сферы, где требуется управление информационными потоками, информационными ресурсами и информационными технологиями в большей степени, чем в других сферах. Деятельность библиотеки – это, прежде всего, информационная деятельность. Она направлена на удовлетворение информационных потребностей общества. Информационный менеджмент как способ обеспечения наиболее целесообразной деятельности библиотек в информационной сфере, с использованием информационных технологий, является необходимостью, общей закономерностью библиотечного дела. Информационный менеджмент - это совокупность известных методов управления информацией, поддерживаемых развитием информационных технологий, а также потребностями конечного пользователя. С развитием информационных технологий и усложнением библиотечной деятельности становится все более многогранным процесс управления.

Библиотека - органическая часть той среды общества, информационные, культурные и общеобразовательные потребности которой призвана удовлетворять. Украинское общество нуждается в активной информатизации, развитии информационной сферы для выхода на мировое информационное пространство. Этому способствуют общегосударственные программы, но также необходимы перемены на уровне микросреды, в библиотеках. Руководители библиотек должны активно внедрять технологии информационного менеджмента. Использование компьютерной техники и современных цифровых технологий позволит украинским библиотекам стать на более высокий уровень и расширить перечень предоставляемых услуг. Автоматизация передачи информационных ресурсов, внедрение элементов искусственного интеллекта для обработки данных позволит существенно повысить эффективность работы. Но одной техникой не обойтись, стоит задача первостепенной важности – подготовка библиотечных кадров, соответствующих требованиям современного общества. Это включает как подготовку новых специалистов, так и переподготовку и повышение квалификации сегодняшних работников библиотек. Менеджер библиотеки должен использовать все возможные информационные технологии, рассчитывая потребности и способности библиотеки.

Таким образом, рациональное использование современных информационных технологий позволит гармонизировать информационно – библиотечную среду и занять украинским библиотекам достойное место в мировом информационном пространстве.

О.О. Ісаєнко
/м. Київ/

ТЕХНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕКОЮ

Незаперечним є той факт, що “технологія” і пов’язані з нею поняття вже глибоко проникли до бібліотечного середовища і поступово стають невід’ємною його складовою. Це дає підстави говорити про зміну управлінської моделі сучасної великої бібліотеки. Технологічна складова моделі управління передбачає зменшення кількості рівнів управління, тобто перехід до горизонтального розподілу праці (це призведе до спеціалізації бібліотечного виробництва, перевагою чого буде якісніший добір і спрощення навчання кадрів, прискорення здобуття персоналом необхідної кваліфікації і досвіду тощо) з утворенням гнучкої технологічно-розподіленої управлінської структури.

Мова йде про формування структурних підрозділів – управлінсько-виробничих (технологічних) блоків, розмежування завдань і функцій яких відбуватиметься відповідно до особливостей конкретної бібліотечної технології, яка розуміється нами як логічно організована і впорядкована кількість операцій, що здійснюється з використанням окресленого технологічною документацією набору інструментів і видів ресурсів у певних просторово-часових умовах відповідними засобами і виконавцями для досягнення визначеного кінцевого результату. Так, за типом ми розрізняємо внутрішньобібліотечну та зовнішньобібліотечну технологію. До першого типу ми відносимо технології комплектування, каталогізації, систематизації, технічної обробки та аналітико-синтетичної переробки інформаційних ресурсів, ведення і редагування внутрішніх баз даних та карткових каталогів і картотек, програмно-системного супроводу, матеріально-технічного та транспортного забезпечення тощо. До другого типу входять ті технології, безпосереднім суб’єктом впливу в яких виступає користувач, тобто технології інформаційного обслуговування: документне (основного фонду, підсобних фондів та фондів спеціалізованих читальних залів, бо кожний із них (фондів) має різний обсяг, хронологічні межі, типо-видовий склад, цінність тощо, а отже, підходи і принципи формування та використання, вивчення, коефіцієнт обертання, збереженість цих фондів, кваліфікація та спеціалізація кадрів будуть різними), довідкове, бібліографічне, фактографічне, концептографічне, дистанційне. Розподіл бібліотечної роботи і, відповідно, управління за технологічною ознакою видається логічним і виправданим. Оскільки спеціалізація структурних підрозділів, разом з уніфікацією та автоматизацією процесів, призведе до звуження професійних поглядів і практики співробітників, то створення міжфункціональних (міжтехнологічних) груп дозволить кращим спеціалістам засвоювати і використовувати знання, вміння, навички та досвід суміжних структурних підрозділів.

Тобто, відбуватиметься поступове делегування повноважень керівникам нижчих рівнів та міжфункціональним групам, зокрема, технологічного аналізу. Міжфункціональні групи створюватимуться для вирішення конкретних завдань і проектів. І лише після того, як роботу буде завершено, будуть встановлені

результати і зроблені висновки, можна буде ставити питання про подальшу долю даної міжфункціональної групи.

До функціональних завдань груп технологічного аналізу можна віднести:

1) виявлення динаміки, тенденцій, коливань і дисбалансу у роботі структурних підрозділів, що спричинені різноманітними зовнішніми та внутрішніми бібліотечними чинниками, з'ясування природи і причин їх виникнення, моніторинг найпроблемніших ділянок;

2) вивчення та накопичення багатоаспектних статистичних даних, а також постійне відслідковування зовнішніх змін, на основі яких, користуючись відповідними динамічними формулами та моделями, здійснюватиметься повноцінне і своєчасне забезпечення керівників різних рівнів бібліотеки об'єктивною оперативною і прогностичною інформацією;

3) напрацювання організаційних, управлінських і методичних рішень (механізмів та інструментів) попередження виникнення кризових ситуацій.

В.Д. Ясьмо
/м. Рівне/

СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ КОРПОРАТИВНИХ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ПОЛІПШЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ

Створення регіональних корпоративних бібліотечно-інформаційних систем (КБІС) є одним з пріоритетних напрямів взаємодії бібліотек та інформаційних служб областей України в інформуванні та використанні інформаційних ресурсів (ІР). Об'єднання ІР і засобів їх пошуку в регіоні з використанням сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій має сприяти підвищенню повноти та оперативності інформаційного забезпечення усіх категорій користувачів. Актуальність створення КБІС в областях зумовлена делегуванням регіонам широких повноважень, підвищенням ролі та відповідальності у вирішенні проблем на місцях, прискоренні їх інноваційного та соціально-економічного розвитку в ринкових умовах.

Усі суб'єкти КБІС спрямовують діяльність передусім на інформаційну підтримку соціально-економічного розвитку регіону. Їх взаємовідносини визначаються на основі укладення угод при збереженні юридичної та виробничої самостійності кожного. При цьому враховується специфіка бібліотек та інформаційних служб, їхні завдання, профіль формування ІР, їхній обсяг і повнота та інші чинники. Співпраця базується на основі принципів доцільності, добровільності, координації, профілювання, кооперації, обов'язкового виконання взятих зобов'язань.

Розширення корпоративних зв'язків між інформаційними службами регіону при постійному і швидкому зростанні обсягів ІР, їх подорожчанні, розвитку інформаційних та телекомунікативних технологій та відсутності можливості

кожної окремої служби повноцінно задовольнити інформаційні потреби користувачів власними ресурсами об'єктивно необхідне, оскільки знижує витрати на формування утримання ІР та підвищує ефективність їх взаємовикористання.

Створення КБІС спрямоване на вирішення таких завдань: формуванні єдиного регіонального інформаційного простору; інтеграції ІР; організації локальних та корпоративних баз даних; взаємоінформування суб'єктів про склад їхніх ІР; забезпечення загального доступу до ІР кожного суб'єкта; підвищення ефективності використання об'єднаних ресурсів.

Основними підходами у формуванні ресурсів КБІС є чітка їх профілізація, орієнтація на вирішення програм соціально-економічного розвитку регіонів та задоволення інформаційних потреб кожного користувача. Особлива увага приділяється узгодженому та спільному формуванню електронних ресурсів, створенню розподільних та корпоративних баз даних по профілю регіонів та їх розміщенню в Інтернеті, що дає змогу досягти якісно нового рівня повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб користувачів. Регіональні бази даних „Регіональний портрет області", „Електронний каталог інформаційних ресурсів регіону", „Зведений краєзнавчий каталог", „Регіональна молодіжна політика", „Науково-технічні досягнення області", „Об'єкти промислової власності регіону", „Підприємства області" та ін. забезпечують структурований доступ до інформації як місцевого, так і глобального значення через мережу Інтернет, дають можливість вести багатоаспектний її пошук, створюють можливості для регіональних структур щодо їх презентації, вивчення кон'юнктури ринку і просування своєї продукції, пошуку ділових партнерів, залучення інвесторів тощо.

Необхідними передумовами створення КБІС і ефективного її функціонування є: забезпечення організаційної технічної та технологічної взаємодії суб'єктів; створення регіональної інформаційної мережі; технологічна єдність формування та використання електронних ресурсів; корпоративна обробка інформації та ін. Ефективність функціонування регіональних КБІС визначається спроможністю забезпечувати користувачам оперативний, повний і зручний доступ до необхідної інформації.

Е.Ю. Кирданова
/г. Киев/

ИНТЕГРАЦИЯ ДЕПОЗИТАРНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО

Ускорение циркуляции информации в современном обществе, обусловленное переходом к постиндустриальной, информационной фазе его развития, производство все возрастающих массивов новой информации, необходимость оперативной обработки имеющихся информационных ресурсов обусловливают преимущественное применение электронных технологий, базирующихся на использовании компьютерной техники. Библиотеки со всеми своими накопленными на протяжении столетий массивами ценной, но слабо включенной в

связи с технологическим отставанием в общественный оборот информации, силой обстоятельств в последнее десятилетие постепенно отходили на периферию информационной сферы общества.

Депозитарная система в СССР начала функционировать в середине 70–х годов прошлого столетия. Были приняты общегосударственные документы, регламентирующие организацию депозитарного хранения библиотечных фондов. Перед библиотеками-депозитариями была поставлена задача сохранить фонды, представляющие научную, культурную, историческую ценность и ни в коем случае не допустить их списания библиотеками-фондодержателями как малоспрашиваемые издания.

В 1995 г. было разработано новое «Положение о системе депозитарного хранения библиотечных фондов Украины» с учетом новых реалий, в котором определено 19 библиотек-депозитариев:

1) 13 – государственных;

2) 1 – республиканский (Крымская республиканская универсальная научная библиотека);

3) 1 – функциональный депозитарий (Республиканская библиотека для слепых им. Н. Островского);

4) 4 – зональных депозитария:

а) Одесская государственная научная библиотека им. М. Горького;

б) Харьковская государственная научная библиотека им. В.Т. Короленко;

в) Запорожская областная универсальная научная библиотека им. М. Горького;

г) Донецкая областная универсальная научная библиотека им. Н. Крупской.

Подано на утверждение в новой редакции с учетом современных реалий (изменен статус некоторых библиотек) «Положение о системе депозитарного хранения библиотечных фондов Украины».

С возрастанием запросов на информацию в период перехода к информационному обществу, с привлечением к ней все более широкого круга людей возрастает потребность в совершенствовании работы библиотек, превращающихся в общественные информационные центры широкого назначения.

Создание корпоративных библиотечно-информационных систем и интеграции депозитарной системы как составляющей ее части - это один из актуальных направлений библиотечного дела. Рассмотрим этапы:

1 этап. Библиотеки депозитарной системы создают локальные электронные каталоги (ЭК) и картотеки на все документы, хранящиеся в библиотеке, на документы, отсутствующие в фондах, на документы обменного фонда.

2 этап. Создание сводного ЭК, постепенное накопление базы полнотекстовых документов депозитарного хранения, централизация всех информационных ресурсов, доступ пользователей с удаленных терминалов.

3 этап. Создание единого портала, „Электронной библиотеки без границ” и как составляющая этого портала „Виртуальную депозитарную систему”.

Сейчас библиотеки-депозитарии находятся на первом этапе, поскольку многие библиотеки испытывают недостаточное финансирование, отсутствует взаимодействие в режиме онлайн между библиотеками, централизованная координация и наращивание всех необходимых функций и ресурсов в рамках единой стратегии, а также нехватка квалифицированных кадров.

Такая трансформация позволит библиотекам-депозитариям успешно выполнять роль важнейшего элемента инфраструктуры управления информационными ресурсами общества:

- Доступ с любого удаленного компьютера ко всем ЭК, полнотекстовым документам, находящихся на депозитарном хранении. Они станут центрами надежного хранения новой электронной и переведенной с других носителей в электронную форму информации, структурированной и надежно управляемой;
- переведенная в электронную форму информация фондов библиотек-депозитариев будет вводится в активный оборот;
-оперативный обмен предложений на депозитарное хранение;
- организация гипертекстовых отсылок на полнотекстовые документы, хранящиеся в других библиотеках-депозитариях;
- за счет планомерного ретроспективного комплектования фондов будут восполнены массивы информации, способствующие укреплению междисциплинарных связей в науке;
- станут центрами научной мысли, просвещения и образования для всех категорий граждан, которые используют современные информационные технологии в качестве важного элемента своего образа жизни;
- создание депозитария компьютерных версий публикаций НАН Украины;
- библиотеки активизируют работу по дистанционному обслуживанию пользователей путем отработки технологии, направленной на повышение эффективности использования информации.

В. М. Жук
/м. Рівне/

НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАФЕДРИ ВНЗ

Особливе місце серед першочергових завдань реалізації „Національної доктрини розвитку освіти України у XXI ст.” займає підготовка талановитих студентів до викладацької та наукової діяльності.

На кафедрі бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ) прагнуть посилити приплив молодих, талановитих вчених, виявляючи та підтримуючи їх на різних етапах навчання. В навчальний процес активно включають елементи науково-дослідної діяльності (НДР). Це узгоджується з інтерактивною моделлю організації занять, для якої характерні такі показники: можливість неформальної дискусії на заняттях, заохочення ініціативи, наявність групових завдань, що вимагають колективних зусиль та ін. Дані показники дали змогу студентам спеціальності 7.020102 „Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія” творчо переробляти інформацію, стимулювали самостійний пошук не тільки в межах конкретної дисципліни, а й в більш широкому контексті та представляти у якості кінцевого результату дипломну або курсову роботу, доповідь, повідомлення, аналітичний реферат або інший жанр НДР.

Особливе значення для студентів має виконання ними конкретних науково-творчих замовлень установ культури, бібліотек Рівненщини, в тому числі бібліотек ВНЗ м. Рівного; можливість публікації матеріалів проведеного дослідження в збірниках, журналах; виступи на конференціях – вузівських, міжвузівських, регіональних, Всеукраїнських та міжнародних; участь в конкурсах на кращі студентські наукові роботи.

Певне пожвавлення в науково-освітній процес кафедри бібліотекознавства і бібліографії внесла реалізація проекту „Музей історії книги і періодичних видань" (керівник – доц. І.В. Мілясевич), в якому беруть участь студенти спеціальності „Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія", на факультеті документальних комунікацій і менеджменту РДГУ. Вони не тільки оформлюють музей, а й створюють робочі дослідницькі картотеки „Бібліографи і друкарі Волині", „Періодичні видання Волині XIX – початку XX ст.", готують та проводять на основі історико-бібліографічних досліджень презентації рідкісних видань, що надійшли в дарунок фонду музею від випускників, викладачів ВНЗ, бібліотек, приватних осіб.

Так, 2004 р. на базі музею книги та бібліотеки РДГУ відбулася презентація монографії доц. Мілясевич І.В. „Періодичні видання Волинської губернії XIX – початку XX століття" (Львів, 2004. – 376с.).

Результати студентської НДР знаходять втілення і в практичній бібліографічній діяльності. Так, студенти Вавринюк В. та Кузнєцова А. підготували бібліографічний покажчик „Бібліографи Рівненської ОУНБ" (Рівне: Волинські обереги, 2000. – 38с.). А студентка Промська О., яка бере активну участь в науковому житті кафедри, у співавторстві з двома викладачами підготувала і опублікувала у 2005 р. цікаву рецензію на путівник з новітніх бібліографічних джерел українського літературознавства.

На щорічних звітних наукових конференціях викладачів, студентів, аспірантів і співробітників РДГУ робота кафедри бібліотекознавства і бібліографії представлена двома секціями: 1. „Сучасні проблеми книгознавства, бібліотекознавства і бібліографії". 2. „Історія вітчизняної книги, бібліотечної справи і бібліографії". В загальному щорічний „внесок" кафедри бібліотекознавства і бібліографії в програму студентської конференції складає до 10-ти доповідей та повідомлень. Результати кращих робіт щорічно публікуються в збірниках тез доповідей. За останні 5 років студенти надрукували 4 статті і 36 тез. Такий підхід забезпечує високий ступінь попередньої готовності дисертаційних досліджень при прийомі до аспірантурі випускників кафедри.

З 2004 р. РДГУ здійснює підготовку аспірантів зі спеціальності 07.00.08. „Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство".

Кадровий потенціал кафедри бібліотекознавства і бібліографії: 1 доктор наук, професор, 5 кандидатів наук, доцентів, 2 аспіранти, 3 здобувачі. 2004 р. молодий викладач кафедри Пасічник Л.П. отримала диплом переможця конкурсу наукових робіт молодих фахівців „Бібліотека в інформаційному суспільстві", який проводився Асоціацією бібліотек України та НБУВ. Після успішного навчання в аспірантурі при НБУВ в 2005 р. нею підготовлена і здана до захисту кандидатська дисертація „Спецвиди технічних документів: класифікація, особливості бібліографування".

Результати наукових досліджень кафедри знайшли відображення в 2 монографіях, 3 підручниках та навчальних посібниках, 23 статтях та авторських програмах.

Основними напрямками наукової діяльності кафедри є: документ і книга в системі соціальних комунікацій; спецвиди технічних документів: класифікація, особливості бібліографування; бібліографія як вид бібліографічної діяльності; бібліотекознавство України: стан, проблеми розвитку; історія книги, преси і бібліографії на Волині у XIX – на початку XX ст.; історія бібліографічної справи Волині 1916-1945 рр.

Стійкі та широкі зв'язки з бібліотечно-інформаційними, архівними, музейними установами та ВНЗ регіону сприяють ефективному втіленню досягнутих наукових результатів в практику.

О.З. Клименко
/м. Київ/

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Одним із визначальних факторів, які впливають на прискорений розвиток науки, слід вважати її інформаційне забезпечення. Тому інформація на сьогодні, що загальновизнано, є найважливішим стратегічним ресурсом. Вирішення пріоритетних завдань розвитку сучасного суспільства неможливе без ефективного функціонування видавничої системи.

Останніми роками значно зріс видавничий репертуар вітчизняних бібліотек та урізноманітнилася тематико-видова структура видавничої продукції, що ефективно, цілеспрямовано сприяє диференціації та інтеграції у царині культурної взаємодії. Сьогодні відбувається трансформація бібліотечних інституцій у системоутворюючу ланку інформаційної сфери суспільства. Видавнича діяльність бібліотек завжди була одним із важливих чинників у функціонуванні цих закладів та першоджерелом задоволення соціально зумовлених потреб суспільства. І сьогодні вона виступає ефективним засобом доведення інформаційних ресурсів до користувача як у традиційній, так і електронній формі, з метою якомога повнішого розкриття усього багатства накопичених культурних цінностей.

Публікацію досліджень варто розглядати як завершальний етап в опрацюванні надбаних знань із метою популяризації та впровадження досягнутих результатів у системі інноваційної діяльності. Застосування новітніх технологій та раціоналізація існуючих можливостей сприяли еволюції форми носіїв бібліотечної продукції, адже сьогодні повноцінно співіснують видання: 1) традиційне друковане; 2) паралельно у паперовому і електронному варіанті; 3) лише електронному варіанті (CD, DVD тощо); 4) у глобальній мережі. Вітчизняні бібліотечні заклади активно використовують різноманітні технологічні можливості для формування в Україні єдиного науково-інформаційного простору: створення власних електронних ресурсів та електронних версій

друкованих видань (ґенерація баз даних, у т. ч. повнотекстових); розміщення сторонніх документів; використання документів на CD, DVD; сітьовий доступ до наявної науково та суспільно значущої інформації.

На сьогодні варто говорити про позитивну динаміку у зростанні спектра книжково-журнальної продукції вітчизняних бібліотек. Проте їхня продукція фактично не представлена на книжковому ринку держави і не залучена в комерційний обіг, що пов'язано з негативним впливом недосконалої нормативно-правової бази України стосовно науково-інформаційної діяльності бібліотечних установ.

З метою вдосконалення системи забезпечення зростаючих інформаційних запитів та становлення ефективної видавничої індустрії як життєво необхідної інституції у бібліотечних закладах пропонується:

– видання найважливіших україномовних праць із бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформології та суміжних дисциплін, які визначають розвиток і популяризують досягнення у цих науках та розвиток електронних часописів відкритого доступу;

– застосування інноваційних технологій з метою трансформації видавничих відділів – невеликих структурних підрозділів – у потужні, сучасно обладнані, з перспективою орієнтації діяльності як інформаційного ресурсного центру;

– модифікація та модернізація редакційно-видавничих процесів (наприклад, "Print on demand");

– впровадження інноваційних технологій електронного видання для конструктивного зміцнення інформаційної підтримки;

– пропаганда та реклама на сайтах бібліотечних інституцій уже здійснених та майбутніх видань, незалежно від форми існування;

– сертифікація та стандартизація новітніх комплексів програмно-технічних засобів для редакційно-виробничих процесів (наприклад, технології віддалених доступів друку);

– кооперація та координація видавничої діяльності інформаційно-бібліотечних установ усіх систем і відомств;

– розробка стратегії видавничої політики у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства та інших суміжних дисциплін;

– надання організаційної та фінансової підтримки на державному рівні видавничим структурам бібліотечної галузі;

– створення спільного інформаційного освітньо-наукового простору.

С.М.Польовик,
Г.Г.Нежурбіда
/м. Київ/

БІБЛІОТЕЧНА СТАТИСТИКА ЯК ОСНОВА ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ФОНДУ

Поява нових видів бібліотечного обслуговування, зокрема, інтенсивне впровадження та розвиток онлайнового бібліотечного сервісу, вимагає вдосконалення існуючої системи показників діяльності бібліотеки – найважливішого інформаційного ресурсу планування розвитку документних фондів, у тому числі і фонду онлайнових документів.

Розміщення інформаційних ресурсів на веб-сервері бібліотеки значно розширює коло її абонентів і, разом з тим, збільшує невизначеність інформації про соціально-демографічний склад абонентів бібліотеки, характер та тенденції розвитку їх інформаційних потреб – даних, на основі аналізу яких традиційно визначаються шляхи вдосконалення якості бібліотечного фонду.

Останнім часом збільшується число публікацій, присвячених аналізу статистичних показників використання ресурсів бібліотечного веб-сайту. Зростає також кількість публікацій, що розглядають питання еволюції структури та змісту бібліотечних веб-сайтів, їх трансформації в інформаційні Інтернет-портали. При цьому рекомендації щодо розвитку фонду онлайнових документів бібліотеки найчастіше будуються на основі загальних тенденцій розвитку інформаційних ресурсів мережі Інтернет, залишаються поза увагою викарбувані багаторічною практикою принципи формування бібліотечних фондів, які ґрунтуються на вивченні складу абонентів, їх інформаційних потреб, вивченні незадоволених запитів. Разом із тим, багато дослідників вказують на те, що фонд онлайнових документів є повноцінною частиною фондів бібліотеки, який повинен органічно доповнювати її традиційні ресурси. Отже, проблема узгодженого розвитку книжкових та електронних фондів бібліотеки потребує свого вивчення.

Нами була зроблена спроба порівняти дані про використання документно-інформаційних ресурсів читального залу бібліотечно-архівної колекції „Фонд президентів України” НБУВ (далі ФПУ) та онлайнових ресурсів ФПУ за один і той самий період (січень-березень 2006 р.) з метою отримання широкого спектра відомостей для прийняття зважених рішень відносно покращення документно-інформаційного обслуговування користувачів.

Проведений аналіз показав, що переважна більшість абонентів ФПУ віддають перевагу використанню електронних ресурсів: серед користувачів читального залу бібліотечним фондом скористались 21% читачів, музейну експозицію “Подарунки Президентам України” переглянули 38% відвідувачів, електронними ресурсами скористалися 42% абонентів. При цьому середньоденна кількість відвідувань читального залу склала 10,2, а середньоденна кількість користувачів онлайнових ресурсів ФПУ з унікальними Інтернет-адресами – 117,2. Протягом досліджуваного періоду були затребувані 89%

розміщених на веб-сайті документів, а книговидача склала 127 документів (книжковий фонд читального залу – понад 3 тис. видань), у процентному співвідношенні - 0,04%.

Найбільшою популярністю серед електронних ресурсів ФПУ користуються онлайнові книжкові виставки. Спостерігається (практично відразу після розміщення онлайнової виставки на веб-сайті) зростання читацького попиту на видання бібліотечного фонду ФПУ, які були представлені на онлайнових виставках. Отже, доцільно зосередити увагу на популяризації книжкового фонду, а також музейного та архівного фондів ФПУ, засобами комп'ютерних технологій.

При використанні баз даних ФПУ, представлених у мережі Інтернет, переважна більшість абонентів (67%) використовує наперед визначені поля пошукових форм баз даних (тематичний розділ, вид документа, рік видання). Серед запитів, зроблених абонентами самостійно, чимало таких, що сформульовані синтаксично та семантично невірно. Отже, для поліпшення інформаційно-бібліографічного обслуговування читачів стануть в нагоді підготовлені бібліотечними фахівцями окремі тематичні онлайнові матеріали, які не потребують використання баз даних.

Показовою є статистика щодо тижневих та погодинних відвідувань читального залу ФПУ та онлайнових ресурсів. Як виявилось, піки "активності" відвідувачів читального залу та дистанційних користувачів співпадають. Електронні ресурси користуються попитом як в години роботи читального залу (43%), так і в нічні часи та вихідні дні (57%).

Нами також вивчались деякі соціально-демографічні характеристики абонентів читального залу. До документних ресурсів ФПУ зверталися такі категорії користувачів: аспіранти (31%), спеціалісти з вищою освітою (28%), студенти ВУЗів (23%), кандидати наук (7%), наукові співробітники без вченого ступеня (6%), доктори наук (5%). Щодо спеціалізації відвідувачів ФПУ, то це: історія (23%), політика (12%), правознавство (11%) тощо. На жаль отримати достовірні дані про склад віддалених абонентів неможливо. Нами було проаналізовано приналежність IP-адрес користувачів, які найчастіше звертаються до онлайнових ресурсів ФПУ, серед них слід назвати вищі навчальні заклади, НБУВ, Верховну Раду України.

Проведене дослідження показало правомірність включення статистичних даних про використання онлайнових ресурсів бібліотеки до системи показників, на основі яких мають відбуватися планування розвитку бібліотечного фонду та визначення шляхів удосконалення інформаційно-бібліографічного обслуговування. Подальші дослідження слід спрямувати на вдосконалення системи статистичної звітності бібліотеки, з тим, щоб її показники дозволяли проводити комплексну оцінку функціонування бібліотечно-інформаційних систем (включаючи онлайнові) та могли використовуватись для управління.

Н.І. Козлюк
/м. Київ/

ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ БІБЛІОТЕКАРЯ МЕДИЧНИХ БІБЛІОТЕК ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Сьогодні в процесі технологічних перетворень інформаційно-бібліотечного сервісу відбувається неминуча трансформація значимих для бібліотечного спеціаліста професійних мотивацій, позицій та переконань – як можливий шлях конструктивної активізації професійної реалізації особистості.

Професійна реалізація особистості на її життєвому шляху передбачає такі основні етапи: професійне самовизначення, професійне становлення, фахове зростання і розвиток професійної компетентності. Зазначимо, що наявність при цьому професійної мотивації підвищує задоволення роботою і стимулює підвищення її ефективності.

Праця бібліотекаря ефективна, коли існує сенс професійної діяльності. Сенс – основа для оцінки бібліотекарем значимості своєї професійної діяльності особисто для себе, і важливо, щоб бібліотекар постійно вмів знаходити нові й нові сенси в своїй роботі. Бо інакше у нього ”опускаються руки” і, змирившись з “неможливістю” подальшої побудови перспективи свого професійного зростання, у бібліотекаря занижується самооцінка і втрачається професійна мотивація.

Поняття “мотивація” розуміємо як своєрідний психологічний механізм, за допомогою якого у бібліотечного персоналу формується зацікавлене відношення до праці, її результатів, а також бажання до розвитку професійного самоусвідомлення.

Узагальнюючи результати моніторингу бібліотечного персоналу, здійсненого у бібліотеках наукових установ Академії медичних наук України (АМНУ) з’ясувалося, що 78,4 % бібліотечних працівників мають спеціальну бібліотечну освіту (70,6 % - вищу, 7,8 % - середню спеціальну), 76,5 % респондентів мають стаж роботи біля 20 років і більше.

Слід окремо виділити віковий склад бібліотечних працівників, оскільки цей фактор, як відомо, має значення для сприйняття новітніх технологій, та можливостей користуватися ними. Виявлено, що основний контингент бібліотекарів (74,5%), що приймали участь у анкетуванні, мають 45 років і більше. Середній вік опитуваних бібліотекарів – 48 років. Ця цифра насторожує, оскільки відсутність молодих фахівців обізнаних із сучасними бібліотечно-комп'ютерними технологіями, що входить сьогодні в програму підготовки спеціалістів у вищих бібліотечних закладах, в певній мірі зменшує можливості швидкого запровадження інноваційних процесів в роботу медичних бібліотек.

Отже, освітянський рівень та стаж роботи бібліотечних працівників наукових бібліотек АМНУ дає можливість вважати їх висококваліфікованими спеціалістами. Але, враховуючи їх вік можна зробити висновок, що їх сьогоднішня професійна компетентність, в певній мірі, не відповідає вимогам інформаційного суспільства.

Водночас варто підкреслити позитивне ставлення більшості опитуваних (64,7%) до необхідності застосування в своїй повсякденній діяльності нових форм роботи, пов'язаних з новітніми інформаційними технологіями, насамперед комп'ютеризацією каталогів та обслуговування читачів.

Як показує практика, рівень професіоналізму не завжди залежить від кількості років відпрацьованих у бібліотеці та від диплому бібліотекаря. На нашу думку, не менш важливою складовою, що впливає на його рівень, є професійна мотивація бібліотекарів, яка, вважаємо, є рушійною силою, що спонукає бібліотекарів до постійної підтримки рівня професіоналізму. Тому при прийнятті організаційно-управлінських рішень, пов'язаних з підвищенням якості бібліотечної діяльності, слід знати і враховувати домінуючі професійні мотиви бібліотекарів, а також з'ясовувати можливості їх зміни шляхом цілеспрямованого втручання.

М.Ф. Кряжева
/Тюмень, Россия/

ЗНАЧЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ПОИСКА КАК ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Познание относится к проявлению сущностных сил человека, его самореализации и заключается в динамическом духовно-теоретическом освоении бытия, в овладении действительностью, существующей независимо от познающего субъекта. Познание вносит смысл в реальность. Оно всегда активно, конструктивно и производительно, и поэтому относится к проявлению деятельности, специфического для человека отношения к миру.

Познание реализуется субъектом, носителем познавательной деятельности, носителем сознания. Базовой операцией, основной характеристикой познания является отражение, универсальное и всеобщее свойство материи. Отражение предполагает наличие отражающей и отражаемой систем, воспроизведение свойств и структуры отражаемой (объекта) путем изменения свойств и структуры отражающей (субъекта). Результатом отражения становится получение отраженного образа, находящегося в состоянии подобия, сходства с объектом.

Соотношение познания и поиска информации как процессов, знания и информации как их результатов понимается исследователями неоднозначно – как включение одного понятия в другое, как пересечение понятий, как синонимия понятий, дифференцируемых в зависимости от области их применения.

Нами поддерживается следующая точка зрения. Познавательная деятельность (активное, избирательное отражение действительности сознанием познающего субъекта) является родовым понятием для поиска информации. Главная особенность информационного поиска состоит в том, что результаты данного познавательного процесса не являются самостоятельной и конечной целью, а служат для реализации других процессов познания, например, образовательной или научной деятельности. Возможность получения информации (совокупности

сведений), необходимой для удовлетворения некой, более глобальной, познавательной потребности, является предпосылкой познания, и побуждает человека к осуществлению особой, информационно-поисковой деятельности. Невозможность отыскать информацию обуславливает невозможность или неуверенность в реализации познавательной цели, риски в ее достижении. Результат информационного поиска представляет собой обоснование дальнейших познавательных процессов, стимул их осуществления.

Информация извлекается познающим субъектом в процессе активного осознания познавательного образа и соотнесения с отображаемым объектом. Познание имеет относительный характер – в зависимости от того, кто осуществляет данный процесс, а каждый познавательный образ представляет собой единство объективных и субъективных компонентов – в субъективной по существованию форме воплощается объективное содержание. В структуре субъективной части образа доминирует оценочное, личностное осознание. Образ – не зеркальная копия познаваемого объекта, он «носит печать» воспринимающего субъекта. Разные индивиды, познающий некоторый элемент универсума Вселенной, могут извлечь различную по количеству и качеству информацию. Для них возникают наряду с объективной реальностью некоторые субъективные реальности, не просто фотографии мира, а его системные конструкции, организованные в связные структуры с целью постижения смысла.

Таким образом, при анализе структуры и протекания информационного поиска можно опираться на общие закономерности познавательного процесса и одновременно учитывать его «информационную» специфику.

Информационный поиск, как и познание в целом, носит объективно-субъективный характер. Объективность (предметность) восприятия накладывается на субъективность воспринимающего. Результат поиска – информация – проявляется не в «констатирующем снятии идеальных слепков с осваиваемых человеком фрагментов мира» [1]. Она становится итогом ее «добывания» на основе уже имеющихся сведений, в активно-творческой аккумуляции. Говорить об информации можно лишь при наличии активного состояния субъекта по ее поиску, выявлению и отбору с целью дальнейшего использования.

Значение поиска информации особенно велико в настоящее время, в процессе формирования информационного общества. Под информационным обществом понимается постиндустриальная стадия общественного развития, на которой начинает доминировать «четвертый», информационный сектор экономики, следующий за сельским хозяйством, промышленностью и услугами. Капитал и труд в этом обществе должны уступить ведущее место информации и знанию, становящимися ключевыми, системообразующими факторами производства, важнейшими стратегическими ресурсами, от которых зависит настоящее и будущее человечества. Их роль становится главенствующей благодаря первоначальному развитию информационных технологий, основанных на использовании компьютерной техники. Власть и контроль постепенно переходят от обладателей капитала к тем, кто обладает информацией и эффективными технологиями по работе с ней. Формируется новая, особая область челове-

ческой деятельности, связанная с созданием, распространением и ограничением информации, – информационная сфера (или инфосфера).

Информация, подобно капиталу, подлежит накоплению и хранению для будущего использования. Информационные ресурсы становятся основной экономической ценностью общества, его самым большим потенциальным источником богатства.

Для каждого конкретного индивида полноценная жизнь в насыщенном и даже пресыщенном информацией мире, особенно в мире хаотической, не организованной информации, является тяжелым испытанием. Возникает потребность, с одной стороны, в максимальном ускорении и упрощении информационного взаимодействия, с другой стороны, в повышении качества такого взаимодействия. Нарастающие информационные потоки, стремительно увеличивающиеся информационные массивы порождают необходимость выработки навыков по выявлению и отбору конкретной информации. В противном случае существует угроза потери способности ориентироваться в окружающем мире и самом себе или утраты собственной индивидуальности под глобальным «информационным гнетом» общества.

Таким образом, структура и протекание такого познавательного процесса как информационный поиск имеет важное значение как для общества в целом, так и для каждого конкретного индивида в частности.

Литература

1. Слемнев М. А. Лабиринты познания / М. А. Слемнев. – Минск: Университетское, 1988. – 176 с.

М.В. Апшай
/м. Ужгород/

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Найактуальніша проблема, яка привертає увагу фахівців – це входження бібліотек до єдиного інформаційного простору. Цілком зрозумілі намагання провідних бібліотек регіонів України знайти свої шляхи до розв’язання завдань, що забезпечують вирішення цієї проблеми на регіональному рівні.

Головне, на чому сходяться думки майже всіх представників ОУНБ, – це технологічне обладнання і наявність відповідного програмного забезпечення. Відсутність єдиної цільової програми інформатизації бібліотек створила умови для самостійного пошуку джерел технологічного переоснащення і організації доступу до національних і міжнародних електронних ресурсів. Значний внесок в цьому напрямку зробили міжнародні організації. Про це свідчить досвід бібліотек Донецької, Кіровоградської, Миколаївської, Харківської та інших областей. Є приклади налагодження співпраці з місцевими органами влади і самоврядування, які потребують вивчення і розповсюдження в межах України.

Технологічний аспект як у своєму "жорсткому" і "м'якому" наповненні є тільки частковим рішенням. Натомість виникає завдання забезпечити регіональні бібліотеки відповідними кадрами. У Закарпатській області воно вирішується завдяки формуванню освітньої вертикалі – училище культури – університет. Досвід її реалізації за останні роки показав її ефективність. Бракує горизонтальних зв'язків через систему підвищення кваліфікації працівників бібліотек регіону, де теж накопичується досвід роботи з використанням інформаційних технологій і виникає потреба у вдосконаленні роботи та розширенні професійних знань та навичок діяльності в умовах інформаційних мереж.

В наш час вже склалося загальновизнане в Україні ставлення до регіонів як осередків культурно-національного і соціально-економічного відродження. Досягнення єдності у баченні головних завдань зберігання, накопичення, використання інформаційних ресурсів областей є важливим завданням діяльності бібліотек.

Актуальним завданням є створення стандартів щодо формування регіональних бібліотечно-інформаційних ресурсів та розподілу функціональних обов'язків усіх учасників процесу. В стандарті мають бути враховані всі бібліотечно-інформаційні структури регіону; їх участь у створенні розподіленого фонду і засобів доступу до них, в т. ч. електронні каталоги; технологічні та програмні основи функціонування і взаємодії; ієрархія учасників; відповідальність за потік інформації про регіон; структура даних для представництва в Internet тощо. В цьому плані значний інтерес для вирішення цих питань складає досвід муніципальних громад країн Європи.

І.П. Антоненко
/м. Київ/

ЗМІСТ АВТОРИТЕТНОГО ЗАПИСУ: ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Авторитетний контроль та пов'язаний з ним словниковий контроль стосуються точок доступу та їх стандартизації. Точки доступу мають дві базові функції. Вони уможливлюють користувачів каталогів знаходити записи та групують разом записи, які мають загальні характеристики. Для виконання першої функції точки доступу мають бути стандартизованими (очевидно, користувач має завжди знайти, наприклад, твори того самого автора під будь-яким формулюванням його імені, в тому числі в перекладах та інших варіантах назв). Ця функція зветься словниковий контроль, тобто подання кожного імені (індивідуального або колективного), уніфікованої назви, серії або предмета у єдиній стандартизованій формі. Тому каталогізаційні правила опису існують для того, щоб каталогізатор, який їх застосовує, мав можливість досягнути у кожному випадку того самого стандартизованого результату.

У багатьох традиційних каталогах авторитетний запис існував неявно – його роль виконували записи цих каталогів. Онлайнові каталоги вимагали чіткого формулювання авторитетних записів, пов'язаних з каталоговими

записами та такими, що містять елементи, необхідні для підтримки функцій, позначених вище. Таким чином, авторитетний запис має включати:

- Стандартизовану точку доступу;
- Всі варіанти, що стосуються стандартизованого формулювання точки доступу, від яких робиться посилання типу „дивись”;
- Приєднання (посилання типу „дивись також”) до всіх пов’язаних авторитетних записів, які містять попередні стандартизовані форми та форми, представлені іншими мовами та графіками;
- Примітки для представлення історичної довідки, пояснення зв’язків між точками доступу;
- Джерело, на основі якого встановлено стандартизовану точку доступу;
- Інформацію, ідентифікуючу правила, за якими сформульовано стандартизовану точку доступу;
- Каталогізаційне агентство, відповідальне за формулювання стандартизованої форми точки доступу;

Зміст авторитетного запису (авторитетна форма, варіантні форми, зв’язки та різного типу примітки) має велике значення. У випадках, коли існують декілька варіантів формулювань точки доступу, завжди існує потреба вибору однієї форми з інших, і відповідного одного джерела інформації з інших. Переважним фактором у такому виборі є каталогізаційні правила, за якими здійснювалася каталогізація. Оскільки ми не маємо загальносвітових зведень каталогізацій них правил (хоча AACR2 мають світове розповсюдження), світові переліки предметних заголовків, світові каталогізаційні системи, каталогізатори у різних областях можуть приймати абсолютно різні рішення, навіть коли вони походять з тих самих даних. Ці дані є змішанням об’єктивного (дані подані у матеріалі (документі, що каталогізується) та довідкових джерелах) та суб’єктивного (інтерпретація каталогізаційних правил або тематики документа каталогізатором). Наведемо декілька джерел, які необхідно використовувати при складанні авторитетних записів:

- Існуючі національні або локальні авторитетні файли;
- Застосовувані каталогізаційні правила, переліки предметних заголовків тощо;
- Документ, який каталогізується;
- Довідкові джерела (використання більш широкого визначення терміна – будь-яке джерело, яке надає корисні дані).

Кожне з цих джерел має бути порівняне з іншими і, навіть всередині кожної категорії, деякі джерела мають перевагу серед інших. Жодне джерело не може розглядатися як завжди домінуюче. Наприклад, дані, подані у документі, можуть буди замінені даними, знайденими у довідковому ресурсі, коли правила каталогізації вимагають у каталогізатора вчинити саме так. Далі, в одному випадку національний авторитетний файл може мати переваги, але в іншому кращим може вважатися локальний авторитетний файл (за умов локальної специфіки). Всередині самого документа інформація знайдена в одній його частині (наприклад, титульний аркуш), може відрізнятися від інформації, знайденої в

іншій частині (наприклад, обкладинка або випускні дані тощо). І, насамкінець, існує очевидна ієрархія довідкових ресурсів. Деякі видавці видають свою продукцію більш високої якості, ніж інші, а більшість друкованих ресурсів авторитетніша, ніж більшість електронних джерел. Таким чином, для каталогізатора існує потреба долати двозначності завдяки досвіду, вмінню аналізувати та приймати правильне рішення. Аналіз полягає у знанні типу каталогізованого матеріалу; знанню правил, які використовуються при каталогізації; знання інтерпретації цих правил у минулому; знання застосовуваних довідкових джерел, їх переваг та недоліків. Правильне рішення полягає у здатності вважати всі ці фактори та приймати рішення, коли правила мають двозначний смисл. Досвід полягає у кумуляції знання правил, політики та прецедентів з каталогізації багатьох матеріалів, зібраних протягом років. Каталогізатор, який володіє цими знаннями (характеристиками), може створювати записи, які є дійсно авторитетними та будуть слугувати каталогізаторам та бібліотекам у всьому світі.

В.Є. Сошинська
/м. Київ/

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ ОБ`ЄДНАНЬ У КОМУНІКАЦІЙНИХ ВІДНОСИНАХ ФАХІВЦІВ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Однією з важливих функцій комунікаційної діяльності є так звана відтворююча функція, тобто комунікація розглядається не лише як процес обміну інформацією, але як спосіб спільної творчості, відтворення та перетворення. Досить яскраво ця функція виявляється в діяльності різного роду організацій та професійних об`єднань.

Незважаючи на те, що первинно більш ґрунтовно вивчалася наукова комунікація, з якої поступово виділилися дослідницькі напрями професійної, виробничої, організаційної тощо, цілий ряд вчених розглядає науковий дискурс саме в межах професійного (або виробничого). Поняття „дискурс” до деякої міри є більш прийнятним, аніж загальне та багатозначне поняття „комунікація”, оскільки умовно дискурс можна схарактеризувати формулою: мова + дія. Він конкретизує комунікаційну діяльність, яка, зрозуміло, відбувається в певному комунікаційному середовищі, в окремій соціальній сфері комунікації, в даному випадку – у професійній (виробничій).

З 1990-х років вивчення комунікаційної діяльності активізується і українськими вченими. Очевидно, що найбільше наукових розвідок було присвячено феномену масової комунікації та її трансформації в умовах глобалізації. Що ж стосується професійного дискурсу, то тут також маємо різнопланові дослідження комунікації в науці і в документно-інформаційній сфері О.Коновця, С.Кулешова, М.Слободяника та ін., а також Т.Ківшар, Г.Ковальчук, В.Пашкової, А.Чачко, Г.Швецової та ін. В наукових публікаціях наголошується на визначній ролі професійних асоціацій та об`єднань в соціально-формуючих процесах розвитку науки, культури і професійної діяльності в різних сферах.

Важливим результатом діяльності фахових об`єднань є професіоналізація їх членів, розвиток професійної освіти, формування професійної культури та етики, утвердження позитивного іміджу професії, підвищення професійного престижу. Незаперечне значення має діяльність професійних асоціацій для організації та управління відповідною професійно-виробничою сферою, а також для розвитку демократичного і громадянського суспільства загалом.

Професійні об`єднання є одночасно і результатом певного етапу еволюції професійної комунікації, і її дієвим засобом. В межах діяльності професійної асоціації функціонують як неформальні, так і формальні канали фахової комунікації.

В сучасній документно-інформаційній сфері України активними комунікаційними суб`єктами є Українська бібліотечна асоціація, Асоціація бібліотек України, Асоціація дитячих бібліотек України, Українська асоціація книговидавців і книгорозповсюджувачів та інші професійні об`єднання. І на сьогодні їм належить велика роль у формуванні професійного комунікаційного середовища для фахівців видавничо-книготорговельної, інформаційно-бібліографічної, бібліотечної і архівної сфери. Тут маємо і видання фахової літератури та періодики, і організацію науково-практичних конференцій, проведення різного роду семінарів, практикумів і тренінгів, і обмін досвідом у формі взаємовідвідування різних установ та організацій, і неформальні зустрічі та бесіди, і обмін повідомленнями електронної пошти та організацію фахових розсилок, і ділове спілкування у формі Інтернет-конференцій та чатів тощо.

Завдяки активній діяльності вказаних організацій також відбувається включення українських спеціалістів в процеси міжнародної професійної комунікації. Це виявляється в участі у міжнародних проектах, в реалізації міжнародної співпраці, в розширенні програм офіційних і ділових візитів, професійних обмінів та стажувань, в організації та проведенні міжнародних наукових форумів, книжкових виставок та ярмарків, професійних зустрічей, в укладанні угод про партнерство із зарубіжними колегами.

Таким чином, професійним об`єднанням та асоціаціям належить формуюча, об`єднуюча і творчо-креативна роль в комунікаційних відносинах бібліотекознавців і бібліотекарів, документознавців, бібліографознавців та бібліографів, працівників інформаційної сфери, архівознавців та архівістів, що засновані на прагненні до співробітництва, обміну знаннями і прогресивним досвідом практичної діяльності.

Г.О. Богданов
/ФРН/

БІБЛІОТЕЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН

Поняття “міграція” охоплює всі переміщення людей (окремих осіб чи груп), що змінили своє попереднє місце проживання на тривалий термін незалежно від причин чи мотивів, що лежать в основі рішення про зміну місця проживання [5; 129; 7; 300], і принципово відрізняється від поняття „притулок” (від гр. «Asylon» - притулок, «sylan» - завдавати шкоди, збитку і т. ін.), бо

мігрантів підтримує держава їх походження, а за біженців вона не несе ніякої відповідальності [10; 10].

Проблема мобільності та міграції населення (від лат. mobilitas – рухомість (9: 272) та migratio – переміщення, подорож тощо) [4; 378] стає сьогодні одним із вирішальних факторів розвитку всього людства, а з точки зору наукового знання - об'єктом т. з. Wanderungssoziologie (H. Esser (нар. 1943)) та ін. галузей, що виникли (та й продовжують виникати) на межі різних галузей знань.

Слід зазначити, що сьогодні практично відсутні дослідження з питань бібліотечного обслуговування етнічних меншин [2; 9], яке можна розглядати як один ыз вимірыв т. з. «міжкультурної філософії» (H. Böhme) [6; 7] та як взаємодію бібліотек щодо забезпечення доступу користувачів до документів та інформації, що сприяє відтворенню етнокультурного середовища, задоволенню інформаційних та специфічних психічних потреб (Е. Фромм) та, як наслідок, поступової інтеграції – механічної чи органічної (Е. Дюркхайм) – національних меншин. Принципи цих шляхів інтеграції коротко можна сформулювати відповідно як "мистецтво бути самим собою" та "homo novus" [1; 321]. Зокрема при цьому йдеться про такі потреби, як потреба отримання й використання інформації мовою свого етносу, а також інформації про походження, історію, традиції та культуру безпосередньо свого етносу, у тому числі в країні їх нинішнього проживання.

Практичне втілення тематико-типологічного плану комплектування у випадку комплектування фондів для представників національних меншин має такі форми:

Аспекти тематико-типологічного плану комплектування	Практичне втілення в бібліотеках Німеччини, користувачами яких є представники національних меншин
тематика видань	Фонди художньої літератури, видань з літературознавства, суспільних наук; з інших галузей – в залежності від попиту та профілю бібліотеки
типологія видань	Книги, періодичні видання, видання, що продовжуються, довідкові видання, кіно- та фонодокументи
кількість примірників	Залежно від попиту (визначає комплектатор чи завідувач бібліотеки)
мовний склад	Залежно від контингенту читачів (спектра представників національних меншин, які користуються бібліотекою)

Фонди видань різних видів і типів, що призначені безпосередньо для задоволення інформаційних потреб представників етнічних меншин, мають передбачати та послідовно розвивати інтереси своїх читачів, нести емоційне та ін. розвантаження, тобто вміщувати різноманітні тексти з таких тем, які зображують актуальні життєві ситуації, тобто тексти з історичних, геогра-

фічних (зокрема, з проблем навколишнього середовища), соціальних (з проблем справедливості, праці, відносин поколінь, горя та чужини, пошуку), соціально-історичних, політичних (з проблем влади, конфліктів), історичних проблем. Повноцінне виконання бібліотеками цієї особливої функції лише за умови активізації їх діяльності в плані вивчення національно-культурного середовища регіонів та формування відповідної документно-інформаційної бази.

Але в цілому дуже важко передбачити, які інформаційні потреби (і, як наслідок, запити) виникатимуть надалі, тому що їх структура, рівень складності та ін. залежатимуть від самої людини та її вибору подальшого шляху інтеграції – органічного чи механічного (див. вище). Незважаючи на це, в будь-яком випадку всі мігранти отримують в результаті аккультурації новий культурний капітал внаслідок виховання (освіти), професійного життя, перебігу їх біографії та стосунків з іншими людьми.

Література:

1. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь латинских крылатых слов: 2500 единиц/ Под ред. Я. М. Боровского. – М.: Рус. яз., 1982. – 957с.

2. Головина Т. Что читают переселенцы// Вост. экспресс. – 2000. - № 23 (нояб.). – С. 3.

3. Claessens D., Claessens K. Soziologie : Lexikon der Grundbegriffe. – Hamburg: Rowohlt, 1992. – 246 S.

4. Duden. Das große Lexikon der Allgemeinbildung: Bescheid wissen von A bis Z. – 4., völl. neu bearb. Aufl. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2003. – 591 S.: Ill.

5. Heimann H.-D. Einführung in die Geschichte des Mittelalters. – Stuttgart: Ulmer, 1997. – 336 S.: Tab., Kart. – (UTB für Wissenschaft; Bd. 1957).

6. Kimmerle H. Interkulturelle Philosophie zur Einführung. – Hamburg: Junius, 2002. – 167 S. – (Zur Einführung; Bd. 266).

7. Kleines Lexikon der Politik/ Hrsg. v. D. Nohlen. - München: Beck, 2001. – 624 S. - (Beck'sche Reihe; Bd. 1418).

8. Kopp K. Asyl. - Hamburg: Europ. Verlaganstalt, 2002. – 95 S.: Ill. – (Wissen 3000).

9. Paulsen N. Was lesen die Spätaussiedler? Deutsche Lektüre gehört nicht zum Alltag// Ost-Express: Deutschsprachige Beilage zu „Восточный экспресс". – 2001. – 27. Jun.-10. Jul. – S. 1.

10. Politik und Gesellschaft/ Hrsg. u. bearb. v. der redaktion Schule und Lernen im Zusammenhang mit H. Boldt u.a. - 4., völlig neu bearb. Aufl. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2001. – 468 S.: Ill. – (Schülerduden).

Е.В. Фоменко
/Тюмень/

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ БИБЛИОТЕКИ И СЕМЬИ В ВОСПИТАНИИ ИНФОРМАЦИОННО-ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ РЕБЕНКА

Согласно энергоинформационной теории В.И. Плыткина, а также энергоинформационной теории наследственности и изменчивости (С.И. Репьев, В.А. Муромцев: Энергоинформационная теория наследственности, изменчивости и формообразования и ее социально значимые следствия) человек является одной из энергоинформационных систем в природе, которая взаимодействует с другими системами, формируя новые. Одной из самых важных систем в жизни человека является семья.

Еще до рождения ребенок взаимодействует на энергоинформационном уровне со своими родителями, в первую очередь со своей матерью. Он воспринимает все ее эмоции, желания, стремления, взаимодействует с внешним миром посредством энергоинформационной системы матери. В этот период закладывается жизненная программа ребенка, определяется энергоинформационная система организма.

После рождения круг лиц, с которыми ребенок начинает взаимодействовать, расширяется, происходит мощнейший энергоинформационный обмен. В это время формируется отношение ребенка к себе, к окружению, определяются жизненные ценности и т.д. Поскольку ребенок воспринимает мир на энергоинформационном уровне своей семьи, то он впитывает ту информацию и те представления о жизненном пространстве, которые свойственны его родителям, т.е., являясь самостоятельной энергоинформационной системой, ребенок будет таким же, как и родители – со всеми их особенностями. В течение поколений родовые признаки не исчезают – они переходят и накапливаются в потомстве.

К сожалению, из поколения в поколение накапливаются не только положительные, но и отрицательные признаки, в частности энергоинформационная грязь нашего индустриально-информационного общества, откладывающая отпечаток на каждого человека, запуская программу разрушения человека и его потомства.

Поэтому проблема информационной экологии энергоинформационного пространства семьи, которая является системообразующим элементом общества, сегодня наиболее актуальна.

Энергоинформационная грязь от мыслей и действий сохраняется и оказывает свое разрушительное действие на каждого отдельного человека и на все эволюционное развитие общества. Все явления и процессы, происходящие в обществе, формируются в соответствии с мировоззрением каждого человека. Сам человек формирует информационные процессы – в соответствии с этими процессами происходит развитие общества.

Развитие экологически чистого информационного общества возможно с изменением информационной программы человека, его мировоззрения.

Еще до рождения ребенка, с его зачатия необходимо начинать информационное воспитание, формирование его информационно-экологической культуры, но этот процесс должен происходить через воспитание родителей, изменение их мировоззрения и мышления.

К сожалению, многие современные молодые люди имеют смутное представление об энергоинформационных системах наследственности и энергоинформационном загрязнении окружающей среды.

Сформировать эти знания, оказать помощь в процессе информационного воспитания семьи может библиотека – как энергоинформационный центр, владеющий информацией.

Библиотека – энергоинформационная система, которая должна оказывать влияние на процесс формирования информационно-экологической культуры ребенка и его родителей, способствовать укреплению экологически чистых информационных программ и помогать в корректировке отрицательного информационного программирования.

В настоящее время необходим новый взгляд на «библиотечную философию» – фундамент гуманистической миссии библиотеки как «Храма Культуры» [1] . Хотелось бы добавить – Храма информационно-экологической Культуры.

Гуманистическая миссия библиотеки должна основываться на переориентации всех программ воспитания и образования. Во всех этих программах должен присутствовать духовный фактор, который является основным в эволюционном движении, духовные знания должны преобладать во всей воспитательной работе. Духовные знания – это знания о Человеке, Природе, Вселенной. Все в Мире взаимосвязано и взаимозависимо, и каждый организм является одним из компонентов Природы.

Знание библиотекарями и родителями механизма изменчивости на основе единства и взаимодействия в Природе позволит перейти к формированию у ребенка информационно-экологической культуры, в основе которой на первом месте должны быть чистота мыслей и действий – экология мышления.

Информационная экология детства одно из направлений, которое в библиотечной деятельности должно стать приоритетным.

Сегодня в библиотеках необходимо:

1) разработать систему информационно-экологического образования;

2) проводить исследования и мероприятия в направлении в создания системы информационного воспитания;

3) создавать специальные программы для будущих родителей;

4) организовывать тематические книжные выставки в женских консультациях и других медицинских учреждениях, а также социальных служб;

5) проводить занятия с мамами и папами в форме клубов молодой семьи, литературно-музыкальных гостиных, используя средства массовых коммуникаций.

Таким образом, взаимодействие двух энергетически сильных систем «семья» и «библиотека», накопивших огромные знания и различные информационные программы должны объединить свои усилия и уберечь ребенка от информационного насилия, помочь родителям скорректировать свою информационную программу и, соответственно, сформировать у ребенка экологически чистую информационную культуру личности.

Литература:

1. Гуреев Д.Ю. Новый взгляд на библиотечную философию // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – №8. – С.13–15.

М.Н. Глазков
/г. Москва/

ИДЕОЛОГЕМЫ В РАБОТЕ СОВЕТСКИХ МАССОВЫХ БИБЛИОТЕК 1930-х гг.

Известно, что в СССР библиотекам отводились важные идеологические функции. Помимо общеполитических, имелись идеологемы, направленные на сферу частной жизни людей. Пропагандируя их, библиотеки использовали все возможные тогда методы и формы работы.

Невиданную популярность приобрела, если так можно сказать, идеология советской романтики и героики. Экспедиции на Северный полюс, героическое освоение Северного морского пути, труднодоступных районов Сибири, Средней Азии, Дальнего Востока, открытия геологами ценнейших месторождений полезных ископаемых, рекордные авиаперелеты рождали и генерировали, особенно у юношества, желание совершать подвиги. Библиотеки поддерживали подобные устремления, организуя встречи с представителями романтических профессий, громкие читки о героях-челюскинцах, папанинцах, чкаловцах, обслуживая библиотечной литературой осоавиахимовские ячейки, кружки юного летчика, моряка, ворошиловского стрелка и кавалериста и т.д. Массовый героизм, проявленный советским народом в годы Великой Отечественной войны, имеет свои истоки и в вышеназванных идеологических кампаниях.

Неизменной оставалась идейная борьба с накопительством, спекуляцией, "совбуржуями". С одной стороны, это присуще социалистическому строю как таковому. Но надо также заметить, что борьба с погоней за материальными благами отчасти объяснялась очень низким уровнем жизни граждан СССР, оправдывала его. Характерно, что библиотеки активно использовали при этом сочинения едва не сброшенных с корабля современности классиков: А.С. Пушкина, Н.В. Гоголя, Ф.М. Достоевского – представителей дореволюционной традиции, отрицавшей путь материального обогащения.

Очень важной стороной внутренней жизни человека всегда оставалась духовная сфера. В тридцатые годы государственный атеизм продолжал господствовать в советском обществе усилиями различных учреждений, в том числе библиотек. И хотя его проведение было весьма жестким, оно все-таки несколько смягчалось сравнительно с предшествующим временем. 11 ноября 1939 г. Политбюро ЦК ВКП(б) приняло принципиальное решение "Указание товарища Ульянова (Ленина) от 1 мая 1919 года за № 13666-2 "О борьбе с попами и религией", адресованное пред. ВЧК товарищу Дзержинскому, и все соответствующие инструкции ВЧК-ОГПУ-НКВД, касающиеся преследования служителей Русской Православной Церкви и православно верующих, -

отменить". Тогда же Наркомату внутренних дел поручалось "произвести ревизию осужденных и арестованных граждан по делам, связанным с богослужительской деятельностью, освободить из-под стражи и заменить наказание на не связанное с лишением свободы осужденным по указанным мотивам, если деятельность этих граждан не нанесла вреда советской власти". Из библиотек теперь стали изымать антирелигиозные книжки со слабой аргументацией, грубыми фактическими ошибками, "устаревшими методами антирелигиозной пропаганды", "малоценные" и т.п.

Разумеется, отнюдь не все идеологические постулаты, пропагандировавшиеся в советских массовых библиотеках, носили конструктивный характер. Однако рассматриваемая деятельность библиотек оказалась достаточно эффективной.

В.П. Кисельова
/м. Київ/

БІБЛІОГРАФІЧНА БАЗА З ІСТОРІЇ МІСТ І СІЛ У ДЕРЖАВНІЙ ІСТОРИЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ: ЕВОЛЮЦІЯ І НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Формування та вдосконалення науково-бібліографічної бази з питань історичного краєзнавства залишається одним із важливих завдань Державної історичної бібліотеки України (ДІБУ) у напрямку підвищення якості інформаційно-бібліотечного сервісу.

„Зведена картотека матеріалів з історії міст і сіл України” (далі ЗвК або Картотека), започаткована у 1963 році як бібліографічна база на допомогу авторському колективу 26-томового енциклопедичного довідника „Історія міст і сіл Української РСР,” широко використовувалась читачами бібліотеки для пошуку інформації і після виходу згаданого видання.

На сьогодні Картотека нараховує понад 300 тис. описів і охоплює матеріали, опубліковані з кінця XVIII століття і до наших днів. У ній відображені книги і брошури; статті з журналів, газет, продовжуваних видань; картографічні видання і т.ін. Картотека включає документи, видані українською, російською, польською, німецькою мовами. Тут представлена широка видова і жанрова палітра краєзнавчих видань: бібліографічні покажчики, словники, путівники, статистичні видання та енциклопедії, календарі, монографії і науково-популярні брошури. Характерною особливістю ЗвК, що значною мірою визначає її унікальність, є наявність у ній великої кількості аналітичних описів, в т.ч. описів глав, розділів, параграфів, навіть згадок у тексті про населені пункти, які є сьогодні чи існували колись на теренах України в її сучасних адміністративно-територіальних межах.

Відділом історичного краєзнавства ДІБУ регулярно здійснювались заходи щодо вдосконалення схеми Картотеки, редагування назв рубрик, підрубрик, доповнення їх описами документів із фонду Бібліотеки та бібліографічних

джерел - щорічників “Історія України” і поточних універсальних краєзнавчих бібліографічних покажчиків обласних бібліотек, а також звільнення ЗвК від описів, які не вміщують аналітичної або фактографічної інформації, але включалися до Картотеки у свій час з ідеологічних причин – це були, переважно, матеріали про керівну роль комуністичної партії в регіоні, соціалістичні зобов’язання колективів, передовий досвід господарств тощо.

Після опублікування Указу Президента України № 35/2001 від 23.01.2001 р. „Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні”, а також Постанови Кабінету Міністрів України № 789 від 10.06.2002 р. „Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року”, в якій одним із конкретних завдань визначено перевидання багатотомної енциклопедії „Історія міст і сіл України” і енциклопедичного довідника „Історичні міста України”, очевидною стала необхідність глибшого вивчення якісних характеристик „Зведеної картотеки...” з метою визначення її актуальності в сучасних умовах і вироблення науково обґрунтованих заходів щодо вдосконалення і забезпечення ефективного функціонування Картотеки як ретроспективного бібліографічного джерела з історії України для наукових працівників, краєзнавців та інших користувачів Бібліотеки. У 2002-2003 рр. ця проблема була вирішена завдяки науковому дослідженню, предметом якого стало вивчення інформаційного потенціалу ЗвК. Програмою дослідження передбачалося отримати від користувачів оцінку цієї інформаційно-пошукової системи; з’ясувати основні кількісні і якісні характеристики наповнення розділів ЗвК (по областях України); виявити недоліки в її структурі та невідповідності у топографічній частині Картотеки сучасному адміністративно-територіальному устрою; визначити коло джерел для доповнення ЗвК.

Для збереження і оптимізації Картотеки як потужної інформаційно-пошукової системи було вирішено, по-перше, скласти перспективний план редагування ЗвК, в якому визначити послідовність редакції топографічної частини Картотеки; по-друге, розробити і затвердити нові регламентуючі документи стосовно її структури і наповнення. Важливим результатом цього дослідження було і те, що його програма, методика і висновки стали у нагоді регіональним бібліотекам у їх діяльності щодо вивчення і вдосконалення зведених систематичних краєзнавчих каталогів.

Нині фахівці відділу історичного краєзнавства здійснюють послідовне редагування Картотеки і наповнюють її розділи новими матеріалами з історії населених пунктів країни, адже в роки незалежності у науковий обіг було введено величезний масив нових документів, інформацію про які користувачі Бібліотеки – науковці, вчителі, краєзнавці-аматори, студенти мають знайти в зручній пошуковій системі, до якої звикли традиційно звертатися, розшукуючи джерела для своєї дослідницької роботи.

Редагування Картотеки часто потребує проведення додаткових розшуків для уточнення теперішніх назв населених пунктів, з’ясування їх сучасного місцезнаходження (район, область).

Важливим підґрунтям для якісного вдосконалення Картотеки є аналіз тематики консультацій, наданих користувачам безпосередньо під час розшуку

ними джерел для дослідницької діяльності. Так, з'ясувалося, що останнім часом читачі Бібліотеки часто запитують літературу з історії забудови церков у різних населених пунктах України і відомості про церкви, що раніше були зруйновані. Відповідні розділи ЗвК були доповнені кількома сотнями карток з описами нових документів з цієї теми.

Таким чином, працівники Бібліотеки намагаються не тільки підтримувати Картотеку в належному стані, а й постійно підвищувати її якість, оперативно доповнюючи новими відомостями з джерел, що відбивають об'єктивний процес історії населених пунктів України. Безперечно, ця робота є суттєвим внеском ДІБУ у справу сприяння розвиткові краєзнавчого руху, виконання завдань, визначених у „Програмі розвитку краєзнавства на період до 2010 року" - вдосконалення науково-методичної бази краєзнавства, перевидання багатотомної енциклопедії „Історія міст і сіл України".

О.Л. Сокур
/м. Київ/

ПРИНЦИПИ ВІДБОРУ НАУКОВИХ ЖУРНАЛІВ ДО ФОНДІВ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Багатопланові зміни, що відбуваються останнім часом у бібліотечній справі, позначилися і на процесах формування сукупних документних фондів універсальних і спеціальних наукових бібліотек України, потужною складовою яких є фонди наукових журналів (НЖ).

Розв'язання питань відпрацювання і реалізації принципів відбору НЖ, є, з одного боку, складовою стратегії формування документного фонду країни, з іншого, – самостійним об'єктом бібліотекознавчого дослідження.

Принципові підходи до комплектування фондів НЖ за останні роки зазнали суттєвих змін, що було спричинено змінами у політичній, економічний, соціальній сферах, а також розвитком бібліотечної справи та впровадженням електронних комунікацій. Але концептуальні питання залишаються традиційними:

1. Що і скільки комплектувати:
- об'єми комплектування;
- тематично-видовий склад фонду НЖ;
- вибір носія інформації.

2. Джерела комплектування:
- аналіз переваг та недоліків традиційних джерел;
- пошук нових джерел комплектування.

3. Технологія та методи процесу формування фонду НЖ:
- традиційні;
- автоматизовані.

Найскладнішою проблемою сучасного комплектування НЖ для наукових бібліотек України є уточнення та доповнення існуючих критеріїв відбору видань (профільність тематики наукової бібліотеки, тип і вид видання, видавництво тощо) й розробка нових. Сучасні принципи відбору НЖ для фондів наукових бібліотек:

- вивчення читацького попиту.
- пріоритети у науково-технічному та інноваційному розвитку України.
- відповідність видання тематичному профілю наукової бібліотеки.
- авторитетність видавництва у науковому середовищі та строк існування НЖ на інформаційному ринку.
- цінові пропозиції на друковані та електронні версії НЖ.

Останнє десятиліття означено бурхливим розвитком електронного видавництва у світовому масштабі. Найбільші світові виробники наукової інформації від традиційних друкованих форм перейшли до надання доступу через Інтернет до великої кількості НЖ. Для наукових бібліотек представляють інтерес перш за все ресурси, що мають друкований аналог та мережеві видання, які було переведено із друкованої версії в електронну, оскільки вони у віртуальній формі не зазнають суттєвих змін, як власне електронні часописи. Але багато електронних НЖ, що не мають друкованого аналога, характеризуються історичною, культурною та науковою цінністю. Застосовувати традиційні методи комплектування й використання фондів електронних НЖ неможливо, оскільки вони мають іншу форму та властивості. Підходи до вирішення шляхів пошуку електронних НЖ та надання їх користувачам-науковцям, на нашу думку, варто розділити на такі:

♦ удосконалення технологій пошуку НЖ у мережі, обробки та надання користувачу у єдиному форматі;

♦ об'єднання бібліотек у наукові консорціуми з метою отримання пільгових умов доступу;

♦ виробництво науковою бібліотекою власного електронного продукту.

Сучасні тенденції з перетворення наукових бібліотек в інформаційні центри, які забезпечують користувача, перш за все, електронною інформацією, не зменшують затребуваності друкованих НЖ. Залучення та оптимальне поєднання традиційних видань, інтерактивних баз даних і часописів на компакт-дисках сприятиме ефективнішому інформаційному обслуговуванню основних категорій читачів.

Л.М. Лучка
/м. Дніпропетровськ/

РОЛЬ ЗЕМСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ В ІСТОРІЇ КАТЕРИНОСЛАВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Дослідження витоків бібліотечної справи потрібне для глибокого розуміння дійсності. Маловивчені сторінки історії бібліотечної справи привертають увагу фахівців до розкриття наукових пошуків та пізнання культурного життя українського народу.

У досліджуваний період одним із напрямків діяльності Катеринославського Губернського земства стало піклування про розвиток бібліотек міста.

Важливим джерелом дослідження стали звіти Катеринославської повітової земської Управи початку XX ст., які збереглися у краєзнавчому відділі Дніпропетровської Обласної універсальної наукової бібліотеки.

Історія земської бібліотеки починається з другої половини XIX ст. До кінця 80-х рр. XIX ст. з невідомих причин вона утримувалася в безладді. І тільки у 1887 р. були виділені кошти на її упорядкування.

Ця бібліотека, згідно з першоджерелами, була створена задовольняти духовні потреби службовців міської Управи. Місцем її розташування став будинок повітової Управи, в якому була виділена кімната. Бібліотека знаходилася під постійним контролем Голови Земської Управи С.О. Бродницького. Зауважимо, що бібліотеку засновано як безкоштовну. Наприкінці XIX ст. посаду бібліотекаря займав член Земської Управи, за що отримував гроші. На початку XX ст. бібліотекою завідувала донька спадкоємного почесного громадянина В.Я. Кабакова, отримуючи регулярну платню у розмірі 60 крб. на рік. Але Катеринославська Земська Управа турбувалася про підвищення заробітної плати бібліотечного працівника і запропонувала у 1914 р. збільшити асигнування на бібліотечні потреби у розмірі 360 крб.

Інтерес привертають відомості про кошти, які виділялися земством на придбання книжок. Так, початковий фонд бібліотеки (80-х рр.) складав 4457 крб., та вже у 1912 р. земство витратило на купівлю книг та журналів 577 крб. 71 коп., а у 1915 р. – 851 крб. 27 коп. Кошти незначні, але їх зростання є очевидним фактом. З цього приводу має велике значення порівняльна хронологічна таблиця, яка дає можливість простежити зростання бібліотечного фонду.

1912 р. – 1643 т. книг та 1043 т. період. видань

1913р. – 1950 т. книг та 1091 т. період. видань

У цей рік бібліотека придбала 86 цінних томів енциклопедичного словника.

1915 р. – 2002 т. книг та 1139 т. період. видань

Склад фонду також змінювався, час вимагав відкриття нових наукових галузей.

Фонд періодики складався з видань різноманітної тематики: історії освіти сільского господарства, медицини, релігії.

Серед читачів бібліотеки були вчителі, службовці Управи та медичні працівники (фельдшери, акушери, земські лікарі). Кількість читачів земської бібліотеки Катеринослава зростала від 128 осіб у 1912 р. до 180 осіб у 1915 р.

Позитивні зміни діяльності бібліотеки зумовлені рівнем соціально-економічного та культурного життя мешканців Катеринослава початку XX ст.

У 1912-1915 рр. кількість прочитаних книг та журналів постійно зростала. Земства прагнули підвищити культурний рівень громадян, даючи можливість не тільки читати книги в бібліотеці, а й брати їх додому, розвивая інтерес до них.

Статут земської бібліотеки складався з 13 параграфів: умови запису читача; кількість одноразової видачі книжок; правила користування періодичними новинками та книгами, придбаними раніше. Окремо зупинимося на питаннях збереження фонду та втрати книжок. Приємно, що на той час діячі, які брали участь у складанні Статуту, розуміли цінність та значення книг як джерел знань для майбутніх поколінь. Недбалий читач позбавлявся права користування бібліотекою.

Таким чином, історія земської бібліотеки нерозривно пов'язана з діяльністю його земської Управи. Життя міста початку XX ст. вимагало глибоких змін, які стосувалися й бібліотечних закладів. Земство підтримувало підвищення інтересу до читання.

А.М. Желєзко
/м. Київ/

ВПЛИВ ВУАН НА РОЗВИТОК БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ У КИЄВІ В 20-х РОКАХ XX ст.

Проблема створення мережі бібліотек була однією з ключових у науковому та освітньому напрямках культурного розвитку в 1920-х роках XX ст. В перше десятиліття радянської влади в Україні політика в галузі культури офіційно була названа "культурною революцією", яка передбачала перш за все, ліквідацію неписемності, створення системи народної освіти та формування кадрів нової інтелігенції.

Після ліквідації (з 1920 р.) університетів наукові дослідження в УСРР зосередилися переважно в установах Української академії наук. Установчі збори УАН (пізніше ВУАН) відбулися в листопаді 1918 р. [2].

Провідну роль у створенні мережі бібліотек наукового характеру взяла на себе ВУАН, яка була проголошена Положенням РНК УСРР від 14 червня 1921 р. найвищою науковою державною установою УСРР [1].

Наприкінці 1918 р. була створена при ВУАН Всенародна (Національна) бібліотека. Знаходилася вона під керуванням Тимчасового Комітету. У 1918 р. було придбано кілька сотень книжок і отримано ще стільки ж як дарунок. У 1919 р. Комітет почав набирати службовців.

Протягом 1919 р. було придбано, крім книжок, що купувалися по крамницях, цілі бібліотеки: проф. Н.П. Яснопольського з політичної економії і фінансів – 555 назв у 2592 томах та 206 брошур; проф. О.М. Вагнера з зоології – 287 томів, 26 атласів і 1015 брошур; акад. Д.І. Багалія з російської історії – біля 6000 томів та брошур; бібліотека В.П. Науменка з української словесності – 3300 назв, в 4700 томів; частина бібліотеки П.Г. Житецького з слов'янської філології – 335 назв, в 443 томах; бібліотека Н.В. Молчановського з історії Західної Русі та Польщі – 1294 томи; бібліотека Є.К. Трегубова з історії та української словесності – 1324 назви, в 1751 томі; бібліотека акад. В.С. Іконнікова з російської історії – біля 20.000 томів, крім того, біля 3000 брошур; бібліотека проф. С.Т. Голубєва з історії руської церкви та богослов'я – 2162 томи; бібліотека проф. Ю.А. Кулаковського з класичної філології та давньої історії – біля 5000 томів; частина бібліотеки проф. І.В. Лучицького з всесвітньої історії – 2331 том; бібліотека А.В. Караваєва з медицини – 460 томів; бібліотека К.Л. Якубовського з природознавства – 406 томів; бібліотека акад. М.І. Петрова з історії літератури – біля 4 000 томів; бібліотека І.М. Стешенка з історії літератури – біля 2000 томів; бібліотека В.П. Степаненка з українознавства – більше 3000 томів.

Крім куплених, одержано багато книг та цілих бібліотек у подарунок від установ та приватних осіб:

1) бібліотека Губерніального Жандармського Управління;
2) бібліотека Губерніального Правління;
3) бібліотека Купецького Зібрання;
4) цінна бібліотека Дембочаківського;
5) бібліотека Лопухіної-Демидової, яка перевезена з м. Корсуня – біля 20.000 томів.

У 1920 р. бібліотека нараховувала приблизно 300.000 томів, крім газет, листівок, плакатів, малюнків тощо і була такою видатною систематично дібраною книгозбірнею, якої у Києві ще не було [3].

У 1921 р. відвідувань читальної зали зареєстровано 3677, кожного місяця ця цифра зростала, незважаючи на холодну температуру читальної зали [4].

Крім того, при окремих установах та кафедрах Першого історико-філологічного відділу існували свої спеціальні, добре впорядковані бібліотеки.

При Комісії словника живої мови була бібліотека Б. Грінченка, якою користувалася і неакадемічна публіка. На кафедрі арабо-іранської філології містилася бібліотека акад. А.Е. Кримського. Її було розміщено в трьох кімнатах. Серед рукописів бібліотеки є подорож антіохійського патріарха Макарія XVII ст. на Україну та Московщину, - таких рукописів було у всьому світі – 4. Примірник акад. Кримського містив цікаві варіанти й місця, яких не було в інших примірниках. Також історико-філологічний відділ та відділ соціальних наук мали велику спільну бібліотеку покійного проф. Володимира Антоновича. Бібліотекою завідувала відома своїми історично-археологічними працями К.М. Мельник-Антоновичева. Бібліотека складалася з 9376 томів друкованих книг та 208 рукописів і містилася у спеціально відведеній залі. Від Наукового Товариства перейшла до Академії бібліотека, яка складалася з бібліотеки “Старої Громади” та бібліотеки Ол. Кониського. Завідувала нею Н.Д. Романович-Ткаченко [4].

При Демографічному інституті почала існувати з 1919 р. своя книгозбірня. За перший рік існування бібліотека зібрала повну колекцію перепису 1897 р. та 362 книжки [4].

Цінну бібліотеку зібрали вчені Ботанічного саду. Книги купувалися в антикварних крамницях, у приватних бібліотеках. Вдалось придбати бібліотеку померлого ботаніка В. Казановського, яка налічує значну кількість книжок та видань про нижчі рослини (гриби, водорості, мохи тощо). Співробітник саду Є.І. Бордзиловський передав багато книжок із своєї бібліотеки. Крім спеціально ботанічних книжок (також і з садівництва) придбано й різні довідкові видання та словники [4].

Отже, у 20-х роках XX ст. зародилися наукові напрямки бібліографічних досліджень, було набуто цінний і важливий досвід, а діяльність наукової і творчої інтелігенції заклала фундамент подальшого розвитку бібліотекознавства.

Література:

1. Культурне будівництво в Українській РСР. – К., 1959 р. – С. 123-125
2. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921 – 1939 рр.).- Т.11.- Київ, 1999 р. – С.113
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО). – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр.451. – Арк. 3
4. ЦДАВО України. – Ф.166. – Оп.2. – Спр. 452. – Арк. 6

М.В. Іванова
/м. Київ/

ДІЯЛЬНІСТЬ ТИМЧАСОВОГО КОМІТЕТУ ВСЕНАРОДНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДАМИ ЦЕРКОВНИХ УСТАНОВ

Уряд гетьмана Павла Скоропадського 2 (15) серпня 1918 р. підписав проект закону „Про заснування Фонду Національної Бібліотеки Української Держави", що було розроблено М.П. Василенком, В.І. Вернадським та В.О. Кордтом. Закон набув чинності після його опублікування 8 (21) серпня 1918 р. у „Державному віснику". Цим Законом закладалася концепція книгозбірні всесвітнього типу, „яка гуртувала би в собі все, що витворено людською думкою" [3]. Національна бібліотека створювалася за опіки Академії, але мала бути автономною установою зі своїми бюджетом, штатами й Статутом, що декларував би її загальнонаціональне значення та загальнодержавні функції [4].

Організацію зі створення бібліотеки було покладено на Тимчасовий комітет (далі ТК), який було утворено 23 серпня (5 вересня) на чолі з першим президентом АН УРСР В.І. Вернадським. Ним було сформовано склад ТК, до якого увійшли: акад. В.І. Вернадський (голова), акад. А.Ю. Кримський, акад. С.О. Єфремов, Г.П. Житецький, В.О. Кордт. З початку 1919 р. членом ТК став акад. Д.І. Багалій [2].

На ТК були покладені функції колективного управління бібліотекою, функції організації основних бібліотечних процесів - формування універсальних фондів, їхньої каталогізації та обслуговування читачів. Це зумовило необхідність включення до складу ТК як визначних вчених, так і фахівців, добре знайомих із основними напрямами власне бібліотечної діяльності [5].

Одним із основних завдань зі створення бібліотеки було створення найвеличезної, наймогутнішої бібліотеки в Україні. Тому, проводилась інтенсивна робота щодо збирання бібліотек та архівних джерел, накопичення та формування комплектувань бібліотеками духовних шкіл, монастирів та церков. Доля фондів найкрупніших монастирів та духовних закладів України, більшість з яких залишилася у невизначеному стані, часто без належної охорони, вирішувалася протягом декількох років. Зміна політичної ситуації, відокремлення церкви від держави призвели до розпорошення фондів. Водночас в них зберігалася рукописна та стародрукована книга – безцінний набуток історичного минулого українського народу.

На перших засідання ТК піднімались питання щодо збереження безцінних літературних фондів, що належали духовним установам. З цією метою була висунута пропозиція звернутись з проханням до Міністерства Народної Освіти, розіслати до всіх гімназій та інших шкільних установ пропозиції про передачу всіх непотрібних їм книг, рукописів і інших матеріалів Національній бібліотеці, тому що в багатьох шкільних установах вони не потрібні, іноді обтяжують великими розмірами фундаментальні бібліотеки, рідко використовуються в належній мірі [1]. Також, було вирішено розсилати відозви ТК до повітових земств, місцевих дум, духовних шкіл, до всіх рад вищих шкіл, до наукових товариств, „Просвіт", великих бібліотек, католицьких і єврейських шкіл, до всіх архієреїв, старостів монастирів, редакцій та окремих осіб" [1].

ТК звертався до Ради Київської духовної академії з проханням віддати до Національної бібліотеки „Акти та документи, які відносяться до історії Київської духовної академії", „Труди КДА", магістерські дисертації, „Труди студентів КДА" та інші видання КДА. Також звертався до „Церковно-Історично-Археологічного Зібрання при КДА" з метою отримання „Альбома достопримечательностей Церковно-Археологического Музея", „Чтения в Церковно-Археологическом Обществе" та інше.

2 травня 1919 р. ТК вирішив негайно з'ясувати й купити видання Київської духовної академії [8]. ВБУ відправило до Ради професорів КДА прохання передати Національній бібліотеці всі видання Духовної академії в 2-х примірниках [1]. На що КДА пообіцяла передати всі свої видання для Всенародної бібліотеки. Умови передачі книжок з'ясовувались на спільному зібранні Академії [1].

Вчених ТК непокоїло питання про майбутню долю стародруків та гравюр Києво-Печерської Лаври. Цю справу слід було вирішувати обережно, щоб не стати на шлях реквізицій, „тут необхідне порозуміння" [1]. До Духовного Собору Лаври відправлено повідомлення та охоронного листа про передачу Національній бібліотеці видань Лаври [1].

22 липня 1919 р. на засіданні Колегії р ліквідації духовних шкіл міста Києва обговорювались питання про передачу бібліотек Духовної семінарії, 2-х жіночих шкіл і 2-х духовних шкіл до Національної бібліотеки [1]. ТК розпочав роботу з прийняття бібліотек усіх духовних шкіл м. Києва до Національної бібліотеки [1].

1919 рік для ВБУ був надзвичайно тяжким, робота йшла фактично в умовах воєнного часу. Бібліотекарі змушені були постійно змінювати помешкання, перевозити книжки, переривати працю під час воєнних дій. У період захоплення Києва денікінськими військами Бібліотека ледве животіла, співробітники практично не отримували грошей і працювали лише на власному ентузіазмі [1].

Література:

1. Архів НБУВ. Опис 1. Справа № 1. Арк. 5.

2. Дубровіна Л.А., Онищенко О.С. Історія Національної бібліотеки України ім.. В.І.Вернадського. 1918-1941. – Київ: НБУВ, 1998. – С. 15.

3. Закон „Про утворення фонду Національної бібліотеки Української держави"// Бібліотечний вісник. – 1993. - № 3-4. – С. 12.

4. Олексій Онищенко, Любов Дубровіна. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського в 1918-1998рр.: основні етапи розвитку //Бібліотечний вісник – 1998. - №5. - С.7.

5. Слободяник М.С. Комітет для заснування Національної бібліотеки Української держави: основні напрямки і результати діяльності //Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917-1921р.р.): Збірник наукових праць/ Відп. ред. В.С.Лозицький. – К., 1998. – С.109.

Дзюба Н.Й.
/м. Київ/

ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА

Однією з найхарактерніших рис сучасного суспільного життя є інформатизація. Діти - саме та категорія населення, яка найбільш охоче та легко оволодіває новими інформаційними технологіями. Адже доведеться жити вже в інформаційному суспільстві, основною ознакою якого є утвердження культу знань. Тому так важливо змалку закладати у свідомість дітей думку про необхідність отримувати знання, прищеплювати їм навички самостійного пошуку інформації, формувати вміння її ефективного збору, систематизації, обміну з іншими користувачами. Широке впровадження інформаційних технологій призвело до кардинальних змін у роботі бібліотек для дітей, торкнувшись не тільки бібліотекарів, а й форм та якості обслуговування.

З давніх часів бібліотеки одночасно були сховищем документів і основною базою навчання. Сучасна дитяча бібліотека – це вже не просто автономне книгосховище з обмеженим доступом до інформаційних ресурсів, а інформаційний центр, який надає доступ до світової інформації як на традиційних, так і електронних носіях. Отже, змінюється наповнення та співвідношення основних функцій дитячої бібліотеки: інформаційної, просвітницької, дозвіллєвої. Головними напрямами розвитку сучасної бібліотеки є забезпечення вільного і необмеженого доступу до інформації незалежно від місцезнаходження і соціального статусу бібліотеки, без будь-яких обмежень у просторі та часі; ефективне відображення змісту документів, що зберігаються у бібліотечних фондах; допомога користувачам в оперативному одержанні інформації; передача дітям знань, набутих попередніми поколіннями; підготовка юних користувачів до життя в суспільстві, де накопичення інформаційних масивів відбувається дуже швидкими темпами. Досягти успіхів у вирішенні поставлених завдань можна лише за умови впровадження сучасних технологій та їх активного використання.

Комп'ютер для дитячої бібліотеки - засіб, інструмент швидкого, точного, повного одержання інформації, який дозволяє користувачу вести інформаційний пошук. Завдяки комп'ютеризації стало очевидніше, що бібліотека є центром збереження і поширення не лише самих документів, а й має можливість орієнтувати своїх читачів в інформації про документи, навіть якщо їх немає у фондах. Крім того, наявність у бібліотеках комп'ютера, привабливого для дітей

технічного засобу, може стати потужним засобом пробудження інтересу до книги, до пізнання. Адже від знайденої за допомогою комп'ютера інформації читачі переходять до книжкових полиць. Такий своєрідний місток між віртуальним світом і реальною бібліотекою сприяє росту її популярності, поєднанню нових і традиційних технологій, перетворенню бібліотеки на особливе інтелектуальне середовище, що спонукає до розвитку.

Інформатизація – один із найголовніших чинників суспільного прогресу. Під інформатизацією суспільства слід розуміти не лише обладнання установ новітньою комп'ютерною технікою, але й створення власних інформаційних ресурсів та надання до них зручного доступу. Бібліотеки як головні хранителі інформаційних ресурсів не можуть стояти осторонь цього процесу. У дитячих бібліотеках України інформаційні технології впроваджуються вже більше п'ятнадцяти років. За цей час досягнуто певних успіхів: у деяких бібліотеках функціонують електронні каталоги, надається доступ користувачам до ресурсів глобальної мережі, створюються власні web-сайти зі змістовним інформаційним наповненням.

Аналізуючи вплив інформаційних технологій на діяльність бібліотек для дітей, їхній подальший розвиток, можна прогнозувати, керуючись такими завданнями:

- вивчення потреб та запитів користувача – центральної фігури в бібліотеці, навколо якого концентрується вся увага бібліотечного обслуговування;
- створення середовища розвитку особистості дитини через книгу, читання, залучення до досягнень світової та національної культури, враховуючи вікові, психологічні та індивідуальні особливості дітей;
- здійснення навігаційної функції: повноцінна реалізація права дитини на інформацію, сприяння у виявленні якісних інформаційних ресурсів, задоволення найрізноманітніших запитів користувача;
- розвиток сайтів дитячих бібліотек;
- розвиток нових можливостей для діалогу - «віртуального спілкування» дітей та підлітків у кіберпросторі на теми, цікаві юним;
- формування інформаційної культури підростаючого покоління;
- підвищення якості, ефективності і швидкості обслуговування користувача на всіх стадіях: від запису в бібліотеку до отримання необхідних джерел інформації;
- активізація ролі бібліотекаря як посередника між користувачем та інформацією.

Отже, дитина в інформаційному суспільстві – це вже не яскрава метафора і не проблема, що чекає свого вирішення, це вже реальність. Загальнодоступна бібліотека для дітей повинна стати установою, здатною на основі нових технологічних можливостей і нетрадиційних рішень найраціональнішими засобами виконувати будь-який інформаційний запит користувача, організовувати навчання та дозвілля відвідувачів бібліотеки. Разом із тим, вирішуючи глобальні завдання інформатизації, не можна загубити маленького читача, на адаптацію якого у дорослому суспільстві і спрямована місія дитячої бібліотеки.

Ж. В. Бабенко
/ м. Рівне /

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАТОРІВ ДИТЯЧОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ЧИТАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Характерними рисами сучасного етапу функціонування інформаційних установ є розширення комунікації із користувачами та диверсифікація інформаційних продуктів і послуг. Усі тенденції обумовлені невпинним розвитком інформаційних ресурсів (ІР), зростаючою доступністю нових каналів розповсюдження інформації, активним впровадженням в інформаційних установах локальних комп'ютерних мереж та організацією доступу до глобальної мережі Інтернет. Важливу роль в інформаційному забезпеченні освітніх та виховних процесів у суспільстві відіграють такі інституції, як бібліотеки для дітей та юнацтва. Нові форми і методи існування та обігу інформації призвели до необхідності модифікації системи інформаційного забезпечення їх користувачів з метою підвищення рівня оперативності та якості надання інформаційних послуг. Вищеозначені чинники, а також зміна парадигми у вихованні підростаючого покоління обумовили трансформаційні процеси в інформаційній діяльності бібліотек для дітей та юнацтва.

Задоволення потреб будь-якої категорії споживачів передбачає два аспекти: формування ІР та надання інформаційних послуг (інформаційний сервіс). Запорукою оптимізації функціонування системи інформаційного забезпечення користувачів є, на нашу думку, з одного боку, акумулювання інформаційними установами у своїх фондах інформації на різних носіях, а з іншого - надання споживачам можливості доступу до зовнішніх ресурсів.

Центрами формування та використання інформаційних ресурсів для організаторів дитячого та юнацького читання (ОДЮЧ) в Україні є Державна бібліотека України для дітей (ДБУ для дітей), Державна бібліотека України для юнацтва (ДБУ для юнацтва) та Державна науково-педагогічна бібліотека України (ДНПБУ). Кожній із зазначених установ притаманна деяка профілізація функцій щодо інформаційного забезпечення ОДЮЧ. Зокрема, діяльність ДБУ для дітей спрямована на задоволення потреб ОДЮЧ в інформації про літературу для дітей різного віку, про особливості організації читання дітей та підлітків тощо. ДБУ для юнацтва забезпечує вчителів, працівників закладів позашкільного виховання та інші категорії ОДЮЧ відомостями, необхідними для соціальної адаптації молоді. Інформаційний супровід модернізації та перспективного розвитку системи освіти України здійснює ДНПБУ. Провідні, на наш погляд, позиції на ринку інформаційних продуктів та послуг для ОДЮЧ займає ДБУ для дітей. Ця установа однією з перших серед соціальних інституцій, які обслуговують вищеозначену групу користувачів, почала трансформувати свою діяльність на основі активного застосування новітніх інформаційних технологій у процесах інформаційного забезпечення. Аналіз web-ресурсів ДБУ для дітей за останні п'ять років свідчить про позитивну динаміку змін цього сегмента ІР,

оскільки сьогодні визначальні параметри їх якості відповідають характеристикам web-ресурсів провідних бібліотек світу, що обслуговують дітей та молодь. Вони відзначаються чіткою структурою, інформаційною насиченістю, оперативністю доступу, зручністю навігації, якісним дизайном та систематичністю оновлення інформації, забезпечуючи, завдяки поєднанню різних форм представлення інформації, можливість реалізації моделей комплексного обслуговування споживачів.

Інші установи, які обслуговують ОДЮЧ, розпочали впровадження новітніх інформаційних технологій у свою діяльність дещо пізніше. Цим можна пояснити необхідність певного вдосконалення їх інформаційного потенціалу на основі застосування уніфікованих підходів щодо виробництва і поширення інформаційних ресурсів та послуг. Саме тому сьогодні на часі розробка єдиної Національної концепції формування інформаційного середовища, що забезпечить реалізацію соціальних функцій освіти та виховання дітей і молоді на якісно новому рівні. Очолити діяльність в цьому напрямку повинна ДБУ для дітей, яка володіє відповідною методичною, технологічною та організаційною базою.

Отже, основними напрямками успішної реалізації трансформаційних процесів у функціонуванні системи інформаційного забезпечення ОДЮЧ, на наш погляд, є :

- розробка та дотримання єдиних методологічних засад щодо створення та поширення інформаційних продуктів для ОДЮЧ;
- посилення інтеграційних тенденцій у діяльності інформаційних установ, що обслуговують ОДЮЧ, на основі використання можливостей мережі Інтернет;
- вдосконалення технічного і технологічного забезпечення доступу до інформаційних ресурсів вищеозначеної категорії користувачів.

Інформаційні установи, які обслуговують ОДЮЧ, повинні стати частиною загальної комунікаційної системи, яка розширюється та ускладнюється відповідно до змін у соціокомунікативному середовищі.

А.Г. Федорчук,
Н.В. Танатар,
Т.І. Третяк,
В.Г. Шишкіна
/м. Київ/

КОНТЕНТ-МОНІТОРИНГ ПЕРЕДВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ НА БАЗІ ГАЗЕТНОЇ ПЕРІОДИКИ

До засобів масової інформації з найбільшою повагою ставляться в період серйозних соціально-політичних процесів в суспільстві. Особливу увагу в цьому плані на Україні традиційно надають газетам. Аналіз інформаційного потоку у пресі стає одним з найважливіших завдань для цілого ряду владних, громадських та політичних структур. Потік інформації напередодні політичних кампаній значно зростає, вона різноманітна і розсіяна по багатьох різнопланових джерелах. В цьому випадку завжди потрібен професійний посередник, який би зміг відібрати потрібне і донести до замовника інформацію в максимально

зручному, бажано, аналітично обробленому, вигляді. Засоби масової інформації формують інформаційне середовище за різними темами і напрямками. Робота з відкритими джерелами є найбільш ефективним джерелом аналізу процесів, що відбуваються в суспільстві. Однак, сама наявність даних може допомогти користувачеві лише за наявності ефективного доступу до них.

Незважаючи на те, що практично всі відомі пошукові портали мають новостійні розділи, вони, найчастіше, вже не влаштовують користувачів. Орієнтуватися в інформації такого типу за допомогою традиційних пошукових систем досить складно. Традиційним підходам до організації пошуку інформації в мережі властиві такі недоліки, як залежність від вибору джерел і обмеженість спектра цих джерел, середні пошукові можливості, відсутність засобів повідомлення про появу нових даних, слабкий захист комп'ютерної інформації. Оптимальне рішення, здатне допомогти орієнтуватися в новостійній інформації є виявлення найважливіших складових в інформаційних потоках. Саме тому в останні роки стало актуальним завдання застосування моніторингу ресурсів, тісно пов'язаного з досить поширеним в останні десятиліття контент-аналізом документальних масивів.

Перспективним напрямком у формуванні інформаційних масивів багатьма спеціалістами та експертами вважається контент-моніторинг Поява його викликана насамперед завданням систематичного відслідковування тенденцій і процесів у інформаційному середовищі, яке весь час оновлюється. Контент-моніторинг передбачає безперервний змістовний аналіз інформаційних потоків з метою одержання необхідних якісних і кількісних зрізів. Найважливішою теоретичною основою контент-моніторингу є контент-аналіз. В цьому випадку контент-аналіз виступає як методологічна складова контент-моніторингу, який має власну проблематику і власні шляхи рішення прикладних задач.

Даний метод було використано нами для прес-моніторингу інформаційного потоку, що висвітлював передвиборчу кампанію до Верховної Ради 2006 року.

Автоматизована технологія контент-моніторингу врахувала попередні напрацювання [1] і базувалась на:

– використанні, як одиниці формування текстового інформаційного масиву, ключового фрагмента публікації;

– індексації ключових фрагментів публікацій за допомогою багатофасетної класифікації;

– формуванні банку ключових фрагментів публікацій в процесі поєднання двох автоматизованих процесів: багаторівневої процедури контент-аналізу текстів публікацій та аналітико-синтетичної переробки.

Особливість запропонованої технології полягає у використанні як кількісних, так і якісних методів аналізу текстів публікацій, а також збереження авторського змісту та забарвленості публікації [2].

В узагальненому вигляді основними тенденціями проведеної кампанії були: висвітлення виборчого процесу мало персоніфікований характер: політики згадувались частіше за блоки та партії. Щодо ж однієї з основних засад, які складають основу усвідомленого вибору - обговорення програм партій, то

таких публікацій було мало. Серед тенденцій парламентської кампанії-2006 можна констатувати вже традиційне пониження рівня журналістських стандартів та цілісність підходу медіа власників, які надали шпальти для змагань рекламних та PR-стратегій партій та блоків, щоправда кожен власник мав власні упередження.

Найпопулярнішим політиком у пресі протягом передвиборчої кампанії залишався В.Ющенко - він згадувався в 55% повідомлень. Серед лідерів партій та блоків, які претендували на місця в парламенті: Ю.Єхануров - 20%, Ю.Тимошенко - 18% та В. Янукович - 7%.

Напередодні виборів серед цінностей передвиборчої кампанії найчастіше згадувались у позитивному контексті соціальний захист, професіоналізм, моральні якості лідерів, партійна ідентичність та економічне зростання. Найменше в ході кампанії наголошувалося на реприватизації, ринковій економіці, президентській республіці, соціальній диференціації.

Лідери електоральної підтримки отримують більше за всіх як позитивні, так негативні оцінки. Досить цікаво, що у пресі Львівської області в "Нашої України" та БЮТ іронічно-негативних оцінок більше, ніж у Партії регіонів, а у пресі Донецької області частка іронічно-негативних оцінок Партії регіонів більше, ніж у "Нашої України".

Регіональні відмінності висвітлення в ЗМІ парламентської кампанії не можна вважати кардинальними, скоріше, поляризованими були рекламні стратегії партій та блоків, які транслювали газети.

Підготовлені аналітичні матеріали дозволили відслідковувати хід передвиборчої кампанії, передбачувати різноманітні процеси, брати до уваги суспільну думку на всіх стадіях виборчих перегонів. Узагальнення всього обсягу матеріалів за період кампанії дозволить дослідникам об’єктивно проаналізувати хід виборчого процесу та соціально-політичні аспекти функціонування виборчої системи країни. Дослідження структурованої інформації зробить більш зрозумілими механізми виборчого процесу, виявить його закономірності, пояснить і навчить як використовувати надалі виграшні ходи виборчих стратегій і не повторювати помилки.

В процесі дослідження були використані такі можливості методу контент-моніторингу для передвиборних кампаній:

1. Визначення емоційного забарвлення, тональності публікації;
2. Визначення відношення ЗМІ до того чи іншого учасника виборчого процесу;
3. Визначення відношення учасників перегонів до своїх конкурентів (до їх поглядів на ту чи іншу проблему);
4. Визначення відношення учасників перегонів до тієї чи іншої суспільної проблеми;
5. Збереження контексту згадування того чи іншого учасника перегонів.
6. визначення тенденційності чи об'єктивності конкретних видань преси;
7. визначення найбільш "розкручених" у ЗМІ тем та персоналій;
8. можливість відслідковувати інтерпретацію значимих подій тощо.

Література:

1. Танатар Н.В. Інформаційно-аналітичні системи за ключовими фрагментами публікацій як основа для створення електронної бібліотеки соціально-політичного спрямування // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. Випуск 6.- К.:НБУВ, 2001.- С.190-200.

2. Федорчук А.Г., Танатар Н.В. Теоретико-методичні засади аналізу інформаційного потоку соціально-політичного спрямування // Бібліотекознавство, документознавство, інформологія. - 2004.- №2.- С.33-38.

М.С. Костенко
/м. Рівне/

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФАХІВЦІВ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

Інформатизаційні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають суттєвої корекції обслуговування користувачів інформаційних установ. Впродовж останнього часу значно активізувались дослідження проблеми інформаційного забезпечення, однак найменше висвітлені у фаховій літературі питання інформаційного забезпечення галузі культури та мистецтва, особливо з точки зору впровадження новітніх технологій. У зв'язку з цим постає необхідність аналізу особливостей сучасного етапу трансформації системи інформаційного забезпечення культури та мистецтва.

Інформатизацію культурологічно-мистецької сфери доцільно розглядати, в першу чергу, як процес створення відповідної інфраструктури. Чільне місце в галузевій інформаційній інфраструктурі має посідати Інформаційний центр з питань культури та мистецтва Національної парламентської бібліотеки України, для котрого процес комп'ютеризації розпочався з 1993 р., відколи в автоматизованому режимі здійснюється підготовка всіх видів оперативної інформації, довідок, видань системи ДЗК тощо. З 1995 р. формується електронний каталог (ЕК) Національної парламентської бібліотеки України (НПБУ). Створюється, поки єдина в Україні, електронна картотека статей з наукових збірників та продовжуваних видань, а також „Політематична база даних бібліографічних записів статей з періодичних видань" як заміна традиційній систематичній картотеці статей, що серед іншого розкриває інформацію з проблем культури та мистецтва. На відповідній веб-сторінці відображено перелік назв зарубіжних видань з культури та мистецтва. НПБУ видає, крім того, електронний варіант щоквартального „Календаря знаменних та пам'ятних дат". Однак, досягнення якісно вищого, на нашу думку, рівня інформаційного забезпечення культури та мистецтва можливе лише із використанням інформаційних ресурсів (ІР) та сервісів веб-сайту Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (НБУВ). А саме, Інтернет-порталу з соціогуманітарних наук, основу якого складають: електронна бібліотека зі згаданої проблематики, добірка нормативних актів

України в соціогуманітарній сфері та „дзеркала” наявних сайтів академічних установ трьох відділень НАН України (в т.ч. мистецтвознавства, етнології). Важливим елементом порталу є система навігації в профільних ресурсах Інтернет, серед яких – онлайнові бібліотеки соціогуманітарної проблематики та сайти відповідних науково-дослідних інститутів і університетів України та інших держав. Певне місце у системі інформаційного забезпечення культури та мистецтва посідають також електронні аналоги інформаційних документів. Зокрема, електронний аналог реферативного журналу „Джерело”. Важливою є і реферативна база даних (БД) НБУВ „Україніка наукова”, що може слугувати джерелом забезпечення дослідницьких потреб мистецтвознавців і культурологів.

В нашій країні історично склалась така практика, що провідну діяльність по інформаційному забезпеченню культури та мистецтва здійснюють ОУНБ. Це зумовило необхідність послідовного розв’язання в регіонах наступних основних завдань: входження ОУНБ до глобальної міжнародної інформаційної мережі із забезпеченням доступу користувачів – спеціалістів культури та мистецтва до ІР Інтернету і бібліотеки; придбання пакетів програмного забезпечення; формування власного ЕК; створення власних БД; здійснення ефективних форм довідково-інформаційного обслуговування в режимі „запит-відповідь” на основі електронних ІР. Перспективними напрямами роботи українських бібліотек є створення кооперативної каталогізації, зокрема в сфері аналітичного розпису галузевої періодики; національної системи предметизації та системи авторитетних файлів.

Згідно результатів здійсненого у 2002 р. Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Короленка дослідження стану інформатизації публічних бібліотек Східної України, інформатизація включає кілька етапів: початковий – як автоматизацію внутрішніх процесів з метою вивільнення працівників від рутинної роботи; локальний – як перехід до локальних мереж та створення автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (БІС) і глобальний – як період виходу у світовий інформаційний простір. Подібні ж тенденції характерні і для інших регіонів України. Перший етап ОУНБ розпочали на початку 1990-х р. Локальний етап інформатизації ОУНБ органічно переріс у глобальний, адже сьогодні система електронних ІР, крім власних ресурсів і компакт-дисків, передбачає доступ до ресурсів Інтернет. Реалізація в Україні Програми „Створення регіональних інформаційних порталів і інформаційних центрів на базі публічних бібліотек” стимулювала системні зміни у підходах до інформаційного обслуговування. Крім утворення інформаційних порталів - віртуальних регіональних ресурсів у мережі Інтернет, запроваджуються такі інноваційні форми бібліографічного обслуговування, як „віртуальна довідка” тощо.

Запорукою вдосконалення інформаційного забезпечення культури та мистецтва України є розвиток двох стратегічних напрямків: по-перше, посилення співпраці провідних інформаційних установ держави переважно в напрямку формування електронного інформаційного середовища, а по-друге, ефективне виконання інформаційними установами функцій по задоволенню інформаційних потреб фахівців культури та мистецтва в умовах регіональної взаємодії.

Р. М. Щербан
/м. Київ/

КОРПОРАЦІЯ МЕДІАЦЕНТРІВ. ОРГАНІЗАЦІЯ СТВОРЕННЯ

Сьогодні нагальною постає необхідність широкого доступу дітей, молоді, педагогів до світових інформаційних ресурсів, створення розгалуженої телекомунікаційної інфраструктури. На шляху позитивного вирішення цих питань стоять книгозбірні Рівненщини, які більше трьох років працюють в умовах об'єднання публічних і шкільних бібліотек.

Набуто цікавий досвід роботи бібліотеками м. Березне, які за фінансової підтримки районної державної адміністрації (РДА) реалізують проект „Корпорація бібліотечних медіацентрів." Головними партнерами у здійсненні проекту є Рівненська державна обласна бібліотека (РДОБ), відділ освіти РДА, відділ культури РДА.

Метою проекту є створення корпоративного регіонального інформаційно-освітнього медіасередовища, яке сприятиме формуванню та творчій самореалізації особистості, запровадженню інноваційних освітніх технологій в навчально-виховному процесі, підвищенню професійного рівня педагогів.

Для реалізації мети поставлено завдання створити: систему організаційної, технічної і технологічної взаємодії публічно-шкільних бібліотек міста, інших населених пунктів району; локальну мережу бібліотек міста; Web-сайт освітніх ресурсів; Web-сторінки бібліотек-учасниць; локальні БД; організувати корпоративну обробку документів; розширити сервісні послуги для підвищення повноти задоволення запитів користувачів на основі об'єднаних ресурсів.

До корпорації ввійшли: бібліотеки-філії загальноосвітніх шкіл № 2, № 1, бібліотеки гімназії, економіко-гуманітарного ліцею, аграрно-технічного ліцею-інтернату, ліцею спортивного профілю, центральна районна бібліотека (ЦРБ) та центральна бібліотека для дітей (ЦДБ)

В ході реалізації завдань в кожному навчальному закладі формується шкільний медіацентр. „Бібліотечний медіацентр – цілісна інформаційна медіа-система всеосяжних служб, яка заснована на діяльнісному підході". Вона забезпечує доступ учнів і вчителів до інформаційних ресурсів, де б вони не працювали – в навчальних класах, в шкільній чи районній дитячій бібліотеці, будь-яких інших приміщеннях школи чи вдома за комп'ютером.

Структура бібліотечного медіацентру: бібліотека, видавничий комплекс, аудіо-відеотека, програмно-технічний комплекс.

На першому етапі бібліотечним працівникам виділено в навчальному закладі автоматизоване робоче місце (АРМ). Придбано програмне забезпечення системи автоматизації бібліотек ІРБІС (міні-версія). Формується каталог навчальної літератури на основі запозичення БЗ із „Типового каталогу шкільної бібліотеки" (ТКШБ), підготовленого РДОБ. Щомісячно оновлюється каталог „Періодика", підготовлений членами Регіонального корпоративного об'єднання. Як члени регіональної корпорації книгозбірні міста Березне розписують лише статті з періодичних видань комплекту „Шкільний світ". Розпочато комплек-

тування фонду CD, DVD-ROM-дисками. Відповідно до плану реалізації проекту в першому півріччі книгозбірні будуть додатково оснащені комп'ютерною технікою.

Наступним етапом для кожного члена корпорації є підключення бібліотеки та інших підрозділів навчального закладу до локальної мережі.

На сервері Інтернет-центру Березнівської ЦРБ функціонує Web-сайт, який виставлено в мережу Інтернет: http.lib.is.rv.ua/media html. На ньому представлені: каталог Web-ресурсів з різноманітних предметів для вчителів; електронні документи для використання новітніх технологій в процесі навчання, Педагогічний досвід Рівненщини, Розробки уроків; Бібліотека (повні тексти документів).

Кожною бібліотекою разом з іншими службами медіацентру проводиться збір і опрацювання інформації та документів, (кафедр і методоб'єднань, школярів) для створення Web-сторінки в локальній мережі та відображення її на Web-сайті.

Головними напрямками діяльності медіацентру є:

- надання допомоги педагогам, батькам, учням в отриманні інформації через:
- електронні каталоги;
- мережу Інтернет;
- електронну пошту.
- надання практичної допомоги вчителям у проведенні уроків з використанням ресурсів медіацентру;
- створення на основі навчальних засобів навчальних програм, відеомагнітозаписів для інтелектуального розвитку школярів, формування навичок самостійної творчої, пошуково-дослідницької роботи;
- створення умов учням, вчителям, батькам для прослуховування, перегляду магніто- і відеозаписів, роботи з комп'ютерними програмами, CD-ROM технологіями;
- проведення тестування школярів, психологічних тренінгів тощо.

Корпорація бібліотечних медіацентрів є підсистемою в загальній системі дистанційного освітнього та інформаційного обслуговування, має партнерські взаємозв'язки із закладами освіти, публічно-шкільними бібліотеками регіону, громадськими організаціями.

Цей досвід поширений у 80-ти шкільних відділеннях публічно-шкільних бібліотек на селі. А саме: бібліотечним працівникам в школах виділено АРМ, в демо-версії системи автоматизації бібліотек ІРБС формуються електронні каталоги навчальної літератури, каталог „Періодика”. Створюються домашні сторінки.

Рівненською державною обласною бібліотекою розроблені примірні положення про шкільний бібліотечний медіацентр, систему підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. 80 відсотків занять - практичні, які проводяться на базі Інтернет-центру РДОБ та Рівненського обласного інституту педагогічної освіти. Практикуються дистанційні форми навчання.

Отже, створення та розвиток бібліотечних медіацентрів як ядра інформаційної служби є об’єктивною необхідністю сьогодення для надання широкого доступу до освітніх ресурсів. Це – справа не одного року, яка вимагає

матеріальних затрат, творчої підтримки педагогічного колективу, батьків, інших зацікавлених служб. Застарілі комп'ютерні технології, відсутність Інтернет-зв'язку унеможливлює створення бібліотечних медіацентрів в більшості сільських шкіл.

Література:

1. Круц С. Шкільна медіатека в сучасному бібліотечно-інформаційному просторі: Інновації, реалії та перспективи // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В.І.Вернадського, 2004. – Вип. 12. – С. 218-224.

2. Медиацентр (школьная информационная служба) На веб-сайте Отдела образовательных проектов "Кирилла и Мефодия" http://perm.psu.ru/school136/media.htm (25 квітн. 2005)

3. Ястребцева Е.Н. Библиотечный медиацентр в единой информационной среде школы. ШКОЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА. – http://schoollibrary.ioso.ru/index.php?news_id=423 (3 трав 2006)

Самохіна Н.Ф.
/м. Київ/

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАПРЯМ РОЗВ'ЯЗАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ БІБЛІОТЕЧНОЇ СИСТЕМИ.

Особливості розвитку науки та виробництва обумовили такі характерні закономірності наукової інформації, як її концентрація та розсіювання , а також прискорене зростання обсягів. Крім того, динамізм сучасного науково-технічного розвитку, зміни в структурі науки і господарства, обумовлені ринковими процесами, поява нових дослідницьких і технологічних методів посилює професійну мобільність вчених і фахівців, яка пов'язана з розвитком міжгалузевого знання. Оскільки професійна мобільність в період створення суспільства знань стає загальною закономірністю діяльності вчених та фахівців, постійна зміна змісту інформаційних потреб складає великі труднощі в прагненні передбачити, яка література буде потрібна для їх задоволення. Основною метою даної роботи є розгляд можливостей оптимізації обслуговування бібліотечних користувачів шляхом подолання основних протиріч бібліотечної системи.

Слід зазначити, що виділяються дві групи суперечностей у бібліотечній системі. Перша – це внутрішні суперечності у розвитку окремих книгозбірень і бібліотечних мереж: протиріччя між технологією, системою організації та використання бібліотечних ресурсів, з однієї сторони, й новими суспільними та індивідуальними інформаційними потребами і не завжди досконалою організацією їх задоволення, з іншої. Вирішення протиріч між інформаційними запитами та бібліотечними ресурсами створює ефективні умови для досягнення основної мети бібліотечного сервісу – найбільш повного задоволення інформаційних потреб при максимальному використанні ресурсів книгозбірні. В кожний даний

момент структура бібліотечних ресурсів не може повністю відповідати структурі інформаційних потреб, які розвиваються випереджаючими темпами. Існуюча в якийсь період відповідність може бути порушена насамперед тому, що розвиток науки і виробництва приводить до збільшення кількості фахівців, виникнення нових інформаційних потреб, що в свою чергу змінює їх структуру. Ця нова структура виникає незалежно від того, чи виникають відповідні структурні зміни в бібліотечних ресурсах. Однак задовольнити нові інформаційні потреби можна не стільки відповідними змінами в структурі бібліотечних ресурсів, які також мають постійно удосконалюватись, а, насамперед, шляхом ефективного впровадження у роботу книгозбірень обслуговування читачів в автоматизованому режимі, забезпеченні телекомунікаційного доступу користувачів до документів, інформації та знань, накопичених у фондах інших бібліотек, активному використанні електронних інформаційних ресурсів тощо.

Друга, зовнішня група суперечностей – це протиріччя, які стосуються взаємодії системи бібліотек. Вирішення цих суперечностей сприяє зміцненню єдності бібліотечної системи і в той же час допомагає вирішити й внутрішні протиріччя в окремих книгозбірнях і бібліотечних мережах. Так, протиріччя між тенденцією світового розвитку бібліотечних ресурсів, які зростають, з одного боку, і відомчою організацією бібліотек, з іншого, проявляється у вигляді невідповідності між процесом бібліотечної інтеграції і формами та методами організації міжвідомчої взаємодії бібліотек. Ця суперечність вирішується шляхом сполучення централізованого планового розвитку з розширенням ініціативи та самостійності книгозбірень і бібліотечних мереж, удосконалення організаційної структури управління бібліотеками, застосування в бібліотечному функціонуванні прогресивних інформаційних технологій.

Зростання кількості публікацій, диференціація структури фондів бібліотек, ускладнення запитів читачів у плані підвищення вимог до повноти та точності й особливо до оперативності обслуговування першоджерелами та бібліографічною інформацією ставить перед книгозбірнею такі проблеми, які не можна вирішити тільки шляхом розширення й удосконалення традиційних форм її діяльності. Нові технології і сучасні засоби комунікації дозволяють це зробити. Інтенсивне впровадження комп’ютерних технологій у практику бібліотечно-інформаційної діяльності, яка є одним з основних проявів процесу інформатизації суспільства в цілому, забезпечує своєчасний і швидкий доступ користувачів до джерел інформації, одночасно підвищуючи ефективність операцій обслуговування користувачів.

Артамонова Н.О.
/м. Харків/

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Знання відносин, що складаються на інформаційному ринку, і тенденцій його розвитку дуже важливо для розуміння суті діяльності, пов'язаної з маркетингом інформаційної продукції. Бурхливий розвиток і становлення інформаційного ринку пов'язаний з провадженням в інформаційну діяльність прогресивних інформаційних технологій, появою світових комунікаційних мереж і інших нововведень, які корінним чином змінили структуру самого інформаційного ринку і зумовили масову появу нових продуктів і нових видів послуг. На інформаційному ринку діють різні організації: урядові, комерційні і некомерційні організації (публічні бібліотеки, бібліотеки університетів, наукові інститути тощо), створюючи свого роду розподільну систему (мережу) інформаційної продукції, в якій кожен учасник займає певне місце і виконує відповідні функції (виробника, постачальника або посередника).

До останньої групи некомерційних організацій належать наукові бібліотеки і інформаційні служби науково-дослідних інститутів України, що є посередниками (брокерами), які виконують функції забезпечення доступу в необхідній науково-технічній інформації. При цьому жорстка конкуренція на ринку не є визначальним стимулом при здійсненні інформаційної діяльності в державних наукових установах. Відповідно і маркетингові дослідження, що проводяться інформаційними службами цих установ, мають свої особливості, а точніше, дві складові: маркетинг інформаційної продукції, створюваної інформаційною службою, і маркетинг наукової продукції, створюваної науковими співробітниками інституту. Досвід здійснення маркетингової діяльності по цих двох напрямах аналізується на прикладі діяльності інформаційної служби Інституту медичної радіології АМНУ. При здійсненні маркетингу інформаційної продукції і послуг реалізуються такі функції маркетингу.

1. Дослідження інформаційного ринку дозволило виявити реальні можливості доступу до світових науково-технічних ресурсів за допомогою Інтернету. Зокрема, шляхом участі у міжнародному інформаційному проекті INTAS "Електронна наукова інформація для бібліотек і наукових організацій", який забезпечив доступ до повнотекстових інформаційних ресурсів "Springer", "Blackwell Publishing", "БД електронних журналів". Для забезпечення науковців фаховою інформацією щодо питань медичної радіології здійснено доступ до провідних наукових журналів „Radiology" та „Radiographics" з можливістю отримання повнотекстових статей, який надано через Асоціацію рентгенологів США, членом якої є директор інституту.

2. Процесс управління в інформаційній сфері потребує постійного відслідкування нових підходів до його оптимизування, з одного боку, та досконального вивчення об'єкта управління – з другого. Для цього співробітники

здійснюють наукову діяльність щодо питань оптимізації інформаційного забезпечення медичної радіології з використанням світової комунікаційної мережі та інформаційного забезпечення комерціалізації наукових розробок, обґрунтування технології та системи управління інтелектуальною власністю у медицині.

3. Інформаційна продукція орієнтована на потреби користувачів у формі методичних посібників: “Патентні дослідження у медицині: порядок оформлення звіту”, „Медичні ресурси Інтернету”, відомчої інструкції про порядок обов'язкових заходів щодо управління об’єктами права інтелектуальної власності в установах Академії медичних наук України, збірника нормативних документів щодо інноваційної діяльності тощо.

4. Для розповсюдження результатів науково-практичної діяльності співробітники відділу на регіональному рівні проводять цикли «круглих столів» та семінарів за такими питаннями: «Медичні ресурси Інтернету», «Проблеми авторського права для бібліотек та електронні ресурси»; «Інформаційні ресурси Інтернету для медиків»; «Використання сучасних комп’ютерних Інтернет технологій для потреб охорони здоров'я» тощо.

При здійсненні маркетингу наукової продукції та інноваційної діяльності Інституту медичної радіологіїї АМНУ інформаційна служба супроводжує розробки протягом усього його життєвого циклу. 1. Пошук винаходів у зарубіжних базах даних дозволяє науковцям-інноваторам не лише вибрати аналоги і прототип, але й правильно визначити техніко-економічні показники майбутньої розробки. Аналіз інноваційної діяльності зарубіжних радіологічних фірм дозволяє постійно спостерігати сучасні тенденції і основні напрямки розвитку світової науки. 2. Для забезпечення якісного патентно-інформаційного супроводу всіх етапів НДР інституту співробітники відділу разом з відповідальними виконавцями НДР виконують: пошук з теми, формулювання мети, задач, етапів і результатів теми, обґрунтування новизни і актуальності, складання звіту про проведення патентних та інформаційних досліджень; виявлення винаходів, оформлення матеріалів заявок; проведення експертизи отриманих з тем результатів. 3. Підготовка аналітичних обзорів за перспективними напрямками діяльності інституту з використанням кількісних наукометричних показників їх розвитку.

До числа проблем, які треба вирішити, належать: підвищення кваліфікації фахівців інформаційних служб щодо питань оволодіння пошуковими технологіями та методами аналітичної діяльності; підвищення оперативності й вдосконалення доступу до необхідної інформації; розробка технології інформаційного обслуговування тощо.

Л.Г. Тараненко
/г. Кемерово/

ЭВОЛЮЦИЯ МЕТОДИКИ БИБЛИОГРАФИЧЕСКОГО ПОИСКА

Информационная база справочно-библиографического обслуживания (СБО) в современных условиях претерпевает значительные изменения: соотношение между традиционными и электронными источниками информации как по объемам и затратам на приобретение и создание, так и по интенсивности использования стало изменяться в пользу электронных. С расширением ресурсной базы справочно-библиографического обслуживания изменяются методические основания библиографического поиска. Требуется анализ эволюционных преобразований в методике справочно-библиографического обслуживания.

В ходе исследования был отобран и проанализирован массив учебной и методической литературы по организации и методике библиографического поиска. Анализу подверглись работы разных лет издания: 1960, 1969,1982, 1984, 1990, 1999, а также публикации 2000-2004 гг., отражающие современное представление об информационном поиске. Основу анализируемого массива составили классические научные работы и учебные издания прошлых лет П.Н Беркова, Э.К. Беспаловой, О.П. Коршунова, М.Г. Вохрышевой, М.А. Брикс-мана, А.Д. Эйхенгольца, Д.Я. Короткова, И.Г. Моргенштерна, Н. М. Розовой. Библиографический поиск в современных условиях рассмотрен в работах В. Н. Романенко, В. К. Степанова, Н.О. Артамоновой, Е.Д. Жабко, И. С. Геллер, Г. В. Никитиной. Весь материал был просмотрен методом «de visu». Для анализа отобраны разделы, главы и параграфы, содержащие элементы методики библиографического поиска. К элементам методики относятся: объект деятельности; информационные ресурсы; средства (технические, лингвистические, программные, наглядные, дидактические, др.); процесс; этапы работы; показатели качества; методы; результаты.

Традиционно информационный поиск подразделяется на библиографический (документальный) и фактографический. Специалисты выделяют четыре типа справок: тематические, уточняющие адресные и фактографические (фактические). Применительно к ресурсам Интернет специалисты конкретизируют данную типологию: поиск «бытовой», «любительской» информации; профессионально-ориентированный или широкий информационный поиск; поиск справочной информации; поиск текущей профессиональной информации; поиск мест хранения информации; поиск ресурса по неполным данным о нем.

Эволюционные изменения, произошедшие в методике библиографического поиска, обусловлены в значительной степени расширением ресурсной базы. Например, в 70-80 годы XX века основными ресурсами библиографического поиска выступали: первоисточники и справочно-библиографические пособия; персональные библиографии; специальные библиографические пособия; историко-литературные книги и статьи; готовые тематические подборки; каталоги и картотеки; вспомогательные указатели к библиографической периодике. В середине 80-х гг. XX века ресурсы были объединены понятием «справочно-

библиографический аппарат библиотеки». В работах 2000-2003 гг. зафиксированы следующие ресурсы библиографического поиска: библиографические БД; электронные каталоги библиотек; информация издательств; ресурсы Интернет. Эффективным инструментом деятельности библиографа по выполнению запросов становятся справочно-поисковые системы (Апорт (www.aport.ru), List.ru (list.mail.ru), Google (www.google.com), Alta Vista (www.altavista.com), Яндекс (www.yandex.ru), Rambler (www.rambler.ru) и др.). Главными задачами библиографа в условиях поиска в электронных ресурсах являются построение точной формулировки запроса и анализ результата поиска.

Анализ публикаций показал, что современные методы библиографического поиска заимствованы из работ классиков библиографической эвристики. Специалисты предлагают использовать при библиографическом поиске следующие методы: «ограниченно сплошной» метод, при котором соблюдается мера не пропустить ничего необходимого и не включить ничего лишнего; интуитивный метод; беседа; de visu; сплошной метод; эпизодический метод.

Усложняются методические требования и правила, предъявляемые к процессу. На первое место выдвигается качество предоставления продукта или услуги. Формы предоставления результата библиографического поиска также претерпели изменения. До недавнего времени они представляли собой список литературы, небольшое библиографическое пособие с указанием шифра издания, перечень библиографических записей по теме. В условиях электронного информационного поиска ответ на запрос может существовать в произвольной форме; в виде списка URL-адресов (поисковая машина располагает их в соответствии со «значимостью»); в полнотекстовой форме в виде статьи; ответ в промежуточной форме; ответ на запрос, когда вместо полнотекстового материала на экран выводится только его начальная часть или резюме. Современные компьютерные средства позволяют предоставлять пользователю полный текст в различных формах (электронная, распечатка, ксерокопия).

Основные этапы библиографического поиска (как в традиционных, так и в электронных ресурсах) преимущественно остались неизменными. Проведение библиографического поиска предполагает выполнение четырех основных этапов: прием и анализ запроса; подбор и анализ источников; поиск в источниках; оформление, выдача и регистрация справки.

Исследование публикаций показало, что усложнились средства библиографического поиска: до недавнего времени библиографы использовали каталожную карточку. Современный библиографический поиск предполагает наличие компьютерных сетей, которые связаны друг с другом волоконно-оптическими, спутниковыми или телефонными каналами.

Определено, что среди показателей качества библиографического поиска, наряду с новизной знаний, полнотой, оперативностью, в современных условиях выделяют индекс цитирования, т.е. число ссылок на ресурс в других ресурсах Интернет. Выделяются следующие критерии эффективности: релевантность, пертинентность полнота, точность. При этом оценка эффективности библиографического поиска в электронных ресурсах основана на подходах, разработанных в XX веке:

1. оценка затрат времени, необходимого для выполнения поиска, и оценка тех характеристик электронной техники, которые в этот поиск вовлекаются;

2. оценка эффективности поисковой системы путем сравнения количества найденных системой материалов, которые отвечают запросу пользователя, количеству ресурсов, которые, несмотря на то, что они этому запросу соответствуют, системой пропущены.

Таким образом, эволюционные изменения, произошедшие в методике библиографического поиска, коснулись в первую очередь: изменения ресурсной базы СБО (в состав современного СБА разработчики методик включают электронные ресурсы); результата библиографического поиска (полный текст, библиографический список в печатной, электронной формах); средств библиографического поиска (автоматизированная поисковая система, компьютеры, связанные волоконно-оптическими, спутниковыми или телефонными каналами).

Э.А. Кадырова
/г. Рязань/

ОНЛАЙНОВОЕ СБО: НОВЫЕ ЗАДАЧИ И НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ

Информатизация библиотечно-информационной деятельности качественно изменяет технологию обслуживания пользователей в режиме справочно-библиографического обслуживания (СБО). Применение информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) обеспечивает возможность оперировать большим числом электронных ресурсов, доступных в сети Интернет, позволяя перенести основные процессы СБО в сетевую среду. Без сомнения, в сравнении с традиционными формами онлайновое СБО может рассматриваться как более выигрышное по многим критериям, а именно – по охвату обслуживаемых пользователей, оперативности предоставляемых услуг, возможностям представления не только библиографической, фактографической, но также полнотекстовой информации, что представляется особенно значимым.

ИКТ существенно расширяют границы справочно-библиографического аппарата, изменяя форму и содержательное наполнение его элементов, характер связей между ними, усложняют его поисковую функцию в целом. Использование Интернет-технологий обусловило появление понятия «виртуальный СБА». Наличие электронных составляющих значительно трансформирует традиционно сложившуюся систему справочных фондов, каталогов и картотек, обеспечивает удаленный доступ к неограниченному количеству многообразных по форме сведений из самых разных областей знания.

Осваивая новые функции, специалисты в области СБО все более становятся исследователями информационных ресурсов, информационными аналитиками, что в целом поставило профессиональное сообщество перед необходимостью уточнения посреднической роли библиографов. При этом признается важным сохранение основных принципов обслуживания, критериев

профессионализма поиска и обработки информации, позволяющих обеспечить качество ее оценки и достоверность.

Формирование и практическое использование виртуального СБА как важного элемента ресурсной базы онлайнового СБО сопровождается появлением целого ряда насущных проблем, пока еще неразрешенных, но привлекающих пристальное внимание исследователей и специалистов.

По-прежнему актуальной остается проблема овладения стратегией и технологией организации Интернет-поиска, освоения современных программных средств, позволяющих осуществлять обслуживание с максимально возможной эффективностью. Эта задача решается сегодня на фоне сложившегося понимания у создателей поисковых машин о насущной необходимости изменения самой концепции поиска в глобальной сети, совершенствования широкоиспользуемых здесь поисковых механизмов, развитие которых с самого начала происходило бессистемно и хаотично. Особенно примечательным в этом плане видится появление на рынке поисковых систем новых технологий, основанных на отказе от привычного для Интернет поиска по ключевым словам и внедрении методов сетевого поиска по понятиям и фактам, применяемым при обработке информации.

Специфика сетевой информации требует определения специальных подходов к ее отбору, анализу и оценке, уточнению соответствующих методик, используемых при формировании и использовании традиционного СБА. Значимость аналитического ракурса в исследовании Интернет-ресурсов подчеркнем особо, поскольку ИКТ, являясь лишь средством обеспечения доступа, не избавляют библиографов от необходимости проведения аналитической (содержательной) работы с информацией для определения ее ценности.

Возникающие здесь проблемы разработки критериев оценки и отбора сетевых ресурсов специалисты связывают, прежде всего, с их многочисленностью, «размытостью» типологических признаков, высокой динамичностью жизненного цикла. В основе новых технологических подходов лежит направленное сжатие тестовой информации, позволяющих пользователю поисковых систем с помощью специальных настроек осуществлять поиск нужных ему фрагментов, соответствующих конкретной информационной потребности. При таком подходе считается эффективным выдавать пользователю не весь массив документов, найденных по формальному признаку, а только те фрагменты, которые ему действительно необходимы. Использование новейших технологий анализа текстов, программные реализации которых позволяют осуществлять полнотекстовый поиск в документах, проводить смысловой анализ, осуществлять выборку действительно полезной информации из данных, представленных в электронном виде, отсеивая избыточные сведения, является весьма перспективным направлением. Актуальным остается освоение возможностей фильтрации данных в глобальных сетях, позволяющих очищать поисковые результаты от Web-спама.

Особенно сложной задачей является контроль достоверности информации, предполагающий выполнение достаточно сложных аналитических операций, поскольку Интернет наводнен дезинформацией. Способность различать инфор-

мационные и дезинформационные элементы в потоках, представленных в сети, умение отбирать наиболее надежные ресурсы и предоставлять их пользователям в ответ на поступающие запросы, становится важным требованием профессиональной компетентности.

Н.Я. Зайченко
/м. Київ/

ПЕРІОДИЧНІ ТА ПРОДОВЖУВАНІ ВИДАННЯ У РЕФЕРАТИВНИХ РЕСУРСАХ НБУВ

Загальнодержавна реферативна база даних "Україніка наукова", яка започаткована 1998 р. і за станом на 01.04.2006 р. нараховує більше 176 450 записів, є, по суті, національним ресурсом, оскільки основним завданням її створення, поповнення та функціонування є досягнення 100 %-го відображення друкованих наукових праць вчених нашої країни з усіх галузей науки. Як відомо, джерелом інформації слугує обов'язковий примірник творів друку, що надходить до НБУВ (це стосується, в першу чергу, монографій, збірників наукових праць, навчальних посібників, тобто книжкових видань). Але частка таких видань, прореферованих в БД "Україніка наукова", складає на сьогодні тільки 24 %. Ще 19 % складають автореферати дисертацій, основна ж частина припадає на статті з періодичних та продовжуваних видань – 54 % (така тенденція зберігається протягом останніх 5-ти років).

Загалом кількість наукових періодичних та продовжуваних видань в Україні складає близько 1,4 тис. назв (згідно з Переліком наукових фахових видань, затвердженим ВАК України). З них близько 120 назв - періодичні та продовжувані видання НАН України, решта – в основному видання науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів. Перелік наукових фахових видань є одним із основних критеріїв відбору таких видань для реферування.

Необхідно зазначити, що приналежність часопису до категорії наукових видань збільшує його значущість і є важливим для підготовки тематичних масивів; наявність, крім друкованої, інших форм видання (зокрема, на CD, мікроносіях, представлення на Web-сайтах тощо) означає, що інтенсивність використання цього часопису досить висока. Це враховується у процесі відбору видань для реферування. Окрім цього зважається також на відповідність тематичному спектра реферативних ресурсів і повноті задоволення інформаційних потреб користувачів.

В БД "Україніка наукова" відображається більше 400 назв наукових періодичних і продовжуваних видань, які опрацьовуються аналітично, що складає близько 30 % від загальної кількості (згідно з Переліком...). Частина цих видань опрацьовується в НБУВ, частина – в Інституті проблем реєстрації інформації (ІПРІ) НАН України, решта на засадах кооперативної співпраці опрацьовується іншими учасниками такої взаємодії, зокрема, Національною медичною бібліотекою України, а також багатьох (близько 60-ти) редакцій

наукових періодичних та продовжуваних видань, які надсилають матеріали в електронному вигляді.

Згруповані за тематикою, списки журналів дають можливість виявити в масиві, що розглядається, моно- та політематичні журнали і оцінити ступінь їх інформативності для реферативних ресурсів. Загалом за галузевими серіями періодичні та продовжувані видання розподіляються таким чином:

	Загальна кількість назв	Частка від заг. к-сті назв	Монотематичні	Частка від заг. к-сті назв	Політематичні	Частка від заг. к-сті назв
Сер.1 природн. науки	98	24 %	69	17 %	29	7 %
Сер. 2 техніка,пром-сть, сіл. госп-во	171	41 %	133	32 %	38	9 %
Сер. 3 соц. і гуманіт. Науки, мистец.	133	32 %	119	29 %	14	3 %
Сер. 4. медицина, мед. науки	74	18 %	66	16 %	8	2 %

Як видно з таблиці, переважна кількість періодичних і продовжуваних видань є монотематичними – 387 назв, частка ж політематичних, які відображаються в декількох серіях, становить близько 10 %.

Зважаючи на кількість наукових періодичних та продовжуваних видань, які не опрацьовуються для загальнодержавної реферативної БД, та враховуючи результати аналізу тематичного розподілу видань за серіями, служби реферування НБУВ та ІПРІ постійно проводять відповідну роботу щодо залучення редакцій та видавничих організацій до кооперативної взаємодії зі створення національних реферативних ресурсів. Однак, необхідно зазначити, що вітчизняні видавничі організації, а особливо видавництва, що випускають наукові часописи, ще досить далекі за рівнем своєї маркетингової діяльності від зарубіжних видавництв, багато з яких у число обов'язкових елементів для реклами своїх видань ставлять відображення їх у головних реферативних виданнях і базах даних.

О.В. Колупаєва
/м. Харків/

БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ.

Бурхливий розвиток процесів інформатизації суспільства в Україні диктує нові умови функціонування бібліографічної діяльності, тому бібліографічне обслуговування зазнає істотних змін. На сучасному етапі даний вид обслуговування сприяє широкому використанню електронних ресурсів бібліотек та інших інформаційних установ, забезпечує повноцінне задоволення реальних разових та довготривалих запитів користувачів. В зв'язку з цим виникає потреба визначити погляди на трансформацію бібліографічного обслуговування в електронному середовищі.

Можна з впевненістю стверджувати, що система елементів бібліографічного сервісу залишилася в основному традиційною, змінилися лише роль бібліографів у обслуговуванні користувачів, яка пов'язана з інтелектуальним навантаженням процесів, та організаційні форми надання інформації; залишаються незмінними і звичайні зв'язки: технологія виконання запитів та форми обслуговування. Під впливом електронного середовища посилились різноманітні інформаційні потреби користувачів – наукові, виробничі, навчальні, творчі тощо. Вимоги до обслуговування полягають в оперативності, скорочених термінів виконання запитів, а це зумовлює створення та використання ресурсів в електронній формі: власних електронних каталогів бібліотек, різного типу баз даних – документографічних, бібліографічних, реферативних, повнотекстових, фактографічних. На даному етапі широко використовуються ресурси Інтернет.

Використання мережевих технологій значно підвищує якість виконання запитів територіально віддалених користувачів, дозволяє обслуговувати їх через електронну пошту або в режимі реального часу на основі chat-технологій. Chat-обслуговування, яке базується на використанні спеціального програмного забезпечення, фактично створює новий різновид довідок – віртуальних. В електронному варіанті прості довідки складаються із відповіді на запит користувача, результатом яких є бібліографічні списки джерел, отриманих на основі автоматизованого пошуку в електронних каталогах та базах даних. У створенні складних довідок, в результаті автоматизованого пошуку, бібліограф робить якісний відбір та групування матеріалу, бібліографічний опис коректує відповідно стандарту, використовує традиційний довідково-бібліографічний апарат бібліотеки. Комп'ютерні технології надають можливість автоматично збирати та зберігати інформацію про користувачів, їх запити, джерела надання інформації в формуванні баз даних. Результатом використання БД є списки джерел інформації, дайджести, фактографічні довідки, аналітичні огляди.

Впровадження комп'ютерного устаткування та новітніх інформаційних технологій значно змінило бібліографічне обслуговування: більш оперативним став пошук, поширилося коло використання інформаційних ресурсів, збільшилася кількість фактографічних та тематичних довідок, виконаних в автоматизованому режимі.

Стосовно автоматизованого пошуку слід зазначити, що це не основа, а частина бібліографічного пошуку, яка дозволяє при мінімальних затратах часу максимально повно задовольнити інформаційні потреби користувачів. На сучасному етапі бібліограф використовує як традиційні методи при збиранні інформації, так і методи, які належать до пошуку в електронних масивах. Основними принципами автоматизованого пошуку є розширення джерел інформації в ході використання тих чи інших електронних каталогів, баз даних, інформації видавництв, вивчення способів формування пошукових висловів.

Від розвитку бібліографічного обслуговування в умовах електронного середовища залежать ефективне використання інформаційних ресурсів, доступ до знань, повноцінне забезпечення інформаційних запитів користувачів. З розвитком інформаційних технологій до нових напрямів бібліографічного обслуговування можна віднести: створення бібліографічних електронних ресурсів, організації доступу до них, формування реальних або потенційних користувачів. Бібліографічний сервіс передбачає створення умов для орієнтації користувачів в інформаційно-пошукових системах з метою задоволення потреб в інформації.

Електронне середовище дозволило розширити доступ до інформації , але важливішою місією бібліографічного обслуговування залишається не стільки кількість, скільки якість надання інформації, тобто найповніша відповідність обслуговування інформаційним потребам користувачів. Можна сподіватися, що майбутнє бібліографічного обслуговування в умовах електронного середовища буде полягати в раціональному та ефективному використанні інформаційних ресурсів, їх розширенні для багатоаспектного задоволення потреб користувачів, удосконаленні технічного устаткування та гармонійному поєднанні новітніх технологій з традиційними формами обслуговування.

Н.О. Гриценко
/м. Київ/

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ РОЗДІЛІВ МЕДИЦИНИ ТА ДИНАМІКИ ЇХ РОЗВИТКУ (НА БАЗІ РЕФЕРАТИВНИХ РЕСУРСІВ НБУВ)

Весь процес розвитку наукового знання відображається в “архіві науки” – масиві наукової літератури, який є дуже великим за кількістю документів і добре організованим. Навіть на сьогоднішній день, коли фінансування наукових установ нашої країни скорочено і за останнє десятиліття набагато зменшилася кількість наукових публікацій українських вчених у порівнянні з зарубіжними, з друку виходить значна кількість наукової літератури. Зокрема, за період 1999 – 2005 рр. до Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського надійшло як обов’язковий примірник друку близько 42 000 наукових видань (книг), які були прореферовані та відображені у загальнодержавній реферативній базі даних “Україніка наукова” та Українському реферативному журналі “Джерело”.

За галузевим розподілом прореферованих публікацій на першому місці – розділ Медицина. Медичні науки, частка яких в загальній кількості записів у реферативній базі даних складає на сьогодні 16 %. Необхідно зазначити, що тенденція росту публікацій з цієї галузі за останні 5 років (2001 – 2005 рр.) стала стійкою та стабільною. Зважаючи на це, було прийняте рішення про виділення медицини як окремої серії УРЖ «Джерело» (Сер. 4 Медицина. Медичні науки - з 2004 р.).

Визначено пріоритетні напрямки (розділи) медицини та простежено динаміку росту кількості наукових публікацій за роками (див. табл. 1), що за сучасних умов є винятково важливим для керування наукою, планування, прогнозування, розподілу фінансів, а також для вирішення актуальних питань інформаційного обслуговування, визначення стратегії комплектування фондів найбільших медичних бібліотек України науковою літературою тощо.

Таблиця 1

Динаміка росту кількості наукових публікацій з медицини в БД «Україніка наукова" з 2000 по 2005 рр.

Вид документів	2000	2001	2002	2003	2004	2005 за станом на 01.04.2006	% до заг. к-сті в БД
Книги	299	308	336	451	398	281	10 %
Автореф дис.	620	752	821	903	916	851	20 %
Статті	1 151	1 067	3 066	3 446	5 029	3 788	70 %
Всього:	2 070	2 127	4 223	4 800	6 343	4 920	16 %

Проведено поглиблений аналіз тематичного розподілу медичної літератури за основними розділами за період з грудня 2005 р. по квітень 2006 р., протягом якого дані розділи не змінюють свої позиції та мають стійку тенденцію до зростання. Серед них провідні місця займають перші чотири розділи, які є пріоритетними протягом останніх п'яти років, що відповідає основним напрямкам розвитку медичної науки за вказаний період.

Основну частину наукових публікацій становлять статті – 70 %. На сьогодні кількість таких видань, що проходять аналітичне (тобто постатейне) опрацювання для реферативної БД, складає більше 70-ти назв, що у 5 разів більше, ніж у 1999 р. В Україні в цілому з медичної тематики видається близько 140 наукових періодичних і продовжуваних видань, затверджених ВАК України як фахові, тобто ми можемо говорити про 50 % їх відбиття в реферативній БД і УРЖ. Необхідно зазначити, що за останні 3 роки була проведена значна робота щодо залучення нових суб'єктів інформаційної взаємодії, зокрема, редакцій періодичних і продовжуваних видань, які надають реферативну інформацію стосовно своїх видань в електронному вигляді. З 2004 р. до плідної співпраці

також залучено Національну медичну бібліотеку України, співробітники якої аналітично опрацьовують 15 назв медичних журналів.

Розподіл наукових публікацій (у цілому) за основними розділами медицини, прореферованих у БД «Українiка наукова»

	За станом на 01.01.2006		За станом на 01.02.2006		За станом на 01.03.2006		За станом на 01.04.2006	
	Заг. к-сть	% до заг. к.	Заг. к-сть	% до заг. к.	Заг. к-сть	% до заг. к.	Заг. к-сть	% до заг. к.
Медицина (у цілому)	26 039		26 739		27 206		27 877	
Внутрішні хвороби	5 856	22,48	6 042	22,50	6 127	22,52	6 241	22,38
Хірургія	3 890	14,93	3 952	14,77	4 050	14,88	4 282	15,36
Педіатрія	2 554	9,81	2 601	8,85	2 623	9,64	2 701	9,68
Онкологія	2 307	8,85	2 336	8,73	2 440	8,96	2 464	8,83
Гінекологія	1 630	6,25	1 689	5,15	1 710	6,28	1 744	6,25
Стоматологія	1 219	4,68	1 223	4,57	1 243	4,56	1 261	4,52
Фармакологія. Фармація. Токсикологія	1 154	4,43	1 179	4,40	1 208	4,44	1 237	4,43
Психіатрія	931	3,57	941	3,51	953	3,50	983	3,52
Невропатологія	925	3,55	950	3,55	958	3,52	979	3,51

Зважаючи на те, що практично всі книжкові видання й автореферати дисертацій (вітчизняні) знаходять висвітлення в реферативній БД “Українiка наукова” та УРЖ “Джерело”, ми сподіваємося, що в недалекому майбутньому можна буде говорити про 100 %-ве відбиття потоку вітчизняної медичної літератури в реферативній БД “Українiка наукова” та УРЖ “Джерело”, а це означає, що їх можна буде вважати національним ресурсом.

Н.І. Апшай
/м. Київ/

БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: МІСЦЕ ТА РОЛЬ В ОНОВЛЕННІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах освіта стає одним із вирішальних факторів прогресу суспільства. Це пов’язано з переходом цивілізації до інформаційної стадії розвитку. Відомо, що стратегічна доктрина прогресу індустріально розвинених держав ґрунтується на концепції розвитку людського потенціалу, чому значною мірою сприяє система освіти.

Вузівська бібліотека традиційно виконує функції інформаційної підтримки навчально-виховного процесу і науково-дослідної роботи вузу. Для реалізації цих функцій бібліотека цілеспрямовано формує власні фонди спільно з розвитком і реалізацією системи диференційованого бібліотечно-бібліографічного обслуговування професорсько-викладацького складу і студентів.

Чільне місце в діяльності вузівських бібліотек належить формуванню власних інформаційних ресурсів (ІР), що за своїм складом і змістом відповідають інформаційним потребам (ІП) викладачів і студентів вузів. Справжньою перлиною фундаментальних вузівських бібліотек є фонди рукописних книг і рукописів колекційного типу; стародруків (інкунабул і палеотипів); рідкісні та цінні видання, історичні колекції. Ці унікальні й особливо цінні документи мають узагальнену назву – історико-культурні фонди. У фондах вузівських бібліотеках вони дозволяють максимально повно реалізувати їх пізнавальну, освітню і виховну функції.

Сучасні освітні технології, що базуються на освітніх інформаційно-комп'ютерних технологіях (ІКТ)– комп'ютерах і мультимедійних навчальних програмах, та передбачають активне використання в аудиторній і самостійній роботі документів на електронних носіях – CD-ROM, дискет, голограм; а також звернення до онлайнових баз даних /БД/ і веб-сайтів. Це стає передумовою для розробки концепції вузівської бібліотеки як інформаційних воріт, що забезпечують користувачам швидкість і гнучкість одержання інформації.

Пріоритетним напрямом діяльності вузівських бібліотек в умовах формування інформаційного суспільства стає створення власних електронних ІР, а також забезпечення доступу користувачів до них у поєднанні із зовнішніми БД, насамперед загальнонаціонального і міжнародного значення. Це посилює актуальність проблеми взаємодії національних, публічних і вузівських бібліотек у забезпеченні інформаційної підтримки безперервної освіти.

В автоматизації бібліотеки центральне місце належить підсистемі ресурсонакопичення. Основним результатом цього процесу є створення електронного каталогу (ЕК).

Для користувачів бібліотеки пріоритетним напрямом є автоматизація процесу обслуговування.

Цікавий досвід автоматизації мають вузівські бібліотеки України. До їх здобутків можна віднести наповнення ЕК, автоматизацію обслуговування в читальних залах і на абонементі, інформаційне обслуговування читачів у залі каталогів, надання доступу до Інтернету й електронної пошти, надання в онлайні інформації з електронних БД, обслуговування CD-ROMами. Деякі бібліотеки провідних вузів України перетворюються на інформаційні центри національного і регіонального значення, діяльність яких базується на багатомільйонних фондах книг і періодичних видань, багатогалузевих, тематичних і повнотекстових БД, видань на компакт-дисках і дискетах, інформаційних ресурсах Інтернету.

Важливим напрямом інформатизації вузівських бібліотек є формування системи БД.

Розповсюдження нових носіїв інформації створило умови для формування електронної бібліотеки (ЕБ) як перспективного напряму інформатизації.

Пріоритетним напрямом освоєння Інтернет-технологій у вузі є організація дистанційної освіти (ДО).

Основними напрямами участі бібліотекарів у дистанційному навчанні на підтримку навчальних планів є: уточнення індивідуального запиту; розширення бази знань студента, його підготовку як користувача інформації; прищеплення навичок інформаційної грамотності; допомога педагогам у складанні навчальних програм. ДО висуває додаткові вимоги до системи бібліотечних послуг, служб і персоналу. Бібліотекарі мають досконало знати ІП осіб, які навчаються дистанційно, елементи ДО і стратегій, необхідних для задоволення потреб дистанційного навчання.

Основними напрямами корпорації вузівських бібліотек є об'єднання зусиль і коштів для формування фондів електронних документів і забезпечення доступу до них; створення інтегрованого інформаційного ресурсу (зведеного ЕК) та спільне використання його інформаційного потенціалу.

Сучасні бібліотеки розвиваються під впливом загальносвітових тенденцій переходу до інформаційного суспільства, „візитною карткою" якого є глобальна інформаційна супермагістраль – Інтернет; розвитку носіїв інформації як основи для формування ЕБ; інтеграції ІР бібліотек на основі формування корпоративних бібліотечних мереж. Ці тенденції визначальним чином впливають на вузівські бібліотеки, яким належить чільне місце в опануванні можливостей ІКТ. Інформатизація створила необхідні умови для формування ЕБ навчальних закладів; використання Інтернет як ефективного засобу інформаційного забезпечення навчального процесу та наукової діяльності; створення міжвузівських і міжвідомчих корпоративних мереж.

О.О. Лебедюк
/м. Кривий Ріг/

ДІЯЛЬНІСТЬ ВУЗІВСЬКИХ БІБЛІОТЕК З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Інформатизація суспільства, яка включає ефективність використання інформаційних ресурсів, стає однією з основних передумов інтенсифікації виробництва в нових економічних умовах. Центральне місце в новій інформаційній політиці посідає ринкова концепція управління науково-інформаційною діяльністю, яка потребує високої якості, що пропонується на ринку інформаційних продуктів та послуг.

Сутнісною функцією інформаційної діяльності стає підвищення ефективності наукових досліджень шляхом надання науковцями інформації з найбільшою повнотою, оперативність в найбільш зручній формі. В наш час рішення цих завдань потребує нових підходів.

У бібліотеці КДПУ для вивчення інформаційних потреб науковців використовується така логічна схема:

– вивчення планів науково-дослідних робіт кафедр, тематики досліджень етапів робіт, що плануються;

– аналіз тематики публікацій виконавця комплексних досліджень; аналіз тематики запитів на літературу.

Дослідження діяльності нашої бібліотеки показує, що більшість функцій, які виконуються, є забезпечуючими по відношенню до наукових досліджень. До них можна віднести:

– комплектування документами відповідно до профілю ВНЗ;

– організацію фонду відповідно до запитів спеціалістів;

– пріоритетна обробка документів, які представляють найбільший інтерес для спеціалістів: студентів та викладачів;

– систематизація документів, яка передбачає відокремлення в ДПА спеціальних розділів та рубрик, які відповідають тематиці наукових досліджень;

– аналіз документальних потоків та складу фондів з метою забезпечення повноти комплектування, вивчення використання документів; розробка та втілення в життя локальних автоматизованих інформаційно-пошукових систем; підготовка та введення інформації.

В той же час вузівська бібліотека виконує й інформаційні функції:

– довідково-інформаційне обслуговування окремих спеціалістів;

– організацію виставок нових надходжень літератури до бібліотеки та тематичних виставок;

– підготовку бібліографічної продукції (списків, покажчиків);

– обслуговування спеціалістів в режимі ВРІ або в режимі “запит-відповідь”.

На основі цих напрямів можна створити єдину систему інформаційного забезпечення наукових досліджень. Таким чином, в бібліотеці КДПУ використовуються різні методи організації знання для найбільш ефективного доступу до них науковців, враховуючи закономірності перетворення знань в інформацію та інформацію в знання.

Інформаційне забезпечення наукових досліджень можна розглядати як складову частину дослідної роботи, яка забезпечує її високий науковий рівень, скорочення строків наукових досліджень, підвищення їх ефективності.

В цих умовах ефективність інформаційного забезпечення наукових досліджень залежить від можливості бібліотеки своєчасно реагувати на виникаючі в тій або в іншій галузі науки зміни:

– вивчати динаміку інформаційних потреб і робити відповідні корективи в профілі комплектування фонду;

– прогнозувати його розвиток;

– виявляти характер та особливості взаємодії наук.

Інформаційне забезпечення наукових досліджень являє собою складне завдання, оскільки такі дослідження носять міждисциплінарний характер, реалізуються за участю різних спеціалістів та потребують залучення до них профільної інформації зі споріднених, периферійних областей знань. В зв’язку зі збільшенням потоку інформації, взаємопроникненням дисциплін та проблем, зміною напрямків досліджень потрібно не тільки виявлення необхідних відомостей з літератури, але й надання їх у найбільш зручному для науковця

вигляді. Поява комп'ютерів – це новий етап в інформаційному забезпеченні наукових досліджень, значне поліпшення сервісу на основі принципово нової організації роботи бібліотеки ВНЗ.

И.И. Макеева
/г. Днепропетровск/

САМООБРАЗОВАНИЕ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ БИБЛИОТЕК ВУЗОВ

Специалиста библиотеки вуза сегодняшнего дня должны отличать инициатива и ответственность, потребность в постоянном обновлении и обогащении своих знаний, способность смело принимать новаторские решения и активно проводить их в жизнь.

В этих условиях значительно повышается роль самообразования, предъявляются повышенные требования к улучшению его планирования и организациии.

В связи с этим сущность, содержание, формы и методы самостоятельной работы библиотекарей вузовских библиотек необходимо рассматривать более подробно, в органической связи с проблемой самообразования, которое выступает как важнейший компонент непрерывного образования.

Прежде чем приступить к рассмотрению самообразовательной деятельности, необходимо уточнить само базовое понятие самообразования.

Российская педагогическая энциклопедия дает следующее определение: "Самообразование – целенаправленная познавательная деятельность, управляемая самой личностью".

Педагог и психолог С.Днепров определяет самообразование как целенаправленную систематическую самостоятельную и автономную деятельность субъекта в процессе самообучения.

Таким образом, под самообразованием личности мы понимаем управляемую самим человеком систематическую, познавательную деятельность, в процессе которой он самостоятельно пополняет и совершенствует свои знания.

Самообразование всегда имело цель – повышение квалификации или образовательного уровня. Немало выдающихся деятелей науки, литературы, искусства, общественных организаций помогали самообразованию, создавая народные библиотеки, читальни, народные дома.

Однако чтобы заниматься самообразованием, человек должен быть подготовлен к такой деятельности. В психологии термин г о т о в н о с т ь рассматривается как соответствующее состояние человека, как установка к совершению определенной деятельности, направленной на удовлетворение его актуальных проблем.

Самостоятельная работа выступает в процессе обучения библиотекарей в качестве специфического педагогического средства организации и управления их самостоятельной деятельностью.

Чтобы отвечать этим требованиям, самообразование специалистов вузовских библиотек должно удовлетворять ряд общих принципов, важнейшими из которых являются следующие:

1. Самообразовательная деятельность обучаемых должна быть по-настоящему творческой и активной.

2. Вся данная система должна отвечать общим задачам подготовки и переподготовки библиотекарей.

3. Самообразовательная деятельность обязана быть оперативно управляемой, строго спланированной и контролируемой.

4. Осуществление данной деятельности должно реализовываться с учетом дифференцированного, индивидуального подхода и по отношению к отдельным библиотекарям.

Следовательно, самообразовательную работу библиотекарей без специального образования правомерно рассматривать как средство организации и выполнения определенной деятельности в соответствии с поставленной целью – овладение профессиональным мастерством.

О.М. Пшинка
/м. Харків/

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стратегією подальшої діяльності у сфері європейської та світової інтеграції та взаємодії є активний перехід на нові методи роботи, особливо сприяння розвитку міжвідомчої взаємодії на горизонтальному рівні, розширення повноважень середньої та нижньої управлінських ланок у сфері обміну інформацією, заохочення активності й ініціативності, глибокої продуманості пропозицій і бачень кінцевих результатів їхньої реалізації, вивчення та трансляція корисного досвіду інших країн у сфері державного управління інтеграційними процесами. Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, тому базове значення у них повинна відігравати освіта. Формування національного науково-освітнього інформаційного середовища й інтеграція його в світовий інформаційний простір, створення інформаційної інфраструктури в кожній з ланок управління освітою, раціональне використання інформаційних ресурсів суттєво впливає на сучасний рівень системи освіти. Бази даних і знань для прогнозування процесів соціально-економічного розвитку, інформаційно-довідкові системи, завдяки яким удосконалюється управління освітою на різних рівнях, є основою освітньої інфраструктури.

Серед найважливіших завдань реформування освіти в Україні на сучасному етапі слід відзначити виведення її на рівень освіти розвинутих країн світу шляхом докорінних змін її концептуальних, структурних і організаційних засад. І саме це завдання обумовлює прискорення процесів розвитку інформаційного менеджменту в освітній сфері. Процес реформування освіти передбачає, насамперед, модернізацію управління освітою. При цьому, воно має бути спрямоване на організацію та забезпечення оптимальних умов функціонування галузі

освіти, створення системного механізму її саморегуляції на загальнонаціональному, регіональному й місцевому рівнях та в загальноосвітніх навчальних закладах.

Нова модель управління освітою проголошена як відкрита й демократична. І в ній органічно поєднуються засоби державного впливу з громадським управлінням. А інформаційне забезпечення має набути стійкого, постійно розвиваючого характеру лише за умови, що всі його потоки постійно циркулюють, оскільки знаходяться в діалектичній єдності. Тобто, якісне інформаційне забезпечення управління загальною середньою освітою регіону вимагає відмови від традиційних схем управлінської діяльності – жорсткого, формального, адміністративного, бюрократичного управління, що ґрунтуються лише на командній інформації, та переходу на гнучке управління, за якого учасники освітніх дій набувають статусу суб'єкта управлінської діяльності. Питання інформаційного забезпечення цілісної управлінської вертикалі "школа – район – область", його змістовних, методичних і технічних аспектів із позицій системного управління залишається маловивченим. Таким чином, можна дійти висновку, що в управлінні загальною середньою освітою на різних рівнях регіону відсутня чітка система в роботі керівників під час проведення збору, обробки, зберігання, накопичення та використання інформації.

В умовах державно-громадської моделі управління освітою, якій притаманні принципи єдиноначальності і самоврядування на всіх ланках та етапах управлінської діяльності, особливої уваги набуває питання оволодіння новими інформаційними технологіями, які постійно розвиваються і вдосконалюються, та інформаційно-документного забезпечення всіх напрямів і процесів управління в освітній сфері. Впровадження інформаційних технологій – це важливий напрям змістовної, методологічної та організаційної перебудови системи управління освітою в регіоні з метою її модернізації. Досить важливим є саме інформаційно-документне забезпечення, адже без певного усталеного масиву нормативних, навчальних, методичних, методико-дидактичних матеріалів та зростаючого потоку нових документів та інформаційних ресурсів важко сприяти реформуванню освіти взагалі та системи управління освітою зокрема. Впровадження системи інформаційно-документного забезпечення, яка спирається на чинні стандарти, норми та правила, набуває все більшої ваги. Адже основним її завданням є забезпечення системи управління освітою в регіоні своєчасним і достатнім обсягом достовірної інформації. Раціонально розроблене інформаційно-документне забезпечення є гарантом стабільності й подальшого розвитку управління освітою в цілому. Підтримка прийняття рішень в системі державного управління освітою в регіоні вимагає створення системи інформаційно-документного забезпечення, яка б відповідала сучасному рівню розвитку теорії і практики управління складними об'єктами. Традиційні підходи до управління освітньою системою не дозволяють повною мірою і вчасно вирішувати завдання адаптації освіти до зовнішніх умов, що постійно змінюються. Одним із засобів вирішення цієї проблеми і є розробка та впровадження системи інформаційно-документного забезпечення управління освітою, яка може прискорити і спростити процес руху документного потоку, зменшити паперову звітність та часові й матеріальні витрати і, окрім того, сприятиме оперативному опануванню керівниками різних рівнів інформацією, необхідною для ефективного управління системою освіти.

ІФНОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ

О.М. Алещенко
Г.В. Боднар
/м. Київ/

РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

В інформаційному суспільстві активно розвивається інформаційне й комунікаційне середовище, створюються умови для ефективного використання знань у розв'язанні найважливіших завдань керування суспільством і демократизації громадського життя. Величезні інтелектуальні ресурси, знання, що розвиваються завдяки можливостям науки, культури, освіти, — формують суспільство знань.

Ми зупинимося переважно на освітніх та інформаційних аспектах цього суспільства. В епоху інформаційного суспільства освіта має бути безперервною. Це означає, що людина вчиться постійно, у спеціальних освітніх установах, або самостійно. Забезпечення безперервної освіти є складною проблемою, вирішення якої залежить від багатьох факторів. Найважливішими з них є стан інформаційно-комунікаційного середовища й технології оновлення знань (освіти).

Інформаційно-комунікаційні середовища мають бути високо динамічними - з одного боку, вони повинні забезпечувати необхідну взаємодію між тими, кого навчають, і викладачами, а з іншого боку — швидкий доступ до розподілених інтелектуальних інформаційних ресурсів. Сучасні середовища базуються переважно на можливостях Інтернету й деяких інших інформаційно-комунікаційних технологіях. На початковому етапі такі підходи виправдані, однак у перспективі, коли безперервність освіти розглядатимуть як умову досягнення нової її якості, ми натрапимо на проблеми й труднощі, спричинені можливостями Інтернету. Зазначимо, що вже зараз в Інтернеті складно знайти потрібну інформацію, і це тоді, коли інформаційно-комунікаційне середовище не перенасичене.

Необхідні науково-технічні, технологічні й організаційні зусилля, щоб формування й розвиток інформаційного простору відбувалося збалансовано й відповідало високим запитам користувачів.

В Україні (Міжнародний науково-навчальний центр ЮНЕСКО інформаційних технологій і систем НАН і МОН України) проводяться дослідження в цьому напрямку, сформульовані умови перспективності розвитку інформаційного простору суспільства знань.

Інформаційний простір є збалансованим, коли в його структурі:

• розвиваються потужні комп'ютерні телекомунікаційні вузли – інформаційно-аналітичні центри з функціями інтеграторів, концентраторів і навігаторів інформації, з комплексами пристроїв і технологій, що використовують сучасні засоби аналітики, моделювання й оптимізації в складних процесах пошуку та обробки інформації;

• утворюються проблемно орієнтовані інформаційні простори (наприклад, освітній, науковий, культурний тощо). Це високоорганізовані й високодинамічні інформаційні простори, які впорядковані за технологічними параметрами й правовими питаннями;

• розвиваються мультилінгвістичні середовища, що сприяє багатомовності в кіберпросторі;

• широко використовуються інтелектуальні інформаційні середовища з якісно новими можливостями діалогу, сприйняття та обробки інформації.

Зазначимо, що майже неможливо в незбалансованих інформаційних просторах ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології в безперервному навчанні.

У суспільстві знань для належної трансформації знань у процесі навчання та їх використання важливо також розвивати перспективні технології відновлення й засвоєння знань.

С.Х.Ляпин
/Архангельск, Россия/

КОНЦЕПЦИЯ ИНФОРМАТИЗАЦИИ СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ АРХАНГЕЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ (РОССИЯ) НА 2006-2009 ГГ.: ОСНОВНЫЕ ИДЕИ И ПУТИ ИХ РЕАЛИЗАЦИИ

Цель Концепции, основные положения которой одобрены коллегией комитета по культуре администрации Архангельской области в декабре 2005 года, – включение информатизации в число приоритетов региональной культурной политики на всех уровнях управления, определение основных направлений информатизации, условий и механизмов ее осуществления, в целом существенное ускорение темпов и повышение качества информатизации сферы культуры.

Концепция ориентирована на преодоление разрыва между бытованием на территории Архангельской области богатейшего культурно-исторического материального и нематериального наследия Русского Севера (культурные ландшафты; памятники истории и архитектуры, в том числе деревянное зодчество и монастырская архитектура; исторические города и поселения; городской и деревенский фольклор; самодеятельное народное творчество; традиционные ремесла, промыслы и производства) и крайне недостаточной его представленностью в региональном, общероссийском и мировом информационном пространстве.

В докладе рассматриваются основные положения Концепции информатизации сферы культуры Архангельской области на 2006-2009 гг., в том числе принципы построения региональной информационной среды и приоритеты ее развития на ближайшие годы, в частности:

- переход от электронных каталогов к полноценным информационным (текстовым и нетекстовым) ресурсам и продвинутым сервисам;

- координация действий по созданию информационных ресурсов в рамках регионального информационного консорциума;

- создание центров общественного доступа к информации (ЦОДИ) на трех уровнях административного деления области;

- ориентация на многофункциональность и интегративность используемых информационных систем, на международные стандарты, современные Web-сервисы, технологии баз данных, возможность эволюционного развития создаваемой информационной среды;

- открытость региональной информационной среды, ее включенность в межрегиональные, федеральные и международные информационные среды;

- организация местных сообществ вокруг ЦОДИ;

- создание гибкой многоуровневой системы обучения, подготовки и переподготовки кадров.

Финансовая поддержка концепции осуществляется в рамках областной социально-экономической программы "Культура Русского Севера" (2006-2009 гг.), одноименной подпрограммы Федеральной целевой программы Российской Федерации "Культура России" (2006-2010 гг.), целевых программ муниципальных образований, а также путем корректировки годовых бюджетов областных и муниципальных организация сферы культуры, привлечения спонсорских средств и грантов.

В.И. Воронков
/м. Київ/

ПРОБЛЕМЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОЦЕССОРОВ РАЗВИТИЯ НАУЧНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Динамическое развитие научно-технологической сферы большинства передовых стран мира является сегодня одним из определяющих факторов их социально-экономического развития. Наше государство, определяя в своих программных документах приоритет научно-технологического и инновационного вектора развития, сталкивается, в свою очередь, с целым комплексом проблем, без решения которых невозможно равноправное вхождение в мировое сообщество развитых научно-технологических стран. Одной из таких проблем является глубокое несоответствие между накопленным в свое время научно-техническим потенциалом и его использованием для повышения конкурентоспособности и производительности национальной экономики. Еще одним фактором, который определяет уровень развития страны и его научно-технологической сферы, является количество, качество и доступность информационных ресурсов (ИР), в том числе и по научно-технологической деятельности.

В Украине созданы уникальные ресурсы, которые имеют универсальный межотраслевой характер и относятся к национальному достоянию (например, фонд НДДКР и диссертаций, который формируется и поддерживается в

Украине), но в своем большинстве ИР проблемно ориентированы и имеют ведомственный характер. Они формируются под конкретную задачу, на это расходуются значительные средства, в том числе бюджетные, а потом они не актуализируются и теряют практическую ценность.

Системный подход на единых правовых, методических и организационных основах к формированию ИР по распределенному принципу, использование его на условиях общего или корпоративного пользования и обеспечения доступа к нему может быть приоритетным направлением создания интегрированного ИР научно-технической деятельности как основы системы информационно-аналитического обеспечения научно-технологического и инновационного развития Украины.

Анализ состояния ИР и осуществления на их основе информационного обеспечения, позволяет сделать такие выводы:

во-первых, в информационных системах разных ведомств несогласование в организационном, методологическом, информационном и функциональном аспектах приводит к несовместимости форматов данных, сроков и технологий их обновления, использование разных лингвистических средств, которое ведет к неоднозначности оценки и противоречивости данных, а это, в свою очередь, делает невозможным их общее использование для подготовки аналитико-синтетической информации, необходимой для решения разных задач государственного управления, экономического и социального развития;

во-вторых, большинство государственных органов и организаций, владея ИР, которые содержат сведения, интересующие массового потребителя, не специализируются на информационном обслуживании и не заинтересованы в расширении использования своих ресурсов, не имея для этого соответствующих технологических, кадровых, организационных и финансовых возможностей. Поэтому доступ к такой информации практически невозможный, что повышает конституционные права граждан на получение информации;

в-третьих, отсутствие законодательно определенной инфраструктуры, которое обеспечивало бы воплощение в жизнь управленческих решений в сфере государственного управления ИР, тормозит развитие национальных информационных ресурсов и не оказывает содействие их эффективному использованию в научно-технологической и инновационной сфере.

Органы центральной исполнительной власти выполняют отдельные контрольные и нормативно-методические функции относительно автономного управления информационными ресурсами, а именно:

МОН Украины – в части формирования государственной политики в сфере НТИ, координации и контроля работ относительно формирования интегрированного национального ресурса научно-технической деятельности, обеспечение международного сотрудничества и межгосударственного обмена НТИ;

Госкомсвязи Украины – в части формирования государственной политики и организационно-правового обеспечения информатизации в соответствии с Национальной программой информатизации Украины, а также в части технического обеспечения веб-сайтов и Единого веб-портала органов исполнительной власти;

Фонд государственного имущества Украины – в части учета государственных ИР как имущества, порядка их закрепления в оперативном управлении и хозяйственном ведении;

Государственный департамент интеллектуальной собственности – в части учета ИР как объектов интеллектуальной собственности;

Министерство финансов Украины – в части определения порядка финансирования и финансовой отчетности о деятельности в сфере формирования и использования ИР с использованием бюджетных средств, а также осуществления платных услуг на основе государственных ИР;

Задачей государственной важности в сфере управления ИР должно быть обеспечение их интеграции на национальном уровне. Приоритетные направления создания национального интегрированного ресурса НТІ изложен в докладной записке к МОН Украине "Приоритетные направления создания национального интегрированного информационного ресурса НТИ".

Главным приоритетным направлением является определение состава информационных ресурсов с НТД, совокупность которых создаст национальный интегрированный информационный ресурс и внедрение соответствующих государственных реестров. К национальному интегрированному информационному ресурсу с НТД следует отнести:

– сведения и отчеты о научно-исследовательских работах;
– диссертации;
– технологии;
– сведения о научно-технических мероприятиях;
– сведения о выставоках и информационно-аналитические данные о выставочной деятельности;
– результаты мониторинга научно-технических публикаций, патентно-ассоциированной литературы, нормативных документов, контур вторичной библиографической, реферативной аннотированной информации;
– сведения о научно-технических достижениях;
– номенклатуру товаров и услуг производителей Украины.

Следующим приоритетом является определение принципов навигации ИР и создание и ведение банка данных. Одной из форм навигации есть создание информационного Веб-портала, на котором будут представлены Веб-сайты организаций, которые владеют или эксплуатируют информационные ресурсы с НТД.

Еще одним приоритетом является определение экономических основ создания ИР и практических принципов их интеграции в единую систему, которые могут базироваться на стандартизации основных программных средств, обеспечивающих доступ к ИР, облегчение работы пользователей, одновременно допуская наличие широкого спектра технологических возможностей для решения разнообразных информационно-телекоммуникационных задач; разработка стандартного набора комплексных информационно-телекоммуникационных услуг, доступных для широкой массы потребителей.

Для расширения и активизации международного сотрудничества в сфере НТИ с целью ускорения интеграции Украины в мировое информационное

пространство целесообразно сформировать государственный ИР международного научного и научно-технического сотрудничества; поддержать предложение Международного Центра научно-технической информации относительно создания объединенной информационной сети, предусмотрев финансирование участия Украины в соответствующем проекте.

Л.Й.Костенко
/м. Київ/

КОМП'ЮТЕРНІ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Дослідження та розробки Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського в сфері автоматизованих технологій привели до створення чотирьої комп'ютерних систем, функціонування яких спрямовано на досягнення якісно нового рівня повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства.

Першою з них слід назвати трикомпонентну систему онлайнових науково-інформаційних ресурсів (бібліографічних, реферативних і повнотекстових), що станом на початок II кв. 2006 р. включала: бібліографічні ресурси сукупним обсягом 3 млн. записів, загальнодержавну реферативну базу даних обсягом 180 тис. записів, електронний фонд обсягом 40 тис. публікацій. Цими унікальними ресурсами щодня користується понад 3 тис. абонентів з усіх регіонів України та світу. Кількість відвідувань сайта, на якому знаходяться згадані інформаційні ресурси, перевищує рівень відвідувань Бібліотеки читачами, а кількість наданих користувачам файлів — її документовидачу.

Новою є система архівування науково-інформаційних ресурсів Інтернет, що розглядається як розширення меморіальної функції бібліотек в умовах переходу суспільства від "епохи Гутенберга" до ери електронних інформаційних комунікацій. Упродовж 2005 р. накопичено універсальний у видовому та тематичному аспектах електронний фонд ємністю 40 GB. Повнотекстові колекції архіву включають понад тисячу річних комплектів журналів (більшість з них відсутня в бібліотеках України) і зібрання наукової та науково-популярної літератури, що включає більш як 100 тис. повнотекстових матеріалів. Ці електронні ресурси надаються читачам у Інтранет-мережі НБУВ.

Постійно розширюється система галузевих серій наукових електронних видань України "Бібліотека – суспільству", що започаткована 2003 року. Сьогодні вона нараховує 6 серій: природничі, технічні, гуманітарні, медичні та аграрні науки, а також спеціалізовану серію «Бібліотечна справа та науково-інформаційна діяльність». Як правило вони містять політематичну бібліографічну картотеку обсягом 200-250 тис. записів і 5-10 тис. повних текстів авторефератів дисертацій. Підготовка та поширення цих електронних видань є новою складової державної системи розповсюдження документів, що в суспільстві знань стане домінуючою.

Особливо слід відзначити національну систему реферування української наукової літератури, що розвивається з 1998 р. як спільний проект Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського та Інституту проблем реєстрації інформації НАН України. Основні компоненти системи — загальнодержавна реферативна база даних "Україніка наукова" та Український реферативний журнал "Джерело", що виходить у чотирьох серіях: природничі, технічні, гуманітарні та медичні науки з періодичністю виходу серій — 6 разів на рік.

Магістральний напрям подальшого розвитку комп'ютерних технологій і систем у Бібліотеці передбачає розробку та впровадження інтелектуальних технологій обробки інформаційних ресурсів у сховищах даних з метою екстракції нових знань, що в явному вигляді в них не містяться. Для цього передбачається послідовно перейти до конвеєрного технологічного циклу, що включає бібліографування, реферування, підготовку оглядово-аналітичних і прогностичних матеріалів, проведення бібліо-, інформо- та наукометричних досліджень. Названий цикл розглядається як передумова для створення технологій екстракції з електронних ресурсів нових знань і кардинальної трансформації науково-інформаційної діяльності Бібліотеки для зародження в її стінах наукової установи, що одержуватиме теоретичні та прикладні результати в різних галузях знання. Завдяки цьому Бібліотека стане виступати інформаційною серцевиною суспільних інституцій, їх визначальним елементом.

К.А. Марченко
/м. Київ/

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ І КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ УСТАНОВ ТА ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Для прийняття управлінських рішень у сфері науково-технічної політики на вищому державному рівні необхідна комплексна інформація про діяльність наукових установ: кадровий склад, фінансовий стан, матеріально-технічну базу установ тощо.

З метою оцінки ефективності діяльності наукових установ, відповідності одержуваних ними результатів державним науково-технічним пріоритетам та завданням науково-технічного розвитку, а також з метою визначення необхідності надання їм підтримки держави Кабінетом Міністрів України було затверджено положення про Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави (Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" від 13 грудня 1991 року №1977-XII, стаття 12). До реєстру включаються наукові установи, діяльність яких має важливе значення для науки, економіки та виробництва.

На виконання цієї статті Закону та відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2001 року № 380 в Україні створено Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави (далі Державний

реєстр). Ведення цього Державного реєстру покладено на Міністерество освіти і науки України.

З урахуванням вимог Порядку включення до Державного реєстру, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки від 27 листопада 2001 №767 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 7 грудня 2001 року за № 1011/6202, науково-дослідна, науково-технічна установа (далі - наукова установа) усіх форм власності або вищий навчальний заклад III-IV рівня акредитації (далі - навчальний заклад) усіх форм власності з метою включення їх до Державного реєстру готують відомості про наукові та науково-педагогічні кадри, науково-дослідну, науково-виробничу діяльність організації (форма П2) та довідку про стан дослідницької матеріально-технічної бази організації (форма П3).

З метою подальшого розгляду вищезгаданих документів та надання рекомендацій щодо доцільності включення наукової установи або вищого навчального закладу до Державного реєстру при Міністерстві освіти і науки створено Державну комісію з питань Державного реєстру наукових установ (далі - комісія), яка є постійно діючим органом. Крім цього, основними завданнями комісії є формування і забезпечення разом із міністерствами та відомствами, які мають у підпорядкуванні наукові установи, державних вимог і критеріїв до наукових установ для внесення їх до Реєстру, координація роботи з нагляду за виконанням цих вимог установами вже внесеними до нього.

У зв’язку з цим суттєво зростають вимоги до ефективності прийняття обґрунтованих рішень цією комісією, які залежать не стільки від кількості наявної інформації, скільки від її якості (достовірності), підготовки, обробки, узагальнення та подання в зручній для сприйняття формі.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити такі питання:

- які показники включати до множини тих, за якими ведеться оцінка діяльності наукових установ;
- як контролювати якість даних, що надаються науковими організаціями та навчальними закладами;
- як проводити економічний аналіз отриманих даних;
- наскільки аналіз, зроблений на основі цих даних, зможе задовільнити користувача.

Для вирішення цих питань було опрацьовано досвід Росії та України у сфері моніторингу науки та атестації вищих навчальних закладів.

У цьому аспекті великої актуальності набуває розробка рекомендацій для створення типового методичного інструментарію, необхідного для визначення переліку наукових установ і вищих навчальних закладів усіх форм власності, діяльність яких має важливе значення для розвитку науки, економіки і виробництва з метою подальшого включення їх до Державного реєстру.

У доповіді висвітлюються деякі аспекти формування показників та критеріїв оцінки діяльності наукових установ України.

М.И. Крулькевич
К.В.Сынкова
/г. Донецк/

ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ И ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНФОРМАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Систематическое расширение сферы применения ЭВМ и других средств при выполнении функций информационной деятельности обусловливает необходимость искать пути повышения эффективности деятельности информационных подразделений. Представляется, что наиболее важными вопросами повышения эффективности являются следующие:

- обоснование места каждого информационного подразделения в системе управления производством в соответствии с классификацией и разработка на этой основе соответствующих положений их деятельности;
- разработка необходимых норм и нормативов системы экономического стимулирования, ценообразования и хозяйственного расчета;
- обоснование системы экономических показателей для планирования и оценки производственной деятельности информационных подразделений.

Основные задачи информационных подразделений в современных условиях состоят в обеспечении аппарата управления и производственных подразделений:

- информацией для принятия управленческих решений;
- данными для составления справок и отчетов;
- расчетами соответствующих показателей;
- сведениями о состоянии использования различных видов ресурсов;
- оперативной информацией.

Таким образом, для обоснования экономических показателей, отражающих объем и экономику информационной деятельности, необходимо: во-первых должна быть известна полная номенклатура выполняемых работ; во-вторых, все виды работ должны иметь единую единицу измерения, чтобы можно было получить общее количественное значение объема времени; в-третьих, принятая единица измерения должна позволить определить как общий объем различных видов работ в соответствии с целями функционирования подразделений, так и отдельных их составляющих.

Наряду с натуральными показателями, характеризующими деятельность информационных подразделений, должны быть и общестоимостные показатели, такие как прибыль, объем реализации, рентабельность. Для информационных подразделений расчет перечисленных общих стоимостных показателей требует совершенствования, так как их формирование и сущность достаточно четко не определены.

Для оценки производственно-хозяйственной деятельности информационных подразделений необходимо планировать, учитывать следующие показатели.

1. Показатели наличия и использования основных фондов, свидетельствующие о технической вооруженности. Здесь можно выделить следующие

элементы основных фондов: здания и сооружения, средства сбора, регистрации и переработки информации, средства передачи данных и др.

2. Фондовооруженность – отношение величины основных фондов к численности работающих. Данный показатель характеризует материальную и техническую базу роста производительности труда.

3. Производительность труда. Этот показатель является одним из важнейших для определения качества работы информационных подразделений.

4. Качество продукции. Для информационных подразделений готовым продуктом во всех случаях служит информация. В настоящее время пока слабо изучены факторы, определяющие уровень качества информации. Недостаточно исследованы вопросы влияния качества информации на повышение эффективности управления.

5. Показатель себестоимости производства информации. Проблемы планирования, учета и контроля затрат на производство информации также исследованы недостаточно. Недостаточно полно изучены методы выявления резервов снижения себестоимости обработки информации и ее использования в процессе принятия управленческих решений.

Деловая оценка персонала на базе системы различных коэффициентов определяется по таким критериям, как профессиональная компетентность, компьютерная грамотность, творческая активность, полнота, оперативность и качество выполнения работ, знание иностранных языков, трудовая дисциплинированность, психологическая совместимость.

Общий уровень деловых качеств информационного работника рассчитывается как средневзвешенная величина семи указанных критериев.

О.М. Кукушкін
/м. Рівне/

ГЕНЕЗИС ПОЛОЖЕНЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПРАЦЯХ ПРОВІДНИХ ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ

Термін „інформаційний менеджмент” (ІМ) останнім часом набув широкої популярності у наукових колах, тому актуальним є розгляд генезису положень даного напрямку управління.

На нашу думку, доцільно розглядати основні положення ІМ шляхом аналізу наукових праць зарубіжних вчених, позаяк саме у розвинутих країнах світу у 80-х роках XX століття сформувався ІМ як напрям управління підприємством.

Аналізуючи піблікації зарубіжних вчених з ІМ, можна виділити коло провідних науковців, зокрема Ф. Хортона (Horton F.W.), Х. Хубера (Huber H.), А. Кастона (Caston A.), Д. Марчанда (Marchand D.), Х. Корбішлі (Corbishlly H.M.), Х. Гріна (Greene H.F.), Б. Кроніна (Cronin B.), Н. Мура (Moore N.), Е. Трауса (Trauth E.M.), В. Ньюмана (Newman W.B.), О. Сато (Sato O.), М. Хоріучі (Horiuchi M.), Р. Літла (Lytle R.H.), Г. Ахлейтнера (Achleitner H.K.), Д. Тапскота (Tapscott D.), Т. Вілсона (Wilson T.) та інших.

Передумовами становлення ІМ у країнах Західної Європи, США та Японії були: прийняття закону США про скорочення обсягів канцелярських робіт у 1980 році; формування ставлення до інформації як ресурсу впродовж 80-х років XX століття; перехід людської цивілізації від індустріальної економіки до економіки інформаційної; досягнення науково-технічного прогресу в сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Одним з перших запропонував визначення поняття ІМ Х. Корбішлі у статті „Information management in a district Health Authority", опублікованій у 1986 році. Дане визначення звучить так: „ІМ – це ефективна і дійова координація інформації із зовнішніх і внутрішніх джерел для забезпечення розвитку фірми".

Виокремив ІМ як один з елементів системи управління та підкреслив його значущість для стратегічного управління підприємством Хейнц Хубер у 1984 році. Він писав: "Для того, щоб управляти бізнесом, необхідно управляти майбутнім організації, а для управління майбутнім необхідно управляти інформацією".

Науковий підхід, згідно з яким інформація розглядається як окремий ресурс або актив підприємства, що вимагає ефективного управління, знайшов своє відображення у монографічних працях Ф. Хортона та Д. Марчанда „Infortrends: profiting from your Information resources", Б. Кроніна "Information management: From strategies to action" та у статтях Е. Трауса, В. Ньюмана, О. Сато, М. Хоріучі, Р. Літла. Представники даної теорії наголошували, що у міжнародному конкурентному середовищі зростання частки ринку та продуктивності є наслідком оптимізації інформаційних активів організації, а тому виникає потреба у визнанні інформації та знань реальними корпоративними активами.

Дослідження еволюції ІМ здійснив Ф. Хортон. Він виділив 5 стадій розвитку ІМ в розвинутих країнах світу: 1) стадія паперового ІМ; 2) стадія управління автоматизованими технологіями на підприємстві; 3) стадія управління інформаційними ресурсами (ІР) підприємства; 4) стадія дослідження конкурентів та інформаційна розвідка; 5) стадія стратегічного ІМ. Хортон відзначав, що стадія паперового ІМ зародилася наприкінці XIX ст. і досягла вершини розвитку в 50-х роках XX ст. Основною метою ІМ на даній стадії є контроль змісту документів, оперативне представлення необхідних відомостей керівництву підприємства. Стадія управління автоматизованими технологіями на підприємстві розпочинається в 60–70-х роках XX ст. із початком використання ЕОМ та засобів зв'язку в інформаційній діяльності. Основною її метою є інформаційна підтримка рішень у виробничих підрозділах підприємства на основі використання електронно-обчислювальної техніки. Мета, яка постає перед ІМ на стадії управління інформаційними ресурсами підприємства, є забезпечення ефективного використання ІР як одного із основних ресурсів. Четверта стадія еволюції концепції ІМ – дослідження конкурентів та інформаційна розвідка – основною метою передбачала отримання конкурентних переваг і завоювання нових ринків шляхом інтеграції внутрішньої та зовнішньої інформації. Найвищою стадією розвитку ІМ на підприємстві, якої досягли світові компанії-лідери, є стратегічний ІМ. Стратегічний ІМ передбачає як ефективне використання ІР, так і інтеграцію функцій ІМ у всі сфери діяльності підприємства і перспективи

його розвитку. Характерною ознакою 5-ї стадії розвитку ІМ є проектування комплексної інформаційної системи підприємства.

Вагомий внесок до питання дослідження сутності поняття ІМ здійснив Г.К. Ахлейтнер у статті „Информационный менеджмент: концепции, определения и инструментарий", який розглядає ІМ як систему, для якої встановлено основні підсистеми та процеси, що утворюють цикл перетворення інформації у знання.

Серед визначених зарубіжними науковцями завдань ІМ можна виділити такі: формування інформаційного потоку підприємства; створення інформаційної інфраструктури підприємства; вдосконалення управління ІР; інтеграцію всіх ІР у єдину ІС підприємства; налагодження взаємодії із зовнішнім інформаційним середовищем; удосконалення комунікацій; формування організаційної структури підприємства, що відповідає вимогам ІМ; інформаційну підтримку прийняття управлінських рішень; інтеграцію ІМ у всі напрямки діяльності підприємства, включаючи розробку корпоративної стратегії розвитку.

Отже, названі завдання можна віднести до стратегічних, у процесі реалізації яких виконуються оперативні завдання. Вони деталізують, глибше розкривають зміст стратегічних завдань та виступають проміжними етапами їх виконання. Реалізація стратегічних завдань ІМ залежить від стадії моделі організаційного розвитку підприємства на ринку, запропонованої Л. Грейнером.

І.П. Пахомов
/м. Київ/

ФОРМАЛІЗАЦІЯ ЗАДАЧІ ПОШУКУ ОПТИМАЛЬНОГО РІШЕННЯ У ПРОСТОРІ ДЕКІЛЬКОХ КРИТЕРІЇВ

Сучасні ринкові умови припускають децентралізацію управління, послаблення вертикальної системи управління і посилення горизонтальної на рівні менеджерів, що здійснюють безпосередні зв'язки між виготовлювачами продукції і постачальниками сировини, споживачем продукції і дистриб'ютором тощо. Таким чином, роль менеджерів як середньої ланки управління сьогодні істотно зросла і саме їм доводиться безпосередньо приймати управлінські рішення. Сьогодні загальновизнано, що кращий менеджер той, хто краще вміє застосовувати наукові методи в управлінні.

Значний внесок у розвиток науки про менеджмент внесли вчені Інституту кібернетики НАН України. У середині минулого століття академік В.М. Глушков дав визначення управлінню як процесу переробки інформації. Не цілком зрозуміле тоді визначення надалі отримало блискуче підтвердження у зв'язку з бурхливим розвитком інформаційних технологій. Зріс обсяг інформації, що накопичується, привів до посилення ролі синтезуючих побудов. Прийняття рішень ускладнилося, оскільки теорія і практика господарської діяльності стала пропонувати досить значну кількість альтернатив. Вибір оптимальних рішень найчастіше вимагає аналізу факторів різної фізичної природи, вплив яких на

прийняте рішення носить суперечливий характер. Словосполучення “мати інформацію” набуло сенсу мати кілька альтернативних варіантів рішення, а “вміти переробити інформацію” – вміти виробити критерії, за якими ці рішення можна оцінити. Альтернативні рішення створюються в результаті практичної діяльності, можуть бути отримані економічними розрахунками. Вибір же критеріїв – безпосередня задача менеджера. Вважається, що вибір критеріїв – це найбільш відповідальна частина в процедурі пошуку оптимального рішення. Не слід гнатися за великою кількістю альтернативних рішень. Більш важливим є правильний вибір виду й кількості критеріїв. Як правило, критерії мають суперечливий характер, тобто покращення одних може бути досягнуто тільки ціною поступок за іншими критеріями. Якщо існує можливість підрахувати фінансові витрати на реалізацію кожного варіанта кожної задачі й оцінити термін його виконання, то можна буде розставити варіанти розв’язання кожної задачі в порядку їхньої переваги (пріоритетності) за кожним із критеріїв. Якщо критеріїв тільки два, то графічно процес переходу від одного альтернативного варіанта до іншого можна зобразити у декартовій системі координат на площині у вигляді кривої, що отримала назву “ізокванти”. Зовнішньо ізокванта нагадує функцію гіперболи (y=к/x, де к - константа), але, на відміну від гіперболи, у чисельнику також знаходиться перемінна (y = z/x), що залежить від значення перемінної у знаменнику, а саме - з ростом x значення z звично зменшуються, тобто ізокванта проходить більш круто, ніж гіпербола. Ізокванта охоплює всі точки, що розташовані найближче всього до центру координат. Можна показати, що інші рішення, що можуть бути зображені точками в площині декартових координат і розташовані вище і правіше ізокванти, є гіршими. Побудова ізокванти дає можливість виключити з подальшого аналізу рішенні, які визначаються як “безумовно гірші” за вибраними критеріями.

Що ж до рішень, що знаходяться на лінії ізокванти, сказати, яке з них є кращим, неможливо без застосування суб’єктивних оцінок, які найчастіше визначаються за допомогою експертів.

Теорія застосування експертних оцінок побудована на гіпотезі, що експерт є “сховищем” сконцентрованих знань у відповідній сфері, і застосування експертних оцінок аналогічно проведенню фізичних вимірів, коли шукане значення знаходиться за допомогою повторних багаторазових вимірів. У такому розумінні експерти виконують роль вимірювачів.

Застосування експертних оцінок значно спрощує процедуру пошуку оптимального рішення і не накладає обмежень на кількість критеріїв. Оцінюючі альтернативи, експерти практично оцінюють критерії. Але безпосереднє застосування експертних оцінок вимагає проведення деякої кількості процедурних перетворень.

Перше, що необхідно зробити, це надати усім критеріям односпрямованості, тобто нормалізувати їх. Процедура нормалізації має враховувати, за яким принципом розраховувались оцінки експертів. Якщо оцінки визначались шляхом ранжування, і більш важливі критерії отримали меншу суму місць, то нормалізація має проводитись у напрямку зменшення значень критеріїв для кращих рішень. Якщо експертні оцінки визначались шляхом надання бальних оцінок і

більш важливі критерії отримали найвищі суми балів, то нормалізацію критеріїв треба проводити у напрямку зростання їхніх значень. Наприклад, серед декількох однотипних приладів визначається кращий за сукупністю 4-х критеріїв: безвідмовність, середній строк відновлення, довговічність та вартість. Чисельні значення критеріїв відомі на основі статистичних даних. Експертні оцінки визначались у балах за принципом – що більш важливий критерій, то вище оцінка. Принципу "що більше значення критерію - то краще прилад" відповідають критерії безвідмовність та довговічність. Два інші критерії цьому принципу не відповідають, тому їх треба нормалізувати. Нормалізація здійснюється шляхом узяття зворотної до критерію величини і замість критерію "середній строк відновлення" використовувати критерій "середня оперативність відновлення", а замість критерію "вартість" критерій "вартісна доступність". Після цього вже всі критерії відповідають вимозі "що більше значення критерію – то краще прилад".

Зрозуміло, що чисельні значення усіх названих критеріїв отримані за різними шкалами й безпосередньо їх застосовувати не зручно. Для приведення усіх критеріїв до однієї безрозмірної числової шкали необхідно їх нормувати. Нормування здійснюється шляхом віднесення значень критеріїв якості приладів у межах кожного критерію до найбільшого значення, яке приймається за одиницю.

Після проведення цих двох перетворень отримують дані, які змінюються в межах від долів одиниці до одиниці.

Останнім етапом є розрахунок цільових функцій, які зв'язують альтернативні варіанти вибору приладу зі значеннями критеріїв та бальними оцінками критеріїв, які у теорії пошуку оптимальних рішень мають назву "вагових коефіцієнтів". Саме вагові коефіцієнти переводять задачу пошуку оптимального рішення у просторі багатьох критеріїв до скалярної функції, значення якої визначаються точками на числовій осі. Вони визначаються як сума добутків нормованих значень критеріїв та вагових коефіцієнтів. Оптимальним у розглянутому випадку є той вибір, якому відповідає найбільше значення цільової функції. Якби відповідно до значень вагових коефіцієнтів, отриманих за методом ранжуваня чи будь-яким іншим, кращому значенню критерію відповідала найменше числове значення оцінки, то після проведеної відповідним чином нормалізації треба було б шукати найменше значення цільової функції.

А.І. Слєпцов,
І.П. Слєпцова
/м. Донецьк/

ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО ПОГЛЯДУ НА ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ

Архітектура – це мистецтво створення об'єктів відповідно до законів доцільності і краси з урахуванням функціональної, конструктивної і естетичної якості.

Архітектурний погляд на художні твори, промислові і цивільні споруди сформував ідею використання архітектурного погляду на інформаційні системи.

Метою вивчення дисципліни «Архітектура сучасних комп'ютерних систем та мереж» є формування у студентів теоретичних знань та практичних навичок використання архітектурного погляду на сучасні методи і засоби збору, нагромадження, зберігання, пошуку, передачі, обробки та видачі інформації.

Завдання курсу: вивчити архітектурні особливості сучасних комп'ютерних систем та мереж; забезпечити засвоєння основних теоретичних, методичних та організаційних основ архітектурного підходу до аналізу сучасних інформаційних систем.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні знати: перспективні напрямки розвитку архітектури сучасних комп'ютерних систем та мереж; технічні та прикладні, системні засоби; функціональні особливості, переваги, недоліки мережевих інформаційних технологій; ринок програмних та апаратних продуктів, їх функціональні характеристики. Студенти мають уміти: виконати архітектурний аналіз засобів комп'ютерних систем та мереж установи або фірми; розробити пропозиції щодо модернізації функціональних та забезпечуючих елементів системи чи мережі.

Тематичний план включає такі теми: соціальні та культурні аспекти архітектурного осмислення інформаційних систем; сучасна апаратна, лінгвістична та мультимедійна підтримка інформаційних комунікацій; архітектура і топологія систем і мереж; архітектура інформаційної системи сучасної організації; архітектура інформаційних сервісів Internet, електронної преси, фінансових і рекламних комунікацій, інформаційних, навчальних, бібліотечних, рейтингових, торгових, страхових, та інших комунікаційних систем Інтернет; гуманітарні та культурні перспективи сітьових технологій.

Архітектурний погляд на інформаційні системи - це погляд освіченої культурної людини.

М.А. Слепцова
/г. Донецк/

SWOT-АНАЛИЗ ОРГАНИЗАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ КАФЕДРЫ

Задачи работы:

- Разработать методику SWOT-анализа организационной культуры университетской кафедры.
- Проанализировать сильные и слабые стороны коммуникаций внутри и вне кафедры.
- Выполнить SWOT-анализ, определить, что мы хотим от коммуникаций и как этого достичь.
- Определить приоритеты мероприятий стратегического управления по повышению организационной культуры.

Порядок выполнения

1. Составить таблицу факторов, разбив их на группы: внутренние факторы. внешние факторы, характеристики университета, взгляд со стороны других

кафедр, студентов, потенциальных студентов и др. Факторы разбить на группы: сильные, слабые стороны, возможности и угрозы

2. Сделать экспертную оценку факторов по десяти бальной шкале. Воспользоваться мнением нескольких экспертов, с которыми обсудить проблему. Можно организовать и провести опрос нескольких коллег по учёбе или работе. Тогда следует рассчитывать среднее значение рейтинга.

3. Найти суммарные SWOT-оценки для каждой из групп факторов (каждого кластера): Внутренние коммуникации, Внешние коммуникации, Потенциальные студенты и т.д. При необходимости использовать нормализованные значения рейтинговых оценок.

4. Построить SWOT-графики для каждого кластера факторов. Сделать выводы.

5. Наметить мероприятия по стратегическому управлению организацией на основе выполненного анализа и кратко описать их в таблице.

6. Оформить документ о результатах SWOT-анализа.

При ранжировании факторов использована технология мягких парных сравнений (нечетких или лингвистических). Матрица нечетких парных сравнений.

Анкетирование, компьютерную обработку и исследование результатов выполнила группа студентов в рамках учебных заданий по стратегическому управлению организацией и информационным системам.

Д.В. Карпюк
/м. Рівне/

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

Впровадження в сферу управлінської діяльності інформаційних технологій значно підвищить оперативність та ефективність інформаційного забезпечення управлінської діяльності й посилить аналітичну складову процесу прийняття управлінських рішень. Інформаційні технології можна розглядати як сукупність сучасних засобів оргтехніки, які в поєднанні з людськими навичками дозволяють формувати, контролювати, направляти інформаційні ресурси, що дає змогу керівнику краще розуміти і орієнтуватися в оточуючих його процесах. У спрощеному розумінні інформаційні технології являють собою поєднання прикладних розробок, якими керується людина в процесі аналізу окремих подій та явищ. В даному випадку прикладними розробками виступають інформаційні системи, як сукупність ланок накопичення, каналів пересування, технічних засобів збирання, обробки та зберігання інформації.

Саме тому високоефективне інформаційне забезпечення керівництва сучасної установи досягається шляхом створення управлінських інформаційних систем, що охоплюють всі рівні управління.

Використання управлінських інформаційних систем дає змогу:

- створити систему обігу електронних документів і ресурсів, як для внутрішнього використання, так і для надійного прямого й зворотного зв’язку із зовнішнім середовищем;

- побудувати систему розробки, створення і зберігання електронних інформаційних ресурсів установи;
- забезпечити інтеґрацію електронних інформаційних ресурсів або власних інформаційних продуктів у світову інформаційну мережу;
- забезпечити ефективний доступ працівників установи до власних та зовнішніх електронних інформаційних ресурсів та обчислювальних потужностей;

Отже, результатом роботи управлінських інформаційних систем є комплекси електронних інформаційних ресурсів, як сукупність баз даних, інтернет-ресурсів, реєстрів та електронних бібліотек.

Доступ до цих ресурсів здійснюється за допомогою апаратного та програмного забезпечення. Програмне забезпечення складають програми загального призначення (операційні системи, системи управління базами даних тощо) та прикладні програми власної розробки. Апаратне забезпечення є технічною базою управлінських інформаційних систем, що включає локальні комп'ютерні підрозділи, сервери, засоби маршрутизації та комунікаційного обладнання.

Оптимальне використання електронних інформаційних ресурсів обумовлено створенням оптимального правового середовища, яке формується системою нормативно-правових актів та стандартів, що визначають порядок створення і функціонування управлінських інформаційних систем. Нормативно-правове забезпечення управління реалізується також посадовими інструкціями співробітників установи в частині, котра визначає їх права та обов'язки як користувачів інформаційної системи.

Важливим чинником піднесення ефективності інформаційного забезпечення управління є якість інформації, що надається управлінцям. Значні обсяги інформації, що циркулює в локальних та глобальних комп'ютерних мережах та може бути представлена споживачам, зумовлюють об'єктивні труднощі її усвідомлення та подальшого використання в процесі управління. В такому разі інформація не буде корисною і спричинить інформаційне перевантаження. Тому використання електронних інформаційних ресурсів повинно передбачати наявність організаційних механізмів по забезпеченню відбору даних з метою виділення релевантної потребам установи інформації. Як організаційні механізми можуть виступати тимчасові експертні групи, створені для реалізації певних проектів, служби системних адміністраторів або інші відповідні структурні підрозділи установи. Використання електронних інформаційних ресурсів в управлінській діяльності передбачає наявність ефективної системи кадрового забезпечення, що характеризується надзвичайно високими темпами розвитку сучасних інформаційних і комунікаційних технологій та висуває підвищені вимоги до кваліфікації персоналу.

На основі отриманого в результаті роботи з електронними ресурсами інформаційного матеріалу організовується забезпечення всього керівного складу і фахівців даними про процеси та явища, що відбуваються або існують на об'єкті управління та відомостями про зовнішнє середовище. Крім того, система об'єктивного інформаційного забезпечення управління, заснована на використанні новітніх технологій, дозволяє не лише своєчасно і повно інформувати керівників,

а й надає їм можливість одержувати відповідні консультації в процесі прийняття управлінських рішень.

Отже, інформаційне забезпечення управлінської діяльності в електронному середовищі з використанням інформаційних технологій посилить аналітичну складову процесу прийняття рішень та підвищить якість інформаційного обслуговування в цілому.

Ю.В.Яковлєва
/м. Київ/

РОЗВИТОК МЕТОДІВ АДАПТАЦІЇ ПОШУКУ В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

Інформаційно-пошукова система бібліотеки може вважатися ефективною, якщо вона включає засоби адаптивного пошуку, тобто здатна змінювати свої функціональні можливості або інтерфейс залежно від змінюваного в часі набору вимог користувачів. Предметом нашого дослідження є розвиток методів адаптації пошуку в інформаційних системах наукових бібліотек на основі використання статистичних даних про обіг бібліотечних фондів.

Традиційні методи адаптації пошуку до інформаційних потреб користувачів передбачають залучення людей-посередників для уточнення запитів, розробку систем, у яких будуються моделі (профілі) користувача або автоматичні і напівавтоматичні операції з запитами (модифікація, розширення, зміна ваги термінів, ітеративне уточнення запиту).

Специфіка інформаційно-пошукових систем наукових бібліотек дає можливість використовувати комплексно або окремо велику кількість з існуючих методів адаптації пошуку. На нашу думку, доцільним є дослідження і використання методу адаптації пошуку на основі модифікації запитів. Методи модифікації запитів включають:

- методи автоматичної модифікації запитів;
- ітеративний інформаційний пошук, за якого користувач повторно формулює запит відповідно до результатів попереднього запиту, виданого пошуковою системою;
- методи, засновані на аналізі колекції документів чи тієї її частини, що видається у відповідь на первинний запит.

Комплексне впровадження цих методів дуже перспективне, зокрема, доцільним вважаємо розвиток методу, що передбачає організацію зворотного зв’язку в системах на основі використання статистичних даних для оцінки релевантності результатів пошуку.

Зворотний зв'язок по релевантності пропонується реалізувати за допомогою двох засобів.

Першим є забезпечення механізму відстеження і аналізу результатів пошуку, тобто статистичний аналіз запитів користувачів. Зворотнім зв’язком від користувача при цьому є побічна оцінка релевантності знайдених документів, що спирається на відбір користувачем документів для автоматичного замовлення

або для збереження в підмножину або файл (в разі часткової автоматизації бібліотечних процесів).

Другим, але більш важливим засобом, є використання технології ранжирування результатів пошуку, що базується на багатокритеріальній оцінці видань за інформативністю.

Ранжирування результатів інформаційного пошуку пропонується здійснювати на основі багатокритеріальної оцінки релевантності знайдених документів, що враховує:

- фактори старіння науково-технічної літератури (вік знайденого видання);
- значущість автора на основі даних файлів авторитетних записів;
- статистичні дані щодо обігу літератури в бібліотеці.

Останній із запропонованих критеріїв базується на даних системи моніторингу використання бібліотечних фондів, числовими значеннями є кількість вимог або відповідей книгосховища. Саме цей критерій дасть змогу реалізувати зворотній зв'язок в інформаційно-пошуковій системі, тобто оцінити релевантність знайденого документа на основі статистики його використання в бібліотеці.

Відтак, наведені нами засоби адаптивного пошуку дадуть можливість реалізувати двосторонній зв'язок між інформаційно-пошуковою системою і системою моніторингу використання бібліотечних ресурсів, що, по-перше, покращить якість пошуку шляхом впровадження засобів адаптивного пошуку, а по-друге, підвищить ефективність системи моніторингу використання фондів, спрямованої на надання рекомендацій для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації топології зберігання фондів та коригування політики комплектування бібліотек літературою.

М.Б. Проценко
Я.В. Глущенко
/м. Київ/

ІНФОРМАЦІЙНІ СЕРВІСИ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ BLOOMBERG

Збільшення інформаційних потоків в науці, бізнесі, виробництві вимагає адекватної реакції з боку інформаційних технологій. Пошук, відбір, аналіз необхідних інформаційних ресурсів для діяльності будь-якої установи стає дедалі складнішим. За таких умов, для оперативного інформаційного обслуговування власники бізнес-структур використовують послуги спеціалізованих інформаційних агентств. До найбільших виробників інформаційних продуктів та послуг на світовому фінансовому ринку відносяться такі інформаційні агентства як Bloomberg, Reuters, Tomson, Tenfort.

Метою дослідження було проаналізувати та визначити принципи діяльності агентства Bloomberg, технологічні особливості і підходи у процесах пошуку, відбору, обробки інформації та засоби доведення інформаційних продуктів до користувача.

Міжнародне інформаційне агентство Bloomberg засновано у Нью-Йорку у 1981 році. На сучасному етапі воно є лідером в сфері представлення ділової інформації та одним з найбільших інститутів в галузі медіа-інформування. В

його структурі 127 представництв-бюро в 126 країнах світу, їх діяльність підтримують більше ніж 8 тис. працівників (з яких близько 2 тисяч репортерів та редакторів і 1 тисяча фахових аналітиків).

До інформаційних продуктів та послуг агентства відносяться як традиційні, так і електронні інформаційні ресурси, що представлені 7 мовами (англійська, французька, німецька, італійська, іспанська, китайська, японська). Інформаційні продукти агентства використовують у своїй діяльності 350 інформаційних служб (регіональних і місцевих) в усьому світі. Інформаційні повідомлення агентства публікуються щодня в газетах і журналах, загальна кількість яких в 2006 р. перевищила 4 тис.

До традиційних інформаційних продуктів належать: друковані видання (газети, журнали - близько 10), інформаційні та інформаційно-аналітичні огляди, БД, інформаційні листівки, прес-релізи тощо.

Електронний вигляд мають всі вищезазначені інформаційні ресурси (подаються як комплексний/синтетичний електронний збірник), а також телевізійні та радіо передачі (випуски новин, репортажі, прямі включення з PR-заходів компаній з усього світу).

Характерною відмінністю відомостей агентства є те, що вони подані окремими зібраннями (пакетами). До складу стандартного пакету входить новина та останній аналітичний огляд за тематикою, а також за наявності включаються фоторепортаж, відео репортаж, інтерв'ю (аудіо запис), рейтингові листи (таблиці), відомості про суб'єкта інформації або його галузь діяльності.

Головним інформаційним ресурсом, що створює агентство, є міжнародна інформаційна мережа компанії – «Bloomberg Professional». Вона має більше ніж 260 тис. користувачів. Мережа реалізує доступ до інформації, що відображає 4 млн. фінансових інструментів, розміщених на центральних біржах США, ЄС, Азії та фондових ринках країн цих регіонів.

В мережі представлені новини, аналітичні огляди, мультимедійні повідомлення, фінансові показники (крос-курси валют, котирування цінних паперів, показники фінансової діяльності окремих компаній, холдингів, акціонерних товариств, банків, муніципальних органів управління).

Існує можливість використання: електронної розсилки (з деталізованими умовами), мережевих конференцій, форуму та конфіденційного он-лайн зв'язку.

Особливостями мережі є простота її використання (індивідуальне налаштування параметрів доступу і представлення інформації), візуалізація інформаційних продуктів та інтерактивні умови доступу (крім використання інформації, самостійний увід даних користувачами мережі). Доступ до мережі здійснюється через Інтернет 24 години на добу (ціна доступу в межах $1,5 тис. на місяць, за наявності мінімальної швидкості доступу 3,8 Кб/с).

Інноваційною розробкою агентства є спеціалізований термінал для доступу до мережі, до складу якого входить кольорова клавіатура, системний міні-блок, та подвійний монітор.

Розробка та створення клавіатури обумовили делегування основних команд та алгоритмів процесів пошуку, копіювання, корегування, розсилки, друку, співставлення даних тощо на окремі клавіші. Системний блок забезпечує функціонування терміналу як системи та виділений доступ до мережі.

Спеціальні монітори, в свою чергу, забезпечують доступність в процесі сприйняття інформації, її порівняння, обміну.

За рахунок використання терміналу користувачі мають не лише змогу поповнювати БД мережі та отримувати необхідну інформацію, а й заключати договори, здійснювати операції купівлі та продажу цінних паперів, відкривати та користуватися коррахунками та рахунками овердрафт.

Новою послугою агентства є реалізація можливості доступу до новин, даних, радіо, телепередач агентства через власний мобільний телефон, що підтримує 3G зв'язок. Зазначена можливість доступу впроваджена в 2005 р. в США, Лондоні, Токіо та Гонконгу. В Україні такий формат зв'язку, за прогнозами фахівців, буде доступний з квітня поточного року.

Основними принципами, яких дотримується агентство в інформаційному обслуговуванні своїх клієнтів є:

– відповідність (пертинентність) інформації інформаційним потребам користувачів - якщо мова йде про огляд певної галузі то максимально повне відображення економічної ситуації за будь-який хронологічний період;

– доступність, яка забезпечується наявністю різних мов представлення інформації, візуалізацією та встановленими правилами користування мережею для всіх користувачів;

– оперативність представлення інформації - за рахунок її чіткого відбору та простоти перетворення (створення аналітичних ІП).

– достовірність і актуальність.

Найоперативнішим шляхом отримання фінансових даних та управління інформаційними потоками ділової інформації є мережа «Bloomberg Professional», що створена агентством і підтримується як ним, так і його клієнтами, що мають можливість вводити дані про свою діяльність безпосередньо до мережі.

Співставляючи діяльність двох найбільших інформаційних агентств ділової інформації – Reuters і Bloomberg, слід відзначити, що підхід Reuters у створенні інформаційних продуктів з часом реформувався шляхом розширення як структури, соціальних сфер інформування, так і асортименту технічних засобів. Але при цьому, всі ці процеси вели до певного розгалуження інформаційних потоків, в яких стало важко орієнтуватись. В свою чергу Bloomberg вдалося кардинально змінити традиційний підхід. Орієнтація на створення аналітичних продуктів обумовила інтеграцію інформаційних потоків.

В 1990 році Bloomberg поряд з періодичними інформаційними продуктами представило свою мережу. За перше півріччя її користувачами стали 10 компаній міста Нью-Йорк. Майже через рік їх кількість досягла 1 тис. в США, а сьогодні її використовують 260 тис. професіоналів в усьому світі. Саме це доводить, що правильне визначення пріоритетних цілей і задач засновником Майклом Рубенсом Блумбергом дало змогу агентству швидко вийти на світовий ринок, зайняти позицію лідера і зберігати її за собою останні 10 років.

Агентством втілено якісно нове бачення процесу інформаційного обслуговування користувачів. Суть якого полягала не тільки в оперативному і правильно організованому пошуці, відборі, представленні інформації, а саме в інформаційно-аналітичному досліджені як представлених відомостей, так і потреб користувачів.

В.О. Копанєва
/м. Київ/

ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ ІНТРАНЕТ-СЕРЕДОВИЩА НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

В умовах переходу суспільства від "епохи Гутенберга" до ери електронних комунікацій бібліотеки мають вирішити проблему розширення своєї меморіальної функції і забезпечити збір, обробку та збереження електронних інформаційних ресурсів. Розв'язання цієї проблеми передбачається, зокрема, "Державною програмою розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського на 2005-2010 роки". В ній на Бібліотеку покладено завдання цілеспрямованого формування архіву електронних науково-інформаційних ресурсів Інтернет і його представлення в Інтранет-середовищі.

Мета цієї роботи полягає у викладенні перших результатів реалізації названного завдання в рамках проекту створення Інтранет/Екстранет-середовища Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського (НБУВ) і визначенні подальших напрямів розвитку проекту.

Формуванню Інтранет-середовища передував цикл досліджень, у процесі яких було визначено та обґрунтувано основні концептуальні положення архівування науково-інформаційних ресурсів Інтернет, згідно яких це середовище наповнюється в процесі пошуку й архівування всіх науково-інформаційних ресурсів українського сегменту Інтернет і зарубіжних ресурсів з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні, а також шляхом опрацювання інформаційних ресурсів на компакт-дисках, що надходять до НБУВ і дозволяють їх використання в локальній комп'ютерній мережі Бібліотеки.

Основні роботи з наповнення фонду було розпочато в другій половині 2005 р. На сьогоднішній день він включає:

– 20 універсальних, галузевих і тематичних енциклопедій та довідників;

– понад 20 колекцій наукової та науково-популярної літератури;

– колекції художньої літератури (українська та російська класика, військові мемуари тощо);

– понад 200 найменувань наукових журналів з загальною кількістю річних комплектів понад 1,5 тис.;

– значну добірка матеріалів з бібліотечної справи та науково-інформаційної діяльності (30 стандартів, 6 форматів, 3 класифікатори та рубрикатори, 50 книг і текстів, 25 журналів, матеріали 20 міжнародних конференцій, відомчі матеріали інших установ, презентаційні файли).

Основна складова фонду (його ядро) — наукові електронні журнали. Сьогодні кількість їх найменувать досягає 200 (архіви журналів в середньому за 5-8 років). Слід наголосити, що фонд Інтранет-середовища має універсальний характер – представлено журнали з усіх галузей знання. Серед періодичних видань три мають понад 100-річну ретроспективу (з 1884 р.) – це журнали біологічного профілю, що віддзеркалюють динаміку трансформації земної флори та фауни з кінця 19 ст. і є безцінним джерелом інформації для екології та збереження біорізноманіття.

Переважна більшість Інтранет-ресурсів у фондах НБУВ та інших бібліотек України як правило відсутні. Якщо врахувати, що річна підписка зарубіжного наукового журналу перевищує 1 тис. грн., то можна констатувати – реалізація даного проекту вже дозволила безкоштовно отримати наукову електронну літературу на суму понад 1 млн. грн.

Надання науково-інформаційних ресурсів Інтранет-середовища користувачам сьогодні здійснюється лише безпосередньо в Бібліотеці. Надалі ці ресурси стануть доступними для Інтранет-мереж бібліотек наукових установ НАН України, що підключаються до НБУВ у рамках проекту "Створення Київського фрагмента телекомунікаційної інфраструктури НАН України". Передбачається інтеграція в створюване інформаційно-телекомунікаційне середовище й Інтранет-мереж інших бібліотек, які візьмуть на себе зобов'язання дотримуватись правил обслуговування користувачів, прийнятих в Інтранет/Екстранет-середовищі. Ці правила спрямовані на дотримання авторських прав і передбачають обслуговування користувачів виключно в стінах бібліотеки при унеможливленні довільного копіювання електронних публікацій.

Вбачається доцільним усім бібліотекам держави звернути увагу на Інтернет як нове джерело формування фондів. Якщо у подальшому налагодити координацію пошуку й архівування науково-інформаційних ресурсів глобальних комп'ютерних мереж між науковими бібліотеками України, то можна в короткий строк (2-3 роки) сформувати в Україні інтегрований електронний фонд, що стане інформаційною базою сталого розвитку суспільства.

Т.В. Симоненко
/м. Київ/

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОРТАЛ НАН УКРАЇНИ: СТАНОВЛЕННЯ, НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Повноцінне й оперативне забезпечення установ НАН України новітньою науковою інформацією є необхідною умовою розвитку фундаментальних досліджень, підвищення їх ефективності та інноваційності. На вирішення даного завдання спрямовані основні положення "Державної програми розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005-2010 роки", затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. У цій програмі на Бібліотеку покладаються завдання створення Українського науково-інформаційного веб-порталу. Для ефективного та безпечного використання Порталу передбачається його фізичне та логічне розмежування на Інтранет та Інтернет складові з відповідними реалізаціями вимог захисту та безпеки.

Інтранет-складова – це внутрішній корпоративний суб-портал, покликаний розв'язувати задачі систематизації, збереження і обробки корпоративної інформації. Корпоративний науково-інформаційний суб-портал доступний тільки в рамках локальної мережі Бібліотеки. Надалі він стане доступним для бібліотек наукових установ НАН України, що підключаються до НБУВ у рамках проекту "Створення Київського фрагмента телекомунікаційної інфраструктури НАН

України". Опорні вузли даної телекомунікаційної інфраструктури на першому етапі розміщені в Президії НАН України, Інституті біоорганічної хімії та нафтохімії, Інституті експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького, Інституті електродинаміки, Інституті металофізики ім. Г. В. Курдюмова, Інституті програмних систем, Інституті фізики. Київський фрагмент має власний оптоволоконний канал зв'язку зі Львівським регіональним науковим центром і вихід у інформаційну мережу наукових і освітніх установ GEANT.

Структура та інтерфейс науково-інформаційного порталу НАН України організовані так, щоб поєднати інформаційну насиченість, простоту використання й оперативність пошуку необхідної інформації. Інформаційно-функціональна структура порталу включає три модулі, кожен з яких має свою підструктуру:

- інформаційні ресурси бібліотеки;
- Інтранет-середовище бібліотеки;
- посилання науково-інформаційні ресурси Інтернет.

Пошук здійснюється в кожному з розділів окремо. Передбачається створення єдиного пошуку всередині порталу з рядом інтерфейсів для різних рівнів деталізації запиту від простого пошуку до розширених пошукових можливостей (уточнення пошукових запитів, вибір пошукових атрибутів і т. д.).

Концепція організації ресурсної підтримки блоку Інформаційні ресурси бібліотеки базується на принципі формування універсальної у видовому та тематичному аспекті наукової електронної бібліотеки, обсяг інформаційних ресурсів якої на початок 2006 р. становив 3 млн. бібліографічних та 160 тис. реферативних записів і 40 тис. повнотекстових документів.

Інтранет-середовище наповнюється:

- в процесі пошуку й архівування науково-інформаційних ресурсів українського сегменту Інтернет і зарубіжних науково-інформаційних ресурсів з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні;
- шляхом опрацювання електронних документів на компакт-дисках, що надходять до Бібліотеки.

Подальший розвиток Науково-інформаційного порталу НАН України передбачає:

- створення в НБУВ Центру онлайнових науково-інформаційних ресурсів НАН України;
- підключення академічних установ м. Києва до Опорних вузлів Київського фрагмента телекомунікаційної інфраструктури НАН України виділеними (переважно оптоволоконними) каналами;
- інтеграції регіональних наукових центрів НАН України у загальну телекомунікаційну інфраструктуру;
- об'єднання мереж передачі даних НАН України та академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук.

Т.А. Шерепа
/м. Київ/

ІНФОРМОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ CDS/ISIS-СУМІСНИХ БАЗ ДАНИХ ЗАСОБАМИ ПАКЕТА ПРИКЛАДНИХ ПРОГРАМ IDAMS

Одним із характерних явищ, притаманних сучасному суспільству, є «інформаційний вибух» – значне збільшення обсягів інформації. Сутність трансформаційних процесів, що відбувається сьогодні, – новий, якісний стрибок, тобто перехід від автоматизованої обробки інформації до комп'ютерного представлення і обміну знанням. Автоматизована обробка і швидка передача даних є лише середовищем-носієм знання, а не самим знанням у змістовній формі. Щоб перебороти обмеження існуючих систем, необхідно розробити методи для об'єднання людського інтелекту і комп'ютерних мереж. При цьому принциповим для ефективного застосування нових інформаційних технологій є використання вже наявних електронних ресурсів і програмних засобів. Нові методи мають стати певною надбудовою в існуючих інформаційних системах.

Нині має місце стрімке зростання кількості програмних продуктів, що використовують нові технології з організацією інтелектуальних обчислень. Одним з них є пакет прикладних програм IDAMS, призначений для валідації (перевірки коректності та логічності), маніпулювання і статистичного аналізу даних. IDAMS виробляється та вільно поширюється UNESCO. Він дає змогу підраховувати базові статистичні параметри вибірки – середні, частотні характеристики, кореляції та ін. Основний набір статистичних процедур включає також декілька важливих видів аналізу, таких як кластерний, дискримінантний, факторний, регресійний та дисперсійний. Частину важливих процедур можна підраховувати інтерактивно з використанням діалогових вікон WinIDAMS (багатовимірні таблиці, інтерактивне графічне дослідження, блок аналізу часових рядів).

Пошукова система електронних колекцій НБУ ім. Вернадського розроблена на базі пакету прикладних програм CDS/ISIS, що є універсальним інструментарієм для обробки структурованих нечислових баз даних. Головною особливістю CDS/ISIS є автоматичне створення і підтримка файлів швидкого доступу до кожної бази даних, що забезпечує високу оперативність пошуку навіть за великих обсягів даних.

Нами проведено інформометричний аналіз інформаційних ресурсів під управлінням CDS/ISIS з використанням IDAMS, що включає в себе кластеризацію документів у електронній колекції та аналіз часових змін кількості цих документів у тематичному аспекті.

Для обміну даними між CDS/ISIS та IDAMS існує окрема програма WinIDIS, яка готує опис даних і виконує їх передачу.

Важливим завданням інформаційного пошуку є пошук документів, що відповідають запиту в межах деякої статичної колекції документів. Критеріями, що характеризують якість інформаційного пошуку, виступають точність і повнота видачі результатів. Класичні моделі інформаційного пошуку розглядають доку-

менти як множини ключових слів (термів), що представляють ці документи. Електронна колекція може бути представлена матрицею терм-документ, що містить в собі частоти використання деякого терміна в кожному з документів колекції. Використання основ слів в якості термів веде за собою підвищення ефективності числових методів.

Для розбиття колекції електронних документів на класи (кластери) за допомогою IDAMS формується текстовий файл з матрицею терм-документ. Матриця терм-документ може бути побудована у текстовому файлі з попередньо сформованого словника пошукових термінів відповідної бази даних CDS/ISIS за допомогою ISIS_DLL, прикладного програмного інтерфейсу ISIS, що розроблений та вільно поширюється UNESCO. Після імпортування до пакету IDAMS матриці терм-документ у вигляді текстового файлу з відокремлювачами необхідно сформувати командний файл IDAMS, в який записується необхідна послідовність команд, що може включати перевірку даних, перекодування, визначення методу та основних параметрів кластеризації, формат виводу результатів та ін. Результатом виконання аналізу IDAMS має бути вихідний файл з виводом у відповідному форматі отриманих кластерів.

Ще одним із завдань, що вирішувалося нами з використанням IDAMS, є аналіз часових рядів записів бібліотечних баз для прогнозування загальної кількості документів і кількості документів відповідних тематик на наступні періоди.

Отже, практичне застосування методів інформометричного аналізу має вивести інформаційні системи бібліотек на якісно новий рівень і сприяти їх трансформації в інтелектуальні системи, що проводитимуть бібліометричні, інформометричні та наукометричні дослідження у великих масивах інформації і дадуть можливість творити нові знання.

О.А. Саприкін
/м. Київ/

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ АГЕНТСТВА В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ “МЕНЕДЖЕР ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ”

Під визначенням „незалежність країни” слід розуміти незалежність політичну, економічну, культурну і інформаційну.

На сьогодні інформаційні агентства (ІА) є суттєвим чинником, який визначає інформаційну незалежність будь-якої держави. Більш того, можна мати поверхневе уявлення, наприклад, про економічний стан країни та мати дані про розвиток ІА, щоб зробити висновок про дійсність незалежності країни взагалі.

За історично невеликий термін ІА пережили суттєві зміни. Це стосується, по-перше, їх впливу на суспільство; по-друге, інформаційної експансії розвинених країн і, по-третє, технічних засобів обробки, доставки і оприлюднення інформації.

Слід також зауважити, що хоча найбільші ІА є транснаціональними за своїм складом і місцем розташування вони мають як національне, так і континентальне забарвлення. Не тільки ІА різних країн досить часто вдаються до протистояння один іншому, але й агентства різних континентів бувають втягнутими в таке протистояння.

Інформаційні агентства постійно видозмінюються, трансформують, з'являються нові види агентств, наприклад, віртуальні.

Втім, багато агентств використовує перевірені часом традиційні технології: прес-конференції, презентації, круглі столи, друк тощо.

У всьому світі ІА є основним постачальником інформації для урядів, парламентів, ЗМІ, суспільства.

В контексті філософії ІА можна розглядати студентів спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" як потенційних працівників інформаційних агентств.

В навчальному курсі „Сучасні інформаційні агентства" передбачені всі необхідні теоретичні засади для повного і ґрунтовного вивчення історії і діяльності інформаційних агентств, їх особливостями за національними, професійними, комерційними ознаками.

Теоретичний курс передбачає вивчення:

- історії виникнення та розвитку ІА;
- історію чинників, які є причиною виникнення ІА – пошти, преси тощо.
- структуру агентства;
- віртуальні агентства;
- поняття „новина" і структура новини;
- журналістські жанри (стаття, кореспонденція, замітка, очерк, інтерв'ю, рецензія тощо);
- прес-конференції, брифінги, круглі столи, презентації;
- підготовку прес-релізів.

Також курс передбачає значний обсяг практичних робіт, які студенти виконують як самостійно, так і під управлінням викладача безпосередньо в аудиторії.

Одним з таких навчальних засобів є ділова гра „Прес-конференція", яка передбачає самостійне виконання всіх етапів: підготовка прес-конференції, репетиція, складання коротких промов, написання прес-релізів, проведення прес-конференції, аналіз результатів прес-конференції.

В цілому активне поєднання теорії і практики повинно суттєво поліпшити підготовку студентів – менеджерів інформаційних систем і технологій.

Н.В. Пащенко
/Київ/

ПЕРШІ КРОКИ СТАНОВЛЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

В 50-х роках минулого століття, почала суттєво розвиватись наука про управління процесами живих організмів і машин, яка сконцентрувалась в понятті кібернетика. Ця наука викликала суперечливі оцінки в суспільстві. Вже з початку 50-х років влада і відповідно ідеологи та філософи проголошували кібернетику буржуазною лженаукою Всіляко поширювалась думка, що кібернетика прагне замінити живу, мислячу людину, яка бореться за свої інтереси як на виробництві так і на війні – машиною. Однак науковці-практики вважали, що розвиток кібернетики та інформатики зумовить глобалізацію інформаційного простору. Доказом цього стало створення в Києві (в минулому монастирському містечку Феофанія) першого радянського комп'ютера «Мала електронна лічильна машина» в 1952 році Лебедєвим Сергієм Олексійовичем. Це поклало початок становленню і розвитку обчислювальних наук в Україні та минулому СРСР, розвитку інформатики та інформаційних технологій. Зумовило підвищення інтенсивності руху від індустріального до інформаційного суспільства та дало поштовх створенню інтелектуальних інновацій тобто формування суспільства знань, а це завжди висококваліфіковані і високо освідченні фахівці.

З осені 1948 року С.О. Лебедєв почав розробку «МЭСМ». 4 січня 1952 р. Президія АН СРСР заслухала доповідь Лебедєва про зведення в експлуатацію малої електронно-цифрової обчислювальної машини "МЭСМ".

В 1952 р. «МЭСМ» була практично єдиною в країні ЕОМ, на якій проводились обчислення найважливіших науково-технічних задач в галузі термоядерних процесів, космічних польотів та ракетної техніки, дальніх мереж електопередач, механіки, статистичного контролю якості та ін. А наукова школа Лебедєва, по своїм результатам успішно суперничала з відомою американською фірмою IBM.

Лебедєв С.О. завжди прагнув об'єднати високу науку з практикою та інженерними задачами. Його видатні праці назавжди ввійдуть в скарбницю світової науки і техніки, а його ім'я повинно стояти поряд з іменами великих вчених.

В рік дев'яностоп'ятиріччя з дня народження С.О.Лебедєва прийшло визнання заслуг ученого із-за кордону. Як піонер обчислювальної техніки він був відзначений медаллю Міжнародного комп'ютерного товариства (IEEE* Computer Society), на якій написано:

«Сергій Олексійович Лебедєв 1902-1974. Розробник і конструктор першого комп'ютера в Радянському Союзі. Нагороджений 1996».

Сьогодні коли в світі маємо комп'ютери з швидкістю $140*10^8$ операцій в секунду ми відаємо належне засновнику комп'ютерної техніки, яка мала швидкість всього 50 операцій в секунду. Ось такий шлях пройшла обчислювальна техніка всього за 50 років свого розвитку в Україні.

Так оцінив діяльність С.О. Лебедєва Президент АН України академік Б.Є. Патон: «Ми завжди будемо пишатися тим, що саме в Академії наук України, у нашому рідному Києві розцвів талант С.О.Лебедєва як видатного вченого в галузі обчислювальної техніки та математики, а також найбільших автоматизованих систем. Він поклав початок створенню в Києві чудової школи в галузі інформатики. Його естафету підхопив В.М.Глушков. І тепер у нас плідно працює один із найбільших у світі Інститутів кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України.»

Починаючи з 80-х років минулого століття саме розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій в державі визначає технологічне і економічне обличчя країни в світових перегонах. Розвиток Інформаційних технологій є пріоритетним для всіх країн світу.

Сьогодні в Україні велику увагу приділяють створенню законодавчої бази в сфері інформаційних відносин та інформаційних технологій. Яка представлена законами України "Про інформацію", "Про Національну програму інформатизації", "Про захист інформації в автоматизованих системах". Нещодавно Верховна Рада затвердила Національну програму інформатизації на 2006-2008 рік, відбулись парламентські слухання щодо розвитку Інформаційного суспільства в Україні. Розвиток цього законодавства в основному відповідає принципам і нормам міжнародного права. І це дає підстави сподіватись, що розвиток Інформаційних технологій в Україні має добрі перспективи.

ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ І МУЛЬТИМЕДІЙНІ КОЛЕКЦІЇ У БІБЛІОТЕЧНІЙ, МУЗЕЙНІЙ І АРХІВНІЙ СПРАВІ

С.Х. Ляпин,
А.В. Куковякин
/г. Архангельск, Россия/

НОВАЯ T-LIBRA: ТРЕХЗВЕННАЯ АРХИТЕКТУРА, ВНЕШНЯЯ ЛОГИКА, ОБЪЕКТНОСТЬ, ИНДЕКСАЦИЯ, ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ И МУЛЬТИМОДАЛЬНОЕ РАСШИРЕНИЕ

Информационная система T-Libra (разработка ООО "Константа", Россия) предназначена для создания многофункциональных электронных библиотек с гибким полнотекстовым поиском, ориентированных на поддержку различных сфер деятельности. Возможности ИС T-Libra неоднократно демонстрировались на крупных конференциях в России и на Украине в 2004–2005 гг. и описаны в публикациях, в том числе электронных, доступных через Интернет.

Начиная с версии 6.x ("Новая T-Libra") она обладает рядом качественно новых свойств, кратко обозначенных ниже.

Новая архитектура. Вместо используемой ранее двухзвенной клиент-серверной реализована трехзвенная Интернет-архитектура (Web browser / Web Server + Application Server / SQL Server) с так называемой "внешней логикой", встроенной в объектно-ориентированный сервер приложения. Это позволило перенести в него всю бизнес-логику из SQL базы данных, снимая главное требование к нижнему звену архитектуры: поддержке хранимых процедур. При этом достигается многоплатформенность в плане независимости как от конкретной СУБД, так и от конкретного диалекта языка SQL. Связь сервера приложений с СУБД осуществляется через протокол ODBC. В результате новая T-Libra может использоваться с любыми, в том числе простыми (типа MySQL) реляционными СУБД.

Объектность, индексация, эффективность.

Предметно-ориентированные объекты приложения созданы на объектно-ориентированном языке C++. Вместо применявшегося ранее хранения индекса в таблицах СУБД и обработки его командами SQL используются процедуры, написанные также на C++. Для полнотекстового поиска применяется новая структура инвертированного индекса (хранящегося в файлах), а также другие алгоритмы работы с ним. В результате существенно повышена скорость поиска (до двух порядков).

Функциональное и мультимодальное расширение.

Новая T-Libra, в том числе и благодаря новой архитектуре, обладает дополнительными возможностями для работы как с полнотекстовыми, так и нетекстовыми ресурсами. Кроме того, на ее функциональной и технологической основе (Каталог, Депозитарий, Полнотекстовый поиск) создаются

специализированные модули и программные оболочки – в совокупности составляющие многоцелевую мультимодальную интегрированную информационную среду T-System. Последняя соединяет в себе ресурсы и сервисы, характерные для электронной полнотекстовой библиотеки, экспозиционной, интерактивной среды, электронной тематической коллекции, электронного архива, исследовательской лаборатории, образовательного сервера.

С.Х. Ляпин,
А.В. Куковякин
/г. Архангельск, Россия/

ИНФОРМАЦИОННАЯ СИСТЕМА VT-COLLECTION ДЛЯ СОЗДАНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ ТЕМАТИЧЕСКИХ КОЛЛЕКЦИЙ С ПОИСКОМ, НАВИГАЦИЕЙ И ОТДЕЛЯЕМЫМ ПРЕЗЕНТАЦИОННЫМ МОДУЛЕМ

Информационная система VT-Collection v.2.0 предназначена для создания электронных тематических коллекций, содержащих как текстовую информацию, так и нетекстовую (данные в графической, аудио- и видео информационных модальностях и в различных форматах).

Система разработана в трехзвенной Интернет-архитектуре (Web browser / Web Server + Application Server / SQL Server) с внешней логикой, реализованной в объектно-ориентированном сервере приложения, и может использоваться с любыми реляционными СУБД, поддерживающими протокол ODBC. Этот подход реализуется нами как при создании специализированных прикладных систем, так и при разработке многоцелевой информационной среды T-System, объединяющей ресурсы и сервисы электронной библиотеки, экспозиционной среды, электронного архива, исследовательской лаборатории, образовательного сервера.

VT-Collection v.2.0 включает в себя два разделяемых модуля:

а) административный модуль для создания коллекции с возможностями произвольного формирования полей описания (дескрипторов) объектов коллекции, прямого поиска объектов коллекции по дескрипторам, навигации по варьируемой совокупности дескрипторов относительно объекта, выбранного в качестве «образца», а также записи созданной коллекции на переносимый носитель информации;

б) отделяемый пользовательский модуль, сохраняющий основную функциональность коллекции (просмотр объектов коллекции, прямой поиск объекта по дескрипторам, навигация по варьируемой совокупности дескрипторов относительно выбранного «образца»).

VT-Collection предназначена прежде всего для самостоятельного использования в музеях, библиотеках, образовательных учреждениях, архивах и т.д.

Но она может быть включена и в интегрированные информационные среды широкого назначения, например, в вышеупомянутую T-System.

Е.Л. Кощеева
Ю.М. Лошак
/г. Санки-Петербург, Россия/

СИСТЕМА КАМИС. ИЗ ОПЫТА АВТОМАТИЗАЦИИ 167 МУЗЕЕВ

Что дает современному музею современная информационная система?

- Полную автоматизацию рутинной работы по выпуску всей учетной документации, связанной с приемом, движением, сверкой и т.д. музейных предметов
- Сбор информации о музейных предметах, выставках, персоналиях, исторических событиях в едином взаимосвязанном информационном пространстве – базе знаний.
- Хранение не только текстовой, но и любой другой информации: графической, аудио, видео, привязанной к описаниям предметов, выставок, персоналий…
- Быстрый доступ к информации с возможностями поиска любой степени сложности.
- Получение списков, топографических описей, каталогов, инвентарных карточек непосредственно из системы.
- Автоматизацию выпуска документации и хранение информации для различных подразделений музея: учетно-хранительских, научных, реставрационных, архитектурных и т.д.
- Возможность создавать на основе базы данных мультимедийных систем для посетителей музея, выставляемых на сенсорных киосках в экспозиционных залах.
- Возможность записывать CD диски или выставлять информацию в ИНТЕРНЕТ на основе все той же базы данных.

Какими свойствами должна обладать такая информационная система?

- Настраиваемостью, позволяющей создавать любые схемы описания музейных предметов в зависимости от их природы (живопись, нумизматика…) и специфики музея (художественный, краеведческий, мемориальный..)
- Гибкостью, дающей возможность в каждом музее построить систему документооборота в соответствии со сложившимися традициями.
- Системой санкционирования доступа, позволяющей разграничить права на правку и чтение для различных пользователей системы.

Как должна внедряться такая система?

- Внедрение системы и обучение сотрудников должно производиться непосредственно в музее.
- Во внедрении системы должны принимать участие как разработчики системы, так и сотрудники музеев, где система уже много лет работает.
- Окончательные схемы описаний музейных предметов и других объектов должны вырабатываться в процессе внедрения

- Схема документооборота должна полностью выстраиваться и неоднократно проигрываться в процессе обучения.
- После окончания внедрения система должна продолжать сопровождаться разработчиками. В процессе сопровождения не только даются консультации и обновляется программное обеспечение, но и на расстоянии в случае необходимости вносятся изменения в различные схемы описания объектов, формы выходных документов.

Н.Й. Дзюба
/м. Київ/

ВІЗУАЛЬНІ ТА МУЛЬТИМЕДІЙНІ РЕСУРСИ НА САЙТАХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ

Сьогодні нікого не дивує, коли мова йде про роботу бібліотек у сітьовому інформаційному середовищі. Бібліотеки не тільки широко використовують інформацію, розміщену в Інтернет, створюють служби, що допомагають користувачам зорієнтуватися у Інтернет-ресурсах, але й створюють власні інформаційні продукти, які представляють на своїх веб-сайтах. Бібліотеки України для дітей активно долучаються до розширення українського бібліотечного Інтернет-простору. За даними на 1 січня 2006 року, серед 70 самостійних сайтів бібліотек та централізованих бібліотечних систем мережі публічних бібліотек України, 15 – сайти бібліотек для дітей. Зазначимо, що дитячі бібліотеки не обмежуються поданням статичної інформації про бібліотеку та її фонди (режим роботи, структуру, історію, пріоритетні напрями розвитку, правила користування, послуги, гуртки, клуби, об'єднання), а все сміливіше представляють на власних сайтах різноманітні мультимедійні продукти: динамічну бібліографічну, краєзнавчу та фактографічну інформацію, оцифровані видання, інтерактивні ігри й вікторини, аудіовізуальні матеріали. Надаючи необмежені можливості для ілюстрування, посилюючи ефект наочності мультимедійні продукти зробили бібліотечну продукцію більш "живою", привабливою, доступною.

Пам'ятаючи про специфіку сприйняття інформації своїми основними користувачами – дітьми – бібліотеки шукають можливості подати матеріал весело, в ігровій формі.

Традиційні бібліографічні матеріали також значно "осучаснились": вони не просто представлені в електронній формі, а пропонують користувачам здійснити подорож по сторінках періодичних видань. Популярною серед користувачів стала найбільша на цей час інтерактивна бібліографічна служба «Віртуальна бібліографічна довідка» публічних бібліотек України, яку започаткувала у 2003 році Національна бібліотека України для дітей. Сьогодні до неї приєдналися ще 7 книгозбірень. Щоденно досвідчені бібліографи виконують 16 запитів різноманітної тематики, і, в середньому, 100 віддалених користувачів здійснюють пошук в «Архіві виконаних довідок». Бібліографічну допомогу схвально оцінюють і студенти, і діти, і спеціалісти.

Набуло розповсюдження створення і представлення на сайтах інформаційних ресурсів краєзнавчого спрямування. Саме їхнє вивчення і використання може допомогти нашим користувачам краще пізнати Україну, познайомитись з особистостями, чиї імена вписані в історію нашої держави.

Все частіше на сайтах з'являється повнотекстова інформація: цікаві статті з дитячих журналів, твори поетів та письменників краю. Проте подаючи такі матеріали, ми маємо зважати на чинний Закон про авторські права. Популярністю користується віртуальний музей дитячої книги, розміщений на сайті Національної бібліотеки України для дітей. Користувачі можуть ознайомитися з кращими зразками української та російської дитячої книги, виданої у 20-х роках XX ст. з ілюстраціями відомих художників. Постійно поповнюються новою інформацією тематичні повнотекстові бази даних, призначені як дітям, так і організаторам дитячого читання. Слід звернути увагу на такі з них, як "Екологічна сторінка для сімейного читання", де подано основні екологічні акції, словничок юного еколога, сторінки Інтернет присвячені екології, - посилання на деякі книжки та статті, що допоможуть у правовому навчанні.

Не залишились поза увагою дитячих бібліотекарів і аудіоресурси. Вперше на бібліотечному сайті, а саме на сайті Херсонської обласної бібліотеки для дітей, були представлені записи, які можна прослухати в режимі on-line: календарно-обрядові пісні, гімн бібліотеки.

Звичайно, сайти дитячих бібліотек неможливо уявити без творчості юних. Дитячі роботи роблять сайти "живими", приваблюють більше відвідувачів, допомагають дітям самовиявитися. На сайтах можна помилуватися роботами учасників та переможців мистецьких конкурсів, оцінити творчість юних фотографів, web-майстрів та створювачів власних книжок. І за кожною роботою - дитина, з власними досягненнями та своєю невеличкою перемогою над собою. І все це залишиться в пам'яті дитини на багато-багато років. А це – також авторитет дитячої бібліотеки, її значення, її місія.

Розглядаючи багатогранність інформатизації бібліотек для дітей, слід зауважити, що вони для успішного виконання своїх соціальних функцій не протиставляють себе і свої традиції новій епосі, а намагаються поєднати власні досягнення з сучасними технологіями, координують свої зусилля, взаємодоповнюючи, а не дублюючи інформаційні матеріали. Подальший розвиток бібліотеки для дітей бачать у створенні мультимедійних ресурсів краєзнавчого та країнознавчого спрямування, інтерактивних продуктів рекомендаційної бібліографії, візуальному представленні багатогранної дитячої творчості.

И.В. Остапова
/г. Киев/

ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ

Среди всех цифровых ресурсов особое место занимают лексикографические продукты, в частности, словари. Словарь представляет собой компактную, хорошо структурированную информационную среду, максимально упрощающую пользователю доступ к лингвистическим ресурсам. В настоящее время признается, что лексикографированию (то есть представлению в форме словаря) поддается любое языковое явление или отношение, что отражается в номенклатуре, структуре и объеме словарей, призванных обеспечивать полную – насколько это возможно – фиксацию отмеченных ресурсов.

В современном обществе словари несут двойную нагрузку: с одной стороны, они выполняют свою традиционную роль информационно-справочных лингвистических систем, с другой – являются структурами данных для цифровых средств обработки текстов на естественном языке, в первую очередь, для различных режимов автоматической индексации. Именно использование словарей для автоматического индексирования стимулирует развитие методов и средств представления их в цифровой среде.

На сегодняшний день цифровые словари существуют в двух ипостасях: во-первых, это переведённые в цифровую форму тексты печатных словарей, во-вторых, это изначально созданные компьютерные лексикографические системы и лексикографические базы данных, в которых явно промаркированы структуры соответствующих лексикографических моделей. Сегодня вся совокупность этих цифровых словарных систем представляет собой цифровые лексикографические ресурсы, их можно классифицировать следующим образом:

1) результаты определенных лингвистических исследований, оформленные в виде лексикографических баз данных;

2) исследовательские лексикографические базы данных, с помощью которых можно изучать те или иные аспекты языковой системы;

3) завершённые лексикографические продукты, оснащённые развитым пользовательским интерфейсом, которые используются как справочно-лингвистические системы, источник определённых лингвистических фактов и конструктивы для формирования новых лексикографических продуктов;

4) резидентные лексикографические системы, используемые в контурах средств автоматического индексирования лингвистических структур или как инструментальные способы для поддержки лексикографических процессов и индексирования тех языковых структур, для которых еще не разработаны автоматические процедуры индексирования;

5) инструментальные лексикографические системы, ориентированные на поддержку процессов создания новых словарных продуктов.

Теоретической основой для построения такого рода объектов является разработанная в Украинском языково-информационном фонде (УЯИФ) теория (и на ее базе методология) лексикографических систем, которая предоставляет

и концептуальный аппарат для разработки интерфейсных схем, дающих возможность пользователям получить доступ к цифровым лингвистическим ресурсам.

Эти интерфейсные схемы должны удовлетворять следующие требования:

1) обеспечить совместное использование как людьми, так и цифровыми агентами (программами) общего понимания структуры лингвистической информации;

2) предоставить возможность для анализа совокупных знаний в области естественного языка независимо от источника знаний;

3) дать доступ к апробированной и квалифицированной лингвистической информации независимо от уровня лингвистической компетенции пользователя.

В УЯИФ создан ряд лексикографических продуктов на основе методологии лексикографических систем. В частности, цифровая версия Этимологического словаря украинского языка (ЭСУЯ). Для этого словаря построен и реализован языковый интерфейс, который предлагается как базовый для построения аналогичных интерфейсов для любого этимологического словаря. Лексикографическая база данных, разработанная для ЭСУЯ, может быть использована для цифровых версий других национальных лексикографических словарей, в частности, Этимологического словаря русского языка М.Фасмера. С целью обеспечения гибкости лексикографической системы, способной эволюционировать в цифровой среде, была построена лексикографическая модель данных, которая позволила вычленить основные структурообразующие элементы этимологических словарей. Инструментальный комплекс, построенный для поддержки цифровой версии (редактирование любого структурного элемента) может быть развит как инструмент для создания новых цифровых этимологических словарей.

О.С. Олійник
/м. Київ/

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖІ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК В КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Значну частину аналітичних робот в галузі інформації присвячено порівнянню переваг та недоліків різноманітних рішень щодо технічного, програмного, технологічного забезпечення інформаційних систем та аналізу їх технічних характеристик. Питання щодо власно інформації, її змісту, необхідності для користувачів, зручності використання і т.ін. часто полишаються поза увагою. Разом із тим відомо, що саме склад та якість інформаційних ресурсів визначають споживчі характеристики будь-якої інформаційної системи, а також доцільність використання певних програмно-технологічних рішень. Велике значення має сполучення різних інформаційних ресурсів під час їх формування та використання для вирішення питань економічного та соціального розвитку. Зазначимо, що формування та ефективне використання ресурсів науково-

технічної інформації має відбуватися на тлі інтеграції у світовий простір та сприяти розвитку ринку інформаційної продукції та послуг.

Важливим напрямом в останні роки постає розробка електронних бібліотек інформаційних систем нового класу. Зауважимо, що автори однієї з перших програм "Digital Libraries Initiative (DLI)" (у США вона має національний статус) використовували назву " Digital Library", а не "Electronic Library", аби підкреслити той факт, що переважного значення набуває цифровий вигляд інформаційних ресурсів та відповідні технології. На симпозіумі в Санте-Фе (1997), яка була присвячена другій фазі програми DLI (DLI-2), було підкреслено, що не бажано ототожнювати електронні бібліотеки із сукупністю оцифрованих колекцій та інструментарію керування ними. Під колекцією розуміють найбільш поширену форму організації інформаційних ресурсів в електронних бібліотеках. Електронні бібліотеки потрібно сприймати у більш широкому розумінні, як середовище, яке поєднує колекції, сервіси та людей для підтримки суцільного життєвого циклу створення, розповсюдження, використання та збереження даних, інформації та знань.

Створення розподіленої мережі електронних бібліотек, безумовно, потребує значних ресурсів та координації зусиль різних державних, регіональних та місцевих органів влади, громадських та комерційних структур, які працюють в галузі науки, культури та освіти. Особливу увагу слід приділяти сполученню використовуваних стандартів та технологічних рішень, а також правовим аспектам функціонування електронних бібліотек, включно із проблемами інтелектуальної власності.

За словами експертів, на сьогодні серед країн-членів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) існує розуміння стосовно необхідності внесення змін до міжнародних договорів у зв'язку з появою нових технологічних засобів передавання інформації. Певним чином це пов'язане з тим, що почастішали випадки злому кодів доступу до цифрових каналів телебачення, хакерські проникнення до локальних мереж та інші протиправні дії в Інтернеті. Все це призвело до посилення тиску на ВОІВ з боку інтернет-провайдерів та провайдерів кабельного телебачення. Європейський парламент у вересні 2003 р. затвердив Директиву про патентоспроможності винаходів, які реалізовано за допомогою ПК (Directive on the Patentability of Computer-Implemented Inventions), чим запровадив так звані софтверні патенти. Відповідно до цих нормативних актів, всі програмні розробки мають бути захищені точно такими же патентами, як і інші об'єкти права ІВ.

Успіх Internet та Web спричинилися зростанню розробок, які поєднані загальним терміном "наукові електронні видавництва", які, в свою чергу, призводять до радикальної зміни парадигми публікації наукових результатів. До них належать: електронні видання існуючих видавництв; підвищення популярності електронних архівів, які постають як сховища для швидкої публікації наукових результатів у окремих дисциплінах; швидке зростання репозиторіїв наукових організацій, коли безпосередньо наукові організації, або їх бібліотеки надають інфраструктуру для самостійного друкування наукових результатів; нарешті, створення Web-сайтів, де наукові співробітники публікують результати дослідницьких проектів.

Революція у інформаційно-комунікаційних технологіях (ІКТ) надає великі можливості, але в той же час створює і численні проблеми. На сьогодні переваги революції у галузі інформаційних технологій нерівномірно розподілені поміж розвиненими країнами та країнами, які розвиваються, а також в межах самих країн. Разом із тим ці технології спроможні суттєво послабити вплив "традиційних" перешкод, особливо тих, які пов'язані із часом та віддаленістю. Наявність широкого публічного набутку – найважливіша складова розвитку інформаційного суспільства, яка забезпечує такі переваги, як отримання освіти, створення нових робочих місць, інноваційна діяльність, розгортання перспектив у господарській сфері та науковий прогрес. Інформація, яка становить публічне надбання, повинна бути легкодосяжна та разом із тим повинна бути захищена від нелегітимного привласнення. Особливого заохочення повинні отримувати дії, які сприяють забезпеченню загального та рівноправного універсального доступу до наукових знань та створенню і розповсюдженню науково-технічної інформації, включно з ініціативами стосовно організації вільного доступу до наукових публікацій.

І.О. Бірюкова
/м. Харків/

ІМІДЖ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК ЗАСОБАМИ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ. ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ СЕРЕД КОРИСТУВАЧІВ ВСЕСВІТНЬОЇ МЕРЕЖІ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ

Український Інтернет сьогодні переживає період вибухового зростання, накопичуючи величезну кількість різноманітної інформації, частина якої знаходиться і в електронних бібліотеках. Щоб не загубитися в цьому бурхливому потоці, потрібно постійно знаходитися "на плаву", дотримуючись грамотної та ефективної політики, бо основний життєвий цикл електронних бібліотек проходить в Інтернеті.

Одним із способів підтримки відвідування і впізнання сайту бібліотеки є Інтернет-реклама. Це один із наймолодших типів реклами, який сьогодні не має узагальненого визначення, але його використання доводить, що це є перспективний інструмент, гідний уваги рекламодавця. Питання, пов'язані з сучасними рекламними та маркетинговими комунікаціями, з дослідженнями Інтернет-аудиторії та вимірюванням об'єму Інтернет-ринку, з оцінкою ефективності рекламної кампанії, – сьогодні недостатньо вивчені. Не знайшли віддзеркалення вони і в українському законодавстві, також практично відсутні вітчизняні теоретичні розробки цієї тематики.

Отже, актуальним, своєчасним, цікавим є вивчення проблеми організації та методики іміджевої реклами електронної бібліотеки, як доведення реальної ефективності Інтернет-реклами.

На сучасному етапі бібліотеки почали відкривати для себе силу репутації, або як її іноді прийнято називати, іміджу. Використання основ маркетингу в

бібліотечній справі відкриває для бібліотек широкі можливості (імідж, реклама, маркетинг - поняття взаємопозв'язані). Але проблема в тому, що в бібліотечній практиці не набуло широкого розповсюдження використання основних елементів маркетингу, а саме - формування іміджевої політики фірми.

Імідж - одна з основних причин перемоги або поразки в бізнесі і суспільному житті. Створення сприятливого іміджу не обходить стороною і електронні бібліотеки, оскільки поняття іміджевої реклами є ключовим моментом в діяльності фірми з поширення бібліотечних контактів та гідного просування бібліотеки в міжнародному інформаційно-бібліотечному сітьовому просторі.

Іміджева політика бібліотеки - це певна система прийомів, заснованих на знанні людської психології, які, викликаючи зацікавленість читача, спонукають його приходити знову і знову; це складний багатоступінчастий процес; одним із найважливіших його елементів є формування іміджу через рекламу.

Сітьова реклама може бути як явною, так і прихованою.

Явна - та, яка привертає увагу візуально. Її можна прочитати, побачити, запам'ятати тощо. Це, наприклад, банер на вебсайті, стаття, оголошення, посилання в Web-каталогах тощо.

Акції, конкурси, вікторини - це прихована реклама, до неї не можна доторкнутися руками, прочитати чи побачити. Користувачі та відвідувачі бібліотеки її відчувають. До прихованої реклами, що впливає на позитивний імідж, можна віднести також і ввічливі, швидкі, грамотні консультації працівників бібліотеки на запити читачів.

Реклама - не обов'язкове платне явище. Рекламні дії можуть здійснюватися й силами працівників бібліотеки. Головне, щоб в колективі була атмосфера пошани і зацікавленості у власному читачі.

Отже, створення іміджу - це постійний процес вдосконалення стилю і філософії компанії, розробки нових атрибутів і вдосконалення старих, перегляд ідей і пошук нових підходів. А Інтернет-реклама є одним із засобів формування іміджу електронної бібліотеки.

ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТІВ У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

О.В. Матвієнко
/м. Київ/

РОЗВИТОК ПРОФЕСІОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ – СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ВИМОГА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Розвиток інформаційної інфраструктури суспільства став чинником розвитку, поповнення та урізноманітнення сфер діяльності фахівців інформаційного профілю і, як наслідок, професіоналізації інформаційної сфери суспільства. Характер і зміст цього професійного простору сьогодні здійснює визначальний вплив на розвиток суспільства і підтримку його цілісного, збалансованого і сталого розвитку. Диверсифікація поля професійної діяльності фахівців інформаційного профілю зумовлює необхідність розвитку професіології інформаційної сфери.

Професіологія – це галузь знань, яка забезпечує створення соціально та педагогічно орієнтованої системи включення людини у професійну діяльність, вивчає закономірності, які відображають розвиток професійних видів діяльності, розвиток соціальних інститутів, які виконують включення людини до професійної діяльності, накопичення, збереження, передавання і раціонального використання професійного досвіду людини. Одержані професіологією знання створюють цілісне уявлення про процеси, які відбуваються у сфері професійної праці.

Поняття «професіологія» має виражений педагогічний контекст, оскільки до статусу педагогічних ми відносимо всі ті явища, в яких розгортаються (у конкретних або узагальнених умовах) процеси цілеспрямованого формування людини. Відтак, дослідження професіології безпосередньо стосуються таких напрямів педагогічних досліджень:

- предмета професійної педагогіки, як галузі педагогічної науки, яка розглядає цілеспрямований навчально-виховний процес підготовки фахівця – питання професійного навчання, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації у всіх видах і рівнях освітніх закладів;
- предмета соціальної педагогіки, як науки про закономірності взаємодії людини і соціального середовища (зокрема, професійного) у різних умовах життєдіяльності людини (в даному випадку - її професійної самореалізації, включення до професійної діяльності).

Професіологія містить, як органічну складову, напрацювання теорії і практики професійної педагогіки в частині побудови моделі фахівця, визначення цільової функції професійної освіти, відповідно до якої відбувається добір і структурування змісту підготовки фахівця. Причому результати досліджень у

галузі теорії і практики професійної освіти є принципово важливими і необхідними для професійної самореалізації молодих фахівців - їх професійну самоідентифікацію, професійну адаптацію, професійне самоствердження.

Застосування узагальнюючого, але неунормованого термін «фахівець інформаційного профілю» (інколи «інформаційний фахівець») який, однак, широко застосовується як у системі усних професійних комунікацій, так і у наукових публікаціях фахівців, свідчить про намагання певним чином позначити приналежність до «інформаційної професії» як виду трудової діяльності, що виник у результаті суспільного розподілу праці і вимагає для її виконання здібностей, теоретичних знань і практичних навичок, і спрямувати її професіологічне дослідження для групи споріднених спеціальностей. Відповідно, концептуальних підходів потребує і професійна інформаційна освіта [3].

В Україні сьогодні наявні три спеціальності, у межах яких відбувається підготовка фахівців інформаційного профілю: «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство», «Документознавство та інформаційна діяльність», «Міжнародна інформація». Системно дослідженими (але, безумовно, не вичерпаними) є проблеми бібліотечної професіології (А.С.Чачко [4] та ін.). У процесі наукових пошуків знаходяться дослідники, які ставлять за мету побудову системної моделі фахівця-документознавця (окремі публікації та одна захищена кандидатська дисертація Гайсинюк Н.А. [2] не дають цілісного уявлення про модель фахівця). Практично не виявлено наукових робіт (за винятком статті Алькема В.Г. і Картунова О.В. [1]) з обґрунтування цілей та змісту навчання фахівців з міжнародної інформації.

Отже, слід констатувати, що інституціоналізовані в Україні напрями підготовки фахівців інформаційного профілю фактично не забезпечені (за винятком підготовки бібліотечних фахівців) науково обґрунтованими рекомендаціями для освітньої сфери: при очевидно необхідному соціальному замовленні не виконано системно-структурний аналіз професійної підготовки і професійної діяльності, не розглянуті суттєві зв’язки та відношення у системі «людина-професія», не вивчені особливості професійної діяльності фахівців, відповідно до яких має відбуватись системна розробка змісту фахової підготовки.

Розвиток професійного простору в інформаційній сфері потребує розробки інформаційної професіології на принципах:

- комплексності аналізу особливостей професії (виробничу характеристику професії та її спеціальностей, соціально-психологічну, педагогічну (обсяг знань і умінь, термін професійної підготовки тощо) характеристики професійної діяльності;
- диференціації, який вимагає враховувати специфіку різних спеціальностей, які входять до даної професії;
- типізації, який передбачає об’єднання різних професій у певні групи за подібністю вимог до психологічної структури фахівця.

Тенденції інформатизації свідчать про подальший розвиток і урізноманітнення інформаційного професійного простору. Розробка професіології інформаційної сфери є необхідною умовою внесення певної впорядкованості і керованості у процеси, що відбуваються як у професійному середовищі інформаційної сфери, так і в освітній сфері підготовки інформаційних фахівців.

Література:

1. Алькема В.Г., Картунов О.В. Сучасні підходи та особливості підготовки фахівців із спеціальності «Міжнародна інформація» // Вчені записки / Університет економіки та права «КРОК».- Вип.10.-2004.- С.211-229.

2. Гайсинюк Н.А. Педагогічні засади підготовки документознавців в умовах інформатизації суспільства: Автореф.дис...канд.пед.наук: (07.00.08 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство) / КНУКіМ.- К., 2003.- 24 с.

3. Матвієнко О.В. Інформаційна освіта: інноваційні аспекти: Монографія. - К.: КНУКіМ, 2003.-126 с.

4. Чачко А.С. Библиотековедение в человеческом измерении.- К.- М., 2000.-168 с.

Л. Я. Філіпова,
О. В. Олійник
/м. Харків/

ІНТЕГРАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНИХ, ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Одним з найважливіших напрямків розвитку методики викладання дисциплін в університетах є застосування нових досягнень комп'ютерної індустрії. Більшість провідних освітніх центрів і університетів по всьому світі вже впровадили й успішно використовують можливості й переваги технологій Інтернет. Отже, відбувається впровадження інновацій на рівні парадигми освіти. Проте, як відомо, педагогічний процес вивчає не лише педагогіка. Виховання й освіта перебувають у центрі уваги психології, соціології, історії, культурології, філософії, а також бібліотечно-бібліографічної науки і практики.

Сучасна інформаційно-бібліотечна галузь характеризується формуванням нової освітньої концепції бібліотеки, тобто системи уявлень про призначення бібліотеки в суспільстві і сутності її роботи з читачами в контексті безперервної освіти. Роль бібліотек в освітньому процесі обумовлена їхніми інформаційними можливостями (фондами, довідково-бібліографічним апаратом, інформаційно-бібліотечними ресурсами в цілому), послідовною роботою щодо забезпечення кваліфікованої інформаційної підтримки процесу навчання і необхідністю додаткової освіти в галузі інформаційної культури особистості. Нова гуманітарна парадигма вимагає зміни змісту діяльності бібліотек щодо створення освітнього середовища. Її підґрунтям, на думку фахівців, повинна стати аксіологічна концепція, відповідно до якої сутністю цієї діяльності є формування в читачів ціннісного ставлення до культури в цілому та до книги і читання зокрема. На базі нових комунікаційних технологій відбувається зміна інформаційного середовища, що сприяє інтеграції знань. Створення інформаційно-бібліотечних систем, реалізація принципів дистанційної освіти в бібліотечній діяльності дає підстави говорити про передумови створення єдиного інформаційно-освітнього середовища.

Бібліотечно-бібліографічна технологія може розглядатися як модифікація інформаційної технології у зв'язку з тим, що виступає складовою частиною останньої. З іншого боку, і бібліографічні, і інформаційні технології в основі мають загальні технологічні процеси, такі як: збирання, обробка, збереження, пошук і поширення інформації. Інакше кажучи, бібліотечна і бібліографічна технологія має багато спільного з інформаційними технологіями, якщо їх розглядати з точки зору реалізації процесів функціонування інформації будь-якого типу (фактографічної, концептуальної, бібліотечної чи бібліографічної).

Інформаційні технології є провісниками зародження парадигми освіти нового типу, завдяки якій здійсниться тенденція, що реалізує завдання формування вільної творчої особистості в навчальному процесі, де учень по-справжньому стане суб'єктом пізнавальної діяльності щодо пошуку, обробки, осмислення й використання зростаючої і мінливої інформації. Інформаційні технології навчання входять у поняття "технологія навчання" як процесуальну частину дидактичної системи, що є видовим до родового "педагогічні технології". Тобто вони відносяться до одного з аспектів визначення поняття "педагогічна технологія" як комплексного, інтегративного процесу, що використовує з педагогічною метою комп'ютерні засоби поряд з іншими. З іншого боку, інформаційні технології навчання розглядаються як інноваційні елементи, що поєднуються з традиційною технологією освіти як удосконалення основних компонентів педагогічної системи, внаслідок чого вони включаються в інформаційно-комп'ютерну парадигму, головною перевагою якої є широка можливість навчати на відстані завдяки всесвітній комп'ютерній мережі Інтернет, переважно засобами дистанційного навчання.

У результаті вищевикладеного можна говорити про два підходи до розгляду освітнього процесу в бібліотечній сфері, зокрема реалізації в ній інформаційно-комп'ютерної парадигми, а саме: з точки зору педагогіки, педагогічних технологій ("зовнішні" чинники впливу); з точки зору об'єктивних потреб бібліотечної практики як предмета навчання, що характеризуються такими чинниками ("внутрішніми"), як: активізація педагогічної функції бібліотеки як соціального інституту (навчання читачів/користувачів) і впровадження в діяльність бібліотек на рівні всіх її функцій комп'ютерних та Інтернет-технологій.

А.Ф.Манако,
К.М. Синица,
А.П. Войченко
/г. Киев/

ИННОВАЦИИ И НЕПРЕРЫВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ДЛЯ ВСЕХ: ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ГЛОБАЛЬНОГО НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Технологический прорыв, произошедший в конце прошлого века, заставил пересмотреть стратегии развития образования и науки, попытаться осмыслить свершившуюся технологическую революцию, осознать вызовы глобализации и

получить первые результаты. Сейчас наступило время формирования стратегий дальнейшего развития. В первую очередь это касается проблемы организации доступа к информации и образованию для всех с целью обеспечения развития информационного общества в Украине и его последующей фазы - общества знаний.

Формируется глобальное научно-образовательное пространство, развивается инфраструктура непрерывного образования, возникают новые задачи:

- подготовка людей к жизни в информационном обществе и его последующей фазе – обществе знаний;
- гармонизация процессов глобализации мирового научно-образовательного пространства с процессами, обеспечивающими функционирование национальных научно-образовательных систем;
- создание новой методологии, поддерживающей многократное использование новых знаний и технологий их быстрого обновления;
- создание новой образовательной среды – «жизненного пространства информации» для удовлетворения потребностей науки и образования;
- построение моделей стратегического прогнозирования долговременного развития инфраструктуры непрерывного образования.

Развитие современной научно-образовательной инфраструктуры как каркаса глобального научно-образовательного пространства, должно базироваться на социальных, экономических, педагогических, технологических и организационных инновациях [1] Акцент должен делаться на повышении качества менеджмента знаний, информации и инноваций, доступности научно-образовательной информации и учебных ресурсов, повышения качества образования и, в конечном итоге, на повышении ценности результатов труда, продуктивности индивидуальной и коллективной работы.

Глобализация является объективным процессом, тенденция развития которой не может быть прямолинейной, а представляет собой сложную спираль, некоторые отрезки которой в течение определенного времени демонстрируют существенные спады. Глобализация информационных и образовательных процессов может быть описана рядом предпосылок, которые являются основной движущей силой, а именно: производственные, научно-технические и технологические, организационные, экономические, информационные, политические, социальные и культурные.

Международный научно-учебный центр информационных технологий и систем НАН и МОН Украины является национальным координатором межправительственной программы «Информация для всех». Кафедра ЮНЕСКО «Новые информационные технологии в образовании» проводит большую работу по многим направлениям, связанным с развитием использования современных ИКТ для науки и образования. На протяжении последних лет было проведено большое количество мероприятий при активной поддержке ЮНЕСКО, направленных на широкое обсуждение и формирование ключевых вопросов развития информационного общества, развития сетевых сообществ, сохранения цифрового наследия, подготовки молодежи к жизни в информационном обществе. Разработан ряд новых учебных программ.

При подготовке преподавателей к широкому использованию ИКТ в своей профессиональной деятельности особое внимание уделяется современным подходам к созданию учебных информационных ресурсов, мультимедиа, работе с электронными библиотеками (в т.ч. и средствами «Greenstone» [3] для создания и ведения небольших коллекций учебного назначения).

Создано также семейство программных продуктов, которые можно использовать в научно-образовательных учреждениях для поддержки работы с информацией. Получен ряд авторских свидетельств.

Література:

1. Манако А.Ф. «Роль инноваций в развитии непрерывного образования» Международный семинар “Построение общества знаний для молодежи путем использования технологий 21 столетия” К., 2005. - С. 123-130.

2. Манако А.Ф. «Информационные ресурсы для непрерывного обучения». Журнал УСИМ: 2002 - № 3. С.41-49.

3. Greenstone Digital Library Software URL: http://www.greenstone.org/

В.Я. Яковенко,
Я.В. Лендел
/г.Донецк/

ПРОЕКТНЫЙ ПОДХОД В АКТИВИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ

Обучение созданию информационных продуктов требует использования проектного одхода, когда создается под конкретную проблему междисциплинарная команда и система работ, которые приводят к появлению действующего знания. Так, задание на разработку и введение в эксплуатацию веб-сайта кафедры потребовало выполнения четырех этапов проекта, продукты которых различны (обследование и разработка технического задания, составление эскизного проекта, создание программного продукта, введение в эксплуатацию и обновление сайта) и необходимо использовать знания (умения, навыки) ряда курсов.

Техническое задание (ТЗ) на создание сайта включало постановку задачи (на какие вопросы должен отвечать сайт), определение общего бюджета финансирования, подготовка материалов для сайта и т. д.

Основные решения, предусмотренные в ТЗ:

Цель. Спроектировать и ввести в эксплуатацию web-сайт кафедры информационных систем управления экономико-правового факультета Донецкого национального университета огласно техническому заданию (ТЗ), затратив на это 50 календарных дней и 100 человеко-часов.

Структура сайта. Сайт содержит следующие html страницы:

1.Главная страница – История (история создания кафедры и

специальности, общая характеристика кафедры, содержит гиперссылки, обеспечивающие переход на следующие разделы);

2) информация об учебном процессе;

3) дисциплины кафедры;

4)состав кафедры;

5)заочное и ускоренное обучение;
6) абитуриенту;
7) выпускники;
8) наука;
9) гостевая книга.

Общее количество html страниц сайта определяется веб-дизайнером самостоятельно, исходя из общего объёма предоставленных материалов.

Технологии, применяемые при разработке сайта. Технология ASP.NET – программируемая конструкция, основанная на NET Framework и используемая для создания web-приложений. ASP.NET Web Forms (Web-формы), которые являются частью приложения ASP.NET, предоставляют простой путь создания динамических web-сайтов (dynamic Web sites). Выбор данной технологии обоснован необходимостью защиты информации (аутентификации для получения прав просмотра защищенных страниц сайта) и пользования интерактивной службой сайта (гостевая книга).

В базу данных посылается запрос, проверяющий, зарегистрирован ли этот пользователь в базе данных. В противном случае пользователь будет иметь ограниченный доступ к файлам, не сможет оставить свое сообщение в гостевой книге. После того, как пользователь проходит аутентификацию, он получает свои права, т.е. доступ на просмотр тех или иных страниц. При попытке зайти на страницы сайта с ограниченным доступом путем введения адреса в строке URL пользователь автоматически попадает на стартовую страницу.

Проектирование базы данных. Согласно ТЗ, имея весь объем и состав текстовой, графической, табличной информации, создана БД в СУБД MS SQL Server 2000, в которой можно создавать нужные запросы для получения той или иной информации, необходимой для динамического заполнения web-страниц.

Web-сайт кафедры ИСУ требует 3,5 Мб дискового пространства, а также внесение изменений с полугодовой периодичностью. Установка сайта кафедры осложнена низкой пропускной способностью канала связи между сайтом ДонНУ и сайтом экономико-правового факультета, что практически блокирует выход на сайт кафедры. Для решения возникшей проблемы реализуется решение о размещении сайта на сервере другой организации с необходимыми гиперссылками на университет (факультет).

О.Ю. Бучковська
/м. Рівне/

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТА

Розвиток освіти в Україні повинен забезпечувати формування творчої особистості з високими моральними якостями та інтелектуальним потенціалом. З цією метою в країні здійснюється реформування і модернізація змісту, форм та методів навчання, які орієнтовані на європейську інтеграцію та загальнолюдські цінності, адже розвиток інформаційної цивілізації потребує забезпечення соціально-економічної та духовної сфери кваліфікованими фахівцями.

В процесі свого розвитку сфера освіти нашої країни зазнає зовнішніх впливів, пов’язаних із процесами глобалізації, швидким розвитком і поширенням промислових та споживчих комунікаційних технологій, все це призводить до трансформації процесів навчання, які повинні формувати та підтримувати новий рівень міжлюдських відносин. Специфіка такого рівня відносин при переході до інформаційного суспільства пов'язана з необхідністю сучасної людини бути здатною забезпечувати свої інтереси, потреби, сподівання саме за допомогою комунікації. Сучасне суспільство характеризується також посиленням взаємозалежності людей, що, в свою чергу, вимагає більш складної соціальної, політичної і економічної взаємодії саме за допомогою нових способів комунікації.

Всебічний аналіз різних вимірювань комунікації дозволяє говорити, що суспільні, гуманітарні, природничі та технічні науки є базовими і необхідними для вивчення комунікації. Їх вивчення повинно передувати або відбуватися паралельно із опануванням знань комунікативної теорії і розглядати комунікацію з точки зору вивчення свого предмета. Такий підхід дозволить формувати у майбутнього спеціаліста комунікативну компетентність, яка полягає у нарощуванні теоретичного та практичного досвіду спілкування між людьми. Майбутній спеціаліст повинен не тільки усвідомлювати свої суспільні відносини як набуття професіоналізму, прагнення порозуміння одне одним, а й набувати певного досвіду відповідної поведінки у суспільстві, бути соціально мобільним. Причому динамічний характер розвитку суспільства, ускладнення процесів самовизначення особистості підвищує роль комунікативної взаємодії на міжособистісному, груповому та масовому рівнях комунікації. Тому комунікативна компетентність залежить як від індивідуальних якостей людини, так і від впливу зовнішнього середовища. Обидва чинники є вирішальними для окреслення життєвих пріоритетів особистості.

Джерелами формування комунікативної компетентності є досвід спілкування у формальних та неформальних ситуаціях, властивості особистості щодо сприйняття мистецтва та вивчення мов, загальна ерудиція, соціокультурний та нормативний досвід, знання, набуті в процесі навчання. Це, так би мовити, константи комунікативної компетентності, однак сама вона носить динамічний характер, що відображає зміни у навколишньому середовищі, яке поєднує ознаки матеріального та віртуального сприйняття дійсності. А в подальшому, розвиток електронних комунікацій повинен зробити людину здатною існувати в кількох динамічних комплексах досвіду - ближніх і віддалених, матеріальних і символічних. Тому майбутній спеціаліст у процесі навчання повинен оволодіти високим рівнем мовного розвитку для вільної та успішної передачі та сприйняття інформації, повинен володіти і розуміти невербальну мову спілкування, вміти контактувати з людьми, виходячи з мовної, комунікативної та соціальної ситуації. Важливу роль у формуванні знань та навичок, що складають комунікативну компетентність, грає вміння встановлювати комунікативні цілі, аналізувати особистість співрозмовника і впливати на нього таким чином, щоб досягти поставленої мети і справити позитивне враження. Таких знань щодо формування комунікативної культури можна досягти за умови всебічного та системного

вивчення гуманітарних та природничо-наукових дисциплін, а також дисципліни з основ теорії комунікації.

Сучасні вимоги до освітнього та культурного рівня майбутнього спеціаліста продиктовані необхідністю раціоналізації механізмів управління всередині суспільства та на міждержавному рівні. Також процеси глобальних демократичних перетворень затверджують діалог як пріоритетну форму спілкування, яка протистоїть уніфікації спілкування, оскільки передбачає самостійний вибір, активність учасників, визнання їх цінності, значимості та свободи.

Для успішної взаємодії в глобальному інформаційному просторі сучасна людина повинна мати високий рівень професіоналізму, бути відповідальною за результати своєї діяльності, бути комунікативно компетентною, тобто прагнути до порозуміння і налагодження міжлюдських контактів, які розширюють і змінюють комунікативне середовище сучасного суспільства. Ускладнення суспільного життя підвищує роль особистості у повсякденному житті суспільства та його культури. Саме комунікативна компетентність повинна виробити найбільш оптимальні механізми управління суспільством, в якому глобальні демократичні перетворення носять як позитивний, так і негативний характер.

С.В. Харченко
/м.Київ/

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ Й КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА

Освіта стає способом обміну інформацією між людьми, оскільки відбувся перехід від індустріального суспільства до інформаційного.

Активний інформаційний обмін став сутністю всього процесу інформатизації, набув глобального характеру і став визначальною ознакою рівня розвитку держави у світовому співтоваристві. Входження у світове товариство, крім іншого, на освітньому рівні передбачає прийняття засадничих положень Болонського процесу, який забезпечує мобільність та конкурентоспроможність фахівців. Реалізація положень Болонської декларації у системі вищої освіти і науки України може бути досягнута завдяки впровадженню кредитно-модульної системи організації навчального процесу (далі – КМС).

Серед вимог до організації навчального процесу можна назвати такі: адаптація системи вищої освіти України до вимог Європейської кредитної трансферної системи для забезпечення мобільності студентів у процесі навчання та гнучкості підготовки фахівців, враховуючи швидкозмінні вимоги національного та міжнародного ринків праці; забезпечення студентові можливості навчання за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, сформованої відповідно до вимог замовників та побажань студента, яка сприяє його саморозвитку та підготовці до професійної діяльності; вдосконалення порядку отримання студентом професійної кваліфікації відповідно до вимог ринку праці.

Ці та інші завдання КМС вимагають пошуку, створення, впровадження таких педагогічних технологій, які відповідали б і вимогам Болонської декларації,

і національним традиціям, і вимогам сучасного інформаційного суспільства. До таких технологій, вважається, варто зарахувати ті, що базуються на останніх досягненнях інформатики, новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологіях (наприклад, Internet, мультимедіатехнології тощо).

Інформатизація освіти – процес, у якому політичні, соціально-економічні, технологічні і правові механізми тісно пов'язані на основі застосування комп'ютерів, інформаційних технологій і зв'язку. Критерієм соціального прогресу інформатизації освіти є міра доступності і автономії навчання.

Титова Л.І.
/Київ/

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В САМОСТІЙНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота – це спеціально організована діяльність студентів з урахуванням їх індивідуальних особливостей, спрямована на самостійне виконання навчальних завдань різних рівнів складності як на аудиторних заняттях, так і в позааудиторний час. Метою СРС є її спрямування на виконання соціального замовлення, тобто формування у студентів уміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися у потоці наукової інформації.

Ефективність використання засобів інформаційних технологій в СРС залежить від успішного рішення задач методичного характеру, пов'язаних з інформаційним змістом і способом використання автоматизованих систем у навчальному процесі. На нашу думку, доцільно розглядати автоматизовані системи навчання, що використовуються в конкретній навчальній програмі як програмно-методичні комплекси. В даному випадку під програмно-методичним комплексом розуміється сукупність програмно-технічних засобів і реалізованих з їх використанням методів (методик) навчання, що призначені для рішення конкретних задач навчального процесу.

В зв'язку з цим проектування СРС з курсу "Інформатика та комп'ютерна техніка" повинна проводитись з урахуванням таких аспектів:

- детальним аналізом стандарту спеціальності, а також аналізом стану та перспектив інформатизації невиробничої сфери, що дозволить прослідити тенденції використання комп'ютерних технологій для вказаної спеціальності;
- проектуванням фундаментальної основи курсу інформатики та комп'ютерної техніки (як методологічної бази ІКТ);
- розробка плану безперервної комп'ютерної підготовки на основі врахування міждисциплінарних зв'язків і розгляд курсу «Інформатика та КТ» як вступ до циклу комп'ютерних дисциплін з подальшою її підтримкою рядом спецкурсів з використанням ІКТ у майбутній професійній діяльності випускника;
- проведення моніторинга комп'ютерної грамотності абітурієнтів з метою виявлення їх готовності до вивчення інформатики і подальшого засвоєння комп'ютерних технологій;

- планування індивідуальної науково-дослідної діяльності студентів в галузі ІКТ протягом всього періоду навчання.

Методичне забезпечення СРС з курсу “Інформатика та КТ” може бути організоване у вигляді комплексів по розділах або сукупності суміжних розділів.

Пропонуємо приблизну структуру навчального комплексу:

1. Електронна робоча програма організації СРС. Вона повинна включати короткий зміст тем, винесених на самостійне вивчення, схему їх засвоєння, перелік отриманих знань і вмінь студентами, досвіду діяльності, а також повинна вказувати студенту можливості поглибленого засвоєння того чи іншого розділу та перспективи виходу на науково-дослідницьку роботу студентів.
2. Електронний підручник (або електронні тексти лекцій з курсу).
3. Методичні рекомендації для СРС з дисципліни, що включають аспекти теоретичного матеріалу, а також перелік питань для самоконтролю (отримання знань); типові алгоритми (формування вмінь), практичні (індивідуальні, варіантні) завдання репродуктивного і реконструктивного характеру (отримання досвіду діяльності за зразком), при цьому зміст практикуму повинен бути розбитий на модулі і до кожного модуля формується база знань, тести для самоконтролю, глосарій і список рекомендованої літератури, критерії оцінок знань.

Враховуючи відмічені раніше характерні риси інформаційної компетенції на СРС, слід планувати розділи курсу, що мають практичну направленість і забезпечать студенту вихід на дослідну, навчальну діяльність. Але ці розділи не повинні бути базовими розділами курсу, тобто їх вивчення повинно заснову-ватися на 2-3-х попередніх розділах, засвоєних в ході аудиторних занять. Самостійна робота з кожного розділу повинна попереджатися кількома (не більш 3-х) установчими лекціями, котрі дозволять сформувати у студента мету, задачі і направлення вивчення даного розділу, а також визначити базові поняття.

При викладанні курсу “Інформатика та КТ” має значення побудова лабораторних занять. Для вирішення цих дидактичних задач доцільно на лабораторних заняттях включати студентів у різні види і форми самостійної роботи. Це дозволить їм не тільки оволодіти навиками роботи на комп'ютері, але й використовувати ці навики в подальшому при самостійному вивченні деяких програм, розділів інформатики. При розробці цих занять ми використовуємо рівневі самостійні роботи, котрі розробляються відповідно до рівня активності студентів при їх виконанні. При цьому слід взяти за основу таку градацію робіт студентів залежно від активності та роботи за завданням викладача, зразки виконання якої йому вже відомі. Мета таких завдань – формування та вдосконалення навиків; СРС, що здійснюється без участі викладача і що вимагає вибіркового відношення студентів до відомих йому засобів і методів рішення поставленої задачі; творча робота, що включає елементи самостійного дослідження. При цьому використовуються такі види СРС: самостійна робота за зразком, що вимагає переносу відомого способу рішення завдань і конструктивно-варіативна СРС – на перенос відомого способу з деякою модифікацією в незвичайну внутріпредметну ситуацію.

Продемонструємо організацію СРС на прикладі теми «Табличний процесор MS Excel. Робота з формулами та вбудованими функціями в табличному процесорі Excel».

1. Самостійна робота під час основних аудиторних занять

Студенту запропоновано ознайомитись з темою, яка вивчається в електронному підручнику (або в електронних текстах лекції) і дати відповіді в електронній формі на запитання:

1. Призначення «MS Excel”.
2. Структурні елементи вікна “MS Excel”.
3. Яка програма визначає, що дані у комірці є формулою?
4. Які типи операторів і які операції допустимі у формулі?
5. Які категорії функцій можна застосовувати в табличному процесорі Excel?
6. В яких випадках застосовують абсолютну адресацію комірок?

Далі, здійснити пошук додаткової літератури з теми, наприклад, в мережі Internet на сайті НБУ ім. Вернадського: www.nbuv.gov.ua в електронному каталозі і законспектувати основні розділи з теми. Звіт з виконаної роботи, для здійснення контролю за СРС, студент зберігає в особистій папці під власним прізвищем.

У процесі виконання лабораторної роботи студенти спочатку використовують роботу за зразком на прикладі використання функцій в рішенні задач: це і знаходження суми (автосуми), середнього значення, максимуму, мінімуму тощо.

Наступний етап реконструктивно-варіативна СРС виконується під контролем викладача в формі планових консультацій (СРС під контролем викладача).

На цьому етапі студенти отримують із методичних рекомендацій для СРС індивідуальні завдання для здійснення розрахунків. Так, наприклад, завдання:

1) Розрахувати абсолютну успішність, середній бал за результатами атестації, використовуючи математичні, статистичні та логічні функції.

2) Побудувати діаграму за отриманими результатами і т.ін.

Студенти при виконанні завдання мають змогу отримати необхідні консультації викладача відповідно до графіка СР. Звіт з виконаної роботи також зберігається в папці студента для здійснення контролю за СРС. Контроль можна здійснювати за допомогою електронних тестів з теми.

Позааудиторна СРС здійснюється студентом при виконанні домашніх завдань або в процесі роботи над курсовими, бакалаврськими, дипломними роботами.

Так, наприклад, використовуючи отримані знання з теми “MS Excel”, можна виконати необхідні розрахунки даних з проблеми, що досліджується; продемонструвати відповідні діаграми, що побудовані в Excel за допомогою програми “Microsoft Power Point”, що буде супроводжувати доповідь студента на захисті його науково-дослідної роботи як електронна презентація.

Таким чином, СРС сприяє:

- поглибленню та розширенню знань студентів з дисциплін, що вивчаються;
- формуванню інтересу до пізнавальної діяльності;
- опануванню прийомів процесу пізнання;
- розвитку пізнавальних здібностей;
- подальшому розвитку самоосвіти.

Враховуючи вищевикладене, можна виділити умови, що забезпечать ефективне виконання СРС:

- мотивованість навчального завдання (для чого, чому сприяє);
- чітка постановка пізнавальних завдань;
- алгоритм, метод виконання роботи, знання студентом способів її виконання;
- визначення викладачем форм звітів, обсягу роботи, строків представлення;
- визначення видів консультаційної допомоги (установчі, тематичні, проблемні консультації);
- критерії оцінок знань;
- види та форми контролю (тести, контрольні роботи, семінари тощо).

Обов'язковою умовою ефективності СРС є комплекс методичного забезпечення з кожної дисципліни.

Г.І. Ковальчук
/м. Київ/

ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕКСПЕРТИЗИ РІДКІСНИХ КНИГ

Проблеми підготовки експертів – книгознавців у наш час усвідомлюються все гостріше. Таких спеціалістів потребують митниці, букіністичні та антикварні магазини, музеї, архіви, бібліотеки. Це обумовлено рядом причин, серед них – поява значної кількості пропозицій щодо продажу давніх книжок у зв'язку зі зміною власників приватних бібліотек; мода на збирання раритетів у певної категорії наших громадян, які швидко розбагатіли останнім часом; більша свобода перетину кордонів і намагання деяких осіб вивезти цінні книжки для продажу за кордоном або й навіть для себе у зв'язку з переселенням в інші країни на постійне місце проживання. Існуюче законодавство передбачає процес експертизи книжок, що плануються до вивезення, а отже, постає питання про підготовку таких експертів. Крім того, Україна, як і інші держави світу з багатющою книжковою спадщиною, має нарешті створити загальний реєстр книжкових пам'яток, які зберігаються в державних сховищах. У першу чергу це стосується бібліотек, а також музеїв і архівів. Чи готові співробітники цих установ бути експертами, які спроможні визначати рідкісність і цінність книг? На жаль, далеко не завжди, і це не їхня провина – одержана ними освіта не передбачала здобуття потрібних для цього знань.

Метою цієї публікації є не лише обґрунтування потреби в підготовці таких кадрів, але й обмін невеликим досвідом, одержаним після річного викладання дисципліни „Експертиза рідкісних книг" студентам Інституту культури КНУКіМ, спеціальність 7.020.103 „Музейна справа і охорона пам'яток історії та культури", кваліфікація „історик-музеєзнавець, експерт культурних цінностей".

Завданням курсу є ознайомлення студентів з основними юридичними документами та існуючими міжнародними та вітчизняними програмами щодо рідкісних книг; з'ясування і засвоєння понять "рідкісна", "цінна", "унікальна", "стародрукована" книга, "книжкова пам'ятка"; визначення критеріїв рідкісності

і цінності книжок, зокрема, часу створення книги, матеріалів, техніки створення, художнього оформлення, змісту, кількості існуючих примірників, особливостей екземпляра тощо; ознайомлення з існуючою літературою щодо рідкісних книг і набуття навичок у пошуку бібліографічної інформації про них. Студенти мають одержати уявлення про специфіку опису рідкісних книжок, теоретичні засади щодо їх консервації та реставрації, а також про необхідні засоби безпеки при зберіганні та транспортуванні книжкових пам'яток, підходи до визначення їхньої вартості. Без усвідомлення значущості кожної з названих складових комплексна експертиза рідкісності та цінності книги навряд чи є можливою.

Отже, в робочій програмі було передбачено як лекції, так і практичні заняття у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ. Окремі лекції було присвячено таким визначальним для дисципліни питанням, як, насамперед, загальному розумінню рідкісності та цінності книжок, змінам цих понять у різні часи. Доведено, що книга може бути рідкісною, проте не цінною, і навпаки. У процесі навчання студенти одержали тлумачення цілого ряду термінів, якими вони мають оперувати при укладанні експертного висновку, зокрема: стародрукована книга, фоліація та пагінація, формат книг, гравюра та ініціали, колофон та вихідні дані тощо.

Чільна увага при викладанні дисципліни була приділена законодавству України щодо книжкових пам'яток, тобто рідкісних і цінних книжок, на фоні, безумовно, аналогічних міжнародних документів: програми ЮНЕСКО „Пам'ять світу", діяльності Консорціуму європейських наукових бібліотек, відповідних документів, прийнятих Міжпарламентською Асамблеєю країн – членів СНД, російських програм „Пам'ять Росії" та „Книжкові пам'ятки". Студенти одержали уявлення про концепцію укладання Державного реєстру книжкових пам'яток України, вихідною тезою якого має бути розуміння, що в реєстрі повинні бути зареєстровані книжкові пам'ятки на рівні видання, з вказівкою на кількість і місце зберігання всіх примірників, незалежно від того, де цей примірник зберігається – в архіві, бібліотеці чи музеї. Цим було зумовлено проведення окремих занять, присвячених уніфікації опису рідкісних видань.

Оскільки курс лекцій „Експертиза рідкісних книг" слухали студенти-музеєзнавці, які до певної міри є мистецтвознавцями, окрема лекція була прочитана на тему „Мистецтво книги в аспекті дослідження книжкових пам'яток". Слід зазначити, що матеріал дисципліни „Експертиза рідкісних книг" лягав на підготовлений ґрунт: на 4 курсі ті самі студенти вивчали дисципліну „Історія книги", тобто уявлення про основні етапи розвитку книги, найвидатніші видання в світі вони свого часу одержали.

Експериментальне викладання названого курсу, інтерес до нього з боку студентів переконали, що предмет цей є актуальним і потребує подальшої розробки та вдосконалення.

С.Г. Кулешов
/м. Київ/

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ-ФАХІВЦІВ З СУЧАСНИХ ДЖЕРЕЛ ПОЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Вибори Президента України 2004 року та Помаранчева революція стали настільки важливими і неординарними подіями в житті українського народу, що це спонукало Державний комітет архівів України та державні архіви ініціативно організувати не тільки збирання різних видів документів, пов'язаних з цими подіями, а й здійснювати документування подій, зокрема, створюючи кіно-, відео- фото-, фонодокументи. З іншого боку, усвідомлення необхідності такої роботи у подальшому, враховуючи періодичність різних виборчих кампаній, можливості політичних криз, інших подій динамічного політичного життя країни, зумовило вироблення Держкомархівом методичних рекомендацій з організації збирання, експертизи цінності, фондування та описування документів, пов'язаних із проведенням виборчих кампаній та референдумів. Значний інтерес представляє викладена у цих рекомендаціях класифікація видів документів, що підлягають збиранню. Зокрема, це управлінська документація партій, рухів, громадських об'єднань, штабів кандидатів (тих, що не є джерелами комплектування державних архівів), їхня друкована агітаційна продукція, газети, творчі документи громадян, джерела усної історії, аудіовізуальні документи, Інтернет-документи. Зауважимо, що серед цих документів є такі, які традиційно архівами не приймаються на зберігання, зокрема, це друковані видання та Інтернет-ресурси. Фактично інноваційним в українській архівній справі є напрям, пов'язаний із збиранням джерел усної історії, хоча йому присвячено достатньо джерелознавчих та архівознавчих публікацій. Але найбільш цікавим моментом є те, що архівісти стали опрацьовувати функціонуючі джерела інформації і навіть самостійно створювати сучасні джерела інформації, документуючи свідчення учасників значущих політичних подій або зображувальну інформацію, пов'язану з цими подіями. Зважаючи на специфіку відбору джерел інформації, характер опитування та мету збереження цієї інформації для майбутнього (тобто для багатоаспектного та наближеного до реального опису подій майбутніми істориками), ця діяльність має суттєві відмінності від здавалося б зовнішньо подібної до неї репортерської (журналістської).

Разом із тим, зважаючи на актуальність та перспективність збирання, опрацювання та зберігання сучасних джерел політичної інформації, можливо, є потреба введення нової кваліфікації спеціалістів? Виходячи з характеру джерел, доцільною була б вузівська підготовка документознавців, спеціалізованих на зазначеному напрямі. На сьогодні у межах вузівської спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" перші чотири роки підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем "бакалавр" студентам викладають курси "Документознавство", "Архівознавство", "Теорія і практика діловодства" (або "Документаційне забезпечення управління"), а на старших курсах вже читаються

дисципліни за профілем кваліфікації. Для зазначеної вище спеціалізації, крім фундаментальних політологічних дисциплін (виборні технології, паблік-рілейшн, політична іміджелогія тощо), основу змісту навчання мали б складати курси, пов'язані зі збиранням, класифікуванням, експертизою цінності, описуванням, організацією зберігання та репрезентації сучасних джерел політичної інформації, а також документуванням політичної інформації (методика зафіксування "усної історії", кіно-, відео-, фотозйомка, фонозаписування тощо). У межах зазначеної документознавчої підготовки також доцільною є одночасна профілізація таких студентів на вивчення організації діловодства та роботи архіву в політичній партії, русі інших громадських об'єднаннях та організаціях (на сьогодні в Україні їх близько 3000).

Безперечно, така підготовка документознавців у частині навчання роботи з джерелами буде певною мірою виходити за межі традиційного змісту їхньої освіти. Адже за межами поняття "документ" (навіть найбільш широкого його трактування у документознавстві) буде знаходитися досить значна частина таких джерел, зокрема так звані "речові". Це – різна політична символіка (значки, вимпели, прапори, елементи одягу), медалі, жетони, художні твори (графіка, картини, скульптури) тощо.

З іншого боку, є низка практичних питань технологічного, організаційного і, нарешті, правового характеру під час організації збирання та зберігання сучасних джерел. Перш за все: хто має здійснювати таке збирання, що власне є водночас відповіддю на запитання: де мають працювати зазначені фахівці? Думаю, що це будуть громадські організації, соціологічні центри, музеї, архіви. Правда, виникає також питання де мають зберігатися подібні колекції джерел? Зрозуміло, що ті установи, які замовляють і фінансують відповідну роботу. В ідеалі, виходячи з універсальності об'єктів, безперечно, такими установами мають бути музеї (або музеї-архіви), що будуть організовувати відповідні експозиції або взагалі будуть спеціалізовані на сучасній політичній історії. Відомо, що ряд краєзнавчих музеїв і навіть навчальних закладів зробили виставки предметів, які відображають події президентських виборів 2004 року. Звісно, це не виключає спеціальне збирання сучасних документів політичного змісту архівістами і зберігання таких колекцій в архівних установах.

О.Б. Виноградова
/м. Київ/

„ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВ" ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Однією з базових складових у системі підготовки сучасних керівників інформаційних закладів виступає навчальна дисципліна „Організація діяльності інформаційних установ". Саме цей курс передбачає опанування комплексу знань, необхідних для виконання управлінських функцій.

Студенти мають отримати теоретичну підготовку та практичні навички, необхідні для повноцінної участі в опрацюванні оптимальної моделі організації

діяльності інформаційної установи та раціоналізації праці її співробітників відповідно до вимог вітчизняної та міжнародної практики.

Характерною особливістю курсу є логічні зв'язки його з такими загальнонауковими дисциплінами, як філософія, психологія, педагогіка, соціологія тощо, а також із спеціальними дисциплінами: документознавством, діловодством, теорією управління, інформаційним менеджментом тощо.

Стрижневою проблемою курсу є вивчення основних чинних законодавчих та інших нормативних документів, які виступають підґрунтям організації будь-якої ділянки роботи в установі.

Розвиток системи функцій сучасної інформаційної установи подано в організаційно-технологічному аспекті. Тому такі поняття як „функція" та „структура" подано у логічному зв'язку з огляду на спрямування діяльності установи.

Одним із визначальних важелів в організації діяльності установи є вміння керівника означити пріоритетні напрями її розвитку на перспективу. Розробка стратегії дій колективу відповідно до існуючих суспільних процесів з урахуванням наявних соціально-комунікативних, інформаційних комплексів та тенденцій подальшого розвитку – обов'язок керівника сучасної установи незалежно від сфери її діяльності.

При цьому в полі зору мають все ж залишатись і такі обов'язкові елементи управлінської діяльності, як фінансування установи, робота з кадрами, забезпечення стрункої планово-звітної системи, чітка організація виробничих циклів, процесів та операцій, можливість переходу на нові перспективні технології та їх методичне забезпечення.

Значну увагу приділено проблемі організації праці в установі. Зроблено акцент на її соціально-економічні, техніко-технологічні, психофізіологічні та галузеві основи. Відповідно до цього окреслюються і принципи підбору, розстановки кадрів та організації підвищення їх кваліфікації, а також критерії оцінки праці в установі.

Результативне керівництво установою неможливо забезпечити без ґрунтовного опанування методами нормування праці. Програмою курсу передбачено розкриття основних понять процесу нормування, характеристику категорій норм виробничих процесів та визначенні шляхи їх встановлення.

Незважаючи на те, що деякі аспекти фінансування установи представлені в інших навчальних курсах, у сконцентрованому викладі у даному курсі подані основні принципи організації фінансової діяльності. При цьому, акценти зроблено на сучасних можливостях розвитку економічних відносин інформаційного закладу з іншими спорідненими установами та приватними особами, розширенням додаткових джерел фінансування установи з метою покращення її матеріально-технічного стану та підвищення соціального авторитету. Окремим питанням постає роль та місце залучення „донорської допомоги" в організації фінансової діяльності установи (спонсорство, меценатство та можливість отримання грантів).

Під час розкриття кожної теми курсу значна увага приділяється таким основним документам, що регламентують діяльність установи, як Статут, положення, структура, штатний розклад, кошторис, інструкції та багато іншого, а також розкривається методика їх підготовки.

Підсумковою темою курсу є „Інноваційні процеси в організації діяльності інформаційних структур”. Тут розкриваються основні модифікаційні та радикальні нововведення, як перспективні напрями розвитку інформаційної установи, подаються орієнтовні схеми планування інноваційного процесу, а також аналізуються існуючі соціально-психологічні аспекти розробки та впровадження нововведень. Результатом вивчення цих проблем має бути усвідомлення необхідності чіткої взаємодії керівництва установи та розробників нововведення на всіх етапах інноваційного процесу.

Слід підкреслити прикладний характер цієї дисципліни. Зміст лекційних та форми проведення практичних занять у вигляді проблемних семінарів, ділових та ситуаційних ігор дає змогу в комплексі розкрити сутності особливості організації діяльності сучасної установи.

А.Л. Есипов
/г. Орел, Россия/

МЕСТО КУРСА «ИСТОРИЯ БИБЛИОТЕЧНОГО ДЕЛА РОССИИ» В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В последние годы предпринимается ряд попыток пересмотреть итоги Второй мировой войны и сформировать у мировой общественности и народов стран, подвергшихся немецко-фашистской оккупации, своеобразный комплекс вины за ту роль, которую они сыграли в войне. Целые страны и народы, в первую очередь республики бывшего СССР, подвергшиеся агрессии со стороны «стран оси», обвиняются в том, что эта агрессия была вызвана якобы исключительно их нежеланием идти по цивилизованному пути развития. Подобные инсинуации, направленные на все слои российского общества, оказывают трудно контролируемое влияние, прежде всего – на молодёжь. Для предотвращения негативного воздействия подобных «идей» на мировоззрение будущих библиотекарей, а также в целях подготовки высокообразованных специалистов необходимо изучение такого базового курса, как «История библиотечного дела России», и общеисторических дисциплин. В целях соблюдения принципа непрерывности профессионального образования целесообразно включение в процесс изучения данных учебных курсов новых тем.

До настоящего времени часть курса «История библиотечного дела России» периода Великой Отечественной войны имеет не достаточно полную трактовку. Пропущен целый пласт в истории, а именно – организация и существование партизанских библиотек, а также библиотек, открываемых на временно оккупированных территориях немецкими военными властями. Освещению некоторых моментов функционирования последних и посвящено наше выступление.

Мы считаем логичным привлечь для пополнения курса «История библиотечного дела России» работы наиболее известных немецких специалистов, в которых уделяется некоторое внимание интересующим нас вопросам. Привле-

чение работ немецких авторов помогает развенчать идеи о якобы гуманных целях нападения нацистской Германии на Советский Союз.

Далее в курсе «История библиотечного дела России» возможно и предпочтительно рассмотреть труды отечественных авторов. Особый интерес представляют труды авторитетного исследователя, признанного специалиста по истории библиотечного дела СССР в годы Великой Отечественной войны А. М. Мазурицкого, автора целого ряда монографий и статей. Однако до настоящего времени отсутствуют исследования, дающие всестороннюю характеристику политики нацистов в сфере культуры и образования. Значительный интерес для выяснения отдельных аспектов деятельности немецкой военной администрации в библиотечной сфере представляют архивные документы. Например, большое значение для исследования нашей темы имеет инструкция «О политическом и прочем устройстве оккупированных итальянцами восточных областей» [1]. Этот документ регулировал отдельные направления административной деятельности местных и военных властей на оккупированных территориях в отношении библиотек и некоторых других организаций сферы культуры на первых этапах оккупации. В распоряжении проблема сохранения большевистской литературы названа делом большой важности. Общественные библиотеки необходимо было закрыть до последующих распоряжений, а каталоги и списки литературы должны были сохраняться до прибытия специально уполномоченных по библиотекам и архивам. О существовании библиотек и архивов необходимо было немедленно сообщать командующему тылом соответствующей армии. Ознакомление с литературой, назначение библиотекарей и ряд других решений передавались в ведение специально назначаемых социальных уполномоченных.

Большой интерес, на наш взгляд, представляет «Генеральный план для Киевской генеральной округи. Учебный план для народной школы» [2]. Этот документ иллюстрирует позицию нацистского руководства в отношении требований к образовательному уровню «освобождённой» от советского ига молодёжи. Украинским школьникам предлагались 7 важнейших учебных курсов, среди которых ведущее значение имели: природоведение, национальный язык, физическая культура и пение.

Делу формирования нового «верного» мировоззрения у советских граждан и пополнению фондов библиотек должны были служить издаваемые значительными тиражами пропагандистские материалы в форме «Народных календарей». Эта форма была популярна у различных слоёв населения СССР ещё в довоенные годы. Влияние подобных изданий на сознание советских граждан, оставшихся на оккупированных территориях, ещё предстоит изучить.

Необходимо отметить тот факт, что курс «История библиотечного дела», преподаваемый на библиотечных факультетах вузов культуры нашей страны и Украины, имеет не только большое теоретическое значение, но и служит делу формирования у будущего выпускника любви к профессии, пониманию её важности.

Итак, можно сделать некоторые выводы:

- сбор и анализ материалов по поднятой теме в дальнейшем необходим для ликвидации имеющихся пробелов в курсе «История библиотечного дела»;

- полученная информация будет способствовать формированию у нового поколения специалистов библиотечно-информационной сферы более полного представления по базовым учебным курсам;
- данная информация важна и для использования в процессе повышения квалификации библиотекарей, что обеспечит преемственность в изучении специальных учебных дисциплин;
- изучение истории работы партизанских и подпольных библиотек, несомненно, будет способствовать воспитанию у студентов библиотечных факультетов уважительного отношения к избранной профессии; (этот аспект ещё нуждается в глубокой разработке).

Література:

1. Российский Государственный Архив социально-политической истории. –Ф.17. – Оп. 125. – П.175.
2. Российский Государственный Архив социально-политической истории. – Ф.17. – Оп. 125. П.175.

Л.С. Прокопенко
/м. Київ/

ДИСЦИПЛІНА „ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕРНЕТУ” У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією з важливих характеристик сучасної вищої освіти разом із фундаментальністю підготовки, поєднанням навчання та наукової роботи та дотриманням академічних свобод є гуманітаризація освіти, яка покликана забезпечити загальнокультурний розвиток майбутнього фахівця, його духовних начал, орієнтувати його в світі загальнолюдських цінностей, розвивати художнє мислення, можливості якісного аналізу явищ і процесів суспільного життя.

Дисципліна „Гуманітарні проблеми Інтернету” має за мету одержання магістрами із спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність” підготовки, необхідної для теоретичного аналізу феномена Інтернету як фактора, що не тільки докорінно змінює сучасне суспільство з технологічної точки зору, а й суттєво впливає на сферу, яка має відношення до свідомості людини і людського суспільства як такого.

Основними завданнями дисципліни є:

– засвоєння теоретико-методологічних і прикладних проблем функціонування Інтернету в сучасному суспільстві у контексті розвитку загальноцивілізаційних процесів;

– осмислення Інтернету як однієї із складових, на яких ґрунтується концепція формування сучасного інформаційного суспільства;

– визначення суспільних функцій глобальної мережі та особливостей основних етапів її розвитку, зокрема, в умовах політичної та економічної трансформації України;

– ознайомлення з напрямами наукового аналізу феномена Інтернету науками гуманітарного циклу (філософією, історією, політологією, економікою, психологією, педагогікою, соціологією, релігієзнавством, правознавством, екологією, культурологією, мистецтвознавством, етикою тощо);

– виявлення впливу Інтернету на зміст, стан і тенденції розвитку наук гуманітарного циклу;

– вивчення позитивних і негативних впливів інтернетизації гуманітарної сфери сучасного суспільства;

– усвідомлення ролі і місця Інтернету в загальному розвитку сучасної людини, в її розумовому, психічному, морально-етичному вихованні.

Доцільність викладання курсу „Гуманітарні проблеми Інтернету" магістрам з документознавства та інформаційної діяльності обумовлена необхідністю узагальнення уявлень про глобальну мережу Інтернет, отриманих на основі знань, здобутих в результаті вивчення дисциплін гуманітарного та соціально-економічного, фундаментального та професійно-орієнтованого циклів освітньо-професійної програми бакалаврської підготовки, та важливістю усвідомлення фахівцями інформаційної сфери глобального впливу Інтернету на суспільну сферу людської діяльності.

Г.В.Сілкова
/м. Рівне/

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Структурно-змістова модель навчальної діяльності „Інформаційно-аналітична діяльність" неодноразово була предметом обговорення, результатом чого стала „Освітньо-професійна програма за спеціальністю 6.020100 „Документознавство та інформаційна діяльність". Названа програма визначає правові, теоретико-методологічні, методичні та організаційні аспекти інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД). Загалом визначений зміст навчальної дисципліни є достатньо широким і потребує конкретизації та уточнення в залежності від спеціалізацій підготовки студентів.

Метою ІАД є створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення сфери управління на всіх рівнях. Саме управління, пов'язане з постійним вирішенням проблемних ситуацій, що виникають під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, неможливе без поточного інформаційно-аналітичного супроводу. Прийняття управлінського рішення для усунення проблеми потребує не лише виявлення існуючої вихідної (первинної) інформації, але й її аналітичної оцінки, подання існуючих відомостей або розробки оригінальних висновків про тенденції розвитку проблеми, тобто прогноз ситуації.

Для ІАД особливої ваги набуває потреба систематичного визначення питань діяльності, що потребують інформаційного забезпечення, а також передбачення можливості виникнення проблемних ситуацій. Саме орієнтація на передбачення, прогноз, аналіз вихідної інформації обумовлює застосування

інформаційно-аналітичних ресурсів, різних аналітичних методів опрацювання вихідної інформації та створення вторинних документів, що є інформаційною моделлю проблеми.

Такий обсяг завдань інформаційно-аналітичної служби обумовлює їх створення, переважно, у структурі базової діяльності споживачів інформації. Проте якими б важливими для розуміння інформаційно-аналітичної діяльності не були теоретичні та організаційні аспекти, основу навчальної дисципліни складає розділ методики інформаційно-аналітичної роботи. Зміст методичного розділу утворюють методи опрацювання вихідної інформації, методи створення вторинної інформації та методи поширення інформації.

Специфіка викладання цього аспекту в РДГУ полягає в тому, що до початку вивчення дисципліни „Інформаційно-аналітична діяльність" студенти вивчають на 2-му курсі дисципліну „Основи інформаційно-аналітичних досліджень". Названа дисципліна знайомить студентів з методами опрацювання вихідної інформації. Її завдання – вироблення практичних навичок опрацювання змісту документа. У курсі „Основи інформаційно-аналітичних досліджень" характеризуються лише ті методи, без знань яких неможлива обробка змісту документної інформації. Коло цих методів та глибина їх характеристики залежить від інших навчальних дисциплін, які вивчаються згідно навчального плану і також висвітлюють методику опрацювання інформації. Прикладний аспект розгляду допомагає засвоювати теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичної діяльності у навчальній дисципліні відповідної назви. Методи, що застосовуються для опрацювання документної інформації умовно поділяють на п'ять груп: загальнонаукові методи, методи емпіричного дослідження, інформаційно-прогнозні методи, методи створення інформаційних документів, методи поширення інформації.

Зміст розділу „Методика інформаційно-аналітичної діяльності" утворюють методи опрацювання вихідної інформації та методики створення інформаційних документів.

Методи опрацювання вихідної інформації включають групу загально-наукових методів опрацювання змісту документної інформації (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, інформаційний аналіз), групу методів емпіричного дослідження (соціологічні методи, спостереження, експеримент, моніторинг, контент-аналіз, івент-аналіз), групу інформаційно-прогрозних методик (моделювання, когнітивне картування, експерта оцінка, побудова сценарію тощо).

До методик створення інформаційних документів ми відносимо групу методів згортання змісту вихідної інформації (бібліографування, анотування, фрагментування, реферування) та методику узагальнення інформації (методика огляду). Названі методики дозволяють здійснити текстове оформлення проведеного інформаційно-аналітичного дослідження.

Методики поширення інформації, як процеси доведення її до користувачів, розглядаються в розділі „Інформаційне забезпечення користувачів", в якому характеризуються форми і методи довідково-інформаційного обслуговування та поточного інформування користувачів. Це є більш логічно, ніж їх розгляд в методичному розділі курсу.

Методи ІАД формуються під впливом 3 векторів: 1-й – це методика інформаційної діяльності як родового поняття всіх її видів, 2-й – це методика науково-дослідницької діяльності, де формуються методи наукового дослідження та 3-й – базова діяльність користувача інформації, яка зумовлює пристосування існуючих методів до потреб сфери застосування.

Запропонований виклад методики інформаційно-аналітичної роботи пройшов багаторічну апробацію у навчальному процесі РДГУ, не дивлячись на певну умовність диференціації методів між розділами дисципліни „Інформаційно-аналітична діяльність" та іншими дисциплінами навчального плану спеціальності.

Я.О. Чепуренко
/м. Київ/

КОНЦЕПЦІЯ КУРСУ «ОРГАНІЗАЦІЯ РЕФЕРЕНТСЬКОЇ ТА ОФІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Саме фундаментальність освіти є необхідною умовою широкої свободи особистості, що вміє творити, а не тільки користуватися вже готовими продуктами.

Щодо фундаментальності освіти, то тут варто згадати слова видатного вченого, академіка РАН В.Садовничого «Фундаментальність вищої освіти - це поєднання наукового знання та процесу освіти, що дає розуміння досвідченою людиною того факту, що всі ми живемо за законами природи й суспільства, які нікому не дано ігнорувати. Порушення цих законів малограмотною або некомпетентною у науках людиною небезпечні для навколишніх. Еталонною освітою може бути лише фундаментальна наукова освіта, головна мета якої – поширення наукового знання як невід'ємної складової світової культури» [3] .

Отже, основною ідеологією дисципліни є поєднання теоретичних засад організації (як процесу, як системи, як соціуму) та методичних засад конкретної практичної діяльності (референтської та офіс-менеджерської). Тобто розкриття теорії організації та методика застосування цієї теорії на конкретному прикладі конкретної організаційної діяльності.

Основною метою курсу «Організація референтської та офісної діяльності» є:

- надання студентам знань з питань теорії організації,
- методика визначення ефективності процесу організації та управління;
- особливості застосування теоретичних знань в галузі організації конкретної діяльності (референтської та офіс-менеджерської);
- визначення особливостей управління часом (від власної ефективності до розвитку установи чи організації, де вони працюють);
- розкриття особливостей організації референтської діяльності як діяльності, спрямованої на інформаційне забезпечення керівника або адміністрації установи та розкриття особливості організації роботи офіс-менеджера.

Структурно курс складається з чотирьох основних розділів:

1.Теорія організації

2.Ефективне управління часом

3.Організація роботи референта

4.Організація роботи в офісі

Перший розділ курсу розкриває основні положення теорії організації:

- Розвиток і становлення напряму теорії організації (Платон; Арістотель; Конфуцій; Ф.Тейлор, Г.Форд, А.Фоєль);
- Теоретичні засади організації як процесу, організації як системи, організації як соціуму;
- Основні моделі організації, структури організації, закони організації, інтеграція організацій;
- Теоретичні засади організаційної культури; розгляд теорії, моделей та типології організаційної культури (А.Фоєль, Ф.Тейлор, М.Вебер, С.Іошимурі, У.Нойман); сучасна організаційна культура.

Другий розділ включає теоретичні та методичні питання ефективної організації робочого та власного часу:

- Історія розвитку та мотивації ефективної організації часу (Луцій Анней Сенека, Олександр Любищев, Бенджамін Франклін, Генрі Форд, Джон Адаір, Каузо Інаморі);
- Розвиток системи ефективної організації часу в умовах сучасного суспільства (Г.Архангельський, Г.Захарченко, Ю.Васильченко);
- Методика планування часу для реалізації довгострокових та середньо-строкових планів, методика планування часу при короткостроковому та оперативному плануванні;
- Методи виконання оперативних (щоденних) планів;
- Управління основним та проміжним часом;
- Засоби для планування часу (органайзери);
- Контроль часу;
- Створення власної системи ефективної організації часу.

Третій розділ дисципліни розкриває організаційні засади роботи референта і включає такі розділи:

- Історія інституту референтів – помічників керівника (зарубіжний досвід, досвід організації інституту референтів в СРСР, сучасна система інституту референтів);
- Детальний розгляд процесів організації конкретних напрямів референтської діяльності: організація референтом інформаційного та аналітичного забезпечення роботи керівника або адміністрації установи чи організації (технологія реалізація інформаційних завдань; формування довідкового та довідково-аналітичного апарату керівника: координація діяльності учасників процесу інформаційного та аналітичного забезпечення керівника); організація роботи зі спічрайтерства (технологія організації підготовки різних видів документів - доповідей, повідомлень, річних звітів, обґрунтування напрямів розвитку (тощо); організація роботи референта з формування та застосування протоколу (підготовка пакета документів для переговорів, участь референта у проведенні переговорів, роль референта в організації ділових прийомів та в культурній програмі).

Четвертий розділ дисципліни присвячений організації роботи офісу (офіс-менеджмент) і розкриває такі питання:

- Історія питання – перші спроби осмислення необхідності організації офісної діяльності (США, Японія, Великобританія, Німеччина);
- Функції та структура офісної діяльності;
- Основні напрями діяльності офіс-менеджера: адміністративна діяльність офіс-менеджера (організація та управління офісною роботою, вимоги до ергономічних та санітарно-гігієнічних норм роботи офісу, планування і звітність в роботі офісу, організація режиму праці та відпочинку співробітників офісу, офіс-контролінг, робота офіс-менеджера з персоналом офісу), комунікативна діяльність офіс-менеджера (організація ділової комунікації в офісі), інформаційне забезпечення роботи офісу (організація формування документного фонду офісу – архіву, бібліотеки, баз даних), організація роботи в офісі з конфіденційною інформацією, маркетингова діяльність офіс-менеджера (організація корпоративного Інтернет-ресурсу, організація внутрішнього корпоративного піару); організація матеріального забезпечення роботи офісу (визначення основних напрямів фінансування матеріально-технічного забезпечення офісу, організація договірних робіт, що стосуються питань забезпечення роботи офісу, контрольно-інвентаризаційна діяльність в офісі).

Отже, дисципліну «Організація референтської та офісної діяльності» для спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» побудовано з урахуванням отриманих студентами знань з вивчених дисциплін: документознавство, архівознавство, діловодство, ділова українська мова, теорія і практика редагування тощо, та з урахуванням розвинення цих знань в контексті їх застосування в діяльності референта та офіс-менеджера.

Література:

1. Демин Ю.М. Эффективный офис-менеджмент. – М., 2004. – 203с.
2. Иванова Т.Ю., Приходько В.И. Теория организации. - М., 2004. – 265с.
3. Садовничий В.//Традиции и современность//Высшее образование в России. – 2003. - №1. – С.11-18.
4. Старобуцкий В.К. Референт в системе управления. – СПб, 2000. – 135с.

О.В.Шмегера
/м. Київ/

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАНЬ

Електронне видання – це електронний документ, або група електронних документів, які пройшли редакційно-видавниче опрацювання, призначені для розповсюдження у незмінному вигляді та мають вихідні відомості. Навчальне електронне видання – це електронне видання, що містить систематизовані відомості наукового або прикладного характеру, викладені в зручній для вивчення та викладання формі.

Характерною ознакою сьогодення є збільшення виробництва інформації в електронному вигляді. Цьому сприяє розвиток інформаційних технологій, що базуються на засобах комп'ютерної техніки та телекомунікаційного зв'язку. З’являється велика кількість видів навчальних електронних видань. Це комп’ютерні навчальні програми, тренажери, автоматизовані системи навчання, автоматизовані системи контролю знань та ін. З одного боку, це дає можливість констатувати появу на ринку такого інформаційного продукту, як навчальні електронні видання, а з іншого - загострює проблему класифікації, позаяк без знань видів, особливостей, якісних характеристик неможливе ефективне їх використання для вирішення професійних завдань. В зв’язку з цим актуальним є питання класифікації навчальних електронних видань.

Виходячи з описаних у сучасній літературі критеріїв та державних стандартів, пропонується така класифікація навчальних електронних видань.

За функціональним призначенням, що визначає значення і місце навчальних електронних видань у навчальному процесі:

- програмно-методичні (навчальні плани, навчальні програми);
- навчально-методичні (методичні вказівки);
- навчальні (підручники, посібники, конспекти лекцій);
- допоміжні (практикуми, збірники задач);
- контролюючі (програми тестування).

За структурою:

- однотомні (електронні видання на одному машиночитаному носії);
- багатотомні (електронні видання, що вміщують дві або більше пронумерованих частини (кожна з яких зберігається на окремому машиночитаному носії), які сприймаються як єдине ціле за змістом та оформленням;
- електронна серія (серійне електронне видання, що вміщує сукупність однотипних томів, об’єднаних єдиною тематикою, призначенням, оформленням).

За організацією тексту:

- моновидання (підручник, навчальний посібник);
- збірник (практикум, хрестоматія).

За інформаційними ознаками (відповідно до стандарту України ДСТУ 3017-95 “Видання. Основні види”):

– підручник (навчальне видання із систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній програмі й офіційно затверджене як таке);

– посібник (видання, призначене для допомоги в практичній діяльності чи в оволодінні навчальною дисципліною);

– навчальний посібник (навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник;

– методичні рекомендації (вказівки) (навчальне видання роз'яснень із певної теми, розділу або питання навчальної дисципліни);

– навчальна програма (навчальне видання, що визначає зміст, обсяг, а також порядок вивчення і викладання певної навчальної дисципліни чи її розділу);

– текст лекцій (навчальне видання викладу матеріалу певних розділів навчальної дисципліни);

– курс лекцій (навчальне видання повного викладу тем навчальної дисципліни, визначених програмою);

– альбом (альбом зображень різних об'єктів, що пропонуються з метою навчання);

– термінологічний словник (словник термінів та визначень певної галузі знань) тощо.

За цільовим призначенням:

– для абітурієнтів;

– для бакалаврів;

– для спеціалістів;

– для магістрів.

За наявністю друкованого еквіваленту:

– електронний аналог друкованого навчального видання (в основному відтворює відповідне друковане видання, зберігаючи розташування тексту на сторінках, ілюстрації, посилання, примітки тощо).

Електронною версією варто вважати такий аналог друкованого видання, який має рівний з оригіналом правовий статус і який створювався практично одночасно із самостійним друкованим або електронним виданням (на окремому носії) у відповідному форматі. Самостійне навчальне електронне видання – електронне видання, яке не має друкованого аналогу.

За формою подачі:

– текстове електронне видання (електронне видання, що містить переважно текстову інформацію);

– звукове електронне видання (електронне видання, що містить цифрове представлення звукової інформації у формі, що допускає її прослуховування);

– мультимедійне електронне видання (електронне видання, у якому присутня інформація різної природи).

За технологією розповсюдження:

– локальні електронні видання – призначені для локального використання, видаються у вигляді певної кількості ідентичних екземплярів (тиражу) на носіях, що переносяться (окремих фізичних носіях);

– мережеві електронні видання, які доступні потенційно необмеженій кількості користувачів через телекомунікаційні мережі;

– електронні видання комбінованого розповсюдження, які можуть використовуватися як локально, так і через мережі.

За характером взаємодії з користувачем:

– детерміновані електронні видання, параметри, зміст і спосіб взаємодії з якими визначені виробником і не можуть змінюватися користувачем;

– недетерміновані (інтерактивні) ресурси, параметри, зміст і спосіб взаємодії з якими прямо або побічно встановлює користувач відповідно до мети, інтересів, рівня підготовки тощо на основі інформації та алгоритмів, визначених виробником.

Розглянуті нами принципи класифікації дають змогу враховувати окремі характеристики електронних засобів навчального призначення. Можна застосовувати також інші критерії класифікації, але необхідно враховувати, що незалежно від призначення, методики використання або технології реалізації, основою будь-якого дидактичного засобу є навчальний матеріал предметної галузі, що вивчається.

Водночас у запропонованих класифікаціях недостатньо використовуються такі ознаки, як навчальні галузі (навчальні електронні видання для дисциплін гуманітаного, природничого, економічного, митецького та інших циклів) та вид навчальної діяльності (навчальні електронні видання для лекцій, семінарських, практичних занять, самостійної роботи студентів, організації контролю знань), які мають свої особливості.

Особливостями електронних видань є новий принцип побудови навчального матеріалу, основними рисами якого є багаторівневість подання інформації, що підлягає засвоєнню, та поєднання інформаційних масивів різних типів на підставі асоціацій в єдине смислове ціле. Це дає можливість тому, хто навчається, сформувати власну систему істотних зв’язків між видами знань, що сприяє засвоєнню не тільки фактологічних відомостей, а й причинно-наслідкових відносин між відповідними інформаційними одиницями; дає можливість навчатися за індивідуальною траєкторією навчання та в найбільш зручному темпі.

Електронна форма подання інформації дає змогу зробити студента активним учасником процесу навчання, стимулювати його пізнавальну активність.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Г.В. Боряк
/м. Київ/

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ У СИСТЕМІ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ: НЕВИЗНАНИЙ СТАТУС І ВРАЗЛИВІСТЬ ЗБЕРЕЖЕНОСТІ

Писемні історичні пам'ятки різних народів і держав становлять, як це не парадоксально, майже повсюдно невизнане ядро культурної спадщини. Ядро – тому що саме пам'ятки писемності є знаковими цивілізаційними маркерами, якими обраховується давність тієї чи іншої культури. А невизнане – через те, що виразні мистецькі шедеври – твори живопису, скульптури – традиційно посідають незрівнянно вищі місця у системі культурних цінностей, загалом мають порівняно більшу "суспільну привабливість" і ринкову вартість, аніж рідкісні книги і документи.

Ідеально структурованим для описування і обліку об'єктом є книжка. Тому пам'ятки друку загалом набагато повніше зареєстровані, їхня наявність і їхній рух (як законний, так і нелегальний) чіткіше відслідковується різними обліково-пошуковими інструментами.

Більше, ніж архівним документам, "пощастило" рукописній книзі. Кожна з них зареєстрована у відповідних облікових документах різного рівня у музеях, бібліотеках і архівах як окрема пам'ятка.

Що ж до архівних документів, то специфіка організації фондів, обсяги, прийняті системи обліку (поодиничний облік або в лінійних мірах) не дозволили досі жодному архіву у світі порахувати всі свої документи. Довідково: за дуже приблизними обрахунками, у складі Національного архівного фонду України перебуває від 5 до 7 млрд. одиниць документів. Подокументний облік повсюдно запроваджений лише стосовно унікальних, рідкісних документів. Масові документи як продукт діловодства різних часів, як комплекси особового або колекційного походження реєструються, як правило, поодинично. І якщо у музеях і бібліотеках одна одиниця – це один експонат або його фрагмент, одна книга з фіксованим обсягом, де всі сторінки пронумеровані друкарським способом, то одна одиниця зберігання в архіві – а це основна одиниця обліку – може містити сотні документів на тисячах аркушів, які нумеруються і перенумеровуються вручну не одним поколінням архівістів. Особливості обліку, способи зберігання, характер доступу і користування (у музеях, наприклад, експонати взагалі не потрапляють до рук відвідувачів, там відсутнє саме поняття дослідник/читач), а головне – незрівнянно більші, порівняно з музейними експонатами і бібліотечними пам'ятками, обсяги (нагадаємо, в Україні на одного зберігача фондів припадає 3,5 км архівних полиць) – все це стало сьогодні однією з

причин, без перебільшення, – екстремальних умов, у яких перебувають архівні документи і, зрозуміло, відповідальні за них архівісти.

Зрозуміло, проблема безпеки архівів в усіх її вимірах здавна перебуває у центрі уваги спеціалістів, однак, останнім часом вона набула особливої актуальності у зв'язку із стрімким зростанням крадіжок архівних документів, які набули вагу товара у період розвалу імперій, формування тіньового антикварного ринку архівних документів. Оскільки це явище має глобальний характер, воно потребують спеціального розгляду. Лише зараз, на зламі тисячоліть, починаємо усвідомлювати серйозність крадіжок як фактора загрози архівам, а відповідно – культурній спадщині народів.

Серйозну загрозу фактора архівних крадіжок лише зараз починають усвідомлювати в усьому світі. Не випадково архівісти були останніми у колі своїх музейних і бібліотечних колег, хто запровадив систему грошової оцінки спадщини, яку вони зберігають. Парадоксом є, з одного боку, фізична неможливість наперед провести грошову оцінку усіх документів і, з іншого, – неможливість адекватно і точно оцінити вже викрадену справу, що містить, скажімо, кілька (десятків, сотень або тисяч) документів і яка залишила по собі лише кілька рядків в архівному опису.

Неможливо за існуючих умов переопрацювати та вдосконалити систему подокументного обліку в архівах, вирішити питання відповідного фінансування та підготовки кадрів, інших питань, що стосуються в тій чи іншій мірі умов, що призводять до крадіжок. Разом з тим, ставити такі питання необхідно на державному та світовому рівнях.

Слід відзначити, що, на відміну від архівних документів, музейні і книжкові раритети, що стали об'єктами крадіжок, ретельно реєструються не лише установами, що постраждали. Централізований і систематичний облік викрадених музейних і бібліотечних цінностей ведуть спеціальні організації й електронні форуми, зокрема, Інтерпол, Інтерлок, "Екслібріс", "Мережа безпеки музеїв", Комітет з безпеки Секції рідкісних книг і рукописів Американської асоціації бібліотек США, "Історія карт/Історія картографії: Введення до предмета" (Реєстр викрадених раритетних книг і карт), Музей картографічної спадщини тощо.

Доступ до згаданих реєстрів здебільшого адмініструється (це не стосується аматорських сайтів). Документи і писемні пам'ятки потрапляють до цих баз спорадично, переважно в тих випадках, коли вони викрадаються з музеїв та бібліотек. Прикладом може слугувати Інтерпол, у базі даних якого серед викрадених творів мистецтва значаться лише кілька одиниць рукописів і карт. Це – фрагменти Атлантичної біблії XII ст. – три ілюміновані пергаментні аркуші, викрадені з Італії 2006 р.; фоліант Корану XI ст. (239 арк.), викрадений з Туреччини 1999 р.; ілюміновані тантри XVII–XVIII ст., викрадені з Непалу 2003 р.; дві карти з атласу Блау 1662 р., викрадені з Фінляндії 2001 р. і знайдені в Англії.

Як бачимо, серед мистецьких об'єктів, що потрапили до поля зору міжнародної кримінальної поліції, є ілюміновані середньовічні рукописи, але немає автографів американських президентів, викрадених з Національного

архіву США; водночас з точки зору ринкової вартості між цими документами немає принципових відмінностей, різниця лише в порядку цифр. Отже, втрачений архівний документ ще не знайшов свого місця у системі викрадених культурних цінностей. Централізована реєстрація таких об'єктів не ведеться ані міжнародними правоохоронними структурами, ані професійними чи громадськими організаціями. Однак, сьогодні необхідність визнання архівних документів як унікальних пам'яток культури, створення центрів інформації про викрадені документи є об'єктивною вимогою і одним з численних умов запобігання крадіжок.

Л.А. Дубровіна
/м. Київ/

НОВЕ ПОКОЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ДОВІДНИКІВ: ПУТІВНИК З ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ФОНДІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

У НБУВ завершується підготовка путівника нового типу, де за уніфікованою структурою подається опис книжкових колекцій, меморіальних бібліотек, зібрань, що зберігаються окремими комплексами у різних бібліотечних підрозділах. Це перший досвід такого довідника, де відображені різні відомості щодо походження, складу і змісту, наукового апарату на колекційну бібліотеку, книжкове зібрання, книжкову колекцію.

У довіднику подається визначення таких понять як меморіальна бібліотека, зібрання, колекція, а також визначаються їхні видові характеристики. Фондоутворювачами виступають як особи, так і установи та організації, товариства, а також сама бібліотека, її відповідний відділ.

Орієнтування на фундаментальність у методологічній базі довідників, що репрезентують історико-культурні фонди, є вимогою сучасної науки. Такий довідник виконує функції не лише науково-пошукового апарату, довідника вторинного рівня, а й сам є джерельною базою історико-книгознавчих досліджень. Основними методологічними принципами при підготовці статей путівника є: об'єктивність і вірогідність, повнота, комплексність, усебічність і достатність інформації.

Структура опису кожного об'єкта (бібліотеки, зібрання, колекції) передбачає таку інформацію:

Довідка про фондоутворювача (біографічна, якщо приватна особа або родина; довідка про установу, товариство, організацію, що створила цей фонд).

Якщо фондоутворювачами виступають особи, відзначаються дати життя та діяльності, основні життєві віхи, посади, вчені ступені і звання, інша необхідна інформація.

Так саме про установу (дати існування, напрями діяльності, реорганізації): коли і ким створено установу, її профіль та інша корисна інформація.

Історія бібліотеки, зібрання, колекції передбачає згадку про попередніх власників, долю, зокрема, переміщення, обставини надходження до НБУВ тощо.

Обсяг та хронологічні межі видань, що зберігаються у складі бібліотеки, колекції, зібрання.

Склад, зміст меморіальної бібліотеки, зібрання, колекції Склад розкриває види, типи видань (довідники, підручники, енциклопедії, монографії, публікації документів, періодика тощо); зміст – історико-культурологічні або наукові напрями видань, наприклад, видання з питань історії, археології, медицини, історії права та спеціальних галузей історичної науки тощо. Вказуються важливі або цікаві та рідкісні видання. За дарчими написами наводяться попередні власники тощо.

Мовна характеристика видань, наприклад, українська, російська, польська, англійська мови, латина, грецька тощо. Необхідно пояснити наявність видань іноземною мовою.

Науково-довідковий апарат розкриває можливості пошуку для читачів, наявність каталогів, картотек, опублікованих покажчиків.

Використані джерела та література. Тут подаються архівні та бібліографічні джерела, використана література про фондоутворювача та саме зібрання, якщо існують опубліковані статті, огляди, книжки.

У виданні репрезентуються фонди відділів стародруків та рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій, юдаїки, газетного, картографічного, образотворчого мистецтва, музичного, а також відділу наукової організації основного фонду НБУВ та україніки. Хоча видання планується створити у традиційній формі – на паперової основі, уніфікований опис може бути перетвореним на базу даних та електронний довідник.

Н.М. Христова
/м. Київ/

ГЕРМЕНЕВТИКА ПОНЯТТЯ “АРХІВНА ЕВРИСТИКА”

У трете тисячоліття архіви вступили під знаком новітніх технологій та глобалізації. Водночас відбувається переосмислення їх ролі у суспільному житті як посередників між минулим і сучасним та трансформація традиційного уявлення про архіви, як про сховища документів у напрямку сприйняття їх як храмів людської пам’яті.

Відтак формування у сучасних та майбутніх дослідників усвідомлення постійно зростаючої цінності архівів як основного елемента “глобальної інформаційної інфраструктури” (за термінологією ЮНЕСКО) є надзвичайно актуальною проблемою.

У цьому контексті основну увагу слід приділити архівній евристиці, що передбачає опанування теоретико-методологічними основами ведення пошуку ретроспективної архівної інформації.

Говорити про усталене в архівознавстві тлумачення терміна “архівна евристика” передчасно, оскільки побутують різні оцінки цього поняття. І йдеться не про вузьколінгвістичний підхід до аналізу та вживання того чи іншого

терміна з понятійно-категоріального апарату, а про висвітлення його змістовної сторони, що формувалася в конкретно-історичних умовах.

Таким чином, доцільним є розгляд етимології терміна “архівна евристика” в контексті історії розвитку наукової думки і спостереження за динамікою його змістовного наповнення в архівознавстві.

Термін “евристика” (з грецької - розшукую, відкриваю) з часів давньогрецьких філософів та математиків використовує багато наук у значенні методології пошуку істини та процедури створення нового знання.

Вперше термін “евристика” по відношенню до архівного пошуку застосував радянський історик Б.М. Кочаков у 1970-х рр. у значенні творчого процесу, що включає використання істориком об’єктивно існуючих зв’язків між документами [4].

В цілому питання архівної евристики як за радянських часів, так і в модерному архівознавстві, висвітлювалися мало. Емпіричний підхід дозволив радянським архівістам тлумачити архівну евристику лише як виявлення джерел за певною тематикою за допомогою існуючих засобів пошуку, залишаючи осторонь творчий бік процесу.

Теоретичне обґрунтування сутності і наповнення терміна “архівна евристика” належить відомому радянському архівознавцю В.М. Автократову.

Розглядаючи архівну евристику в контексті пошуку інформації з науковою метою, він акцентував на теоретичному вивченні споживача архівної інформації та питань, пов’язаних з його інформаційними потребами, структурою пошукового мислення, тобто зв’язків розумових операцій в процесі пошуку, що, на його думку, і є сутністю архівної евристики. Таку нову архівознавчу побудову Автократов назвав теорією традиційного архівного пошуку.

Сучасний розвиток української архівознавчої думки дозволяє трактувати архівну евристику як інтелектуальне дослідницьке поле сучасної концепції архівознавства; як його невід’ємну складову, об’єктом вивчення якого є пошук архівної інформації.

Література:

1. Автократов В. Теоретические проблемы отечественного архивоведения / Российский государственный гуманитарный ун-т. - М., 2001. - 392 С. - (История и память).

2. Архівістика: Термінологічний словник / Авт.-упоряд. Новохатський К.Є., Селіверстова К. Т. та ін. - К. - 1998. - 106 с.

3. Архівознавство: Підручник / За заг. редакцією Калакури Я, Матяш І.; Держкомархів України, УНДІАСД. 2-е вид. - К., 2002. - 356 с.

4. Кочаков Б.М. Русский законодательний документ XIX-XX веков// Вспомогательные исторические дисциплины. М.; Л., 1971. - 25 с.

В.Б. Вовченко
/м. Київ/

АРХІВ ТА БІБЛІОТЕКА КООПЕРАТОРА, ЛІТЕРАТОРА ТА ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА М.В. ЛЕВИЦЬКИЙ В НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО: ПИТАННЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Персоналізація історії просвітницького руху в Україні є важливим завданням історичної науки сьогодні. Вивчення спадщини М.В. Левицького, який багато зробив для розвитку просвітницьких ідей та відомий ґрунтовним внеском у розвиток кооперативної справи, демократичного руху в Україні кінця XIX – поч. XX ст., державну та громадську діяльність, – є не лише данина цій людині, а й необхідність заповнення історичного розвитку України новими фактами та іменами. Необхідність виявлення та опрацювання спадщини М.В. Левицького пояснюється значенням його ідейних поглядів, конкретної діяльності в різних сферах суспільства. Разом з тим, його архівна та бібліотечна спадщина невідома широкому загалу вчених та діячів культури.

Особовий архівний фонд М.В. Левицького (1859–1936) – організатора кооперативного руху, вченого, громадського і культурного діяча, літератора, бібліофіла нині зберігається в Інституті рукопису НБУВ (ф. № 327) і налічує 2171 од. зб. Особливо слід наголосити, що він був членом Центральної Ради і директором відділу Державного майна в Міністерстві земельних справ УНР у 1917–1918 рр., брав участь у заснуванні Українбанку у 1917 р., Дніпросоюзу у 1917–1918 рр., постійним членом Ревізійної Ради Кооперативних центральних рад.

Фонд М.В. Левицького представляє собою цінні джерела з історії української кооперації та сільськогосподарських артілей та складається з таких документів: творчі матеріали, (статті, нариси, листування, твори літературного характеру, вірші, оповідання, думи), біографічні матеріали (особисті документи, записні книжки, спогади), документи громадсько-кооперативної діяльності (власні статті, посвідчення, матеріали кооперативних і сільськогосподарських з'їздів та засідань, статути, програми, умови, доповіді), листування, ювілейні матеріали, фотографії, плакати, афіші, газети тощо.

У 1934 р. М. В. Левицький звернувся до Всенародної бібліотеки України при ВУАН з метою саме там визначити місце зберігання власного архіву. На той час архівні матеріали М.В. Левицького відклалися в Музеї визнаних діячів України та у Всеукраїнському Центральному Кооперативному Музеї. Однак після того як обидва музеї були ліквідовані, М.В. Левицький подарував архів та уповноважив Всенародну бібліотеку зібрати все з тих музеїв. Крім того, він передавав ще решту матеріалів, які були у нього.

Звертаючись до дирекції ВБУ при ВУАН, умовою фондоутворювача було прохання зосередити їх в один "відділ" як персональну колекцію, для оптимального використання. Друге побажання М.В. Левицького полягало у тому, щоб матеріали були розподілені в залежності від змісту на відділи: а) економіки;

б) кооперація: 1) колгоспна справа; 2) промкооперація; 3) споживкооперація; 4) кредиткооперація; в) історія; г) загально-громадські справи д) белетристика; е) поетичні твори мусять бути розділені на групи за змістом є) музичні твори тощо; ж) фотографічний матеріал.

Після ліквідації у 1935 р. постановою Вукоопспілки Всеукраїнського Кооперативного музею, матеріали архіву Левицького з іншими фондами надійшли з бібліотеки Всеукраїнського науково-дослідного інституту споживчої кооперації до відділу рукописів бібліотеки ВУАН, згідно з актом від 29 січня 1935 р.

Вже після передачі до ВБУ його матеріали містилися у І комплексному фонді відділу рукописів, а не виокремлювалися у вигляді фонду, хоча й зберігалися компактно. Згодом (у 80-х роках XX ст.) ці документи були вилучені і сформовані як особовий архівний фонд М. В. Левицького (ф. № 327). Таким чином, через тривалий історичний період здійснилося бажання М.В. Левицького зосередити власні архівні матеріали в одному місці та включити їх до наукового обігу для вивчення історії розвитку кооперативного руху в Україні наприкінці XIX – першої третини XX ст. Разом з тим, доля його бібліотек нез'ясована, вона, скоріш за все, не була перед війною збережена як єдине ціле, а увійшла до основних фондів Бібліотеки. Війна також не сприяла реконструкції бібліотеки. Сьогодні є можливість провести науковий пошук та реконструювати склад бібліотеки М.В. Левицького, який мав і значний колекційний характер. Архівні джерела висвітлюють М.В. Левицького як завзятого колекціонера книжок і рукописів, фондоутворювача та власника унікального архіву, дослідника історико-культурних старожитніх книжкових пам'яток, що дає змогу стверджувати про багатогранність сфери його нахилів, ставить його на один щабель з найосвіченішими представниками української культури і науки кінця XIX ст., які відрізнялися широтою загальнокультурних, наукових, гуманітарних інтересів незалежно від фаху та роду занять. Завдання реконструкції бібліотеки має, таким чином, і науковий інтерес.

Л.В. Андрієвська
/м. Київ/

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ НАУКОВОГО АРХІВУ ПРИ ДЕРЖАВНІЙ ГЕНЕРАЛЬНІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1918 р.)

В історії українського архівного будівництва період 1917-1919 рр. посідає важливе місце. Адже саме тоді закладалися підвалини національної архівної системи. Загальний аналіз витоків та основних напрямків моделі архівної реформи, започаткованої в Українській Державі 1918 р., окреслила у своєму дослідженні І. Матяш [1, 147-153]. Цікаві спостереження та висновки щодо формування архівної системи в загальному контексті культурного будівництва за часів гетьманату П. Скоропадського висловив Г. Папакін [3, 107-209]. Побіжно торкнувся окремих аспектів архівного будівництва доби гетьманату Ю. Палеха у своєму невеличкому нарисі з історії українського діловодства [2, 132-139]. Проте, практичний бік реформування архівної системи, його нормативна база та шляхи здійснення потребують детальнішого вивчення.

Попри всі труднощі становлення, першочергова увага в Українській Державі приділялась розвитку освіти, науки, культури та мистецтва. Для забезпечення керівництва культурним будівництвом при Міністерстві освіти було створено Головне управління у справах мистецтва та національної культури (ГУСМНК) під керівництвом П. Я. Дорошенка [4, 228], спеціальний архівно-бібліотечний відділ якого очолив В. Модзалевський. Перед відділом було поставлено завдання негайного створення Державного та місцевих архівів [1, 205]. Архівно-бібліотечним відділом, з яким продовжував співпрацювати О. Грушевський, була розроблена програма архівної реформи, що передбачала націоналізацію архівного документного фонду та створення мережі державних архівів [1, 151-152]. На жаль, відносно нетривале існування Української Держави не дозволило реалізувати задумане, але деякі практичні кроки на шляху створення архівної системи все ж були зроблені.

Одним з таких кроків було створення 8 травня 1918 р. Наукового архіву при Державній генеральній канцелярії [3, 208], власне, особистій канцелярії гетьмана, якою завідував генеральний писар І. Полтавець-Остряниця [4, 215]. На посаду завідувача архіву було призначено сотника М. Пільденгагена-Виговського, до його обов'язків входило також ведення офіційної хроніки Української Держави [3, 208]. Створення архіву на десятий день існування самої держави та підпорядкування його офіційному державному історику свідчать як про значну роль, яку мав відігравати він у системі державних архівів, так і про велику зацікавленість держави у збереженні документної інформації.

До цієї архівної установи на зберігання мали надходити "грамоти, акти і інші документи з оригінальною підписью Ясновельможного пана Гетьмана всія України" [5]. Всі центральні державні установи одержали доручення за підписом генерального писаря І. Полтавця-Остряниці про обов'язковість передавання таких документів після закінчення терміну їх провадження до Наукового архіву [5]. На думку Г. Папакіна, архів було задумано як зібрання особистих документів гетьмана, на зразок нинішніх президентських бібліотек у США [3, 208]. Вірогідно, що поряд з документами самого гетьмана до архіву потрапляли б також інші важливі державні документи, з якими він працював, наприклад, листи, адресовані гетьману.

Варто звернути увагу на ту особливу дбайливість, з якою ставилися до роботи з документами та їхнього збереження працівники державних установ Української Держави. Приклад у цьому подавав сам гетьман П. Скоропадський. Нащадок українського козацько-старшинського роду, вихований у традиціях глибокої поваги до історичних реліквій своєї родини і свого народу, він глибоко переймався питаннями необхідності їх збереження для нащадків. Ще у 1908 р., перебуваючи на службі у Петербурзі, майбутній гетьман перевіз туди свій родинний архів і запросив для його упорядкування відомого фахівця В. Л. Модзалевського. Спілкування з ним та з П. Я.Дорошенком, земським діячем, педагогом, знавцем української старовини з Чернігова, справили, як згадував пізніше П. Скоропадський, "большое влияние на меня в смысле развития во мне любви к историческому прошлому нашего края." [4, 143].

Ставши на чолі Української держави, П. Скоропадський величезну увагу приділяв роботі з документами, виділяючи для неї по кілька годин зі свого

вкрай завантаженого робочого дня [3, 208;5, 174-175]. Навіть в останні години існування гетьманату, перед тим як назавжди залишити свою резиденцію, гетьман зайшов до кабінету і зібрав усі свої документи, яким надавав важливого значення [4, 323]. Такого ж ставлення до документа він вимагав і від своїх підлеглих, які, одержавши повідомлення про зречення гетьмана та передачу влади Директорії, розуміли цю передачу як упорядкування та передавання архівів своїх установ представникам нової влади. Саме завдяки їм ми маємо сьогодні можливість працювати з майже повністю збереженими фондами більшості установ гетьманату.

Директорія через свою ідеологічну упередженість та з огляду на складність політичної ситуації, в якій незабаром опинилась, не доклала належних зусиль для збереження переданих архівів гетьманату, тому частина фондів була втрачена назавжди. Це, в першу чергу, документи, пов'язані з діяльністю самого гетьмана, його канцелярії, штабу, генерального писаря, тобто документи фонду Наукового архіву.

Отже, за сім з половиною місяців існування Української Держави її уряду вдалося не лише підготувати проект архівної реформи в цілому, а й здійснити низку практичних заходів в галузі архівного будівництва, зокрема започаткувати Науковий архів при Державній генеральній канцелярії. Реформаторська діяльність уряду Української Держави з організації архівної справи свідчить про те величезне значення, якого надавала держава формуванню та збереженню національної архівної спадщини.

Література:

1. Матяш І. Модель архівної реформи в Україні 1918 р.// Студії з архівної справи та документознавства.-Т. 5.- К., 1999.- С. 147 – 153.

2. Палеха Ю. До історії організації діловодства в державному апараті українських урядів 1917-1918 рр. // Студії...-Т. 12. - К., 2004.-С. 132-139.

3. Папакін Г. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. Історико-архівні нариси.- К.,2003. -281 с.

4. Скоропадський П. Спогади.- К., Філадельфія, 1995.- 493 с. ЦДАВО України, ф. 2201, оп. 1, спр. 82, арк. 1.

В.В. Пристайко
/м. Київ/

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ АРХІВНОЇ СПРАВИ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Архівознавство як наукова дисципліна та галузь державної й суспільної діяльності користуються своєю терміносистемою - архівною термінологією. Терміни - це слова або сталі словосполучення, за якими закріплено наукові чи спеціальні поняття певної науки, наукової дисципліни, галузі діяльності. Сукупність термінів, пов'язаних між собою понятійними зв'язками, складає

термінологію, або термінологічну систему, де зосереджено понятійний апарат даної науки чи галузі. Це засіб професійного спілкування і водночас інструмент наукової думки.

Українська архівістика тривалий час послуговувалася російською мовою. В Україні панувала радянська архівна система, одним із робочих інструментів якої, зокрема, виступала російськомовна архівна термінологія. Нормативно-методичні документи, наукові статті з архівознавства, довідковий апарат архівів, планово-звітна документація - все це укладалося виключно російською. Таким чином, розпад СРСР архівна система України зустріла з нерозвиненим і невпорядкованим понятійним апаратом, викладеним українською мовою.

Процеси розбудови незалежної України, розвитку всіх сфер і галузей суспільного та державного життя на національному ґрунті стали найголовнішою передумовою відродження вітчизняної архівної термінології та понятійного апарату в цілому.

Серед причин необхідності впорядкування архівного понятійного апарату - вплив на термінологічну систему архівознавства суміжних наук і галузей знань, пов'язаний із загальними процесами перенесення знання та інтеграції наук.

Брак упорядкованої сучасної архівної термінології став особливо відчутним при розгортанні нормотворчої роботи в галузі архівної справи, яка є складовою частиною реформування архівної системи згідно з Законом України "Про Національний архівний фонд і архівні установи". Навіть розроблення самого Закону (в якому, до речі, застосовано понад 70 архівних термінів) ускладнювалося через термінологічні проблеми, оскільки, як відомо, будь-який нормативний акт має спиратися на чіткі, однозначні поняття й терміни.

В 1998р. зроблено першу серйозну спробу упорядкувати сучасну українську архівну термінологію - фахівцями в архівній справі підготовлено „Архівістика: Термінологічний словник". Даним словником фактично розпочинається упорядкування понятійного апарату та вітчизняне архівознавче термінознавство.

Ще одним важливим кроком є розроблення фахівцями Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства і прийняття та надання чинності Наказом Держспоживстандарту України від 28 травня 2004р. № 97 ДСТУ 2732:2004 „Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять" який замінив ДСТУ 2732-94 „Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення". Затверджений державний стандарт сформулював однозначно встановлені терміни та визначення понять діловодства й архівної справи, відобразив в його змісті сучасну спеціальну лексику цих галузей знань, узгодив її зі змістом інших національних та міжнародних стандартів у сфері інформації та документації. Необхідно зазначити, що до цього стандарту внесено тільки основні лексичні одиниці, пов'язані з теорією та технологією діловодства й архівної справи, а визначення понять ґрунтується переважно на традиційному їх розумінні і водночас виходить тільки з потреб практичної роботи в зазначених сферах діяльності.

І.С. Корчемна
/м. Київ/

“ШЛЯХ РУКОПИСУ” ЯК ВАЖЛИВИЙ ОБЛІКОВИЙ ПРОЦЕС У РУКОПИСНИХ ПІДРОЗДІЛАХ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

“Шлях рукопису” в рукописних підрозділах наукових бібліотек визначається технологічною схемою, що складається з таких зон, як комплектування, науково-технічне опрацювання, використання та зберігання.

До зони “комплектування” належить пропозиція приватної особи, установи або громадської організації про дар чи купівлю рукописних матеріалів, що відмічається в книзі пропозицій.

Відповідно до Положення про діяльність Експертно-перевірочної комісії, нею здійснюється експертиза цінності запропонованих матеріалів, визначення їх категорійності та надання відповідного номера фонду. Прийняття документів на зберігання документально засвідчується заявою чи угодою про дар або купівлю та актом приймання-передавання.

Першим етапом зони “науково-технічного опрацювання” є науковий опис матеріалів фонду: первинний розбір, формування одиниць зберігання, попередня систематизація, складання заголовків та схеми систематизації, збір відомостей про фондоутворювача та історію фонду для історичної довідки, складання іменного та географічного покажчиків до фонду. Наступний етап включає в себе технічне опрацювання фонду: систематизацію за затвердженою схемою, шифрування одиниць зберігання, нумерацію аркушів та складання вірчого аркушу, виготовлення обкладинок на кожну одиницю зберігання, вкладання одиниць зберігання в папки та шифрування обкладинок відповідно до номера одиниці зберігання, що в них вміщується.

При передачі рукописних матеріалів у науково-технічне опрацювання укладається відповідний акт, робиться запис до “Книги видачі рукописів у науково-технічне опрацювання” та до паспорта фонду про початок науково-технічного опрацювання та прізвище виконавця.

Після науково-технічного опрацювання складається опис фонду, науково-довідковий апарат та проводиться каталогізація матеріалів, оформлюється акт наково-технічного опрацювання. Для документів, що приєднуються до вже існуючого фонду, складається акт про приєднання до фонду. Якщо в процесі описування будуть виявлені дублети документів, укладається акт про повернення архівовласнику матеріалів, що не підлягають постійному зберіганню.

Після завершення науково-технічного опрацювання матеріалів відбувається передача документів до архівосховища.

Зберігання рукописних матеріалів Інституту рукопису НБУВ здійснюється за фондами. Розміщення фондів у приміщеннях сховища проводиться залежно від їх цінності, специфіки матеріалів, активності використання. Найбільш цінні рукописи виділені до окремого приміщення і зберігаються у спеціальних шафах (сейфах).

У приміщеннях сховища підтримується сприятливий для зберігання рукописів температурно-вологісний режим та дотримуються належні санітарно-гігієнічні норми. Сховище забезпечується пожежно-охоронною сигналізацією та засобами гасіння.

Зона "використання" регламентує: можливість користування рукописними матеріалами всім дослідникам, які нададуть лист-прохання від організації за місцем роботи чи навчання, що підтверджував би тему та напрямок дослідження і ґрунтовно доводив необхідність використання рукописів. Також ті, хто бажає працювати з рукописами, оформлюють анкету-заяву, в якій вказуються паспортні дані, місце проживання, мету та тему дослідження, місце роботи або навчання і ознайомлюються з правилами користування рукописними матеріалами. На кожного читача заводиться окрема картка, де фіксуються всі дані та зміни про місця проживання, теми, мети дослідження тощо.

Одним із важливих засобів забезпечення збереження фондів є періодичне перевіряння наявності та фізичного стану одиниць зберігання. Періодичність перевіряння обумовлюється категорійністю фондів.

Результати перевіряння фіксуються в аркуші та акті перевіряння наявності та стану одиниць зберігання фонду.

Система облікових документів забезпечує контроль за наявністю і станом рукописних документів та дотримання режимів їх зберігання і доступу до них, закріплює їх організацію і водночас є складовою довідкового апарату до них.

О.П. Бодак
/м. Київ/

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ М.Ю. БРАЙЧЕВСЬКОГО

Михайло Юліанович Брайчевський відомий як визначний український історик та археолог. Найбільшу увагу М.Ю. Брайчевський приділяв трьом головним аспектам розвитку східнослов'янського суспільства протягом І тис. н. е.: формуванню східнослов'янського етносу, його соціально-економічному та духовному розвитку.

Однією з позитивних якостей Михайла Юліановича як дослідника в сфері історичного знання була глибина підходу до самої постановки конкретних проблем, зокрема – на джерелознавчому рівні.

Для розробки вищезазначених основних проблем вчений здійснив чимало джерелознавчих досліджень як археологічних пам'яток, так і писемних джерел, студій з різних аспектів суспільного і культурного життя ранніх слов'ян Київської Русі та середньовічної України. Характерний для праць Брайчевського синтез різноманітних матеріалів (археологічних, письмових, нумізматичних, архітектурних, антропологічних, лінгвістичних) ґрунтується на поглибленій розробці самих джерел. Отже відзначимо істотний внесок вченого в створення джерелознавчої бази – археологічної (Пастирське городище, черняхівські пам'ятники) та літописної (літопис Аскольда, „Слово о полку Ігоревім").

Значну увагу М.Ю. Брайчевський приділяв дослідженню однієї з центральних проблем історичного джерелознавства – змісту терміна „історичне джерело”. Слідом за М. Грушевським та позитивістами вчений розглядав джерелознавство як наріжну платформу кожного історичного дослідження.

М.Ю. Брайчевський зазначає, що під певним кутом зору археологію можна розглядати як одну з допоміжних історичних дисциплін, подібну до геральдики, нумізматики тощо. Іншими словами – як структурну частину джерелознавства. Але таке твердження було б справедливим лише стосовно дописемних епох; потім археологічний матеріал поступається місцем писемним документам, здатним донести до нас інформацію про минуле в найбільш адекватній формі. Для найдавніших періодів розвитку людства поняття археології справді ототожнюється з поняттям джерелознавства і повністю покриває його.

На відміну від репрезентантів інших різновидів наукового знання, для яких поняття предмета та об’єкта дослідження збігається, історик позбавлений можливості безпосередньо спостерігати, а тим більше активно впливати на ті явища, які підлягають пізнанню. Звідси постає проблема історичного джерела, як проміжної ланки між минулим та дослідником того минулого. Поняття предмета і об’єкта розмежовується: в ролі першого виступають реалії минулих часів, а другого – джерела, тобто реалії нашої доби, які, однак, містять інформацію про минувшину.

Таким чином, М.Ю. Брайчевський зауважує, що зміст поняття „історичне джерело” виявляється досить широким і багатогранним. Воно аж ніяк не може бути зведене до однієї рубрики – писемних пам’яток. Поряд з ними існують інші категорії, що виявляють надто різні властивості та ознаки і пропонують досліднику різні можливості. По суті, все створене (чи то внаслідок цілеспрямованої діяльності, чи позасвідомо, як побіжний результат певних дій), може вважатися історичним джерелом.

Дослідженню писемних джерел Михайло Юліанович присвятив 3 монографічні дослідження: „Історична думка в Київській Русі”, „Автор „Слова о полку Ігоревім” та „Літопис Аскольда (реконструкція тексту)”, а також численну кількість статей, зокрема „Агіографія”, „Іпатський літопис”, „Слово о полку Ігоревім” в контексті світової культури” і т. ін.

С. Г. Даневич
/м. Київ/

ДОКУМЕНТАЛЬНІ ФОНДИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО КООПЕРАТИВНОГО МУЗЕЮ: СТРУКТУРА І ЗМІСТ

Всеукраїнський центральний кооперативний музей (ВЦКМ) було створено в 1923 р. в Харкові Всеукраїнською центральною міжкооперативною радою як установу архівно-бібліотечного типу і центр науково-дослідної роботи та пропаганди кооперативного руху. До його складу увійшли рукописні документи, що почали збиратися у Харкові після рішення II Всеросійського з'їзду кооператорів (1913) прихильниками кооперативного руху М. Левицьким, В. Доманицьким, М. Балліним та іншими. На час створення ВЦКМ ці документи

складали вже великий за обсягом масив. У серпні 1925 р. музей було передано Всеукраїнській спілці споживчих кооперативних організацій і переведено до Києва – у приміщення Київського кооперативного технікуму ім. В.І. Чубаря, який було реорганізовано 1927 р. у Київський кооперативний інститут ім. В.І. Чубаря.

У 1935 р. за постановою Всеукраїнської спілки споживчих кооперативних організацій України ВЦКМ було ліквідовано, архівні матеріали надійшли до Всенародної бібліотеки України.

Фонд складають архівні матеріали музею, споживчої, промислової, сільськогосподарської, житлової, страхової, ощадно-позичкової кооперацій України, навчальних закладів кооперації України, видавництв, фотоматеріали, газети, газетні вирізки тощо.

Хронологічні рамки фонду – початок XIX – 30-ті роки XX ст., обсяг фонду складає 4221 од. зб.

Загальна схема систематизації матеріалів фонду: Всеукраїнський центральний кооперативний музей; директивно-розпорядчі матеріали з кооперації України; матеріали кооперативних з'їздів; споживча кооперація; промислова кооперація; сільськогосподарська кооперація; рибацька кооперація; кооперація інвалідів; житлова кооперація; страхова кооперація; змішані кооперативні союзи; наукова та науково-просвітницька діяльність кооперації: Київський кооперативний інститут ім. В.І. Чубаря, Всеукраїнський науково-дослідний інститут споживчої кооперації, Всеукраїнський науково-дослідний інститут праці і кадрів у радянській торгівлі, технікуми, школи і т. ін.; фотоматеріали; газети, газетні вирізки, плакати, афіші, листівки тощо.

І.А. Колотіліна
/м. Київ/

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ КАМЕРАЛЬНОЇ АРХЕОГРАФІЇ

Необхідністю узагальнити той величезний доробок, що набула українська історична наука у галузі теорії та практики камеральної археографії у період незалежного розвитку нашої держави, є назрілим питанням історичної науки. Цей період відзначений великою кількістю науково-довідкових видань, археографічних та комплексних документально-бібліографічних покажчиків, присвячених залученню до наукового обігу різновидових та різночасових документальних джерел, що були неактуальними у радянські часи.

Визнаним лідером в цьому напрямі є Інститут археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (далі ІУАД), де було започатковано цей напрям наприкінці 80-х років XX ст., ще у період планування перспективи наукових досліджень Археографічної комісії Академії наук. Цей напрям розвивався впродовж 90-х років як в ІУАД, так і його відділеннях та філіях, інших наукових інституціях, передусім бібліотеках і архівах, де зберігаються численні пам'ятки історії та культури. Основна політика Інституту була спрямована на інтеграційні процеси, об'єднуючі фахівців у

різних відомствах та інституціях як в Україні, так і за її межами, що працюють у галузі джерелознавчого дослідження, камерального опису та публікації історичних джерел, архівних документів, рукописних та стародрукованих книг.

У 90-х роках цей науково-інформаційний напрям розвивався дуже бурхливо і певною мірою безсистемно, що диктувалося необхідністю заповнити лакуни в інформуванні про джерельну базу історичної науки. В ІУАД виникає навіть спеціальна серія "Науково-довідкові видання з історії України", де на сьогодні видано понад 50 окремих каталогів, покажчиків, довідників. Видаються комплексні видання, де поєднуються едиційні та камеральні функції. Крім ІУА, утворилися й інші наукові центри, де активно розвивається цей напрям. До розвитку цього напряму вже на першому етапі – (1991–1996 рр.) залучено таких наших вчених, як П. Сохань, Я. Дашкевич, В. Ульяновський, Ю. Мицик, В. Німчук, Г.Боряк, В.І. Наулко, Л. Дубровіна та багато інших.

Сьогодні це унікальний досвід, який треба опрацювати, історіографічно показати внесок українських археографів у світову науку.

Хоча деякі аспекти розвитку камеральної археографії вже розглядалися в дисертаціях, зокрема Г.В. Боряка та Ф.В.Стояна, однак вони були розглянуті лише у постановочному плані та у контексті співвідношення з науково-бібліографічною діяльністю археографічних комісій у період XIX-XX ст.

Зазначений період – це період опрацювання нових теоретичних положень щодо складу та обсягів поняття археографії як спеціальної історичної дисципліни, що грунтувався на принципах відмови від розуміння археографії як виключно едиційної прикладної галузі історичної науки. Камеральна археографія, як її частина, одержала абсолютно новий зміст і тепер тісно пов'язана із поняттям «науково-інформаційного опису документів як історичних джерел» як на видовому рівні (збірок і колекцій документів, фондів, інституцій), а також з поняттям "документальної україніки", що зберігається у фондах архівів, бібліотек, музеїв. Її методи використовуються і на стадії підготовки довідників і на стадії камерального опису джерел під час підготовки публікацій.

Необхідність узагальнити досвід, набутий українськими археографами, а також визначитися з подальшою стратегію розвитку як в традиційному плані, так і з урахуванням розвитку інформаційного суспільства, коли існують електронні методи зберігання та репрезентації інформації, є актуальним завданням археографії. Це дозволяє розширити можливості залучення джерел до наукового обігу, оскільки в інформаційному суспільстві діють закони колосального прискорення обігу інформації. Сьогодні камерально-археографічна діяльність є органічною складовою створення інформаційних електронних ресурсів, водночас виникає потреба осмислити цей процес в плані впровадження у наше життя інформаційних технологій, оскільки виникають нові форми – електронні довідники та веб-сайти. Це також складний процес, що потребує наукового осмислення та пристосування методик археографії до нових вимог.

Отже, основне завдання сучасної камеральної археографії – узагальнити досвід українських вчених у цій галузі та усвідомити шляхи подальшого розвитку археографії в умовах сучасних концепцій історичної науки та нових інформаційних технологій.

О.Ю. Кондратенко
/м. Київ/

ДОКУМЕНТАЛЬНІ ФОНДИ НАН УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ АРХЕОЛОГІЇ В АН УРСР У 1944–1959 РР.

Серед загалу науково-дослідних академічних установ науковими розробками з археології в цей період займалися: Інститут археології АН УРСР, відділ археології Інституту суспільних наук АН УРСР та Державний історичний заповідник "Ольвія" АН УРСР.

Розвиток основних напрямків роботи цих інституцій найбільш повно представлено у документації, яка утворилась в результаті наукової та науково-організаційної діяльності і відклалась в наукових архівах цих установ та Науковому Архіві Президії НАН України. Крім того, значна кількість матеріалів знаходиться в наукових бібліотеках установ та Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського, які слід вважати опублікованими документами.

В наукових архівах Інституту археології НАН України та Інституту українознавства імені І.П. Крип'якевича НАН України зберігається значний масив документації, яка безпосередньо торкається даного питання. Документи, які утворились в результаті різних видів науково-організаційної роботи, представлені так званими фондами діловодства – це переважно плани і звіти про виконання науково-дослідної роботи та про здійснення археологічних експедицій і видавничої діяльності, а також звіти про проведення наукових конференцій тощо. У Фонді Планової комісії Наукового Архіву Президії НАН України, поряд з іншими матеріалами установ всього Відділення суспільних наук, зберігаються ідентичні та подібні документи Інституту археології АН УРСР. Всі ці матеріали виконують взаємодоповнюючу функцію і компенсують відсутність певної інформації в тому чи іншому документі. Що ж до роботи відділу археології Інституту суспільних наук АН УРСР, найкращим джерелом будуть власне плани і звіти відділу, де конкретно містяться дані про проведення всіх основних напрямків науково-дослідної діяльності цим відділом.

Документи, які стосуються розвитку основних напрямків науково-дослідної роботи Державного історичного заповідника "Ольвія" АН УРСР, який існував як самостійна наукова установа з 1946 р. по 1951 р., представлені у Науковому Архіві Президії НАН України і так само дають можливість повноцінно дослідити основні напрямки роботи цієї установи.

Крім того, інформація про роботу цих установ міститься в джерелах, які відклались у фондах НБУВ, перш за все, фахових виданнях, таких як "Археологія", "Короткі повідомлення Інституту археології АН УССР", "Археологічні пам'ятки УРСР", "Наукові записки Інституту суспільних наук", а також органі Президії АН УРСР – "Віснику АН УРСР". Разом із тим, Видавництвом Академії наук час від часу публікувались плани і звіти про її роботу.

Весь цей масив документів дає можливість аналізувати наукову роботу установ, а саме – розробку і виконання певної тематики, проведення польових експедицій і конференцій, здійснення видавничої і науково-популяризаторської діяльності тощо.

Із загального масиву документів довелось встановити те, що Інститутом археології АН УРСР за цей період діяльності було виконано біля 280 наукових тем, 270 з яких було закінчено, проведено 315 археологічних експедицій у більшості областей України. У плані проведення науково-популяризаційної роботи прочитано біля 1800 лекцій, надано понад 300 консультацій різним установам, опубліковано 340 науково-популярних праць та проведено 1675 екскурсій. Разом із тим було опубліковано біля 90 монографій, збірників статей, підручників курсів, наукових публікацій загальним обсягом понад 1000 друкованих аркушів.

Відділом археології було виконано 20 наукових тем та проведено 27 польових експедицій. Для популяризації наукової роботи науковцями відділу було опубліковано 33 наукові праці, прочитано 358 лекцій та зроблено 60 наукових доповідей.

Співробітниками Державного історичному заповідника "Ольвія" активно проводилась експедиційна робота з дослідження та реставрації античних пам'яток, за час існування заповідника було проведено 5 комплексних експедицій з вивчення античного міста Ольвія та його околиць. Не менш активною була популяризація наукових досягнень у формі проведення екскурсій, яких за цей час було проведено 490. Крім того, в різних організаціях було прочитано 65 лекцій, зроблено 2 доповіді, проведено 12 бесід та надано 14 консультацій різним установам. Паралельно було виконано 3 планові і 2 позапланові теми.

Чітка схема побудови документа та його висока інформативність дозволяє повною мірою відстежити та проаналізувати основні моменти науково-дослідної роботи установ АН УРСР, а також показати можливість залучення і використання подібних матеріалів у наукових розвідках вітчизняних істориків та дослідників історії науки в Україні.

О.І. Москаленко
/м. Київ/

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОНДІВ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ДІЯЧІВ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ-МУЗЕЮ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

Українське мистецтво, непересічні цінності якого увійшли органічною складовою до світової духовної спадщини, належить до унікальних за своїм значенням національних культур, а його вивчення дарує майбутнім поколінням знання правди про рідну культуру, прищеплює вміння адекватно сприймати мистецькі цінності, виховує почуття національної гідності та патріотизму. У реалізації цього надзвичайно складного процесу велика роль належить ретроспективній документній інформації, що допомагає у пізнанні історичного досвіду поколінь, спонукає особистість до самовдосконалення.

Унікальний джерельний комплекс з історії літератури і мистецтва зберігає Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ України), що комплектується документами установ культури і творчих спілок та цінними документами особового походження діячів літератури і мистецтва.

Фонди цього архіву поповнювалися шляхом одержання профільних архіву-музею документів від інших державних архівів та, переважно, у плановому порядку від фондоутворювачів, а також шляхом приймання на постійне зберігання документів безпосередньо від діячів літератури і мистецтва та їх нащадків. Сьогодні в архіві зосереджено 1365 фондів, близько 300 тис. од.зб. та понад 19 тис. од.зб. музейних предметів.

Особливе місце серед фондів особового походження посідають фонди театральних діячів України, серед яких документи: М.Крушельницької, М.Заньковецької, Н.Ужвій, А.Бучми, Г.Юри, В.Василька, І.Мар'яненка, І.Волошина та ін. (понад 100 фондів).

Цьому багатоаспектному, глибокому за змістом джерельному комплексу притаманні спільні риси, що дає підстави для його системного вивчення.

Наявні у фондах документи сьогодні слугують унікальним засобом передачі цінних аспектів наукової творчості, дозволяють з'ясувати її особливості та характер видатного митця. Цінність наявної в особових фондах театральних діячів інформації зумовлена й тим, що вона є джерелом пізнання глибинної соціальної мотивації творчої діяльності особистості.

Варто відмітити, що зазначені фонди містять також винятково цікаву інформацію щодо репресованих митців, які зазнали цензурних і моральних утисків з боку колишнього тоталітарного режиму, доступ до якої донедавна було обмежено.

Під час роботи з документами театральних діячів варто ознайомитися зі схемою їх систематизації у фонді, що дозволить відшукати потрібну інформацію.

У фондах артистів і режисерів на перше місце виносяться так звані „матеріали артистичної діяльності": фотографії під час виконання ролей, сцени з вистав, режисерські експлікації, записи ролей, рукописи статей, спогадів.

Окремим тематичним блоком у фонді є листування фондоутворювача, що дозволяє яскраво розкрити творчий потенціал особистості митця, його громадську позицію, моральні та естетичні цінності, погляди, думки.

За листуванням подаються біографічні документи фондоутворювача, матеріали його громадської та службової діяльності.

Обов'язковою складовою фонду є частина "Матеріали, зібрані фондоутворювачем".

Загалом аналіз інформації дає підстави стверджувати, що документи фондів особового походження театральних діячів важливі з точки зору вивчення біографії митців, історії культури як форми суспільного пізнання, історії формування наукових знань, тенденцій і напрямків розвитку суспільних наук, окремих наукових дисциплін і закономірностей розвитку науки в цілому.

А відтак, їх вивчення є актуальним завданням сучасного архівознавства та джерелознавства.

О.Б. Пащенко
/м. Київ/

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ЦІННОСТІ ДОКУМЕНТІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Проголошення державної незалежності України, створення нових суспільно-політичних структур, формування принципово нової системи управління народним господарством і соціально-культурною сферою суттєво вплинули на якісні та кількісні характеристики Національного архівного фонду України, систему комплектування державних архівів.

Перехід до ринкової економіки спричинив появу фондоутворювачів нового типу, що пов'язано із необхідністю вироблення принципово нових підходів щодо визначення складу джерел формування та комплектування НАФ України, їх теоретичного обґрунтування.

В установах-джерелах комплектування державних архівів, де в останні роки здійснювалися реорганізації, змінювалися функції, масштаб діяльності, форми власності (особливо це стосується великих промислових підприємств, що традиційно були джерелами комплектування держархівів), була проведена повторна експертиза з метою визначення цінності новостворюваних документів.

Значну увагу державні архіви приділяють новоствореним структурам, які ще не включені до списків їх джерел комплектування, але у своїй діяльності створюють документи, що можуть бути внесені до складу НАФ.

Теорія експертизи цінності для державних і недержавних структур однакова, хоча організація і методика застосування теоретичних положень можуть бути різними. Основні критерії експертизи цінності для державних органів, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій залишаються без змін, але для недержавних структур рекомендується їх гнучкіше використання.

В сучасних умовах на перше місце виходить оцінка, практична значущість діяльності організацій, першочергова увага приділяється відбору для внесення до НАФ документів, що відображають особливості діяльності кожного фондоутворювача.

Такими особливостями можуть бути: унікальність і специфічність діяльності організації; новизна продукції, товарів, послуг, що мають значення для населення, держави; конкурентоспроможність фондоутворювача, його участь у міжнародних і регіональних програмах розподілу праці; трудові, громадські традиції колективів; стабільність і тривалість існування; робота в екстремальних умовах; особлива роль у розвитку певної сфери діяльності країни або на конкретній території тощо.

Сучасні установи слід також оцінювати за масштабом діяльності (багатопрофільність, обсяги виконуваних робіт і уставного фонду, склад засновників, у тому числі іноземних учасників, кількість працюючих, міжрегіональний характер діяльності, виготовлення експортної продукції).

Критерій змісту інформації, що міститься в документах, сьогодні слід розглядати з точки зору її унікальності або типовості. Загальними ознаками

даного критерію є функція документа, значення явища, події, що відображені у документі, унікальність, оригінальність або повторюваність інформації, мовні особливості документного джерела.

Всі ці нові підходи в інтерпретації загальновідомих критеріїв експертизи слід враховувати під час проведення експертизи цінності в сучасних організаціях.

Література:

1. Автократов В.Н. Теоретические проблемы отечественного архивоведения. – М.: РГГУ. – 2001. – 396с.

2. Архівознавство: Підручник для студентів іст. ф-тів. вищ. навч. закладів України / За заг. ред. Я.С.Калакури та І.Б.Матяш. – К.: Видавн. дім „КМ Академія”.– 2002. – 356 с.

3. Жукова М.П. Массовые документы (проблемы отбора на хранение).// Архивоведение и источниковедение отечественной истории. Проблемы взаимодействия на современном этапе. – М., 1997. – С. 68–72.

4. Закон України “Про Національний архівний фонд і архівні установи”. – К., 1993.

5. Закон України “Про внесення змін до Закону України Про Національний архівний фонд і архівні установи”. – К., 2002 р.

6. Методичні рекомендації по визначенню джерел комплектування державних архівів. – К., 1992.

7. Методичні рекомендації щодо порядку подавання документів юридичних осіб і громадян на експертизу цінності та організації її проведення з метою віднесення документів до Національного архівного фонду. – К., 1999

8. Положення про принципи і критерії визначення цінності документів, порядок створення та діяльності експертних комісій з питань віднесення документів до Національного архівного фонду, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 1995р. № 853 // Архіви України. – 1995. – № 4 – 6. – С. 11–16.

9. Основні правила роботи державних архівів України. – К., 2004.

10. Экспертиза ценности документов в министерствах и ведомствах. Одобрено научно-методическим советом ЦГАВО Украины. – К., 1994.

О.Г. Саприкіна
/м. Київ/

ПИТАННЯ КОМПЛЕКТУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ УКРАЇНИ ФОТОДОКУМЕНТАМИ НА СТОРІНКАХ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО БЮЛЕТЕНЯ “АРХІВИ УКРАЇНИ” (1948-1962 РР.)

Розвиток науки і техніки у першій пол. XX ст. викликав створення нових видів документів, які мають винятково важливе політичне, науково-історичне, художнє, культурне і практичне значення. Організація нагромадження і тривалого зберігання цих документів у перше повоєнне десятиліття стало невідкладним завданням державних архівів.

Початковий етап комплектування державних архівів фотодокументами знайшов своє відображення на сторінках науково-інформаційного бюлетеня. Темі комплектування Центрального фото-фоно-кіноархіву УРСР була присвячена ціла низка статей. Зокрема, тогочасний директор архіву Г.С. Пшеничний у своїй статті „Досягнення Центрального фото-фоно-кіноархіву" вперше висвітлив питання комплектування (яке на той час мало епізодичний характер) архіву, звернувши увагу на те, що з моменту свого заснування (1932р.) до 1941р. архів сконцентрував вже понад 100 тис. фотодокументів, що мали науково-історичне й практичне значення. Автор на підставі документів дослідив питання комплектування фотодокументами під час Великої Вітчизняної війни, а також висвітлив завдання, поставлені перед архівістами Центрального фото-фоно-кіноархіву УРСР при відбудові народного господарства у перші повоєнні п'ятирічки. На початку 1948 року в архіві зберігалося близько 150 тис. негативів і позитивів, які за приналежністю до певних історичних періодів можна поділити на дві групи:

1) Фотодокументи дореволюційного періоду (представлені, насамперед, фотодокументами про революційний рух в Україні: склад і діяльність революційних гуртків та організацій РСДРП у Києві, Харкові, Катеринославі тощо, про події під час першої російської революції 1905-1907 рр.).

2) Фотодокументи радянського періоду (представлені переважно фотодокументами оборонної тематики, які ілюструють історію окремих частин Червоної Армії (1921-1926 рр.). Окремий комплекс фотодокументів відображає події Великої Вітчизняної війни. Наявні фотознімки про суспільно-політичне життя УРСР, демонстрації, урочисті події, з'їзди тощо. Ціла низка фотознімків присвячена досягненням української культури.

Через декілька років комплектування Центрального державного кіно-фото-фоноархіву УРСР переходить на планову основу, про це йдеться на Республіканській нараді керівних робітників архівних органів і державних архівів Української РСР у виступі директора архіву Г.С. Пшеничного. Зокрема, він розповів про основні джерела комплектування, перебудову експертизи цінності фотодокументів, особливості умов зберігання плівкових носіїв, облік фотодокументів тощо.

Питанням комплектування державних архівів УРСР фотодокументами на початковому етапі розвитку цього напрямку роботи присвячували свої публікації працівники архівних установ Кіровоградської, Чернігівської областей, які висвітлювали практичні аспекти та переваги планового комплектування.

Відомий організатор архівної справи в Україні В. Коновалова у своїй статті „Деякі питання комплектування державних архівів УРСР документальними матеріалами" зазначала, що першочерговим завданням комплектування має стати визначення кола установ, які мають передавати документи на зберігання до державних архівів. Зокрема, наголошувалося на тому, що фотодокументи у складі державного архівного фонду посідають значне місце як за обсягом, так і за багатогранністю тематики. Авторка наголошувала на необхідності створення окремих відділів або призначення співробітника в кожному обласному архіві, на якого покладалися обов'язки збирання, зберігання, обробка і використання фотодокументів.

Проблемам комплектування фотодокументами державних архівів були присвячені наради і семінари, які проводилися архівними відділами облвиконкомів з відповідальними за фотоархіви підприємств, установ та організацій. Публікація тез виступів на семінарах та конференціях на сторінках бюлетеня стала звичайною практикою у рубриці "Хроніка".

Отже, актуалізацію питань комплектування фотодокументами слід пов'язати з початком планування цього процесу в архівах у 1940-1960-х рр., що потребувало широкого обговорення питань перебудови комплектування архівів на сторінках фахового періодичного видання, що власне знайшло відображення у тематиці статей.

Н.Г. Кашеварова
/м. Київ/

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗОНДЕРШТАБУ "ФОЛЬКЛОРИСТИКА" У ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНИ 1941–1944 РР.

Одним із важливих для нацистів напрямків досліджень, що проводив Оперативний штаб рейхсляйтера Розенбера (далі ОШР) на території України, було дослідження історії етнічних німців східних територій, їх становище у Радянському Союзі, питання німецької колонізації Східної Європи. Для нацистів ці дослідження були особливо актуальними, бо вони також були вкрай важливими для обґрунтування так званої "безперервної германо-німецької присутності на цих територіях". Велику роль у постачанні матеріалу та в сприянні такій науковій роботі відігравав створений при ОШР Зондерштаб "Фольклористика".

Основним завданням Зондерштабу було проведення перевірки музеїв, інститутів, архівів та подібних до них етнографічних установ, їх зібрань на предмет виявлення етнографічних цінностей та вивчення використання цих цінностей для народної пропаганди і практичної роботи з конкретним народом в окупованих областях.

Зондерштаб "Фольклористика" мав своїм завданням збереження особливо цінних зразків народної культури (речі, документи тощо) в окупованих областях, особливо щодо місцевих ентічних німців (фольксдойче), свідчень германо-німецького впливу на місцеві народні культури та фіксування свідчень про елементи індогерманського походження в окремих народів; фіксація етнографічних передумов, засобів та шляхів політичної боротьби цих народів; перевірка етнографічної літератури в окупованих областях, її ставлення до німецького народу, збирання ворожої до німців та ідеологічно ворожої етнографічної наукової та навчальної літератури більшовицької етнографії (пролетарська етнографія тощо). Збирання свідчень боротьби проти етнічних німців в культурній сфері, збереження речових (матеріальних) доказів щодо впливу церкви на окремі народні культури, особливо на народні вірування, народні звичаї та народну культуру.

Паралельно деякі аспекти завдань Зондерштабу “Фолклористика” пересікалися з завданнями штабів “Наука” та “Генеалогічні дослідження”. В рамках цих завдань велися дослідження магдебурзького права на Сході, пошуки та збір актових та церковних книг, особливо у районних архівах, у місцях поселень, заснованих общинами німецьких переселенців, особливо у Південній Україні (Одеса, Люстдорф, Гюльдендорф, Ландау), у Дніпропетровській області, вивчалося становище етнічних німців (фольксдойче) у Радянському Союзі, в тому числі і під час війни доля німецьких поселенців окремих регіонів, наприклад, Криму. Активно збиралися матеріали щодо історії кримських готів.

Багато наукових розвідок та оглядів присвячено етнічному складу східноєвропейських народів, в тому числі українському. Вивчалася як його етнічна історія, характерні особливості, що відрізняють його від сусідніх слов’янських народів, соціальна структура, динаміка народонаселення, біологічна активність українців, а також вплив на психологію та наслідки кількох десятиліть панування більшовизму, національна політика в Україні тощо. Вивчалися й інші народи, які проживали на території України, зокрема, кримські татари та караїми, їх походження, історія, духовна та матеріальна культура, родинні та релігійні традиції. Зокрема, також давні зв’язки кримських татар з народами тюркського походження, складне етнічне походження караїмів.

Е.С. Клименко
/м. Київ/

ПІВЧІ ЗНАМЕННІ СТАРООБРЯДНИЦЬКІ РУКОПИСНІ КНИГИ У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ім. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО: ПРОБЛЕМИ АТРИБУЦІЇ

Старообрядницька півча рукописна книга - це музична богослужбова рукописна книга (далі - РК), створена в старообрядницький період (з кінця XVII до початку XX ст.), написана безлінійною знаменною нотацією. В ній збереглися і розвинулися традиції давньоруської книжності та співочого мистецтва.

Основним критерієм визначення знаменних старообрядницьких рукописів, починаючи з середини XVIII ст., є дата створення, оскільки в цей час вони репрезентують вже сформовані дві основні старообрядницькі рукописні традиції – безпопівську та попівську.

При атрибуції старообрядницької РК кінця XVII - початку XVIII ст. виникають певні труднощі, оскільки музичний та гімнографічний тексти рукописів зазнали значних реформувань у середині та другій половині XVII ст., що співпало з періодом церковної реформи. В результаті цього були створені рукописи з такими текстовими ознаками:

1) виправлені гімнографічні тексти на різних рівнях: а) повна заміна тексту в малих вечірнях деяких служб; б) синонімічна заміна окремих лексем; в) нова форма правопису конкретних слів; г) виправлені "на речь" тексти (новоістинномовна фонетична редакція);

2) знаменна позначкова нотація з признаками та без признаків.

Деякі з цих ознак використовувалися в рукописах Новообрядницької церкви, інші - Старообрядницької.

Не менш важливою проблемою є атрибуція півчих рукописів безпопівської (поморської) та попівської (гуслицької) традицій, що ускладнюється наявністю значної кількості рукописів, у яких немає чітко виражених ознак цих традицій художнього оформлення. Тому для їх ідентифікації варто використовувати палеографічний, музично-палеографічний, текстологічний аналіз джерел та залучати матеріали історичного характеру.

На основі порівняльного аналізу характеру гімнографічних текстів у певних розділах служб та нотацій різних часів нами було попередньо виділено з колекції знаменних півчих РК Інституту рукопису НБУВ 26 старообрядницьких РК початку XVIII - початку XX ст. У трьох з них дата створення вказана в рукописі, решта датована нами за філігранями.

Усі вони представлені у колекціях та архівних фондах: Літературні матеріали (ф. І), Колекція рукописних книг ІР НБУВ (ф. ЗО), Колекція архівних документів СІ. Маслова (ф. XXXIII), Церковно-ахеологічний музей Київської духовної академії (ЦАМ КДА) (ф. 301), Зібрання рукописних книг бібліотеки Історико-філологічного інституту кн. Безбородька у Ніжині (ф. 310), Зібрання рукописних книг Києво-Софійського собору (ф. 312), Зібрання рукописних книг бібліотеки Почаївської Лаври (ф. 313).

Виявлені старообрядницькі РК містять у собі такі типи півчих книг: Октоїхи (10), Праздники (6), Ірмології (4), Обиходи (4), Стихирар (1), Демествен-ник (1), Півчі Азбуки (4).

Основні риси безпопівської традиції (виговської та поморської шкіл книжного письма) представлені в чотирьох РК (ф. І, № 3998, 3999; ф. ЗО, № 27; ф. 312, № 116), характерними ознаками яких є роздільномовна фонетична редакція текстів, знаменна позначкова безпризначна нотація, особливий тип почерку, проміжки між словами, відсутність розділу літургії в Обиходах. Крім того, ці рукописи відзначаються особливим стилем оздоблення з рослинно-геометричним орнаментом із квітами та ягодами з перевагою бордових та зелених кольорів і помірним використанням золота.

Основні риси гуслицької школи книжного оформлення, що склалася в попівській традиції, найбільш повно проявляються у 5 РК (ф. І, № 5466, 5513, 7482; ф. 30, № 29; ф. 33, № 18). Для них характерні новоістинномовна фонетична редакція текстів, знаменна позначкова призначна нотація, тексти старої (дониконівської) традиції, яскраве пишнобарвне оздоблення з використанням жовтих, блакитних зелених та червоних кольорів, добротні оправи вишневого та коричневого кольорів, деякі з золотим тисненням.

Отже, на основі наших досліджень та ретельного аналізу знаменних рукописів ІР НБУВ стало можливим атрибутувати старообрядницькі РК і визначити їхні характерні риси та особливості.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алещенко Олег Михайлович, д.т.н., професор, зав.кафедри ДАКККіМ

Андрієвська Лариса Вікторівна, с.н.с. УНДІАСД

Антоненко Ірина Євгенівна, к.і.н., заступник директора УНДІАСД

Антоненко Ірина Петрівна, к.і.н., с.н.с., зав.відділу каталогізації НБУВ

Апшай Марія Василівна, викладач Ужгородської філії КНУКіМ

Апшай Надія.Іванівна, к. п. н, викладач Ужгородської філії КНУКіМ

Артамонова Неоніла Олегівна, к.б.н., доцент ХДАК

Ашаренкова Наталія Георгіївна, к.п.н., професор кафедри ДАКККіМ

Бабенко Жанна.Валентинівна, викладач РДГУ

Беззубець Ольга Василівна, м.н.с. Інституту архівознавства НБУВ

Бірюкова Ірина Олександрівна, аспірантка ХДАК

Богданов Георгій Олександровия, здобувач КНУКіМ

Бодак Ольга Петрівна, редактор І кат. ІР НБУВ

Боднар Галина Василівна, доцент кафедри ДАКККіМ

Боряк Геннадій Володимирович, д.і.н., професор, голова Держкомархіву України

Буряк Світлана Василівна, аспірантка КНУКіМ

Бучковська Олена Юріївна, викладач РДГУ

Василенко Ольга Миколаївна, зав.філією № 2 НБУВ

Виноградова Олена Борисівна, к.і.н, доцент, директор Державної історичної бібліотеки України

Вовченко Вікторія Богданівна, ст.викладач Київського економічного інституту менеджменту

Войченко Олексій Петрович, н.с. Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій і систем НАН та МОН України

Воронков Валерій Іванович, к.т.н., с.н.с., заступник директора УкрІНТЕІ МОН України

Воскобойнікова-Гузєва Олена Вікторівна, к.і.н., с.н.с, директор Інституту бібліотекознавства НБУВ

Галимова Елена Яковлевна, к.п.н., доцент Краснодарского государственного университета культуры и искусств

Глазков Михаил Николаевич, к.п.н., доцент Московского государственного университета культуры и искусств

Глущенко Ярослав Володимирович, студент ДАКККіМ

Горбенко Ніна Анатоліївна, аспірантка ДАКККіМ

Грет Галина Петрівна, к.е.н., доцент КНУКіМ

Гриценко Наталія Олексіївна, м.н.с.НБУВ

Гутник Людмила Миколаївна, м.н.с. відділу образотворчих мистецтв НБУВ

Даневич Сергій Григорович, м.н.с. ІР НБУВ

Демидова Светлана Евгеньевна, к.п.н., доцент, зав. кафедрой, декан факультета Тюменского государственного института искусств и культуры

Дзюба Наталія Йосипівна, зав. відділу Національної бібліотеки України для дітей, пошукувач КНУКіМ

Дубова Світлана Володимирівна, спеціаліст ІІ категорії Секретаріату Генеральної прокуратури України, аспірантка КНУКіМ

Дубровіна Любов Андріївна, член-кореспондент НАНУ, заслужений діяч науки і техніки України, д.і.н., професор, директор ІР НБУВ

Есипов Олександр Леонидович, ст. преподаватель кафедры библиотековедения и библиографии Орловского государственного института искусств и культуры

Желєзко Алла Миколаївна, аспірантка Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Жовтенко Владислав Валерійович, ст. викладач ДАКККіМ

Жук Вікторія Михайлівна, к.п.н., доцент, зав. кафедри РДГУ

Загорецька Олена Михайлівна, к.і.н., пров.н.с. УНДІАСД

Зайченко Надія Яківна, н.с., керівник Служби реферування української наукової літератури НБУВ

Зеленська Лариса Михайлівна., к. і. н., доцент, докторант КНУКіМ

Зозуля Світлана Миколаївна, ст.викладач, заступник декана факультету лінгвістики Національного авіаційного університету

Іванова Майя Вікторівна, м.н.с. НБУВ

Ільганаєва Валентина Олександрівна, д.і.н., професор, декан факультету ХДАК

Ісаєнко Олександр Олександрович, пошукувач НБУВ

Кадырова Эльвира Алиевна, к.п.н., доцент, зав. кафедрой информатики и информационных ресурсов Рязанского заочного института (филиала) Московского государственного университета культуры и искусств

Казаринова Ирина Николаевна, к.п.н., доцент кафедры библиотековедения и теории чтения СПбГУКИ, член-корр. МААН, член-корр. ААН, член ПАНИ, член СПбПО.

Карпюк Дмитро Віталійович, викладач РДГУ

Кашеварова Наталія Григоріївна, аспірантка Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Кирданова Олена Юріївна, м.н.с НБУВ

Кисельова Валентина Павлівна, зав. відділу Державної історичної бібліотеки України

Клименко Еріка Станіславівна, аспірантка НБУВ

Клименко Оксана Зіновіївна, к.і.н., н. с. науково-видавничого центру НБУВ

Ковальчук Галина Іванівна, д.і.н., професор, зав. відділу НБУВ, професор КНУКіМ.

Козлюк Надія Іванівна; с.н.с. Інституту нефрології АМН України

Кокорина Евгения Алексеевна, ведущий специалист ЗАО «КАМИС»

Колотіліна Ірина Анатоліївна, аспірантка Інституту археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України

Колупаєва Ольга Валеріївна, аспірантка ХДАК

Конаті Барбара, аташе з питань бібліотек Посольства США в Росії

Кондратенко Олег Юрійович, м.н.с. Інституту архівознавства НБУВ

Копанєва Вікторія Олександрівна, м. н. с. НБУВ

Корчемна Ірина Степанівна, гол. бібліотекар ІР НБУВ

Костенко Леонід Йосипович; к.т.н., с.н.с., керівник Центру комп'ютерних технологій НБУВ

Костенко Марина Степанівна, викладач РДГУ

Кощеева Елена Львовна, зам. генерального директора ЗАО "КАМИС"

Крулькевич Михайло Іванович, д.т.н., професор, зав.кафедри ДНУ

Кряжева Марина Фернандовна, ст.преподаватель Тюменского государственного института искусств и культуры

Кузьмина Татьяна Васильевна, член союза архитекторов России, доцент Тюменского государственного архитектурно-строительного университета

Куковякин Алексей Валентинович, заместитель генерального директора ВОТ «Константа» (г. Архангельськ, Росія)

Кукушкін Олег Миколайович, викладач РДГУ

Кулешов Сергій Георгійович, д.і.н., професор, завідувач відділу УНДІАСД

Лендел Янна Володимирівна, інженер ДНУ

Литвинська Світлана Віталіївна, ст.викладач Національного авіаційного університету

Лошак Юрий Маркович, генеральный директор ЗАО "КАМИС" (Россия)

Лучка Людмила Миколаївна, зав.відділу Наукової бібліотеки Дніпропетровського національного університету

Ляпин Сергей Хамзеевич, к.филос.н., доцент, директор Архангельского областного центра повышения квалификации специалистов культуры (АОЦПК) генеральний директор ВОТ "Константа"

Макеєва Ірина Іванівна, пров. методист наукової бібліотеки Дніпропетровського національного університету, аспирантка ХДАК

Манако Алла Федорівна, к.т.н., зав. відділу Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій і систем НАН і МОН України

Мартынова Елизавета Васильевна, к.п.н., доцент Кемеровского государственного университета культуры и искусств

Марченко Ксенія Анатоліївна, н.с.УкрІНТЕІ

Марченко Петро Михайлович, к.т.н., с.н.с. УНДІАСД

Матвієнко Оксана Володимирівна., д.п.н., професор КНУКіМ

Москаленко Оксана Іллівна, аспірантка ДАКККіМ

Нежурбіда Галина Георгіївна, н.с.НБУВ

Олійник Олександр Семенович, к.т.н., доцент ДАКККіМ

Олійник Ольга Віталіївна, здобувач ХДАК

Остапова Ірина Вадимівна, Український мовно-інформаційний фонд НАН України

Пахомов Ігор Петрович, к.т.н., доцент ДАКККіМ

Пащенко Наталія Володимирівна, студентка ДАКККіМ

Пащенко Оксана Борисівна, магістрантка ДАКККіМ

Перехрест Галина Олександрівна, викладач Східноєвропейського університету економіки та менеджменту (м. Черкаси)

Петрова Ірина Олександрівна, аспірантка ДАКККіМ

Політова Олена Аркадіївна, аспірантка ДАКККіМ

Польовик Світлана Миколаївна, м.н.с.НБУВ

Пристайко Валерій Володимирович, здобувач УНДІАСД

Прокопенко Лілія Сергіївна, к.і.н., доцент ДАКККіМ

Проценко Марина Борисівна, к. і. н., доцент ДАКККіМ

Пшинка Оксана Миколаївна, аспірантка ХДАК

Самохіна Наталія Федорівна, м.н.с. Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ

Саприкін Олександр Анатолійович, ст. викладач ДАКККіМ

Саприкіна Олена Георгіївна, аспірантка УНДІАСД

Сбитнева Галина Ивановна, к.п.н., доцент, зам. декана по заочной форме обучения Кемеровского государственного университета культуры и искусств

Седченко Галина Олексіївна, голова циклової комісії бібліотечних дисциплін Канівського училища культури і мистецтв, методист Канівського НКП ДАКККіМ

Синиця Катерина Михайлівна, к.т.н., с.н.с. Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій і систем НАН і МОН України

Сілкова Галина Василівна, к.п.н., доцент РДГУ

Симоненко Тетяна Василівна, аспірантка НБУВ

Слєпцов Анатолій Ілліч, д.т.н., професор ДНУ

Слєпцова Ірина Петрівна, к.фіз.-мат.н., ст.викладач ДНУ

Слєпцова Марія Анатоліївна, аспірантка ДНУ

Слободяник Михайло Семенович, д.і.н., професор, зав.кафедри ДАКККіМ

Сокур Олена Леонідівна, м.н.с. НБУВ

Соловьёва Марія Володимирівна, аспирантка ХДАК

Синкова Кристина Валеріївна, студентка ДНУ

Сошинська Вікторія Євгенівна, ст. викладач Видавничо-поліграфічного інституту НТУУ «КПІ»

Сошинська Ярослава Євгенівна, к.і.н., доцент Видавничо-поліграфічного інституту НТУУ «КПІ»

Танатар Ніна Володимирівна, к.біол.н., зав. відділу НБУВ

Третяк Тетяна Іванівна, м..н.с. НБУВ.

Тараненко Любовь Геннадиевна, к.п.н., доцент Кемеровского государственного университета культуры и искусств

Титова Людмила Іванівна, к.п.н., професор ДАКККіМ

Філіпова Людмила Яківна, д.п.н., професор, декан ХДАК

Федорчук Артур Григорович, н.с. НБУВ

Фоменко Елена Венальевна, преподаватель Тюменского государственного института искусств и культуры

Харченко Світлана Василівна, к.філол.н., доцент Національного авіаційного університету

Христова Наталія Миколаївна, к.і.н., с.н.с., професор кафедри ДАКККіМ

Чепуренко Янна Олексіївна, к.і.н.,с.н.с., професор кафедри ДАКККіМ

Чжао Лін, аспірантка ХДАК

Шерепа Тетяна Анатоліївна, м.н.с. Центру комп'ютерних технологій НБУВ

Шмегера Ольга Вікторівна, доцент кафедри ДАКККіМ

Шишкіна Валентина Григорівна, н.с. НБУВ

Щербан Раїса Миколаївна, заст. директора Рівненської державної обласної бібліотеки

Яковенко Виктор Яковлевич, к.е.н., доцент ДНУ

Яковлєва Юлія Вікторівна., м.н.с. Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ

Ясьмо Василь Дмитрович, к.п.н., професор РДГУ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АМН України – Академія медичних наук України

ДАКККіМ – Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв України

ДНУ – Донецький національний університет

ІР НБУВ – Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського

КНУКіМ – Київський національний університет культури і мистецтв

МОН України – Міністерство освіти і науки України

НАН – Національна академія наук України

НБУВ – Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського

НКП – навчально-консультаційний пункт

НТУУ «КПІ» – Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут"

РДГУ – Рівненський державний гуманітарний університет

УкрІНТЕІ – Український НДІ науково-технічної та економічної інформації

УНДІАСД – Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства

ХДАК – Харківська державна академія культури

З М І С Т

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Слободяник М.С.
Документологія: проблематика фундаментальних досліджень 3

Литвинська С.В.
Дискусійні питання документознавчої термінології 5

Зозуля С.В.
Особливості функціонування документознавчої терміносистеми 6

Антоненко І.Є.
Кваліфікаційні вимоги до фахівців у сфері керування документацією (досвід Австралії) 7

Загорецька О.М.
Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації в Україні 8

Петрова І.О.
Основні види документів органів місцевого самоврядування 11

Дубова С.В.
Особливості професійної діяльності фахівців з документно-інформаційного забезпечення органів державної влад..... 13

Марченко П.М.
Архівний електронний документ: XML інкапсуляція 15

Перехрест Г.О.
Проблеми цільового пошуку документальної інформації в Інтернет 16

Чепуренко Я.О.
Інформатизація Верховної Ради України як фундамент формування системи електронних інформаційних ресурсів 19

Жовтенко В.В.
Формування системи документних ресурсів електронного урядування: досвід зарубіжних країн щодо її впровадження..... 21

Горбенко Н.А.
Документний потік з педагогіки в Україні як об’єкт історико-документознавчого дослідження 24

Політова О.А.
Документальний потік з історії України за період 1991-2005 рр. як об’єкт дослідження (постановка проблеми) 26

Буряк С.В.
Університетська книга в Україні: книгознавчі аспекти формування 27

Мартынова Е.В., Сбитнева Г.И.
Типовые структурные схемы представления информации в вузовских учебных изданиях по гуманитарным дисциплинам 30

Сошинська Я.Є.
Книжкова продукція на компакт-дисках в Україні 32

Зеленська Л.М.
П. Козицький і становлення української музичної преси 20-30-х років XX століття..... 33

Грет Г.П.
Логістичні підходи в книжковій торгівлі..... 36

Седченко Г.О.
Генеральна військова канцелярія як вищий орган виконавчої влади Гетьманщини 38

Гутник Л.М.
Український кіноплакат. Кінознавчий аспект дослідження (На матеріалах зібрання Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського) 40

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ільганаєва В.О
Корпоративний рух в бібліотеках України: філософія питання 42

Казаринова И.Н.
Методологическая культура библиотечного специалиста: проблемы и перспективы..... 43

Чжао Лін
Національні бібліотеки в системі реалізації програм створення електронних ресурсів 47

Воскобойнікова-Гузєва О.В.
Інноваційна діяльність бібліотек: системний підхід 48

Василенко О.М.
Інноваційні процеси в бібліотеках та відповідність статистичної інформації .. 50

Ашаренкова Н.Г.
До питання про метафоричність поняття „публічна бібліотека” 51

Галимова Е.Я
Вопросы повышения качества библиотечной деятельности
на основе всеобщего менеджмента качества 54

Демидова С.Е., Кузьмина Т.В.
Экологически чистая среда – основа библиотечного сервиса 57

Konati Barbara
American librarians forum 59

Соловйова М.В.
Інформаційний менеджмент у сучасній українскій бібліотеці 61

Ісаєнко О.О.
Технологічна складова управління бібліотекою 63

Ясьмо В.Д.
Створення регіональних корпоративних бібліотечно-інформаційних
систем як пріоритетний напрям поліпшення інформаційного забезпечення
регіону 64

Карданова Е.Ю.
Интеграция депозитарной системы Украины в информационное
общество 65

Жук В.М
Науковий потенціал кафедри ВНЗ 67

Клименко О.З.
Видавнича діяльність бібліотек України: стан і перспективи 69

Польовик С.М., Нежурбіда Г.Г.
Бібліотечна статистика як основа планування розвитку фонду 71

Козлюк Н.І.
Професійна мотивація бібліотекаря медичних бібліотек як чинник
розвитку професіоналізму 73

Кряжева М.Ф.
Значение информационного поиска как познавательного процесса 74

Апшай М.В.
Сучасні проблеми інформатизації бібліотечної діяльності
на регіональному рівні 76

Антоненко І.П.
Зміст авторитетного запису: джерела інформації 77

Сошинська В.Є.
Роль професійних об`єднань у комунікаційних відносинах фахівців документно-інформаційної сфери 79

Богданов Г.О.
Бібліотечне обслуговування етнічних меншин 80

Фоменко Е.В.
Взаимодействие библиотеки и семьи в воспитании информационно-экологической культуры ребенка 83

Глазков М.Н.
Идеологемы в работе советских массовых библиотек 1930-х гг. 85

Кисельова В.П.
Бібліографічна база з історії міст і сіл у Державній історичній бібліотеці України: еволюція і напрями модернізації 86

Сокур О.Л.
Принципи відбору наукових журналів до фондів бібліотек України 88

Лучка Л.М.
Роль земської бібліотеки в історії Катеринослава другої половини XIX – початку XX століття 89

Желєзко А.М.
Вплив ВУАН на розвиток бібліотечної справи у Києві у 20-х роках XX ст. 91

Іванова М.В.
Діяльність Тимчасового Комітету Всенародної бібліотеки України в галузі комплектування фондами церковних установ 93

Дзюба Н.Й.
Інформаційне середовище та дитяча бібліотека 95

Бабенко Ж.В.
Трансформація системи інформаційного забезпечення організаторів дитячого та юнацького читання у сучасних умовах 97

Танатар Н.В., Третяк Т.І., Федорчук А.Г., Шишкіна В.Г.
Контент-моніторинг передвиборчої кампанії на базі газетної періодики 98

Костенко М.С.
Інформатизація як фактор вдосконалення інформаційного забезпечення фахівців культури та мистецтва 101

Щербан Р.М.
Корпорація медіацентрів. Організація створення 103

Самохіна Н.Ф.
Використання інформаційних технологій як напрям розв'язання суперечностей бібліотечної системи 105

Артамонова Н.О.
Проблеми використання маркетингу в інформаційній діяльності наукової організації 107

Тараненко Л.Г.
Эволюция методики библиографического поиска 109

Кадырова Э.А.
Онлайновое СБО: новые задачи и новые возможности 111

Зайченко Н.Я.
Періодичні та продовжувані видання у реферативних ресурсах НБУВ 113

Колупаєва О.В.
Бібліографічне обслуговування в електронному середовищі 115

Гриценко Н.О.
Визначення пріоритетних розділів медицини та динаміки їх розвитку (на базі реферативних ресурсів НБУВ) 116

Апшай Н.І.
Бібліотека вищого навчального закладу: місце та роль в оновленні освіти в Україні 118

Лебедюк О.О.
Діяльність вузівських бібліотек з інформаційного забезпечення наукової роботи 120

Макеева И.И.
Самообразование как средство повышения уровня профессиональной подготовки специалистов библиотек вузов 122

Пшинка О.М.
Інформаційне забезпечення управління в умовах реформування системи освіти в Україні 123

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ

Алещенко О.М., Боднар Г.В.
Розвиток суспільства знань 125

Ляпин С.Х.
Концепция информатизации сферы культуры Архангельской области (Россия) на 2006-2009 гг.: основные идеи и пути их реализации 126

Воронов В.И.
Проблемы информационного обеспечения процессоров развития научно-технологической деятельности в Украине 127

Костенко Л.Й.
Комп'ютерні системи Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського..... 130

Марченко К.А.
Методика формування показників і критеріїв оцінки діяльності наукових установ та вищих навчальних закладів..... 131

Крулькевич М.И., Сынкова К.В.
Проблемы оценки и повышения эффективности информационной деятельности на предприятии 133

Кукушкін О.М.
Генезис положень інформаційного менеджменту в працях провідних зарубіжних вчених..... 134

Пахомов І.П.
Формалізація задачі пошуку оптимального рішення у просторі декількох критеріїв..... 136

Слєпцов А.І., Слєпцова І.П.
Формування архітектурного погляду на інформаційні системи 138

Слепцова М.А.
SWOT-анализ организационной культуры университетской кафедры 139

Карпюк Д.В.
Електронні інформаційні ресурси в системі інформаційного забезпечення управління 140

Яковлєва Ю.В.
Розвиток методів адаптації пошуку в інформаційних системах наукових бібліотек 142

Проценко М.Б., Глущенко Я.В.
Інформаційні сервіси міжнародної системи Bloomberg 143

Копанєва В.О.
Формування ресурсів Інтранет-середовища Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського 146

Симоненко Т.В.
Науково-інформаційний портал НАН України: становлення, напрями розвитку 147

Шерепа Т.А.
Інформометричний аналіз CDS/ISIS-сумісних баз даних засобами пакета прикладних програм IDAMS 149

Саприкін О.А.
Сучасні інформаційні агентства ва контексті вивчення досвіду їх діяльності студентами спеціалізації “менеджер інформаційних систем і технологій” 150

Пащенко Н.В.
Перші кроки становлення комп’ютерної науки і техніки в Україні 152

ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ І МУЛЬТИМЕДІЙНІ КОЛЕКЦІЇ У БІБЛІОТЕЧНІЙ, МУЗЕЙНІЙ І АРХІВНІЙ СПРАВІ

Ляпин С. Х., Куковякин А. В.
Новая T-Libra: трехзвенная архитектура, внешняя логика, объектность, индексация, функциональное и мультимодальное расширение 154

Ляпин С. Х., Куковякин А. В.
Информационная система VT-Collection для создания электронных тематических коллекций с поиском, навигацией и отделяемым презентационным модулем 155

Лошак Ю.М., Кощеева Е.Л.
Система КАМИС. Из опыта автоматизации 167 музеев 156

Дзюба Н.Й.
Візуальні та мультимедійні ресурси на сайтах бібліотек України для дітей 157

Остапова И.В.
Лексикографические ресурсы в цифровой среде 159

Олійник О.С.
Особливості створення та функціонування мережі електронних бібліотек в контексті інтелектуальної власності 160

Бірюкова І.О.
Імідж електронних бібліотек засобами Інтернет-реклами. Формування іміджу електронної бібліотеки серед користувачів Всесвітньої мережі за допомогою засобів Інтернет-реклами 162

ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТІВ У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Матвієнко О.В.
Розвиток професіології інформаційної сфери – соціально-педагогічна вимога інформатизації суспільства 164

Філіпова Л.Я., Олійник О.В.
Інтеграція бібліотечних, інформаційних та педагогічних технологій в освітньому процесі 166

Манако А.Ф., Синица К.М., Войченко А.П.
Инновации и непрерывное образование для всех: проблемы развития глобального научно-образовательного пространства 167

Яковенко В.Я., Лендел Я.В.
Проектный подход в активизации обучения 169

Бучковська О.Ю.
Комунікативна компетентність в системі підготовки спеціаліста 170

Харченко С.В.
Інноваційні педагогічні технології й кредитно-модульна система 172

Титова Л.І.
Використання комп'ютерних технологій в самостійній роботі студентів 173

Ковальчук Г.І.
До проблеми підготовки фахівців з експертизи рідкісних книг 176

Кулешов С.Г.
До питання щодо вузівської підготовки документознавців-фахівців з сучасних джерел політичної інформації 178

Виноградова О.Б.
„Організація діяльності інформаційних установ" як навчальна дисципліна 179

Есипов А. Л.
Место курса «История библиотечного дела России» в системе непрерывного профессионального образования 181

Прокопенко Л.С.
Дисципліна „Гуманітарні проблеми Інтернету” у системі підготовки магістрів з документознавства та інформаційної діяльності 183

Сілкова Г.В.
Інформаційно-аналітична діяльність: формування навчальної дисципліни 184

Чепуренко Я.О.
Концепція курсу «Організація референтської та офісної діяльності» для спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» 186

Шмегера О.В.
Особливості класифікації навчальних електронних видань 189

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Боряк Г.В.
Архівні документи у системі культурних цінностей: невизнаний статус і вразливість збереженості 192

Дубровіна Л.А.
Нове покоління бібліотечних довідників: путівник з історико-культурних фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського 194

Христова Н.М.
Герменевтика поняття “архівна евристика” 195

Вовченко В.Б.
Архів та бібліотека кооператора, літератора та державного діяча М.В. Левицький в Національній бібліотеці імені В.І. Вернадського: питання реконструкції 197

Андрієвська Л.В.
З історії створення Наукового архіву при Державній генеральній канцелярії Української Держави (1918 р.) 198

Пристайко В.В.
Понятійний апарат архівної справи : шляхи удосконалення 200

Корчемна І.С.
Шлях рукопису” як важливий обліковий процес у рукописних підрозділах наукових бібліотек 202

Бодак О.П.
Джерелознавство у науковому доробку М.Ю. Брайчевського 203

Даневич С. Г.
Документальні фонди Всеукраїнського центрального кооперативного музею: структура і зміст 204

Колотіліна І.А.
Основні завдання дослідження сучасного розвитку української камеральної археографії 205

Кондратенко О. Ю.
Документальні фонди НАН України як джерело вивчення розвитку археології в АН УРСР у 1944–1959 рр. 207

Москаленко О.І.
Інформаційний потенціал фондів особового походження театральних діячів Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтв України 208

Пащенко О.Б.
Особливості проведення експертизи цінності документів на сучасному етапі..... 210

Саприкіна О.Г
Питання комплектування державних архівів України фотодокументами на сторінках Науково-інформаційного бюлетеня "Архіви України" (1948-1962 рр.) 211

Кашеварова Н.Г.
Діяльність Зондерштабу "Фольклористика" у період нацистської окупації України 1941–1944 рр. 213

Клименко Е.С.
Півчі знаменні старообрядницькі рукописні книги у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: проблеми атрибуції..... 214

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 216

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ 221

ПЕРІОДИЧНІ ФАХОВІ НАУКОВІ ВИДАННЯ ДАКККіМ

№	Назва (періодичність видання)	Розділи
1	Збірник наукових праць "**Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури"** (2 рази на рік)	1. Загальнотеоретичні питання 2. Історія художньої культури 3. Морально-естетичні проблеми сучасності 4. Художня творчість як об'єкт естетико-мистецтвознавчого аналізу 5. Методичні та методико-педагогічні проблеми
2	Науковий журнал **"Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв"** (4 рази на рік)	1. Філософія 2. Мистецтвознавство 3. Історія 4. Політологія
3	Альманах **"Культура і сучасність"** (2 рази на рік)	1. Філософія 2. Культурологія 3. Мистецтвознавство 4. Соціологія
4	Збірник наукових праць **"Мистецтвознавчі записки"** (2 рази на рік)	1. Проблеми сучасного мистецтвознавства 2. Питання культурології 3. Хроніка і бібліографія
5	Науковий журнал **"Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія"** (4 рази на рік)	1. Документознавство та архівознавство 2. Бібліотекознавство та інформаційна діяльність

Наукова частина (тел. 254-58-23)

Підписано до друку 12.05.2006. Формат 60x84/16
Друк офсетний. Умовн. др. арк. 13,5. Наклад 300 прим. Зам. 150

Друкарня Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв
Адреса: 01015, Київ–15, вул. Січневого повстання, 21